

**DIE INSTELLING VAN 'N
UITGEBREIDE KORPORATISTIESE POLITIEKE EKONOMIE
IN SUID-AFRIKA**

deur

MICHAEL TESHERT DU TOIT

voorgelê ter vervulling van die vereistes vir die graad

DOCTOR LITTERARUM ET PHILOSOPHIAE

in die vak

FILOSOFIE

aan die

UNIVERSITEIT VAN SUID-AFRIKA

PROMOTOR: PROF. M. CLOETE

APRIL 2019

Declaration

Student number: 0511-567-1

I, Michael Teshert du Toit, declare that **DIE INSTELLING VAN 'N UITGEBREIDE KORPORATISTIESE POLITIEKE EKONOMIE IN SUID-AFRIKA** is my own work and that all the sources that I have used or quoted have been indicated and acknowledged by means of complete references.

I further declare that I submitted the thesis to originality checking software. The result summary is attached.

I further declare that I have not previously submitted this work, or part of it, for examination at UNISA for another qualification or at any other higher education institution.

27 February 2019

Opsomming (Afrikaans)

In sy haas om in die globale ekonomie geïntegreer te word, na baie jare van politieke-ekonomiese isolasie – en dus volle lidmaatskap van die internasionale gemeenskap te verkry – het die na-apartheid staat die ekonomiese raamwerk van die vryemarkstelsel aanvaar, gebaseer op die beginsels van neo-liberale kapitalisme as sy normatiewe basis om die “nalatenskap van apartheid” aan te spreek. Die aanvaarding van die ekonomiese model van neo-liberale kapitalisme is egter problematies in soverre dit betekenisvol misluk het om na-apartheid Suid-Afrika se mees fundamentele moreel-politieke-ekonomiese uitdaging, naamlik armoede, aan te spreek en te oorkom.

Hierdie tesis bied ’n alternatiewe ekonomiese model aan, naamlik uitgebreide korporatisme.

Terwyl die neo-liberale ekonomiese model individuele belange beklemtoon (gebaseer op die filosofiese beginsel van outonomie in die ekonomiese sfeer), beklemtoon die korporatistiese model, daarenteen, kollektiewe belange (gebaseer op die filosofiese beginsel van kollektiewe eienaarskap en verantwoordelikheid).

Die voorspraak vir uitgebreide korporatisme poog om die volgende aansprake te bewys:

1. Die vryemarkstelsel moet behoue bly, maar een of ander vorm van strategiese ingryping is nodig sodat bepaalde sosio-politieke en ekonomiese doelwitte bereik kan word.
2. Die huidige vorm van korporatisme in Suid-Afrika is “driedigisme” (’n swak vorm van korporatisme). ’n Uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie kan teweeg gebring word deur die instelling van korporasies, die instelling van ’n ekonomiese wetgewende gesagsliggaam, arbeidshowe en gesentraliseerde salarisonderhandelinge.

3. Uitgebreide korporatisme kan Suid-Afrika se sosio-ekonomiese probleme aanspreek. Transformasie kan bevorder word deur 'n paradigmaverskuiwing weg van die liberale kapitalisme, 'n magsverskuiwing weg van die wit kapitalistiese enklave en 'n verspreidingsverskuiwing ten gunste van die swart verarmde laerklasse.

4. Alle ekonomiese sektore en private industrieë en bedrywe moet onder die beheer van korporasies gebring word. Die staat en arbeid moet vennote by private industrieë en bedrywe word. Op dieselfde wyse moet kapitaal 'n vennoot by staatsondernemings word.

In konklusie, die aanvaarding van uitgebreide korporatisme in Suid-Afrika sal verseker dat die staat, kapitaal en arbeid saamwerk en dat ekonomiese geregtigheid en harmonie sal seëvier.

Sleutelwoorde

Bevrydingsfilosofie, Ekonomiese wetgewende gesag, Konsertasie, Korporasies, Korporatisering, Korporatisme, Nedlac, Rasse-kapitalisme, Sosiale demokrasie, *Ubuntu*

Abstract (English)

In its haste to be integrated into the global economy, following many years of political-economic isolation – and thus assume full membership in the international community – the post-apartheid state adopted the economic framework of the free market system, based on the principles of neoliberal capitalism as its normative foundation for addressing the “legacy of apartheid”. The adoption of the economic model of neoliberal capitalism has, however, proved to be problematic insofar as it has failed significantly to address and thus overcome post-apartheid South Africa’s most fundamental moral-political-economic challenge, namely poverty.

This thesis offers an alternative economic model, namely extended corporatism.

While the neoliberal economic model emphasises individual interest (based on the philosophical principle of autonomy in the economic sphere), the corporatist model, in contrast, emphasises collective interest (based on the philosophical principle of collective ownership and responsibility).

The advocacy of extended corporativism is based on the following key claims:

1. The free market system must be retained, but some form of strategic intervention is necessary so that certain socio-political and economic results can be achieved.
2. The current form of corporatism in South Africa is in fact tripartism (a weak form of corporatism). An extended corporatist political economy can be brought about by the implementation of corporations, the establishment of an economic legislative body, labour courts and centralised wage bargaining.
3. Extended corporatism can address South Africa’s socio-economic problems. Transformation can be promoted by a paradigm shift away from liberal capitalism, a power shift away from the white capitalist enclave and a distribution shift in favour of the black impoverished lower classes.

4. All economic sectors as well as private industries and businesses must be brought under the control of corporations. The state and labour must become partners in private industries and businesses. In the same way capital must become a partner in state enterprises.

In conclusion, the adoption of extended corporatism in South Africa will ensure that state, capital and labour work together and that economic justice and harmony will prevail.

Keywords

Consertation, Corporations, Corporatisation, Corporatism, Economic legislative body, Liberation philosophy, Nedlac, Racial capitalism, Social democracy, *Ubuntu*

Abstract (isiZulu)

Ekuxhamezeleni kombuso owasungulwa emva kokuphela kobandlululo kuleli, ngenjongo yokuthi udidiyelwe emnothweni womhlaba, kulandela iminyaka eminingi ukhishwe inyumbazana kwezepolitiki nakwezomnotho – futhi ukuze uthathe indawo yawo njengelungu eligcwele lomphakathi wamazwe ngamazwe – waqoka ukwamukela nokusebenzisa uhlaka lwezomnotho lohlelo-kuhwebelana olukhululekile, olwakhelwe phezu kwemigomo yenqubo-mnotho ekhululekile yogombelakwesakhe, njengesisekelo-nkambiso sayo sokubhekana “nokhondolo lobandlululo”. Kodwa-ke, ukwamukelwa nokusetshenziswa kwemodeli yezomnotho yenqubo-mnotho ekhululekile yogombelakwesakhe, sekubonise ukuba yinkinga impela njengoba sekuhluleke kwancama ukunqoba inselele enkulukazi eNingizimu Afrika selokhu kwaphela ubandlululo, yokuqinisekisa ukubhekelelwa komuntu wonke, ephathelene nezepolitiki kanye nezomnotho, okuyinselele yobubha.

Lo mbhalo wetisisi uhlinzeka ngemodeli yezomnotho ehlukile engasetshenziswa, futhi leyo modeli wubukopeletsheni obeluliwe (extended corporatism). Njengoba inqubo-mnotho ekhululekile yogombelakwesakhe igcizelela izidingo nezimfuno zomuntu ngamunye, (ezisekelwe phezu komgomo wefilosofi yokuzimela kwezomnotho), imodeli yobukopeletsheni ngakolunye uhlangothi yona igcizelela izidingo nezimfuno zabantu ngokuhlanganyela (ezisekelwe phezu komgomo wefilosofi yobunikazi obuhlanganyelwe kanye nesibopho esihlanganyelwe).

Ukwesekwa kanye nokukhuthazwa kobukopeletsheni obeluliwe kusekelwe phezu kwalezi zitatimende ezisemqoka:

1. Uhlelo-kuhwebelana olukhululekile kumele lugcinwe, kodwa-ke kuyadingeka ukungenelela okuthile okukhethekile ukuze kuzuzwe imiphumela ethile yezenhlalo-politiki kanye nezomnotho.
2. Uhlobo lobukopeletsheni olukhona njengamanje kuleli, eqinisweni, luwubukopeletsheni obungunxantathu (obubandakanya isivumelwano phakathi kwabaqashi, izinyunyana zabasebenzi kanye nohulumeni), *i-tripartism* (okuwuhlobo

lobukopeletsheni oluntekenteke kakhulu). Umnotho wezepolitiki oncike kubukopeletsheni obeluliwe ungaletswa ngokuqaliswa kokopeletsheni, nangokusungulwa kwenhlangano eshaya imithetho ephathelene nezomnotho, nezinkantolo zabasebenzi kanye nokuxoxisana ngamaholo okwenziwa esigcawini esisodwa esibandakanya zonke izinhlaka ezithintekayo.

3. Ubukopeletsheni obeluliwe bungazixazulula izinkinga zenhlalo-mnotho ezibhekene neNingizimu Afrika. Uguquko lungagququzeleka ngokuthi kuphunywe kwinqubo ekhululekile yomnotho wogombelakwesakhe, futhi kuphunywe ngaphansi kwinqubo yomnotho wogombelakwesakhe abamhlophe, kuguqukelwe emnothweni obhekelela abantu abamnyama abasemazingeni aphansi ababhuqabhuqwa wububha nenhlupheko.

4. Yonke imikhakha yomnotho kanjalo nezimboni namabhizinisi azimele kumele kufakwe ngaphansi kolawulo lokopeletsheni. Umbuso kanye nabasebenzi kumele babambisane nezimboni namabhizinisi. Ngendlela efanayo, ogombelakwesakhe nabo kumele babambisane namabhizinisi ombuso.

Uma sengiphetha, ukwamukelwa nokusetshenziswa kobukopeletsheni obeluliwe eNingizimu Afrika kuyoqinisekisa ukuthi umbuso, ogombelakwesakhe kanye nabasebenzi basebenza ngokubambisana futhi kanjalo lokho kuyoletha ubulungiswa bezomnotho kanye nokuzwana.

Keywords

ubukopeletsheni obeluliwe, okopeletsheni, ubukopeletsheni, inhlangano eshaya imithetho ephathelene nezomnotho, ifilosofi yenkululeko, i-Nedlac, ubugombelakwesakhe obuhambisana nobuhlanga, inqubo yokuphuma kwinkambiso yobugombelakwesakhe kungenwe kwinkambiso yobudlela ndawonye kusetshenziswa intando yabantu (*social democracy*), *ubuntu*

Erkennings

Prof. Michael Cloete van UNISA wat as promotor opgetree het.
UNISA Student Funding vir die voorsiening van fondse.
Karina Marais, Upington, vir die proeflees van die teks.

Afrika se filosofiese konsep van die kosmos is gewortel in musiek.
(Mogobe B. Ramose, 2005. African Philosophy through Ubuntu. Harara: Mond
Books Publishers, pp. 42 & 43)

Musiek is die fundamentele beginsel van die korporatistiese staat Fiume.
(The Charter of Carnaro, 1920, sv "LXIV & LXV")

Inhoudsopgawe

Declaration	ii
Opsomming (Afrikaans)	iii
Abstract (English)	v
Abstract (isiZulu)	vii
Erkennings	ix
I. <u>Inleiding</u>	1
1.1 Persoonlike agtergrond van die navorsingsprojek	1
1.2 Politieke ekonomie binne 'n filosofiese diskoers	3
1.3 Literatuuroorsig	6
1.4 Navorsingsontwerp en metodologie	17
1.4.1 Keuse van die navorsingsonderwerp	17
1.4.2 Formulering van die navorsingsprobleem	18
1.4.2.1 Die domeinverskynsel	18
1.4.2.2 Die ontledingseenheid	18
1.4.2.3 Die navorsingsvraag	19
1.4.2.4 Die navorsingshipotese	19
1.4.2.5 Die navorsingsdoelstelling	20
1.4.2.6 Die navorsingsmetodologie	22
1.4.3 Konseptualisering en operasionalisering	23
1.4.4 Inwin van inligting	24
1.4.5 Analise en interpretasie van die inligting	26
1.5 Die betekenisvolle inhoud en betekenis van die navorsing	26
1.6 'n Hoofstuk vir hoofstuk uiteensetting van die navorsing	30
II. <u>Die uitgangspunte, struktuur en funksionering van die kapitalisme</u>	33
2.1 Inleiding	33
2.2 Definisie van die kapitalisme	34
2.3 Kapitalistiese uitbuiting	35

2.3.1	Kapitalistiese klasseverhoudinge bestendig verwyderbare vorms van menslike lyding	35
2.3.2	Kapitalisme verhoed dat die omstandighede vir uitgebreide menslike bloei veralgemeen word	35
2.3.2.1	Die dominansie en ondermynende aard van die moderne ekonomie	35
2.3.2.2	Daar is te veel mag in die hande van te min mense	37
2.4	Kapitalistiese oorheersing	38
2.4.1	Kapitalisme bestendig verwyderbare tekortkominge met betrekking tot menslike vryheid en outonomie	38
2.4.1.1	Die rykes bepaal produksie	38
2.4.1.2	Die inkomsteverskil tussen ryk en arm is besig om toe te neem	38
2.4.2	Kapitalisme bevorder imperialisme en militarisme	39
2.4.3	Kapitalisme beperk demokrasie	39
2.5	Kapitalistiese verontregting skend die gelykstellende beginsels van sosiale geregtigheid	40
2.5.1	Die mite van ekonomiese vryheid	40
2.5.2	Die kapitalisme het die middelpunt-randgebied struktuur van die wêreld ekonomie teweeggebring	40
2.6	Kapitalistiese irrasionaliteit	41
2.6.1	Kapitalisme het 'n sistematiese bevooroordeeldheid tot verbruikerisme	41
2.6.1.1	Die kwessie van vermorsing	41
2.6.1.2	Verbruikers se vraag na goedere is irrasioneel	41
2.6.2	Kapitalistiese kommersialisering bedreig sekere belangrike menslike waardes	42
2.6.3	Kapitalisme ondermyn gemeenskapseenheid	43
2.6.3.1	Die mens as 'n atomistiese individu	43
2.6.3.2	Die mens as <i>homo economicus</i>	44
2.6.3.3	Die kapitalistiese bygeloof van "arbeid"	46
2.6.3.4	Die kapitalistiese siening van eiendom en rykdom	48
2.6.3.5	Die dominansie van geld	48

2.6.3.6	Openbare behoeftes word afgeskeep	50
2.7	Is dié kritiek teen die kapitalisme nog steeds geldig by die inligtingskapitalisme	50
2.7.1	Wat is inligtingskapitalisme?	50
2.7.2	Die inligtingskapitalisme berus op die metafisika van kompetisie	51
2.7.3	Die reg tot arbeid en die voorreg van indiensneming	53
2.7.4	Die totalitêre aard van die inligtingskapitalisme se verbruikerisme	54
2.7.5	Inligtingskapitalisme en sosiaal-ekonomiese ongeregtighede	55
2.7.6	Inligtingskapitalisme en die toenemende wêreldwye sosiale krisis	58
2.8	Slot	59
III.	<u>Rasse-kapitalisme in Suid-Afrika – 'n Historiese en kontemporêre uitdaging</u>	62
3.1	Inleiding	62
3.2	Die filosofiese en etiese grondslae van rasse-kapitalisme in Suid-Afrika	64
3.2.1	Die religieuse basis van rasse-kapitalisme	64
3.2.2	Die rassebasis van rasse-kapitalisme	65
3.3	Die besondere verhouding tussen politieke mag, grondbesit en die gebruik van arbeid in die geskiedenis van Suid-Afrika	66
3.4	Die nalatenskap van rasse-kapitalisme en gepaardgaande sosio-ekonomiese probleme van Suid-Afrika	68
3.4.1	Ongelykhede	68
3.4.1.1	Wat is ongelykheid?	68
3.4.1.2	Ongelykhede met betrekking tot grond, arbeid en kapitaal tussen rasse-groepe	69
3.4.1.3	Ongelykhede in inkomste tussen en binne rasse-groepe	71
3.4.1.4	Ongelykhede in inkomste tussen uitvoerende hoofde en die laags-besoldigde werknemers van besighede	73
3.4.2	Armoede	74

3.4.3	Werkloosheid en werkskaarste	74
3.4.4	Stakings en arbeidsonrus	76
3.4.4.1	Die hantering van stakings en arbeidsonrus deur blanke en swart regerings in die geskiedenis	76
3.4.4.2	Die huidige stand van stakings en arbeidsonrus	80
3.5	Belangrike insigte met betrekking tot die uitgangspunte, struktuur en funksionering van die kapitalisme in Suid-Afrika	82
3.5.1	Die legitimering van die kapitalisme se mag, voorregte en funksionering	82
3.5.2	Die mite van liberale of vryemark kapitalisme	82
3.5.3	Die mite dat ekonomiese groei tot welvaartskepping lei	83
3.6	Belangrike behoefte-bepalings met betrekking tot die uitgangspunte, struktuur en funksionering van die kapitalisme in Suid-Afrika	85
3.6.1	Die behoefte dat die staat 'n "rekonstruktiewe" rol in die ekonomie moet speel	85
3.6.2	Die behoefte aan 'n sosio-ekonomiese verandering in ooreenstemming met die 1994- politieke verandering	85
3.6.3	Die behoefte aan die versterking van die "demokratiese" deel van die tweeledige stelsel van demokratiese kapitalisme	86
3.6.4	Die behoefte aan die korrekte plasing van institusionele strukture	87
3.7	Slot	87
IV.	<u>Die moontlike bydrae van sekere filosofiese tradisies tot 'n etiese basis van 'n nuwe politieke ekonomie</u>	90
4.1	Inleiding	90
4.2	Die moontlike bydrae van bevrydingsfilosofie tot die etiese basis van 'n nuwe politieke ekonomie	92
4.2.1	Emmanuel Levinas en die voorrang aan etiek bo ontologie	92
4.2.2	Enrique Dussel en die fokus op onderdrukte en uitgeslote bevolkings, groepe en mense	94
4.3	Die moontlike bydrae van die <i>ubuntu</i> -lewensfilosofie tot die etiese basis	

van 'n nuwe politieke ekonomie	101
4.3.1 Die begrip <i>ubuntu</i>	101
4.3.2 Die <i>ubuntu</i> -begrip van menseregte	104
4.3.3 Die <i>ubuntu</i> -politieke ekonomie van verpligtinge	107
4.3.4 Die <i>ubuntu</i> -gemeenskapsbeskouing	108
4.3.5 Die <i>ubuntu</i> -siening van konsensus by besluitneming	111
4.3.6 <i>uBuntu</i> as bevrydingsprojek	114
4.4 Slot	116
 V. <u>Die moontlike bydrae van die sosiaal-demokratiese politieke tradisie tot 'n etiese basis vir 'n nuwe politieke ekonomie</u>	 119
5.1 Inleiding	119
5.2 Die begrip “sosiale demokrasie”	121
5.3 Die filosofiese basis van sosiale demokrasie	122
5.3.1 Die waardes van sosiale demokrasie	122
5.3.2 Die beginsels van sosiale demokrasie	125
5.4 Die praktiese toepassing van 'n sosiaal-demokratiese bestel op Suid-Afrika	128
5.4.1 Moontlike politiek-ekonomiese modelle weg van die kapitalisme	128
5.4.2 Die rol van die staat	129
5.4.3 Die rol van die burgerlike gemeenskap	130
5.4.4 'n Ekonomie gebaseer op 'n vryemark en sentrale beplanning	131
5.4.5 'n Klasse-kompromis tussen kapitaal en arbeid	133
5.4.6 Arbeidsmarkbeleid	135
5.4.7 Hervormings by die werksplek	137
5.4.8 Herverspreidingsbeleid	138
5.4.9 Gesonde sosiale verhoudinge en die herstel van sosiale geregtigheid	139
5.4.10 Sosiale welvaart	139
5.4.11 Die waardigheid en menslikheid van alle mense	141
5.4.12 Uitgebreide welsynsvoordele	141
5.5 Slot	144

VI.	<u>'n Uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie as alternatief tot die kapitalisme</u>	150
6.1	Inleiding	150
6.2	Die daarstelling van 'n etiese basis vir 'n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie	150
6.3	Basiese uitgangspunte en funksionering van uitgebreide korporatisme	159
6.4	Die posisie en rol van kapitaal en arbeid by uitgebreide korporatisme	160
6.4.1	Die posisie en rol van kapitaal	160
6.4.1.1	Private eienaarskap	160
6.4.1.2	Gesosialiseerde eiendom, staatseiendom en/of gemeenskaplike eiendom	161
6.4.1.3	Eiendom het sosiale verpligtinge teenoor die samelewing	162
6.4.1.4	Beperkinge op die interne besluitneming van groot besighede	162
6.4.1.5	Die kwessie van winste	163
6.4.2	Die posisie en rol van arbeid	164
6.4.2.1	Arbeiders se arbeid moet as menswaardig erken word	164
6.4.2.2	Die belange van die arbeidersklas moet beskerm word	164
6.4.2.3	Die reg om werksgeleenthede te beskerm	166
6.4.2.4	Arbeiders moet eienaars gemaak word	167
6.4.2.5	Die bepaling van arbeiders se salarisvlakke	167
6.4.2.6	Die vasstellingswyse van arbeiders se salarisse	168
6.4.3	Die verhouding tussen kapitaal en arbeid	170
6.5	Verhoudinge en wisselwerkings by uitgebreide korporatisme	172
6.5.1	Die verhouding tussen die ekonomie en die politiek	172

6.5.2	Die wisselwerking tussen bepaalde korporatistiese rolspelers	177
6.6	Slot	181
VII.	<u>Praktiese toepassing van die beginsels van uitgebreide korporatisme op Suid-Afrika</u>	184
7.1	Inleiding	184
7.2	Die huidige posisie van korporatisme in Suid-Afrika	185
7.3	Toepassing van die beginsels van uitgebreide korporatisme op Suid-Afrika	188
7.3.1	Die tipe korporatisme wat vir Suid-Afrika voorgestaan word	188
7.3.2	Die instelling van 'n korporatistiese bestel in Suid-Afrika	190
7.3.3	Die instelling en funksionering van korporasies in Suid-Afrika	191
7.3.3.1	Die beperkinge van vakbonde en vakbond-optrede binne 'n kapitalistiese politieke ekonomie	191
7.3.3.2	Die noodsaak aan die bestaan of skepping van ekonomiese belange-assosiasies	192
7.3.3.3	Die struktuur, lidmaatskap en funksies van korporasies	195
7.3.3.4	Verskillende tipes korporasies vir Suid-Afrika	201
7.3.4	Die instelling en funksionering van 'n ekonomiese wetgewende gesagsliggaam vir Suid-Afrika	203
7.3.4.1	Die huidige posisie van Suid-Afrika se wetgewende gesagsliggame	203
7.3.4.2	Teoretiese begronding van 'n ekonomiese wetgewende gesagsliggaam in Suid-Afrika	204
7.3.4.3	Praktiese implementering en funksionering van 'n ekonomiese wetgewende gesagsliggaam in Suid-Afrika	206
7.3.4.4	Die Nasionale Vergadering as hoër wetgewende gesagsliggaam van Suid-Afrika	211
7.3.5	Die posisie en funksie van arbeidshowe binne 'n	

	korporatistiese bestel	212
7.3.6	Gesentraliseerde salarisonderhandelinge	213
7.4	Slot	214
VIII.	<u>Maatreëls om die nalatenskap van rasse-kapitalisme en Suid-Afrika se sosio-ekonomiese probleme aan te spreek</u>	217
8.1	Inleiding	217
8.2	Suid-Afrika se huidige posisie met betrekking tot transformasie	217
8.2.1	Suksesse met betrekking tot transformasie	217
8.2.2	Beperkte suksesse met betrekking tot transformasie	218
8.2.2.1	Swart bemagtiging	218
8.2.2.2	Grondhervorming	223
8.2.3	Mislukkings met betrekking tot transformasie	224
8.2.3.1	Bekamping van werkloosheid	224
8.2.3.2	Bekamping van armoede	226
8.3	Redes vir die gebrekkige vordering met betrekking tot transformasie	227
8.3.1	Korrupsie	227
8.3.2	Wanbalans tussen staat en besigheid	229
8.4	Maatreëls om verdere transformasie te bevorder	230
8.4.1	'n Paradigmaverskuiwing weg van die Brits-Amerikaanse liberale kapitalisme	230
8.4.2	'n Magsverskuiwing weg van die wit kapitalistiese enklave	231
8.4.3	'n Verspreidingsverskuiwing ten gunste van die swart verarmde laerklasse	237
8.4.4	Maatreëls om korrupsie te beveg	239
8.5	Slot	240
IX.	<u>Die ideale korporatistiese bestel met besondere verwysing na die korporatisering van die verskillende Suid-Afrikaanse ekonomiese sektore</u>	247
9.1	Inleiding	247

9.2	Kenmerke van die ideale korporatistiese bestel in die algemeen	247
9.3	Die versterking van die posisie en rol van die staat	249
9.4	Die inperking van die posisie en rol van kapitaal	250
9.5	Die korporatisering van die verskillende ekonomiese sektore	252
9.5.1	Die struktuur en funksies van korporasies	252
9.5.2	Ekonomiese sektore en private industrieë en bedrywe onder die beheer van korporasies	255
9.5.2.1	Agtergrond en redes vir die korporatisering	255
9.5.2.2	Die Finansiële Korporasie	258
9.5.2.3	Die Openbare Beleggingskorporasie	263
9.5.2.4	Die Buitelandse Handelskorporasie	265
9.5.2.5	Die Mynbou- en Grondstowwekorporasie	267
9.5.2.6	Die kwessie van nasionalisering	268
9.5.3	Staatsondernemings onder die beheer van korporasies	269
9.5.3.1	Agtergrond en redes vir die korporatisering	269
9.5.3.2	Staatsondernemings onder die beheer van korporasies	271
9.5.3.3	Nasionalisering en korporatisering van voormalige staatsondernemings	272
9.5.3.4	Die kwessie van privatisering	272
9.5.4	Nuutgeskepte korporasies	273
9.6	Slot	274
X.	<u>Slot</u>	279
10.1	Inleiding	279
10.2	Die gebreke en negatiewe funksionering van die kapitalisme	279
10.3	Die soeke na 'n etiese basis vir 'n nuwe politieke ekonomie	282
10.4	Korporatisme as nuwe politieke ekonomie vir Suid-Afrika	286
10.4.1	Inleiding	286
10.4.2	Die basiese uitgangspunte van die nuwe politieke ekonomie	286
10.4.3	Uitgebreide korporatisme as alternatief tot die kapitalisme	287
10.4.4	Die toepassing van die beginsels van uitgebreide	

	korporatisme op Suid-Afrika	288
10.4.5	Maatreëls om die nalatenskap van rasse-kapitalisme en Suid-Afrika se sosio-ekonomiese probleme aan te spreek	290
10.4.6	Die ideale korporatistiese bestel met besondere verwysing na die korporatisering van die verskillende Suid-Afrikaanse ekonomiese sektore	293
10.4.7	Konklusie	295
	Bibliografie	297

I. Inleiding

1.1 Persoonlike agtergrond van die navorsingsprojek

Ek is 'n blanke Suid-Afrikaner wat in apartheid Suid-Afrika, met sy rasse-kapitalisme, gebore is en grootgeword het. Die stelsel van kapitalisme in die algemeen en rasse-kapitalisme in die besonder was so deel van die lewe dat niemand dit ooit enigsins bevraagteken het nie. Selfs tot en met vandag nog glo die absolute meerderheid Suid-Afrikaners steeds dat die kapitalisme die beste ekonomiese stelsel is wat enigsins bestaan. Soos wat ek al meer en meer met swart Suid-Afrikaners in kontak gekom het en al meer oor die menslike wêreld en lewe begin nalees en nadink het, het ek al meer die idee dat die kapitalisme die beste ekonomiese stelsel is wat bestaan begin betwyfel. Ek het opgemerk dat die grootste gedeelte van die Suid-Afrikaanse bevolking, hoofsaaklik swart, in uiterste armoede leef en uiteindelik sterf, terwyl die arbeidersklas onder baie moeilike omstandighede werk, maar tog uiters karige lone ontvang. Daarteenoor geniet 'n klein deel van die Suid-Afrikaanse bevolking, hoofsaaklik blank, oorvloedige rykdom en verdien verskriklike groot salarisse terwyl hulle byna geen werklike arbeid verrig nie. Dit het my gemotiveer om oor verskillende ekonomiese stelsels te begin nalees en nadink.

Ek het heel gou tot die besef gekom dat die sosialisme nie 'n alternatief tot die kapitalisme is nie. Tog het dit ook vir my baie duidelik geword dat die huidige kapitalistiese stelsel in die algemeen en die rasse-kapitalistiese stelsel in die besonder, met die gepaardgaande uitbuiting en verontmensliking, nie so kan voortgaan nie. In hierdie nalees-en-nadink-proses het ek ontdek dat daar oor 'n baie lang tydperk 'n besonderse verhouding tussen politieke mag, grondbesit en die gebruik van arbeid in die geskiedenis van Suid-Afrika ontwikkel het. In hierdie nalees-en-nadink-proses het ek ook heel toevallig korporatisme as 'n politieke ekonomie ontdek. Ek was verbaas dat dit so min aandag in die literatuur geniet, maar toe ek eers begin navorsing daarvoor doen, heel gou besef dat daar 'n baie goeie rede voor is, naamlik dat die huidige dominante kapitalistiese stelsel alles wat sy gesag kan bedreig in Suid-Afrika (en in die wêreld in die algemeen) òf op allerhande maniere beveg òf doodeenvoudig doodswyg.

My navorsing aangaande korporatisme het uitgewys dat dit 'n middeweg tussen kapitalisme en sosialisme is (Cox & O'Sullivan, 1988, p. viii). Dit is 'n poging om die gebreke van beide die kapitalisme en die sosialisme te oorkom en om die beste elemente van beide die kapitalisme en die sosialisme te behou (Locke, 2002; Morck & Yeung, 2010, p. 6). Ek het bevind dat korporatisme in die praktyk in die verlede in sekere lande baie goed gefunksioneer het en tans nog steeds in sekere lande baie goed funksioneer en dat dit by uitstek die vermoë het om enige land se ekonomiese probleme aan te spreek. In 'n 2018-opname (Reuters, 1918) waar die geluk van die 10 gelukkigste lande ter wêreld aangedui word, is die volgende lande almal sterk korporatisties: Noorweë (2de), Denemarke (3de) en Swede (9de) (Pohjola, 1992, pp. 50 & 59; Siaroff, 1999, pp. 180 & 184). Die volgende gelukkige lande is intermediêr korporatisties: Finland (1ste), Nederland (6de) en Australië (10de). Met betrekking tot Switserland (5de) bestaan daar uiteenlopende menings in die literatuur, sommige navorsers reken Switserland as nie-korporatisties en ander as sterk korporatisties (Pohjola & Rowthorn, 1992, p. 6). Alhoewel ek geen aanduiding in die literatuur kon kry aangaande die posisie van Ysland (4de) nie, vermoed ek dat dié land, in ooreenstemming met die ander Skandinawiese lande, wel ook sterk korporatisties is.

My navorsing het ek ook 'n effek op myself gehad. Ek het tot die besef gekom dat ek 'n blanke Suid-Afrikaner is wat 'n verantwoordelikheid teenoor ander Suid-Afrikaners het. Dit het my sensitief gemaak vir die kreet van historiese geregtigheid deur die swart meerderheid. My hoop en wens is dat my navorsing 'n bydrae kan lewer dat die kapitalisme in 'n beter, meer ewewigtige perspektief beskou sal word en dat Suid-Afrika uitgebreide korporatisme as politieke ekonomie sal oorweeg en uiteindelik implementeer. Deur uitgebreide korporatisme te implementeer hoop ek dat ekonomiese geregtigheid vir die swart meerderheid sal realiseer, dat die ekonomiese probleme van Suid-Afrika aangespreek sal word en dat die posisie van die arbeidersklas in Suid-Afrika betekenisvol verbeter sal word. Ek is vas oortuig daarvan dat deur 'n uitgebreide korporatistiese stelsel in te stel ons as Suid-Afrikaners uiteindelik dieselfde geluk en ekonomiese voorspoed as die bogenoemde korporatistiese lande sal ervaar.

1.2 Politieke ekonomie binne 'n filosofiese diskoers

Ek kon nêrens in die literatuur enige eksplisiete inligting oor die posisie en kenmerke van filosofiese betrokkenheid by die politieke ekonomie kry nie. Deur te let op filosofiese betrokkenheid by die politieke ekonomie en daarna verskeie bronne te lees, het ek uiteindelik die onderstaande bevind.

Die politieke ekonomie self is die kritiese ondersoek na die wisselwerking tussen die politieke en die ekonomiese prosesse binne 'n samelewing (Anon., 2008, p. 4; Anon., n.d.d). Tipiese vrae wat die politieke ekonomie vra is onder andere die volgende: Met betrekking tot rolle en verantwoordelikhede, byvoorbeeld: Wat is die formele en informele rolle en mandate van die verskillende rolspelers binne die ekonomie? Met betrekking tot eienaarskap struktuur en finansiering, byvoorbeeld: Wat is die posisie van openbare en private eienaarskap binne die ekonomie? Met betrekking tot magsverhoudinge, byvoorbeeld: Tot watter mate is die mag in die hande van spesifieke individue en groepe in die ekonomie? Met betrekking tot historiese nalatenskap, byvoorbeeld: Wat is die historiese nalatenskap van die ekonomie, insluitende vorige hervormingsinisiatiewe? Met betrekking tot korrupsie en rentesoekende optrede, byvoorbeeld: Is daar betekenisvolle korrupsie en rentesoekende optrede in die ekonomie? Met betrekking tot dienslewering, byvoorbeeld: Wie is die belangrikste bevoordeeldes van dienslewering? Met betrekking tot ideologieë en waardes, byvoorbeeld: Wat is die dominante ideologieë en waardes wat opvattinge in die ekonomie bepaal? Met betrekking tot besluitneming, byvoorbeeld: Hoe word besluite in die ekonomie geneem? Met betrekking tot toepassingsaangeleenthede, byvoorbeeld: Nadat 'n besluit geneem is, word dit inderdaad geïmplementeer? Met betrekking tot potensiaal vir hervorming, byvoorbeeld: Wie is die waarskynlike weners en verloorders by bepaalde hervormings?

Filosofiese betrokkenheid by politiek-ekonomiese aangeleenthede (soos hierbo aangedui) het ten doel om Pareto-doeltreffende uitkomstes te verkry (Anon., 2008, p. 4; Milner, 2002, p. 20). Pareto-doeltreffendheid word bereik wanneer produksiemiddele so toegewys word dat dit tot alle individue en groepe se voordeel

strek, sonder dat enige ander individu of groep benadeel word. Vanweë filosofiese betrokkenheid by politiek-ekonomiese aangeleenthede het 'n magdom teoretiese verwysingsraamwerke ontstaan wat poog om Pareto-doeltreffende uitkomstes te verkry, byvoorbeeld teorieë aangaande die internasionale politieke ekonomie (Veseth, n.d., pp. 1, 6 & 10 – 11), die rasonale keuse-model en die magsgebaseerde benadering om maar drie te noem (Anon., 2008, pp. 4 – 5).

Die problematiek van die internasionale politieke ekonomie omvat analyses aangaande internasionale handel, internasionale finansiering, Noord-Suid-verhoudinge, multinasionale besighede, internasionale leierskap en die kwessie van globalisering (Veseth, n.d., pp. 1, 3 & 10 – 11). Elkeen van hierdie aangeleenthede omvat weer verskeie ander analyses. So byvoorbeeld bestaan daar drie teorieë wat die kwessie van Noord-Suid-verhoudinge aanspreek, naamlik: Eerstens, Immanuel Walterstein se Moderne Wêreldstelselteorie, wat na die interaksie van die industriële en tegnologiese middelpunt van die wêreld en die minder-ontwikkelde randgebied van die wêreld kyk. Tweedens, die Afhanklikheidsteorie, wat met Theotonio Dos Santos geassosieer word. In dié geval word Noord-Suid-verhoudinge ondersoek terwyl die elemente wat die Suide van die Noorde afhanklik hou, beklemtoon word. Derdens, Andre Gunder Frank het baie geskryf aangaande die Teorie van Onderontwikkeling. Die argument is dat die kapitalisme nie dieselfde mate van ekonomiese ontwikkeling in die Suide as die Noorde bevorder het nie. In die Suide is 'n situasie van onderontwikkeling geskep waar die strukture van tegnologie en industrie nie 'n onafhanklike bestaan het nie, maar aan die Noorde ondergeskik is. Ten einde Pareto-doeltreffende uitkomstes te verkry, stel dié teorieë 'n fundamentele verandering in internasionale ekonomiese instellings en verhoudinge voor. Sekere markmeganismes moet so verander word dat daar 'n herverspreiding van rykdom vanaf die ryker metropolitaanse middelpunte na die armer Derde Wêreldse randgebiede kan plaasvind.

Die rasonale-keuse model is gebaseer op die aanname dat die mens 'n rasonale wese is (Milner, 2002, p. 39; Anon., 2008, pp. 4 – 5). Omdat die mens die hoogste moontlike nut uit 'n gegewe situasie wil hê, kies hy die mees effektiewe wyse om sy voorkeure te laat verwerklik. By die rasonale keuse-model identifiseer navorsers

politiek-ekonomiese probleme binne 'n bepaalde land en poog om dié probleme op 'n rasionele basis so omvattend as moontlik aan te spreek. Dit behels die analise van institusionele instellings, wat geïdentifiseer kan word as die formele en informele reëls onderliggend aan politieke mag, burokratiese agentskappe en sosiale en private organisasies. Dit behels verder om voorstelle te maak oor hoe institusionele instellings verander kan word ten einde individue en groepe se gedrag en verhoudinge tot hulle eie voordeel te verbeter sonder dat enige ander individu of groep of die omgewing benadeel word. Dié model omvat verskeie verdere teoretiese benaderings, byvoorbeeld 'n fokus op die ontwikkeling van institusionele instellings, 'n fokus op die funksionering van burokratiese strukture, ensovoorts. By die rasionele keuse-model word daar ook voorstelle gemaak oor hoe bepaalde politiek-ekonomiese probleme en uitdagings aangespreek kan word, byvoorbeeld deur desentralisasie ten einde ekonomiese magsverhoudinge te verbeter, deur openbare uitgawe hervormings te implementeer ten einde die posisie van die arbeidersklas te verbeter en die arbeidersklas op 'n meer gelyke voet met die ekonomies-magtige middelklasse te plaas, deur institusionele instellings te wysig ten einde ekonomiese groei te bevorder, deur werkgewer-werknemer verhoudinge te verbeter om sosiale harmonie te verseker, ensovoorts.

Die magsgebaseerde benadering beklemtoon dat 'n politiek-ekonomiese aangeleentheid, byvoorbeeld die idee van samewerking tussen kapitaal en arbeid (soos deur die rasionele keuse-model op 'n rasionele basis bepaal) nie noodwendig altyd tot voordeel van alle betrokkenes funksioneer nie (Anon., 2008, p. 5). So byvoorbeeld kan institusionele instellings op 'n rasioneel goed-gefundeerde ekonomiese basis ingestel word, maar dit kan nog steeds ten gunste van sekere uiters magtige belangegroepe, byvoorbeeld die regering van die dag, bly funksioneer. Die magsgebaseerde benadering wys dus daarop dat die kwessie van mag nie in die rasionele keuse-model in ag geneem word nie. Mag as 'n politieke fenomeen het 'n potensieel destruktiewe aard. Gevolglik verkies sekere navorsers om die rasionele keuse-model en die magsgebaseerde benadering te integreer wanneer hulle bepaalde politiek-ekonomiese aangeleenthede analiseer.

Die uitgangspunt dat filosofiese betrokkenheid by die politieke ekonomie afgestem is op Pareto-doeltreffende uitkomstes behels 'n implisiete, dog kritiese, aanname met betrekking tot beleidskeuses en dit is dat nadat die optimale beleidskeuse geïdentifiseer is, moet dit geïmplementeer word (Anon., n.d.e, p. 6). Dit beteken dat filosofiese betrokkenheid by die politieke ekonomie baie sterk op die hervorming van politiek-ekonomiese stelsels afgestem is (Anon., 2008, pp. i – iii). Hieruit voortvloeiend is dit dus myns insiens duidelik dat daar 'n baie sterk etiese aanslag by filosofiese betrokkenheid by die politieke ekonomie is.

By hierdie navorsing sal van die uitgangspunte en insigte van al die bogenoemde teoretiese verwysingsraamwerke gebruik gemaak word ten einde die huidige Suid-Afrikaanse politieke ekonomie te ontleed waarna oplossings vir die politiek-ekonomiese probleme van die land aan die hand gedoen sal word.

1.3 Literatuuroorsig

Ter aanvang moet uitgewys word dat ten einde so 'n omvattend-moontlike verslag te gee van die literatuur wat ek oor die korporatisme kon vind, sal ek na 'n paar bronne verwys wat nie uiteindelik in hierdie navorsing opgeneem is nie. Twee sake is nietemin vir my opvallend aangaande die literatuur oor die korporatisme. Eerstens is die literatuur, hetsy as boeke of akademiese artikels, redelik beperk. Tweedens, alhoewel alle literatuur meerdere aspekte van die korporatisme uitlig, kan die literatuur nogtans in sekere breë kategorieë verdeel word. Alle bronne met betrekking tot die korporatisme wat vervolgens vermeld word, het te doen met makro-korporatisme. Makro-korporatisme behels korporatisme tussen gepunte belange-assosiasies (die belangrikste assosiasies of organisasies van organisasies) en die nasionale regeringsowerheid (Bull, 1988, p. 74). Na die einde van hierdie literatuuroorsig sal ek ook 'n baie kort kritiese beoordeling van die boeke en artikels asook sekere idees, wat direk met die onderwerp van hierdie navorsing binne 'n Suid-Afrikaanse konteks te doen het, doen.

'n Eerste groep bronne, hoofsaaklik vanuit 'n neo-korporatistiese perspektief geskryf, verskaf baie inligting oor sekere algemene aspekte van die korporatisme,

byvoorbeeld: Hoe korporatisme in liberale demokrasieë tot stand gekom het; die teoretiese aspekte van korporatisme; korporatisme as alternatief tot pluralisme en Marxisme; neo-korporatisme in verhouding tot outoritêre korporatisme; die verskillende verskyningsvorme van korporatisme; die voordele van korporatisme; drieledige onderhandelinge tussen staat, kapitaal en arbeid; die verhouding tussen korporatisme en die Rooms-Katolieke geloof, liberalisme en sosiale demokrasie; ensovoorts. Voorbeelde van sulke bronne is onder andere Philippe Schmitter (1974; 1985) wat die moderne korporatistiese debat in 1974 begin het, Alan Cawson (1985a; 1985b; 1985c), Alan Siaroff (1999), Andrew Cox (1981; 1988a; 1988b), Barbara Kolm (2013), Colin Crouch (1983), Frank Wilson (1983), Gerhard Lehmbruch (1979), Jukka Pekkarinen, Matti Pohjola en Bob Rowthorn (1992), Leo Panitch (1977), Noel O'Sullivan (1988), Peter Williamson (2009), Randall Morck en Bernard Yeung (2010), Roland Czada (2011), Ross Martin (1983), Wolfgang Streeck en Lane Kenworthy (2005) en Wyn Grant (1985). Hoewel dié bronne geraadpleeg is oor sekere algemene aspekte van die korporatisme handel dit egter nie oor korporatisme in Suid-Afrika nie en is dit meer daarop afgestem om die korporatisme as alternatief tot die pluralisme eerder as die kapitalisme te vestig.

'n Tweede stel bronne handel hoofsaaklik oor neo-korporatisme en neo-korporatisme₂ met die klem op die ooreenkomste en verskille tussen neo-korporatisme en neo-korporatisme₂, byvoorbeeld: Hugh Mosley, Tiziana Keller en Stefan Speckesser (1998), Iscar Molina en Martin Rhodes (2002), Martin Rhodes (n.d.) en Wolfgang Streeck en Lane Kenworthy (2005). Weereens is daar niks in dié bronne aangaande Suid-Afrika in die besonder nie.

'n Derde klomp bronne verskaf heelwat inligting oor die ontstaan, implementering, filosofiese uitgangspunte, struktuur en funksionering van korporatisme in Europa. Aangaande Antieke Rome bestaan die volgende bronne: Émile Durkheim (1984) en W. G. Sinnigen en A. E. R. Boak (1977). Aangaande die Europese Middeleeuse is die volgende bronne beskikbaar, naamlik: Émile Durkheim (1984), Georges Renard (2000) en H. Heaton (1948). Sover dit die 20ste eeuse staat Fiume aanbetref is die belangrikste bron *The Charter of Carnaro* (1920). Wat dié bron na my oordeel veral baie waardevolle maak, is dat dit inligting bevat omtrent die praktiese funksionering

van sekere korporatistiese institusionele strukture in 'n staat, byvoorbeeld korporasies en 'n ekonomiese wetgewende gesagsliggaam. 'n Meer algemene bron aangaande Fiume is Gabriele D'Annunzio en Alceste De Ambris (1995).

Sover dit Fascistiese Italië aanbetref bestaan daar etlike bronne. Alhoewel baie lank gelede geskryf, bevat H. Finer (1935) en I. S. Munro (1933) heelwat inligting omtrent die Italiaanse Arbeidsgrondwet asook korporatistiese institusionele strukture soos korporasies, 'n ekonomiese wetgewende gesagsliggaam en Arbeidshoue. Bronne van 'n meer algemene aard aangaande Fascistiese Italië is Alfredo Rocco (1975), David Baker (2006), Giovanni Gentile (1975; 2005), James Whisker (1983), Peter Williamson (2009), R. J. B. Bosworth (2005) en Randall Morck en Bernard Yeung (2010). Met betrekking tot korporatisme in hedendaagse Italië bestaan die volgende bronne: Martin Bull (1988) en Martin Rhodes (n.d.). Met betrekking tot Fascistiese Spanje is kennis geneem van J. Martinez-Alier en Jordi Roca (1988) asook Randall Morck en Bernard Yeung (2010). Sover dit hedendaagse Spanje aanbetref is Martin Rhodes (n.d.) relevant. Sover dit Fascistiese Portugal aanbetref bestaan die volgende bronne: F. C. C. Egerton (1943) en Peter Williamson (2009). By hedendaagse Portugal is Martin Rhodes (n.d.) weereens 'n relevante bron. Randall Morck & Bernard Yeung (2010) is ook 'n belangrike bron oor Vichy Frankryk.

In die geval van Nederland is daar twee bronne wat fokus op die implementering, struktuur en funksionering van die moderne Nederlandse ekonomiese wetgewende gesagsliggame, te wete die *Stichting van de Arbeid* (StAr) en die *Sociaal-Economische Raad* (SER), naamlik: dié van Hugh Mosley, Tiziana Keller en Stefan Speckesser (1998) asook dié van Michael Smith (1988). Bronne wat oor ander aspekte van die Nederlandse korporatistiese situasie inligting verskaf is Christoffer Green-Pedersen (2001), Jaap Woldendorp (2005), Jelle Visser (1998) en Martin Rhodes (n.d.). Oor voor Tweede Wêreldoorlogse Oostenryk bestaan die bron Randall Morck en Bernard Yeung (2010). Met betrekking tot na Tweede Wêreldoorlogse Oostenryk kom die volgende bronne voor: Alois Guger (1992), Barbara Kolm (2013), Bernd Marin (1985), Gerhard Lehmbuch (1979) en Henry Milner (2002). Sover dit die Skandinawiese lande aanbetref kom die volgende bronne voor: Christoffer Green-Pedersen (2001), Henry Milner (2002), Jonas

Pontusson (2015), Jukka Pekkarinen (1992), Katri Kosonen (1992), Lars Kaspersen en Ulrich Schmidt-Hansen (2006), Michael Landesmann (1992), Neil Elder (1988) en Torben Iversen (1998).

Aangaande ander Europese lande het Martin Rhodes (n.d.) inligting oor hedendaagse Ierland, Michael Landesmann en Juhana Vartiainen (1992) en V. R. Berghahn (1988) inligting aangaande die mislukte sosiaal-demokratiese en korporatistiese eksperiment in Duitsland in die 1960's, en James Whitman (1991) en Michael Wachter (2007) inligting oor die sogenaamde *New Deal* in die Verenigde State van Amerika. Andrew Cox (1988) handel oor die voorkoms van korporatisme in die tydperk van die 1960's tot 1980's in Brittanje, terwyl Wolfgang Blaas (1992) probeer bepaal of korporatisme in Switserland voorkom.

Benewens die bronne oor die ontstaan, implementering, filosofiese uitgangspunte en funksionering van korporatisme in Europa is daar ook enkele bronne aangaande korporatisme in ander wêrelddele. Ale Abu-Rahma en Khadijah Abu-Rahma (2012) het 'n Islam korporatistiese model, gebaseer op Moslem beginsels afkomstig uit die Koran, uitgewerk. Met betrekking tot die Verre Ooste het Jonathan Unger en Anita Chan (1995) navorsing gedoen aangaande die voorkoms van korporatisme in Oos-Asië met die klem op Japan, Taiwan, Suid-Korea en Sjina. Johann Maree (1993) en Robin Archer (1992) verwys weer in hulle navorsing na die voorkoms en prestasie van korporatisme in die 1980's en 1990's in Australië.

Hoewel hierdie klomp bronne uiters waardevolle inligting bevat, hanteer dit ook nie korporatisme in Suid-Afrika nie. Die bronne oor Fiume, Italië, Nederland en Oostenryk is egter wel besonder belangrik omdat dit heelwat inligting bevat aangaande die praktiese funksionering van korporatistiese institusionele instellings in dié lande. Dit is egter belangrik om te weet dat sulke bronne baie skaars is.

Gesien teen die agtergrond dat bronne oor korporatistiese institusionele instellings uiters skaars is, was ek gelukkig genoeg om 'n vierde groep bronne te bekom wat belangrike teoretiese gedagtes en praktiese voorstelle omtrent die instelling, struktuur en funksionering van korporatistiese institusionele strukture in state kon

verskaf, te wete Alexander Raven Thompson (2004) en Julius Evola (2002). Dié bronne was vir my van waarde omdat dit gehelp het om die instelling, struktuur en funksionering van uitgebreide korporatistiese institusionele strukture te begrond.

'n Vyfde aantal bronne fokus byna eksklusief op die waardes van die korporatisme. Hier is die Rooms-Katolieke pouse Leo XIII (1891) en Pius XI (1931) van belang wat in hul poging om ekonomiese geregtigheid vir arbeiders te verseker korporatisme moreel begrond. Émile Durkheim (1984) fokus op die belangrikheid van solidariteit by die samelewing in die algemeen en by korporatisme in die besonder. James Grunig (2009) weer het 'n studie gemaak van die kern professionele waardes, byvoorbeeld samewerking en gemeenskapsverhoudinge, van korporatisme. Dié bronne is van waarde omdat dit gehelp het om 'n etiese regverdiging vir korporatisme te verskaf.

In die sesde plek bestaan enkele bronne wat inligting bevat aangaande die denke van die belangrikste korporatistiese filosowe, naamlik: Alexander Jacob (1998; 2000/2001), Armin Mohler (1972), Luc Pauwels (1980; 1989), Lucian Tudor (n.d.a; n.d.b), Peter Williamson (2009), Roland Czada (2011) en Sergio Noto (2014).

'n Sewende groep bronne is grootliks op empiriese navorsing gebaseer. Dié navorsing fokus op die praktiese funksionering van korporatisme en vergelyk korporatistiese en kapitalistiese praktyke ten opsigte van sekere ekonomiese aangeleenthede, byvoorbeeld: arbeiderdeelname aan besluitneming, arbeiderproduktiwiteit, arbeidsmarkbeleid, arbeidsmarkstrukture, belastings, beleggings, beleid aangaande ekonomiese groei, besparing, die ekonomiese krisis wat korporatisme moes oorkom, die ekonomiese voordele van korporatisme, die rol van die sosiale vennote, ekonomiese groei, Europese Middeleeuse gildes, fiskale beleid, gesentraliseerde salarisonderhandelinge, inflasie, konsensus tussen die sosiale vennote, mag aan die vakbonde, makro-ekonomiese prestasie, monetêre beleid, sentralisering in die algemeen, stakings, volle indiensneming, welsynsaangeleenthede, wisselkoersbeleid, ensovoorts. Navorsers sluit in: Alan Siaroff (1999), Alois Guger (1992), Andrew Glyn (1992), Bob Rowthorn (1992), Deborah Rice (2013), Frank Wilson (1983), Frederic Pryor (1988), Göran Therborn

(1992), Hans Keman en Paul Pennings (1995), Hugh Mosley, Tiziana Keller en Stefan Speckesser (1998), Jaap Woldendorp (2005), Johann Maree (1993), Jukka Pekkarinen (1992), Jukka Pekkarinen, Matti Pohjola en Bob Rowthorn (1992), Katri Kosonen (1992), Lars Calmfors, John Driffill, Seppo Honkapohja en Francesco Giavazzi (1988), Matti Pohjola (1992), Michael Landesmann (1992), Michael Landesmann en Juhana Vartiainen (1992), Regina Grafe en Oscar Gelderblom (2010), Robin Archer (1992), Roland Czada (1983), Sixten Korkman (1992), Torben Iversen 1998 en Wolfgang Blaas (1992). Dié bronne handel egter net oor Europese lande en niks oor Suid-Afrika nie. Aan die positiewe kant en wel van baie groot belang is dat die bronne na my oordeel, op 'n rasonale basis deur middel van empiriese navorsing, uitwys dat die korporatisme in teenstelling tot die kapitalisme beslis tot baie beter Pareto-doeltreffende uitkomstes lei.

'n Agste kategorie bronne handel oor die Suid-Afrikaanse politieke ekonomie. By die lees van hierdie bronne is daar myns insiens oor drie aangeleenthede algemene eenstemmigheid, naamlik: dat Suid-Afrika in 'n ernstige ekonomiese krisis verkeer, dat die huidige vorm van kapitalisme in Suid-Afrika nie tot voordeel van die grootste deel van die bevolking funksioneer nie en dat die wit kapitalistiese enklave die grootste verantwoordelikheid vir hierdie toedrag van sake moet aanvaar. Gevolglik is die hooftokus van dié bronne op die ekonomiese probleme wat Suid-Afrika ervaar, terwyl voorstelle gemaak word oor hoe dié probleme oorkom kan word. Die belangrikste navorser in dié verband is sonder enige twyfel prof. Sampie Terreblanche (1986; 2002; 2014). Ander navorsers sluit in: A. Leonard (2005), Andile Makhunga (2008), Ashwin Desai (2002), Bernard Magubane (n.d.), Christopher Malikane (2011; 2017a; 2017b), Constance Mputa (2016), David Lewis (1991), Ewert Kleynhans en Melinda Kruger (2014), Frank Horwitz en Harish Jain (2009), Haroon Bhorat en Carlene van der Westhuizen (2012), Hein Marais (2010), J. P. Landman, Haroon Bhorat, Servaas van der Berg en Carl van Aardt (2003), Jean Triegaardt (2006), Jeremy Seekings en Nicoli Nattrass (2005), Joel Netshitenzhe (n.d.), Lynn McGregor (2008), Moletsi Mbeki (2009), Mandy Moussouris (2007), Martin Legassick (1974; n.d.), Neo Chabane, Andrea Goldstein en Simon Roberts (n.d.), Nicoli Nattrass (2014), Paul Hoffman (2012) en Stephen Gelb (2004).

Bogenoemde bronne se analitiese ontleding van Suid-Afrika se ekonomiese probleme is baie goed, maar baie van die navorsers se voorstelle oor hoe dié probleme oorkom moet word, het myns insiens 'n baie sterk *ad hoc*-inslag – met ander woorde vir elke bepaalde probleem word die een of ander voorstel gemaak oor hoe die probleem oorkom kan word, maar oor die algemeen is daar nie 'n oorhoofse verwysingsraamwerk, soos korporatisme, in terme waarvan alle probleme op 'n breë basis aangespreek en opgelos kan word nie. In die gevalle waar daar wel 'n oorhoofse verwysingsraamwerk ter sprake kom, sentreer dit gewoonlik rondom die verwerping van die neo-liberale verwysingsraamwerk en fokus dit op die debatspunt of die *Reconstruction and Development Programme* (RDP) of die *Growth, Employment and Redistribution*-program (GEAR) die beste ekonomiese plan vir die oplossing van Suid-Afrika se sosio-ekonomiese probleme is.

'n Negende groep bronne handel oor die sosiale demokrasie in die algemeen en die moontlike implementering van sosiale demokrasie in Suid-Afrika. Daar bestaan baie bronne oor die sosiaal-demokratiese stelsel in die algemeen, byvoorbeeld: Adam Przeworski (n.d.), Alexander Petring *et al.* (2012), Alfred Pfaller (2009), Andrew Scott (2006), Berend van den Boomen (n.d.), Cäcilie Schildberg *et al.* (2014), Evelyn Huber, Charles Ragin en John Stephens (1993), Frans Becker en René Cuperus (2011), Henry Milner (1994), Ingvar Carlsson en Anne-Marie Lindgren (n.d.), Jonas Pontusson (1992), Malcolm Harvey (2015), Matthias Platzeck, Peer Steinbrück en Frank-Walter Steinmeier (n.d.), Peter Kellner (2010), Michael Thompson (2007), Philip Petit (1987), Sheri Berman (n.d.), Simon Vaut *et al.* (2011), Social Europe (n.d.), Thomas Kastning (2013), Tobias Gombert (2009) en Torben Iversen (1998). Bronne oor die moontlike instelling van 'n sosiaal-demokratiese stelsel in Suid-Afrika in die besonder is egter uiters beperk, byvoorbeeld: Eddie Webster en Glenn Adler (n.d.), Lisa van Eck (n.d.), Pundy Pillay (1990) en Sampie Terreblanche (1987; 2002). Vervolgens enkele kritiese opmerkings aangaande hierdie bronne.

Eddie Webster en Glenn Adler (n.d.) fokus op 'n klasse-kompromis tussen kapitaal en arbeid as 'n belangrike bestanddeel vir 'n toekomstige Suid-Afrikaanse sosiaal-demokratiese bestel. Hulle fokus veral op die inkorporering van arbeid binne

staatsverband en die voordele wat dit vir die werkersklas sal inhou. Hulle hanteer konsertasie tussen belangegroepe as 'n belangrike aspek van so 'n nuwe staatsbestel en bespreek ook Nedlac as 'n korporatistiese institusionele struktuur. Die positiewe van dié bron is dat dit 'n sosiaal-demokratiese alternatief vir Suid-Afrika voorstaan. 'n Ernstige tekortkoming by dié bron is egter die feit dat geen ander fasette van 'n moontlike sosiaal-demokratiese Suid-Afrika aandag geniet nie en dat daar ook geen uitvoerige bespreking van die uitgangspunte, struktuur en funksionering van die korporatisme onderneem word nie.

Lisa van Eck (n.d.) verwerp die liberale demokrasie en die Oos-Asiese model as sosio-ekonomiese ontwikkelingsmodelle weg van die kapitalisme. Aan die positiewe kant spreek sy haar ten gunste van die sosiale demokrasie uit, verwys sy sydelings na die belangrikheid dat die politiek die ekonomie moet bepaal en dat die kapitalistiese *laissez-faire* verwerp moet word. Verder bespreek sy 'n klasse-kompromis tussen kapitaal en arbeid as 'n belangrike faset van 'n sosiaal-demokratiese bestel. Aan die negatiewe kant fokus sy basies net op 'n klasse-kompromis so asof dit die enigste aangeleentheid van belang is by 'n sosiaal-demokratiese bestel. 'n Verdere tekortkoming is dat sy glad nie aandag aan die korporatisme as sulks gegee nie.

Pundy Pillay (1990) verduidelik die beginsels van sosiale demokrasie en hanteer die gevolge van 'n sosiaal-demokratiese bestel op die ekonomie. Daarbenewens verduidelik hy wat die rol van arbeid binne 'n sosiaal-demokratiese bestel behoort te wees, watse hervormings by die werksplek deurgevoer behoort te word en watse makro-ekonomiese beleid geïmplementeer behoort te word. Hy verskaf egter geen inligting aangaande die verband tussen sosiale demokrasie en korporatisme nie en hanteer gevolglik dan ook glad nie die korporatisme nie.

Terreblanche (2002) doen 'n baie goeie ontleding van Suid-Afrika se sosio-ekonomiese probleme en hanteer verskeie fasette van 'n sosiaal-demokratiese alternatief vir Suid-Afrika. Die positiewe van dié bron is dus dat dit 'n sosiaal-demokratiese alternatief vir Suid-Afrika voorstaan. Nogtans het ek bepaalde probleme en tekortkominge by sy navorsing opgemerk. Eerstens, hy herhaal

homself baie. Baie van sy belangrikste bevindinge word ten minste twee of drie maal op verskillende plekke herhaal. Tweedens, hy maak 'n hele paar historiese foute. So byvoorbeeld beweer hy dat die stelsel van blanke politieke dominansie in 1910 deur die Statuut van Westminster teweeg gebring is (Terreblanche, 2002, p. 248). Dit is nie korrek nie, dit is deur die Suid-Afrikawet van 31 Mei 1910 teweeg gebring (Muller, 1979, p. 337). Derdens, 'n ernstige tekortkoming is dat hy nie die noue verband tussen die sosiale demokrasie en die korporatisme uitlig nie en gevolglik dan ook geen aandag aan 'n spesifiek ekonomiese alternatief tot die kapitalisme, soos die korporatisme, gee nie.

In die tiende plek is 'n aantal bronne wat handel oor die korporatisme binne Suid-Afrikaanse verband. Behalwe dat dié bronne weereens uiters gering is, kan hulle in drie breë groepe verdeel word. Eerstens, bronne wat ten doel het om die korporatisme as politieke ekonomie te ontmoedig en veel eerder ander politiek-ekonomiese strategieë, byvoorbeeld anargo-sindikalisme, wil implementeer ten einde Suid-Afrika se ekonomiese probleme op te los. Tweedens, bronne wat die huidige vorm van korporatisme in Suid-Afrika, naamlik die Nasionale Raad vir Ekonomiese Ontwikkeling en Arbeid (NEDLAC), kritiseer vanweë bepaalde tekortkominge. Derdens, bronne wat die korporatisme as moontlike politieke ekonomie vir Suid-Afrika probeer bevorder.

Bronne wat ten doel het om die korporatisme as politieke ekonomie te ontmoedig en veel eerder ander politiek-ekonomiese strategieë, byvoorbeeld anargo-sindikalisme, wil implementeer ten einde Suid-Afrika se ekonomiese probleme op te los, is onder andere dié van Lucien van der Walt (1997; 2005; 2006; n.d.). By die lees van hierdie vier bronne is dit na my oordeel duidelik dat hy enige sosiaal-demokratiese en/of korporatistiese reorganisasie van Suid-Afrika se politieke ekonomie verwerp. Van der Walt (n.d., pp. 4 – 5) is van oordeel dat arbeid sy probleme kan oorkom deur besighede, fabriekke en ander werksplekke onder die uitsluitlike beheer van arbeiders te bring, weg te doen met die loonstelsel, weg te doen met kompetisie, en uiteindelik 'n nuwe samelewing te skep gebaseer op verspreiding volgens behoefte. Die belangrikste oorweging hoekom ek dié voorstelle verwerp, het te doen daarmee dat wanneer besighede, fabriekke en ander werksplekke onder arbeiders se uitsluitlike

beheer geplaas word, dit na my oordeel daartoe sal lei dat dié besighede hulle met niks anders as die onmiddellike en persoonlike belange van die arbeiders en hulle werksomstandighede asook die onderhorige, administratiewe deel van die besighede besig sal hou nie (Evola, 2002, p. 229). Die uiters gedifferensieerde en amper “esoteriese” karakter wat die tegniese en bestuursfunksies in die huidige hoogs ontwikkelde industrieë speel, sal gevolglik geïgnoreer word. Dit sal net so absurd wees soos wanneer gewone soldate in ’n weermag die offisiere se funksies met betrekking tot ingewikkelde strategiese besluite, algemene mobilisering, dissipline en organisasie tydens ’n moderne oorlog oorneem en behartig.

Behalwe dié oorweging is daar ook ’n ander oorweging wat teen die idee van die uitsluitlike bestuur van werksplekke deur arbeiders is. In die struktuur van ’n geïntegreerde besigheid moet daar altyd baie belangrike dinge ingestel word, beginnende by die bopunt van die hiërargie (Evola, 2002, p. 229). Die dinge wat ingestel moet word, behels nie net ekonomiese nuttigheidsfaktore nie, maar dit sal ook politieke nuttigheidsfaktore op die basis van ’n superieure en onbetwisbare gesag moet wees. Daarteenoor is dit egter onvermydelik dat die uitsluitlike bestuur van besighede deur arbeiders die oorheersing van blote ekonomiese en nuttigheidsoorwegings, of selfs politieke oorwegings in die ergste klasbehepte sin van die woord, sal veroorsaak.

Behalwe bogenoemde oorwegings is daar ook ’n laaste oorweging, nie minder belangrik nie, wat teen die idee van die uitsluitlike bestuur van werksplekke deur arbeiders is, naamlik: die idee van verspreiding volgens behoefte (Van der Walt, n.d., p. 5). Die gedagte van verspreiding volgens behoefte is na my oordeel heel prysenswaardig, maar slegs binne die konteks van die groter beginsel van solidariteit (Evola, 2002, p. 228). Indien mens verspreiding volgens behoefte wil implementeer, moet mens ook daaraan dink om enige moontlike tekort binne ’n besigheid tussen die arbeiders te verdeel. Hierdie faktor alleen sal die idee van verspreiding volgens behoefte van sy mistiek ontnem. In groot besighede kan die gedagte van verspreiding volgens behoefte nooit belangriker as die gedagte van basiese salarisse wees nie. Dit is eerder veel belangriker om ’n gedifferensieerde bepaling van salarisse te implementeer wat algemeen aanvaarbaar binne elke besigheid is.

Bronne wat die huidige vorm van korporatisme in Suid-Afrika, naamlik die Nasionale Raad vir Ekonomiese Ontwikkeling en Arbeid (NEDLAC), kritiseer vanweë bepaalde tekortkominge is onder andere Karl Gostner en Avrik Joffe (2009), Nicoli Nattrass (2014), Pauline Dibben, Gilton Klerck en Geoffrey Wood (2015) en Tom Bramble en Neal Ollett (2007). Al dié genoemde bronne doen 'n volledige en uiters geldige ontleding oor hoekom NEDLAC 'n mislukking is. Al vier die bronne maak egter geen wesentlike voorstelle oor hoe NEDLAC verbeter kan word nie, nog minder oor hoe 'n sosio-ekonomiese alternatief, gebaseer op 'n sosiaal-demokratiese politieke bestel en 'n korporatistiese politieke ekonomie, daar moet uitsien of hoe dit geïmplementeer behoort te word.

Bronne wat die korporatisme as moontlike politieke ekonomie vir Suid-Afrika probeer bevorder, is onder andere Eddie Webster en Glenn Adler (n.d.), Geoff Schreiner (1994) en Johann Maree (1993). Die positiewe en negatiewe van Webster en Adler (n.d.) as bron is alreeds hierbo bespreek. Schreiner (1994) se primêre doel is om 'n alternatiewe stelsel van openbare beleidsformulering te formuleer, gevolglik is sy fokus nie soseer op die korporatisme nie. Nogtans is die bron vanuit 'n korporatistiese oogpunt baie waardevol omdat hy die filosofiese basis vir sodanige alternatiewe stelsel van openbare beleidsformulering (asook van korporatisme) gee waarby ek sterk aansluiting vind. Tog is die bron teleurstellend in soverre as wat dit geen substansie aan sy filosofiese beskouings gee deur 'n meer gedetailleerde uiteensetting van die struktuur en funksionering van moontlike institusionele instellings nie. Dieselfde geld vir Maree (1993). As 'n bron oor korporatisme is dit sonder enige twyfel die beste wat in Suid-Afrika beskikbaar is. Hy gee 'n baie goeie uiteensetting van wat die korporatisme is en wat nie. Verder verwys hy na empiriese navorsing wat die voordele van korporatisme in lande soos Swede en Australië aandui. Tog is dié bron in die finale instansie nog steeds teleurstellend omdat dit geensins verwys na die moontlike instelling van korporatistiese institusionele instellings soos korporasies, 'n ekonomiese wetgewende gesagsliggaam, gesentraliseerde salarisonderhandelinge en Arbeidshowe vir Suid-Afrika nie.

Behalwe bogenoemde bronne oor die makro-korporatisme het ek ook kennis geneem van 'n groot hoeveelheid bronne oor die meso- en mikro-korporatisme. Meso-korporatisme behels korporatisme tussen plaaslike belange-assosiasies en provinsiale regeringsowerhede en mikro-korporatisme behels korporatisme tussen besighede en munisipale regeringsowerhede (Bull, 1988, p. 74; Cawson, 1985a, p. 2). Omdat my navorsing op die makro-korporatisme gefokus het en ek nie die bronne aangaande die meso- en mikro-korporatisme in diepte gekonsulteer het nie, word dus nie hier na hulle verwys nie.

Benewens bogenoemde bronne oor die korporatisme is ook baie ander bronne oor 'n verskeidenheid van politieke en ekonomiese aangeleenthede gekonsulteer.

Alle bronne in ag genome is dit duidelik dat daar baie min navorsing oor die moontlike implementering van 'n sosiaal-demokratiese politieke bestel en 'n korporatistiese politieke ekonomie in Suid-Afrika bestaan. Ek kon ook tot op datum nog geen navorsing aangaande die instelling en funksionering van 'n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie vir Suid-Afrika vind nie. Daar is dus na my oordeel 'n baie groot leemte wat vra om gevul te word. Die doel van hierdie navorsing is dus om die grondslag vir 'n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie te lê ten einde die nalatenskap van rasse-kapitalisme te oorkom, die sosio-ekonomiese probleme van die land aan te spreek en die arbeidersklas groter inspraak in die ekonomie en die politiek te gee ten einde hul lewenslot te verbeter.

1.4 Navorsingsontwerp en metodologie

1.4.1 Keuse van die navorsingsonderwerp

Sover dit die eerste aspek van 'n navorsingsontwerp aanbetref, naamlik die keuse van die navorsingsonderwerp (Mouton & Marais, 1985, p. 34), kan aangedui word dat die navorsing selfgeïnisieer is en uit nuuskierigheid en verwondering onderneem is.

1.4.2 Formulering van die navorsingsprobleem

1.4.2.1 Die domeinverskynsel

Met betrekking tot die tweede aspek van 'n navorsingsontwerp, naamlik formulering van die navorsingsprobleem (Mouton & Marais, 1985, p. 37), is 'n meer presiese aanduiding van die soort domeinverskynsel verkry, naamlik die politieke ekonomie van Suid-Afrika. Daar is ook 'n meer presiese aanduiding verkry oor watter aspekte, eienskappe en dimensies van die domeinverskynsel nagevors gaan word, naamlik eerstens die uitgangspunte, struktuur en funksionering van die kapitalisme (hoofstuk II), tweedens rasse-kapitalisme in Suid-Afrika (hoofstuk III), derdens die moontlike bydrae van sekere filosofiese tradisies tot 'n etiese basis vir 'n nuwe politieke ekonomie (hoofstukke IV en V), 'n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie as alternatief tot die kapitalisme (hoofstuk VI), die praktiese toepassing van die beginsels van korporatisme op Suid-Afrika (hoofstuk VII), maatreëls om die nalatenskap van rasse-kapitalisme en Suid-Afrika se sosio-ekonomiese probleme aan te spreek (hoofstuk VIII) en die ideale korporatistiese bestel met besondere verwysing na die korporatisering van die verskillende Suid-Afrikaanse ekonomiese sektore (hoofstuk IX).

1.4.2.2 Die ontledingseenheid

Sover dit die ontledingseenheid aanbetref is die fokus op menslike, sosiale skeppings (Mouton & Marais, 1985, pp. 38 – 39 & 41), naamlik die kapitalistiese politieke ekonomie van Suid-Afrika en die korporatistiese politieke ekonomie in die algemeen. Die navorsing behels diachroniese (die verandering van 'n bepaalde verskynsel oor tyd heen) en sinchroniese studies (hoe 'n bepaalde verskynsel op 'n gegewe moment daar uitsien). Dit het diachroniese elemente in die sin van dat daar na die ontwikkeling van die Suid-Afrikaanse politieke ekonomie van 1652 tot en met vandag gekyk word (hoofstuk III). Die navorsing behels ook sinchroniese elemente in die sin van dat daar gefokus word op hoe die Suid-Afrikaanse politieke ekonomie tans daar uitsien (hoofstuk VIII).

1.4.2.3 Die navorsingsvraag

Die navorsingsvraag is: Watter politieke ekonomie behoort in Suid-Afrika ingestel te word ten einde die nalatenskap van rasse-kapitalisme te oorkom, die sosio-ekonomiese probleme van die land aan te spreek en die arbeidersklas groter inspraak in die ekonomie en die politiek te gee ten einde hul lewenslot te verbeter? Daaruit volg sekere sekondêre navorsingsvrae, byvoorbeeld: Watter gebreke het kapitalisme in die algemeen en in Suid-Afrika in die besonder wat dit 'n onaanvaarbare politieke ekonomie maak? Op watter filosofiese en politieke uitgangspunte behoort die etiese basis vir 'n nuwe politieke ekonomie gebaseer te wees? Watter nuwe politieke ekonomie behoort in Suid-Afrika ingestel te word? Dit lei op sy beurt weer tot vrae soos: Wat sal die basiese uitgangspunte van die nuwe politieke ekonomie wees? Hoe sal die nuwe politieke ekonomie oftewel uitgebreide korporatisme as alternatief tot die kapitalisme funksioneer? Hoe sal die beginsels van uitgebreide korporatisme op die Suid-Afrikaanse situasie prakties toegepas word? Kan uitgebreide korporatisme die nalatenskap van rasse-kapitalisme en Suid-Afrika se sosio-ekonomiese probleme aanspreek? Hoe behoort die ideale uitgebreide korporatistiese bestel in Suid-Afrika te funksioneer?

1.4.2.4 Die navorsingshipotese

Hierdie navorsing werk met die hipotese dat die huidige kapitalistiese politieke ekonomie tot nadeel van die grootste deel van die Suid-Afrikaanse samelewing en spesifiek die arbeidersklas funksioneer. Die nadelige funksionering van die huidige kapitalistiese politieke ekonomie blyk veral uit die nalatenskap van rasse-kapitalisme en die gepaardgaande sosio-ekonomiese probleme van Suid-Afrika, te wete ongelykhede, armoede, werkloosheid en werkskaarste asook stakings en arbeidsonrus.

Daar word verder met die hipotese gewerk dat hierdie negatiewe situasie oorkom kan word deur die implementering van 'n sosiaal-demokratiese politieke stelsel in die algemeen en 'n nuwe politieke ekonomie gebaseer op uitgebreide korporatisme in die besonder. Met uitgebreide korporatisme word bedoel dat korporasies, net soos

by die Middeleeuse gildes, op 'n uitgebreide wyse by byna alle politieke, ekonomiese en sosiale reëlings en verhoudinge van die dag betrokke moet wees en dat dié korporasies hul onderskeie ekonomiese sektore moet “regeer”. Daarmee word egter nie bedoel dat korporasies, soos by die Middeleeuse gildes, buite die staat en soms selfs in opposisie tot die staat moet bestaan nie (Rocco, 1975, p. 296). Met uitgebreide korporatisme word verder bedoel dat daar 'n ekonomiese wetgewende gesag vir die staat geskep moet word, dat daar gesentraliseerde salarisonderhandelinge ingestel moet word en dat Arbeidshowe arbeidsgeskille moet bereg. Die begrip “uitgebreide korporatisme” gee dus die wydste moontlike vertolking aan korporatisme wat enigsins moontlik daaraan gegee kan word.

Laastens word daar met die hipotese gewerk dat uitgebreide korporatisme se leidende beginsel van koördinasie en toewysing op konsertasie, 'n georganiseerde beleidmakende proses waartydens betrokke groepe as onmisbare deelnemers erken word, gebaseer moet wees (Schmitter, 1985, pp. 52 – 54). Dit beteken kollektiewe besluitneming deur middel van ooreenkomste en samewerking tussen alle relevante ekonomiese rolspelers, te wete kapitaal, arbeid en die staat (Keman & Pennings, 1995, p. 273). Dit beteken verder dat belange-assosiasies, spesifiek arbeid, hulle bepaalde belange binne nuut-geskepte institusionele strukture (Baccaro, 2003, p. 685), waarvan korporasies en 'n ekonomiese wetgewende gesagsliggaam na my oordeel die belangrikste is, gaan verteenwoordig.

1.4.2.5 Die navorsingsdoelstelling

By die navorsingsdoelstelling word daar 'n aanduiding gegee van wat met die navorsing bereik wil word (Mouton & Marais, 1985, pp. 42 – 43). In hierdie geval is die doel om aan te dui dat die kapitalisme op negatiewe uitgangspunte gebaseer is en dat dit ernstige tekortkominge met betrekking tot struktuur en funksionering openbaar. Die doel is verder om die korporatisme as alternatiewe politieke ekonomie daar te stel en om aan te dui hoe die korporatisme die kapitalisme se negatiewe uitgangspunte en ernstige tekortkominge kan oorkom. Die navorsingsdoelwit val gevolglik in drie sekondêre doelwitte uiteen, naamlik: Eerstens, om die gebreke en negatiewe funksionering van die huidige kapitalistiese

politieke ekonomie uit te wys. Tweedens, die soeke na 'n etiese basis vir 'n nuwe politieke ekonomie. Derdens, om die uitgangspunte van uitgebreide korporatisme as nuwe politieke ekonomie te stel en te ontwikkel.

Die eerste sekondêre doelwit, naamlik om die gebreke en negatiewe werking van die kapitalisme uit te wys, berus op twee verdere doelwitte, naamlik: Eerstens om die kapitalisme in die algemeen vanuit 'n filosofiese hoek te kritiseer en tweedens om die uitgangspunte, struktuur en funksionering van rasse-kapitalisme in Suid-Afrika in die besonder aan kritiek te onderwerp. Die tweede sekondêre doelwit, naamlik die soeke na 'n etiese basis vir 'n nuwe politieke ekonomie, berus ook op twee verdere doelwitte, naamlik: Eerstens om die uitgangspunte van bevrydingsfilosofie en die *ubuntu*-lewensfilosofie te ondersoek en tweedens om die uitgangspunte van die sosiaal-demokratiese politieke tradisie te ondersoek ten einde 'n etiese basis vir 'n nuwe politieke ekonomie te lê.

Die derde sekondêre doelwit, naamlik om die uitgangspunte van uitgebreide korporatisme as nuwe politieke ekonomie te stel en te ontwikkel, berus op vyf verdere aangeleenthede, naamlik: Eerstens, om aan te dui wat die etiese uitgangspunte van die nuwe politieke ekonomie moet wees. Tweedens, om aan te dui hoe die nuwe politieke ekonomie oftewel korporatisme as alternatief tot die kapitalisme sal funksioneer. Derdens, om aan te dui hoe die beginsels van uitgebreide korporatisme op Suid-Afrika van toepassing gemaak kan word. Vierdens, om maatreëls in te stel wat die nalatenskap van rasse-kapitalisme en Suid-Afrika se sosio-ekonomiese probleme kan aanspreek. Vyfdens, om te wys hoe die ideale korporatistiese bestel daar sal uitsien met besondere verwysing na die korporatisering van die verskillende Suid-Afrikaanse ekonomiese sektore.

Die navorsing dui daarop dat arbeiders deur middel van uitgebreide korporatisme hul eie belange op drie wyses kan bevorder. Eerstens, deurdat hulle saam met die staat en kapitaal betrokke is by die bestuur van korporasies wat bepaalde ekonomiese sektore "regeer". Tweedens, deurdat hulle saam met die staat en kapitaal in 'n laer wetgewende gesagsliggaam sitting het en sodoende direkte inspraak in die maak van ekonomiese, wetgewende besluite verkry. Derdens, deurdat hulle saam met die

staat en kapitaal betrokke is by gesentraliseerde salarisonderhandelinge waar alle salarisonderhandelinge op 'n deurlopende, gesentraliseerde basis gekoördineer en goedgekeur word.

1.4.2.6 Die navorsingsmetodologie

By die navorsingsdoelstelling word ook 'n aanduiding gegee van die navorsingsmetodologie, met ander woorde is dit die doel om te beskryf, te verklaar of te vergelyk? In hierdie navorsing word van die beskrywende metode gebruik gemaak. Hier word die vraag: “Wat is aan die gang?” beantwoord (Mouton & Marais, 1985, pp. 44 – 45; Anon., n.d.f, p. 1). Dit behels in hoofstuk II 'n beskrywing van die uitgangspunte, struktuur en funksionering van die kapitalisme as politieke ekonomie in die algemeen en in hoofstuk III van die rasse-kapitalisme binne die Suid-Afrikaanse konteks spesifiek. Dit behels ook 'n beskrywing van die uitgangspunte, struktuur en funksionering van die korporatisme as politieke ekonomie in hoofstukke VI, VII en IX.

In hierdie navorsing word ook van die verklarende metode gebruik gemaak. Hier word die vraag: “Waarom is dit aan die gang?” beantwoord (Mouton & Marais, 1985, pp. 45 – 46; Anon., n.d.f, pp. 1 – 2). Ten einde die waarom-vraag te kan beantwoord, word daar oorsaaklike verbande tussen sekere fenomene gelê. So byvoorbeeld word met die uitgangspunt gewerk dat daar 'n oorsaaklike verband bestaan tussen sekere eienskappe van die kapitalisme (byvoorbeeld uitbuiting) en die voorkoms van sekere negatiewe ekonomiese gebeure (byvoorbeeld stakings en industriële geweld). Verder word met die uitgangspunt gewerk dat daar 'n bepaalde rigting aan dié verbande verbonde is (byvoorbeeld hoe meer uitbuiting, hoe meer stakings en industriële geweld). Die oogmerk van verklaring is dus om bepaalde verskynsels (soos stakings en industriële geweld) in terme van sekere oorsake (soos uitbuiting) te verklaar.

In hierdie navorsing word in die derde plek van die vergelykende metode gebruik gemaak. Vergelyking is 'n baie belangrike instrument van analise. Dit speel 'n sentrale rol in konsepformulering en bring ooreenkomste en verskille tussen

bepaalde aangeleenthede duidelik na vore. Vergelyking kan ook gebruik word in hipotesetoetsing en kan verder bydra tot die induktiewe ontdekking van hipoteses en teoriebou (Collier, 1993, p. 105). In hierdie navorsing word van vergelyking gebruik gemaak deurdat die kapitalistiese politieke ekonomie met die korporatistiese politieke ekonomie vergelyk word.

Daar word ook op 'n ander wyse van vergelyking gebruik gemaak. Aangesien daar nie van eksperimentering in geesteswetenskaplike navorsing gebruik gemaak kan word nie, word Max Weber se ideaaltipe gebruik om “eksperimentele omstandighede” in die werklikheid te skep wat dan as 'n verwysingsraamwerk kan dien om verskynsels mee te ontleed en te vergelyk. Sodoende kan die werklikheid beter begryp word deur dele van sosiale verskynsels te isoleer, te beklemtoon of om 'n konstante stelsel van verwantskappe te formuleer (Blaikie, 1993, pp. 39 – 40; Kotzé & Van Wyk, 1988, p. 56). In hierdie navorsing word die uitgangspunte en eienskappe van byvoorbeeld bevrydingsfilosofie, *Ubuntu* en sosiale demokrasie ontleed (hoofstukke IV en V) en gebruik om 'n filosofiese basis vir 'n nuwe politieke ekonomie te lê (hoofstuk 6.2). Hierdie filosofiese basis dien dan as ideaaltipe waarteen die kapitalisme vergelyk kan word en as ideaaltipe op grond waarvan die uitgangspunte, struktuur en funksionering van 'n nuwe politieke ekonomie, naamlik uitgebreide korporatisme, geformuleer kan word.

1.4.3 Konseptualisering en operasionalisering

Die derde aspek van 'n navorsingsontwerp behels konseptualisering en operasionalisering (Mouton & Marais, 1985, pp. 58 – 61 & 64 – 65). Konsepte word gedefinieer ten einde die werklikheid te klassifiseer. Konsepte is die primêre instrumente waardeur die werklikheid begryp word. In hierdie navorsing word die definisie van “kapitalisme” in enkele paragrawe weergegee (hoofstuk 2.2) terwyl die konsep “korporatisme” op 'n uitgebreide wyse in verskeie hoofstukke (VI, VII en IX) omskryf word. Sodanige konsepte word ook op 'n betekenisvolle wyse geoperasionaliseer, dit wil sê waarneembaar gemaak. Dit geskied deurdat die konsepte in die groter sisteemverband saam met ander konsepte ingebed word en dus tot 'n beter presisering van die konnotasie van die konsep lei. So byvoorbeeld

word 'n “besigheidskonglomeraat” binne die konteks van die kapitalisme omskryf en gedefinieer ten einde die mag en omvang van die kapitalisme te illustreer.

1.4.4 Inwin van inligting

Met betrekking tot die vierde aspek van 'n navorsingsontwerp, naamlik die inwin van inligting (Bless, Higson-Smith & Sithole, 2013, p. 184) is sekondêre inligting ingewin, met ander woorde inligting wat alreeds deur ander navorsers ingesamel en geïnterpreteer is.

In die proses is kennis geneem van die idees van verskeie politieke en ekonomiese tradisies. Peter Williamson (2009, p. 5), Alexander Raven Thompson (1995, p. 176) en die National Unity Party of Canada (National Corporatism Programme of the National Unity Party of Canada, 2003, p. 3) wys daarop dat die korporatistiese tradisie baie na aan die “organiese” politieke beskouing is. In hulle konstruksie van 'n ekonomiese stelsel vir Suid-Afrika maak navorsers soos Pundy Pillay (1990, p. 288) en na my oordeel ook Christopher Malikane (2011; 2017a; 2017b) van ekonomiese filosofieë gebruik wat in die middelgrond tussen die vryemarkstelsel en die (gewese) Sowjet-tipe gesentraliseerde beplanning gesitueerd is, te wete mark-sosialisme, sosiale demokrasie, demokratiese sosialisme en die meer resente sosiale mark ekonomie. Korporatisme word verder by uitstek met die sosiaal-demokratiese politieke tradisie geassosieer (Panitch, 1977, pp. 70 & 73). Gevolglik maak ek van al dié genoemde politieke en ekonomiese tradisies asook van bevrydingsfilosofie, die *ubuntu*-lewensfilosofie, die konserwatief-revolusionêre politieke tradisie en die Franse *Nouvelle Droite* se idees gebruik ten einde 'n breë filosofiese raamwerk vir 'n uitgebreide korporatistiese bestel te konstrueer.

Daarbenewens bestaan daar baie verskillende korporatistiese tradisies en denkers. (Schmitter, 1974, pp. 87 – 88). So byvoorbeeld is daar onder andere romantiese, “organiese” teoretici soos Friedrich Schlegel, G. W. F. Hegel, Adam Müller en Rudolf Kjellén; voor-Marxistiese proto-sosialiste soos Jean Sismondi, Louis de Rouvroy (hertog van Saint-Simon) en Pierre Joseph Proudhon; Sosiaal-Christeliketies-tradisionele denkers soos Wilhelm von Ketteler, Karl von Vogelsang, R. de la Tour

de Pin, Albert de Mun en natuurlik die pouse Leo XIII en Pius XI; Fasciste soos Giuseppe Bottai, Guido Bortolotto, Giuseppe Papi en Francesco Vito; sekulêre, moderne nasionaliste soos Mihaïl Manoïlesco; radikale, bourgeoisie solidariste soos Léon Duguit, Joseph-Paul Boncour, Georges Renard en Émile Durkheim; mistiese universaliste soos Othmar Spann; internasionale funksionaliste soos Giuseppe de Michelis en David Mitrany; reaksionêre, pseudo-Katolieke integraliste soos Charles Maurras, António de Oliveira Salazar, Marcello Caetano en Jean Brèthe de la Gressaye; tegnokratiese, pro-kapitalistiese hervormers soos Walther Rathenau, John Maynard Keynes en A. A. Berle (jr.); antikapitalistiese sindikaliste soos Georges Sorel, Sergio Panunzio, Ugo Spirito, Edmondo Rossoni, Enrico Corradini en Gregor Strasser; gilde-sosialiste soos G. D. H. Cole, die vroeë Harold Laski, S. G. Hobson en Ramiro de Maeztu; bourgeoisie sosialiste soos Francois Perroux en Hendrik de Man; en 20ste eeuse denkers soos Bernard Crick, W. H. Ferry, Pierre Mendes-France en David Apter. Vervolgens is daar ook 'n groot aantal konserwatief-revolusionêre denkers soos Julius Evola, Oswald Spengler, Edgar Julius Jung, Ernst Jünger en Carl Schmitt (Mohler, 1972, pp. 9 – 10; Pauwels, 1989, pp. 11 – 12; Pauwels, 1980, pp. 930/43 – 930/45).

Benewens gemelde tradisies is die mees resente korporatistiese tradisies neo-korporatisme en neo-korporatisme₂. Dié tradisies staan ook as drieledige, liberale, sosiale of gemeenskapkorporatisme (Higgs, 2006), internasionale korporatisme (Kolm, 2013, p. 45), korporatistiese pluralisme, post-pluralisme of onderhandelingskorporatisme (Grunig, 2000, p. 40) bekend. Van die belangrikste denkers binne dié tradisies is Philippe Schmitter, R. E. Pahl, J. T. Winkler, Colin Crouch, Gerhard Lehmbruch en Leo Panitch (Martin, 1983, p. 86) asook Alan Cawson (Cox, 1981, p. 78).

Deurdat gebruik gemaak word van 'n groot aantal verskillende politieke en ekonomiese tradisies kan dit soms gebeur dat uiteenlopende, selfs botsende, standpunte ter sprake kom. Die gedagte is nie dat daar noodwendig uitsluitel tussen sodanige standpunte gegee word nie, maar wel om dié standpunte as alternatiewe tot die hedendaagse kapitalisme te stel en te ontwikkel ten einde 'n filosofiese basis vir 'n nuwe politieke ekonomie te lê.

1.4.5 Analise en interpretasie van die inligting

Die vyfde aspek van 'n navorsingsontwerp behels analise en interpretasie (Mouton & Marais, 1985, pp. 102 – 103). Analise het te doen met die ontleding van 'n aangeleentheid in sy konstitutiewe dele, terwyl interpretasie (sintese) te doen het met die verbandlegging tussen die samestellende dele van 'n aangeleentheid. Interpretasie geskied deur middel van die induktiewe (waar konklusies op grond van 'n hoeveelheid observasies gemaak word) en/of deduktiewe (waar konklusies op grond van die voorafgaande stellings afgelei word) metodes. In hierdie navorsing word 'n fenomeen soos stakings byvoorbeeld omvattend ontleed. Na al die fasette van dié fenomeen belig is, word die grootskaalse voorkoms daarvan in Suid-Afrika as 'n sosiale krisis geïnterpreteer.

1.5 Die betekenisvolle inhoud en betekenis van die navorsing

Die betekenisvolle inhoud van die navorsing lê daarin dat Suid-Afrika tans gebuk gaan onder die nalatenskap van rasse-kapitalisme en gepaardgaande sosio-ekonomiese probleme, te wete ongelykhede, armoede en werkloosheid en werkskaarste. Verder ervaar die arbeidersklas ernstige ekonomiese probleme, werk in swak omstandighede en ontvang uiters karige lone. Dit lei tot stakings en ander vorms van arbeidsonrus wat meermale gewelddadig eindig. Dié stakings en arbeidsonrus lei uiteindelik tot 'n sosiale krisis wat uiters nadelig vir ons land en al sy mense is. Daar is dus 'n behoefte aan 'n politieke ekonomie wat die negatiewe gevolge van die kapitalisme sal aanspreek, die nalatenskap van rasse-kapitalisme sal oorkom, die sosio-ekonomiese probleme van die land sal oplos en die posisie van die arbeidersklas betekenisvol sal verbeter.

Met betrekking tot sosialisme bestaan daar algemene konsensus dat gesentraliseerde beplanning en sosialisering by redelike groot ekonomieë onwerkbaar is (Schreiner, 1994, p. 15). Daar word dus met die uitgangspunt gewerk dat die vryemarkstelsel behoue moet bly, maar dat een of ander vorm van strategiese ingryping in die vryemarkstelsel deur die staat nodig is. Die werklike

vraagstuk om aan te spreek, is dus nie om 'n keuse tussen die vryemarkstelsel en gesentraliseerde beplanning te maak nie, maar eerder hoe om die werking van die vryemarkstelsel so te reël dat bepaalde sosio-politieke en ekonomiese doelwitte bereik kan word. Dié benadering berus voorts op die uitgangspunt dat die volgehoue bestaan van 'n kapitaal- en arbeidersklas erken moet word asook dat daar wel voortdurende en gewoonlik onopgeloste konflik tussen hulle sal voorkom. Die idee dat konflik tussen die twee klasse opgelos kan word deur een of albei te elimineer, word dus verwerp. Die wettige bestaan van beide klasse word aanvaar en word dan ook in dié nuwe benadering geakkommodeer.

Baie van ons samelewing en staat se sosio-ekonomiese probleme asook politieke probleme kan dus myns insiens opgelos word deur die kapitalisme te temper en dit aan die “oppergesag” van waardes te “onderwerp” wat op die instelling van 'n korporatistiese politieke ekonomie neerkom. Korporatisme is iets anders as beide kapitalisme en sosialisme – dit is 'n middeweg tussen kapitalisme en sosialisme (Cox & O'Sullivan, 1988, p. viii). Dit is 'n poging om die gebreke van beide die kapitalisme en die sosialisme te oorkom en om die beste elemente van beide die kapitalisme en die sosialisme te behou (Locke, 2002; Morck & Yeung, 2010, p. 6). Korporatisme is aan kapitalisme gekoppel deurdat dit private eienaarskap en bestuur voorstaan. Korporatisme onderskei hom egter van kapitalisme deur die verwerping van markgebaseerde salarisse, pryse, werksgeleenthede en produksievlakke as wanpraktyke van private eiendom. Korporatisme is ook aan sosialisme gekoppel deurdat dit op die welsyn van die gemeenskap gerig is en deurdat die regering die vloei van materiële goedere waarborg, wat nie die geval by kapitalisme is nie. Korporatisme verwerp egter die sosialistiese idee van die regering se eienaarskap van die produksiemiddele. Om dié rede verwys sekere denkers na korporatisme as die “Derde Weg” of die “Derde Opsie” (Eatwell, 1996, pp. 303, 307 & 313 – 315; Baker, 2006, pp. 242 – 243 & 245).

Die betekenis van die navorsing lê daarin dat deur die instelling van sosiale demokrasie in die algemeen en uitgebreide korporatisme in die besonder kan al Suid-Afrika se ekonomiese probleme na my oordeel aangespreek word. Die vorm van korporatisme wat tans in Suid-Afrika voorkom is van 'n uiters beperkte en

onbevredigende aard. Dit moet struktureel en funksioneel uitgebrei word deur die instelling van korporasies vir elke belangrike aspek van die Suid-Afrikaanse ekonomie. Dit moet verder uitgebrei word deur die instelling van 'n laer wetgewende gesagsliggaam, te wete 'n ekonomiese parlement. Dit moet ook uitgebrei word deur die instelling van gesentraliseerde salarisonderhandelinge. Deur die instelling van 'n uitgebreide korporatistiese stelsel sal arbeiders saam met kapitaal en die staat medebestuurders van die Suid-Afrikaanse ekonomie word. Dit sal meer mag, voordele en verantwoordelikhede vir die arbeidersklas verseker.

Deur die instelling van sosiale demokrasie in die algemeen en uitgebreide korporatisme in die besonder kan die probleem van ongelykhede in Suid-Afrika aangespreek word. Dit kan geskied deur “kapitaalhervorming” deur 'n groter balans tussen georganiseerde kapitaal en georganiseerde arbeid teweeg te bring (Gelb, 2004, pp. 22, 28 – 29 & 55), deur grondhervorming deurdat so veel as moontlik mense eienaars gemaak word (Rerum Novarum: Encyclical of Pope Leo XIII on Capital and Labor, 1891, sv “6”, “9”, “22”, “38”, “46” & “47”), deur hervormings by die werksplek deurdat arbeiders by betekenisvolle rolle betrokke raak (Pillay, 1990, pp. 295 & 297 – 299), deur 'n nie-eksklusiewe, gelykstellende arbeidsmark deurdat geen sosiale groep van die arbeidsmark uitgesluit word nie (Pekkarinen, Pohjola & Rowthorn, 1992, p. 3), deur 'n meer gelyke loonverspreiding wat die voorkoms van 'n groot onderklas van “arm arbeiders” verhoed (Rowthorn, 1992, p. 120) en deurdat die belange van die arbeidersklas in die algemeen bevorder word (Webster & Adler, n.d., pp. 9 – 10).

Deur die instelling van sosiale demokrasie in die algemeen en uitgebreide korporatisme in die besonder kan die probleem van armoede in Suid-Afrika ook aangespreek word. Armoede kan aangespreek word deur die instelling van 'n meer regverdige en gelyke loonverspreiding en vrygewige welsynsvoordele aan werkloses (Scott, 2006, pp. 10 & 13; Rowthorn, 1992, pp. 119 – 120). Dit kan ook aangespreek word deur 'n maatskaplike sekuriteitstelsel wat die voorsiening van behuising, basiese gesondheidsorg, onderwys, opleiding en die verskaffing van pensioene aan oues van dae asook ander algemene welsynsondersteuning behels (Kastning, 2013, pp. 22 – 23; Pillay, 1990, p. 301).

Deur die instelling van sosiale demokrasie in die algemeen en uitgebreide korporatisme in die besonder kan die probleem van werkloosheid en werkskaarste in Suid-Afrika ook aangespreek word. Werkloosheid kan eerstens aangespreek word deur verhoogde produksie (Pekkarinen, Pohjola & Rowthorn, 1992, pp. 8 – 9) en om ekonomiese groei te bevorder (Vaut, *et al.*, 2011, pp. 66 & 68). Tweedens kan dit aangespreek word deur omvattende arbeideropleiding en ondersteuning, beperkende fiskale beleid, 'n solidaristiese salarisbeleid en 'n aktiewe arbeidsmarkbeleid (Gombert, 2009, p. 131). Derdens kan dit aangespreek word deur die implementering van langtermyn arbeidsmarkhervormings, behoefte-skeppende werkstrategieë, soos openbare werksprogramme en arbeidsintensiewe arbeidsprojekte, en dat die Suid-Afrikaanse staat die rol van werkgewer van laaste instansie moet speel (Pillay, 1990, pp. 297 & 299). Ten slotte kan dit aangespreek word deur 'n toereikende sosiale loon te verseker (Maree, 1993, p. 40) en deur die verskille wat tussen salarisse op die arbeidsmark voorkom te verminder (Scott, 2006, p. 2).

Deur die instelling van sosiale demokrasie in die algemeen en uitgebreide korporatisme in die besonder kan die probleem van stakings en arbeidsonrus in Suid-Afrika ook grootliks tot 'n einde gebring word. Dit kan geskied deurdat daar met die sluit van kollektiewe ooreenkomste tussen die staat, kapitaal en arbeid “vredeklousules”, wat stakings verbied tydens die tydperk wat 'n arbeidsooreenkoms geldig is, aangegaan word (Maree, 1993, p. 24).

Ten einde die nalatenskap van rasse-kapitalisme en die huidige sosio-ekonomiese probleme van Suid-Afrika effektief aan te spreek, moet ons egter ons denke oor die aard van die land se probleme en oor die moontlike oplossings vir dié probleme wysig – ons moet dus ons lewensbeskouing verander. Daar moet myns insiens 'n paradigmaverskuiwing vanaf die liberale kapitalisme, soos dit by die Brits-Amerikaanse wêreld voorkom, na sosiale demokrasie en korporatisme, soos dit by kontinentale Europa voorkom, plaasvind (Terreblanche, 2002, pp. 439, 441, 460 – 461 & 466). Nadat dié paradigmaverskuiwing plaasgevind het, moet dit met 'n magsverskuiwing en 'n verspreidingsverskuiwing opgevolg word.

Alhoewel 'n beperkte vorm van korporatisme in 1995 deur middel van die Nasionale Raad vir Ekonomiese Ontwikkeling en Arbeid (NEDLAC) in Suid-Afrika tot stand gebring is (Nel, Kirsten, Swanepoel, Erasmus & Poisat, 2013, p. 92), bly die stelling van Shaw en Nyang'oro (1989, p. 9) steeds geldig, naamlik dat korporatisme nog deel van die Afrika-debat moet word. As 'n alternatief tot die tekortkominge van beide modernisering en materialisme maak korporatisme voorsiening vir bourgeoisie kompetisie en kohesie asook vir nie-bourgeoisie koöptasie (klasse-koalisie) en konfrontasie (kontradiksie). Gegewe die verreikende invloed van gesentraliseerde state asook die geleentheidsgebeure van proletariese weerstand blyk 'n korporatistiese perspektief uiters geskik te wees om te dien as verwysingsraamwerk vir navorsing oor Afrikastate. Hopelik kan hierdie navorsing 'n bydrae in dié verband lewer.

1.6 'n Hoofstuk vir hoofstuk uiteensetting van die navorsing

Hoofstuk II handel oor die uitgangspunte, struktuur en funksionering van kapitalisme. Dié hoofstuk gee 'n definisie van wat kapitalisme is en dui filosofiese punte van kritiek teen die uitgangspunte, struktuur en funksionering van die kapitalisme aan.

Hoofstuk III kyk in meer besonderhede na rasse-kapitalisme in Suid-Afrika. In hierdie hoofstuk word die filosofiese en religieuse grondslae van rasse-kapitalisme in Suid-Afrika aangedui. Daarna word die besondere verhouding tussen politieke mag, grondbesit en die gebruik van arbeid in die geskiedenis van Suid-Afrika uiteengesit. Daarop kom die nalatenskap van rasse-kapitalisme en die gepaardgaande sosio-ekonomiese probleme van Suid-Afrika, te wete ongelykhede, armoede, werkloosheid en werkskaarste asook stakings en arbeidsonrus, onder die loep. Belangrike insigte wat tydens die ondersoek verwerf is met betrekking tot die uitgangspunte, struktuur en funksionering van kapitalisme in Suid-Afrika word ook aangedui. Dié hoofstuk word afgesluit met 'n aanduiding van die behoeftes wat aangespreek moet word ten einde die probleme van kapitalisme te oorkom.

Hoofstuk IV fokus op die moontlike bydrae van sekere filosofiese tradisies tot 'n etiese basis vir 'n nuwe politieke ekonomie. Alvorens so 'n etiese basis geformuleer kan word, moet daar eers kennis geneem word van wat die Westerse filosofiese siening van politieke en ekonomiese regte behels. Dié beskouing se aanvaarding en regverdiging van ekonomiese ongelikheid word verwerp. Daarna is die fokus op bevrydingsfilosofie, spesifiek die idees van Emmanuel Levinas en Enrique Dussel, in die begroning van 'n etiese basis vir 'n nuwe politieke ekonomie. Daar word by hulle aansluiting gevind aangesien hulle die filosofiese basis vir 'n politieke ekonomie gebaseer op ekonomiese gelykheid lê. Benewens bevrydingsfilosofie val die fokus ook op die etiek van die *ubuntu*-lewensfilosofie en die *ubuntu*-politieke ekonomie van verpligtinge.

Hoofstuk V se klem is op die moontlike bydrae van die sosiaal-demokratiese politieke tradisie tot 'n etiese basis vir 'n nuwe politieke ekonomie. Eerstens word die begrip “sosiale demokrasie” omskryf. Daarna word die waardes en beginsels van sosiale demokrasie verduidelik. Dit word opgevolg met 'n praktiese toepassing van 'n sosiaal-demokratiese bestel op die ekonomie van Suid-Afrika.

Hoofstuk VI stel die etiese basis van die nuwe politieke ekonomie. Daarna word die basiese uitgangspunte en funksionering van 'n uitgebreide politieke ekonomie uiteengesit. Dit word opgevolg deur die posisie en rol van kapitaal en arbeid by uitgebreide korporatisme te verduidelik. Dié hoofstuk sluit af deur verhoudinge en wisselwerkings by uitgebreide korporatisme uiteen te sit. Dié aangeleentheid behels twee punte van belang, naamlik die verhouding tussen die ekonomie en die politiek en die wisselwerking tussen sekere korporatistiese rolspelers.

Hoofstuk VII fokus op die praktiese toepassing van die beginsels van korporatisme op Suid-Afrika. Alvorens dit aangedui kan word, word daar eers gekyk na die huidige posisie van korporatisme in Suid-Afrika. Daar word tot die gevolgtrekking gekom dat die huidige vorm van korporatisme niks anders as “drieledigisme” (‘n baie swak vorm van korporatisme) is nie. Daarna volg sekere voorstelle vir 'n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie in Suid-Afrika. Die voorstelle handel oor die instelling en funksionering van korporasies, die instelling en funksionering van 'n

ekonomiese wetgewende gesagsliggaam, die posisie en rol van arbeidshoue binne 'n korporatistiese bestel en gesentraliseerde salarisonderhandelinge.

Hoofstuk VIII handel oor hoe uitgebreide korporatisme die nalatenskap van rassekapitalisme kan aanspreek ten einde Suid-Afrika se sosio-ekonomiese probleme te oorkom. Daar word gekyk na Suid-Afrika se huidige posisie met betrekking tot transformasie. Korruptsie en die wanbalans tussen staat en besigheid word as redes vir die gebrekkige vordering met betrekking tot transformasie aangedui. Ten einde transformasie te bevorder, word verskeie maatreëls voorgestel, naamlik 'n paradigmaverskuiwing weg van die Brits-Amerikaanse liberale kapitalisme, 'n magsverskuiwing weg van die wit kapitalistiese enklave, 'n verspreidingsverskuiwing ten gunste van die swart verarmde laerklasse asook maatreëls om korruptsie te beveg.

Hoofstuk IX se klem is op die ideale korporatistiese bestel met besondere verwysing na die korporatisering van die verskillende Suid-Afrikaanse ekonomiese sektore. Daar word voorgestel dat alle ekonomiese sektore en private industrieë en bedrywe onder die beheer van korporasies gebring word. Daar word verder voorgestel dat die staat en arbeid as vennote by private industrieë en bedrywe bygebring word. Op dieselfde wyse moet kapitaal as vennoot by staatsondernemings betrek word.

Hoofstuk X is 'n baie kort opsomming van al die belangrikste bevindinge van die navorsing. In konklusie is bevind dat dit moontlik is en ook nodig om 'n derde weg tussen kapitalisme en sosialisme in Suid-Afrika te implementeer. Deur uitgebreide korporatisme kan al die ekonomiese probleme van Suid-Afrika aangespreek word en sal arbeiders saam met kapitaal en die staat medebestuurders van die Suid-Afrikaanse ekonomie word.

II. Die uitgangspunte, struktuur en funksionering van die kapitalisme

2.1 Inleiding

Die kapitalisme wêreldwyd en in Suid-Afrika spesifiek het na my oordeel 'n uiters swak en onaanvaarbare rekord. Gevolglik gaan die kapitalisme in hierdie hoofstuk krities ontleed word. Hierdie kritiese beoordeling van die kapitalisme val breedweg in twee dele uiteen. In die eerste plek is die kritiek gefokus op hoe die kapitalisme deur die geskiedenis daar uitgesien en gefunksioneer het. In die tweede plek is die kritiek gefokus op hoe die huidige verskyningsvorm van die kapitalisme, bekend as inligtingskapitalisme, daar uitsien en funksioneer. Kritiek teen die kapitalisme kan in vier onderskeibare, maar tog baie nou verwante, punte onderverdeel word, naamlik: uitbuiting, oorheersing, verontregting en irrasionaliteit (Anon., n.d.g, p. 3).

Kapitalistiese uitbuiting kan in twee aangeleenthede onderverdeel word, naamlik: kapitalistiese klasseverhoudinge bestendig verwyderbare vorms van menslike lyding en kapitalisme verhoed dat die omstandighede vir uitgebreide menslike bloei veralgemeen word (wat onderverdeel kan word in die dominansie en ondermynende aard van die moderne ekonomie en daar is te veel mag in die hande van te min mense). Kapitalistiese oorheersing kan in drie aangeleenthede verder gevoer word, naamlik: Kapitalisme bestendig verwyderbare tekortkominge met betrekking tot menslike vryheid en outonomie (wat weer onderverdeel kan word in die rykes bepaal produksie en die inkomsteverskil tussen ryk en arm is besig om toe te neem), kapitalisme bevorder imperialisme en militarisme, en kapitalisme beperk demokrasie. Kapitalistiese verontregting behels die feit dat die kapitalisme die gelykstellende beginsels van sosiale geregtigheid skend. Dié aangeleentheid behels twee sake, naamlik: Die mite van ekonomiese vryheid en die kapitalisme het die middelpunt-randgebied struktuur van die wêreld ekonomie teweeggebring. Kapitalistiese irrasionaliteit val in drie aangeleenthede uiteen, naamlik: Kapitalisme het 'n sistematiese bevooroordeeldheid tot verbruikerisme (dit behels die kwessie van vermorsing en die feit dat verbruikers se vraag na goedere irrasioneel is), kapitalistiese kommersialisering bedreig sekere belangrike menslike waardes, en kapitalisme ondermyn gemeenskapseenheid (dit behels die volgende: Die mens as 'n

atomistiese individu, die mens as *homo economicus*, die kapitalistiese bygeloof van “arbeid”, die kapitalistiese siening van eiendom en rykdom, die dominansie van geld, en openbare behoeftes word afgeskeep).

Ten laaste sal die vraag beantwoord word of genoemde kritiek teen die kapitalisme nog steeds geldig is by die hedendaagse inligtingskapitalisme. Hier sal die volgende aangeleenthede ter sprake kom: Wat is inligtingskapitalisme?, die inligtingskapitalisme berus op die metafisika van kompetisie, die reg tot arbeid en die voorreg van indiensneming, die totalitêre aard van die inligtingskapitalisme se verbruikerisme, inligtingskapitalisme en sosiaal-ekonomiese ongeregtighede, en inligtingskapitalisme en die toenemende wêreldwye sosiale krisis.

2.2 Definisie van die kapitalisme

Kotzé en Van Wyk (1988, p. 67) definieer die kapitalisme as 'n ekonomiese stelsel gebaseer op die ideologiese uitgangspunte van die akkumulasie en belegging van kapitaal deur private individue, wat die eienaars van die produksiemiddele is en die verspreiding van goedere en dienste beheer. Kapitalisme word gekenmerk deur die ekonomiese motivering wat onderliggend is aan wins, kompetisie, die vasstelling van pryse, lone en salarisse deur middel van vraag en aanbod, 'n uitgebreide stelsel van krediet en 'n vrye arbeidsmark.

Volgens Fukuyama (1992, p. 44) dui die begrippe “kapitalistiese stelsel”, “vryemarkstelsel” of “ekonomiese liberalisme” op vrye ekonomiese aktiwiteite, insluitende handelsaktiwiteite, gebaseer op private eiendom en markte. Kapitalisme is 'n baie wye term en verwys na ekonomiese stelsels vanaf die Verenigde State van Amerika onder Ronald Reagan en Brittanje onder Margaret Thatcher, deur die sosiaal-demokratiese stelsels van die Skandinawiese lande, tot by die relatief staatsbeheerde regerings van Meksiko en Indië. Indien 'n staat die beginsels van private eiendom en onderneming beskerm en bevorder, kan die staat as 'n kapitalistiese of ekonomies liberale staat beskou word.

Legassick (1974, p. 255) wys daarop dat die kapitalisme 'n produksiewyse is waar die ekonomiese surplus privaat toegeëien word en waarin die eienaarskap van die produksiemiddele van die eienaarskap van die werksmag geskei is. Gevolglik identifiseer hy Suid-Afrika as 'n kapitalistiese staat.

2.3 Kapitalistiese uitbuiting

2.3.1 Kapitalistiese klasseverhoudinge bestendig verwyderbare vorms van menslike lyding

Leatt, Kneifel en Nürnberger (1986, p. 12) is oortuig daarvan dat groepe wat nie goed georganiseer is nie gewoonlik die slagoffers van georganiseerde groepe is. In Suid-Afrika is dit hoofsaaklik swart werkers wat nie goed georganiseer is nie. Hulle stel verder dat dit in die internasionale wêreld gewoonlik die Derde Wêreldlande is wat nie goed georganiseer is nie. Die Derde Wêreldlande verkoop hulle rou materiale goedkoop aan die geïndustrialiseerde lande, terwyl hulle industriële produkte ten duurste vanaf die geïndustrialiseerde lande moet aankoop. Dit beteken myns insiens dat diegene wat nie goed georganiseer is nie, gewoonlik die slagoffers van die kapitalisme is.

2.3.2 Kapitalisme verhoed dat die omstandighede vir uitgebreide menslike bloei veralgemeen word

2.3.2.1 Die dominansie en ondermynende aard van die moderne ekonomie

Julius Evola (2002, pp. 165 – 167) vind aansluiting by die gedagtes van Werner Sombart dat die mens tans in die era van die dominansie van die ekonomie leef waar die ekonomiese faktor in beide die moderne individuele en kollektiewe lewe die belangrikste, mees werklike en beslissende faktor is. Verder, die tendens om elke waarde en belang na die ekonomie en produksie te konvergeer; word nie deur die Westerse mens gesien as 'n ongehoorde afwyking nie, maar eerder as iets normaal en natuurlik; nie as uiteindelijke noodsaaklikheid nie, maar as iets wat aanvaar, nagestreef, ontwikkel en opgehemel moet word. Omdat daar nie hoër sosio-

ekonomiese waardes bokant die ekonomie gehandhaaf word nie, word alle sferes van die lewe egter uiteindelik deur materialisme en sielloosheid gekarakteriseer. Vanweë hierdie dominansie van die ekonomie verloor sosiale vraagstukke en verskillende politieke probleme toenemend enige hoër betekenis. Vraagstukke en probleme word gedefinieer op die basis van die primitiefste voorwaardes van fisiese bestaan, voorwaardes wat absoluut gemaak word en dan nie aan enige hoër oorweging onderwerp word nie. Gevolglik word die gedagte van regverdigheid tot een of ander stelsel van verspreiding van ekonomiese goedere gereduseer, terwyl die gedagte van beskawing tot dié van produksie gereduseer word. Volgens die ondersteuners van beide die kapitalisme en Marxisme bestaan niks anders of maak niks anders in die wêreld saak nie. Volgens die Marxisme word alles wat bestaan as die “bowestruktuur” van die ekonomie gesien. Ondersteuners van die vryemarkstelsel is nie so drasties in hulle sienings nie, maar hulle standaard en belangrikste oorweging is nog steeds die ekonomie.

Evola (2002, pp. 167 – 168 & 170 – 171) argumenteer dat beide die kapitalisme en die Marxisme menslike samelewings, wat nie op arbeid en produksie gebaseer is nie, as “agterlik” en “onderontwikkeld” sien. Deur “bruikbaarheid” tot ’n kriterium van ontwikkeling te verhef, word in werklikheid tradisionele waardes omgekeer. Daarteenoor het die wettigheid, betekenis en bestaansrede van byvoorbeeld tradisionele strukture nog altyd aan die mens iets anderkant homself en anderkant die ekonomie gegee en het die ekonomie slegs ’n sekondêre betekenis gehad. Dus, die moderne idee van materiële vooruitgang moet nie as iets goeds beskou word nie, maar as iets slegs – veral indien dit die individu aan produksie verslaaf, of indien dit die staat tot ’n “staat gebaseer op arbeid” degradeer, of indien dit die gemeenskap na ’n “verbruikersamelewing” vervorm, of indien dit elke kwalitatiewe hiërargie vernietig, of indien dit elke geestelike ontvanklikheid verdring. Geestelike waardes en hoër grade van menslike perfeksie het niks te doen met of die teenwoordigheid of die afwesigheid van sosio-ekonomiese ontwikkeling nie. Die idee dat armoede ’n bron van veragtelikheid en ondeug is en dat “ontwikkelde” sosiale omstandighede bewonderenswaardig is, is ’n mite wat deur materialistiese ideologieë vertel word. In werklikheid is daar geen korrelasie tussen nastrewenswaardige waardes en beter of slegter sosio-ekonomiese omstandighede nie. Slegs deur nastrewenswaardige

waardes gee die mens sin aan sy lewe en bereik hy perfeksie – so gesien is 'n kunstenaar wat sy funksie volmaak vervul, superieur bo 'n koning wat nie na sy waardigheid leef nie.

In konklusie kom Evola (2002, p. 173) tot die gevolgtrekking dat die “demoniese aard van die ekonomie” juis ontstaan het toe die idee dat menslike behoeftes binne natuurlike beperkings gehou moet word, laat vaar is. Binne die kapitalisme het aktiwiteite gerig op winste en produksie verander van 'n middel tot 'n doelwit. Dit het die mens se hart en siel verlei en hom tot 'n ewige wedren van aktiwiteite en produksie verdoem. Die wedren word van buite afgedwing, want om in die ekonomie tot stilstand te kom, beteken om agteruit te beweeg of selfs ten gronde te gaan. In hierdie wedren, wat nie aktivisme is nie – maar suiwer sinlose rusteloosheid – plaas die ekonomie duisende arbeiders, ambisieuse ondernemers, die “produseerders van goedere” en die “eienaars van produksiemiddele” in “kettings” en veroorsaak elke nou en dan ooreenstemmende optredes en reaksies wat op sy beurt weer geestelike vernietiging genereer. Dit alles word veroorsaak omdat toenemende kapitaal daarna streef om gebruik en belê te word en die produksieproses wyer en nuwe markte vir sy oorproduksie soek. Hierdie verslawing van die individu word deur die kapitalisme bevestig eerder as verlig: dit word toegelaat, nie net feitelik nie, maar ook wettiglik.

2.3.2.2 Daar is te veel mag in die hande van te min mense

Leatt, Kneifel en Nürnberger (1986, pp. 12 – 13) wys uit dat teen 1980 ongeveer 300 groot multinasionale besighede ongeveer driekwart van die wêreld se produksiemiddele beheer het. Indien hierdie besighede sou besluit om hulle beleggings te verminder, kan miljoene mense hulle werkseleenthede verloor. Daarbenewens vorm sodanige besighede as belangegroepe uiteindelik ekonomiese magsblokke wat neig om tot nadeel eerder as tot voordeel van die menslike gemeenskap te funksioneer. Ekonomiese mag lei tot politieke mag wat veroorsaak dat regerings dit nie kan bekostig om diegene met ekonomiese mag te ignoreer nie. Bydraend tot bogenoemde wys die geskiedenis uit dat politieke krisisse soms kunsmatig geskep word ten einde die ekonomie met behulp van verhoogde wapenproduksie te stimuleer. Dit lei daartoe dat geïndustrialiseerde lande meermale

direk of indirek by Derde Wêreldlande inmeng om hulle eie ekonomiese belange te beskerm of te bevorder. Die feit dat ongeveer 300 groot multinasionale besighede in 1980 ongeveer driekwart van die wêreld se produksiemiddele beheer het, dwing my om tot die gevolgtrekking te kom dat daar by die kapitalisme te veel mag in die hande van te min mense gekonsentreer is.

2.4 Kapitalistiese oorheersing

2.4.1 Kapitalisme bestendig verwyderbare tekortkominge met betrekking tot menslike vryheid en outonomie

2.4.1.1 Die rykes bepaal produksie

Volgens Leatt, Kneifel en Nürnberger (1986, p. 12) het 'n baie klein groepie mense die grootste koopkrag in kapitalistiese lande. Dit beteken dat luukse en prestige items buite verhouding tot die werklike behoeftes van die meerderheid mense geproduseer word. Die lewenstandaard van die rykes skep 'n verwysingsraamwerk vir die armes, met die gevolg dat die armes daarna streef om soos die rykes te lewe. Arm mense koop karre en televisiestelle wat hulle nie werklik kan bekostig nie. Hulle verwagtinge is altyd hoër as hulle inkomste, selfs al styg hulle inkomste. Hulle ongelukkigheid met hulle situasie kan slegs deur die gedurige verhoging van hulle salarisse aangespreek word. Dit lei uiteindelik daartoe dat die lewenstandaard in geïndustrialiseerde lande gedurigdeur tot onrealistiese vlakke opgestoot word, tot die mate dat die ekologiese balans van die planeet self bedreig word.

2.4.1.2 Die inkomsteverskil tussen ryk en arm is besig om toe te neem

'n Analise wys dat terwyl die armes basies net hulle arbeid het om te verkoop, is byna alle kapitaal, mag, opleiding, aansien, bevoorregting, selfrespek en inisiatief in die hande van die rykes (Leatt, Kneifel & Nürnberger, 1986, p. 12). Inherent aan die kapitalisme is armoede en rykdom. Dit veroorsaak afguns, haat, sosiale spanning en politieke onstabiliteit. Alhoewel arbeiders deesdae in vakbonde en politieke partye

georganiseer is wat vir hulle verhoogde onderhandelingsmag gee, is die inkomsteverskil tussen ryk en arm nogtans besig om toe te neem.

2.4.2 Kapitalisme bevorder imperialisme en militarisme

Daarbenewens word daar in 'n kapitalistiese stelsel baie meer geproduseer word as wat daar verbruik word (Leatt, Kneifel en Nürnberger, 1986, p. 11). Die surplus word in verdere produksievermoë belê, waarna verdere goedere geproduseer word. Nuwe behoeftes word kunsmatig geskep ten einde die bevolking aan te moedig om die nuwe vervaardigde produkte aan te koop. Produkte word op so 'n manier vervaardig dat dit nie lank hou nie. Nuwe modelle en modes vervang die oues teen 'n skrikwekkende tempo. In dié proses wend geïndustrialiseerde lande hulle tot Derde Wêreldlande vir rou materiale, markte vir hulle oorskot produkte en beleggingsmoontlikhede vir hulle surplus kapitaal. Dit lei daartoe dat hulle die ekonomieë van die Derde Wêreldlande tot hulle eie voordeel begin beheer. Na Lenin se oordeel is dit die begin van imperialisme. Alhoewel Derde Wêreldlande deesdae politiek onafhanklik is, is hulle nogtans tot 'n groot mate afhanklik van die ontwikkelde geïndustrialiseerde lande.

2.4.3 Kapitalisme beperk demokrasie

Wolfgang Merkel (2014, p. 1) wys daarop dat die kapitalisme en die demokrasie op twee verskillende tipes logika gebaseer is. By die kapitalisme is daar ongelyke eiendomsregte, by die demokrasie gelyke burgerlike en politieke regte. By die kapitalisme winsgeoriënteerde handel, by die demokrasie die soeke na die "gemeenskaplike goeie". By die kapitalisme hiërargiese besluitneming deur bestuurders en eienaars van kapitaal, by die demokrasie debat, kompromisse en meerderheidstemming. Hierdie argument van Merkel noop my om tot die gevolgtrekking te kom dat die kapitalisme nie demokraties ingestel is nie en dat die logika van die kapitalisme in werklikheid die goeie funksionering van die demokrasie beperk.

2.5 Kapitalistiese verontregting skend die gelykstellende beginsels van sosiale geregtigheid

2.5.1 Die mite van ekonomiese vryheid

Produksie en verspreiding word hoofsaaklik deur groot besighede, onder die bestuur van goed-betaalde uitvoerende beamptes, beheer (Leatt, Kneifel en Nürnberger (1986, p. 11). Verder word die kapitalistiese ekonomie nie soseer deur private ondernemers (wat hard werk, risiko's neem en op die vryemark teen mekaar kompeteer) bestuur nie, maar eerder deur 'n aantal konglomerate met oligopoliese magte. Hierdie feite dwing my om tot die gevolgtrekking te kom dat die kapitalistiese slagspreuk van *laissez-faire* slegs funksioneer as 'n ideologiese masker om die strakke realiteit van ongelykheid en magskonsentrasie te verbloem.

2.5.2 Die kapitalisme het die middelpunt-randgebied struktuur van die wêreld ekonomie teweeggebring

Die wêreld is verdeel tussen 'n metropolitaanse middelpunt, waar daar baie industriële aktiwiteite is en die bevolking redelik konstant bly en 'n armoedige randgebied, waar die bevolking vinnig toeneem en daar baie min industriële aktiwiteite is (Veseth, n.d., pp. 10 – 11; Leatt, Kneifel & Nürnberger, 1986, p. 13). Beide die twee situasies dra tot groot ekonomiese probleme in die wêreld by. Die metropolitaanse middelpunt se industriële aktiwiteite put skaars hulpbronne uit en besoedel die omgewing, terwyl die armoedige randgebied nie hulle vinniggroeiende bevolkings kan voed nie.

2.6 Kapitalistiese irrasionaliteit

2.6.1 Kapitalisme het 'n sistematiese bevooroordeeldheid tot verbruikerisme

2.6.1.1 Die kwessie van vermorsing

Wanneer behoeftes kunsmatig geskep word en produkte onbewus op verbruikers afforseer word, lei dit tot vermorsing (Leatt, Kneifel & Nürnberger, 1986, p. 11). Wanneer produkte so vervaardig word dat dit nie lank hou nie, lei dit tot vermorsing. Die werking van die kapitalistiese stelsel is sodanig dat oorproduksie nie verhoed kan word nie. Sodra winste afneem, beperk besighede hulle beleggings en verminder industrieë hulle produksie. Dit lei daartoe dat arbeiders afgedank word en 'n ekonomiese resessie volg. Wanneer industrieë niks produseer nie en arbeiders werkloos word, lei dit dus ook tot vermorsing. Beleggers begin eers weer hulle geld belê wanneer dit blyk dat hulle weer winste kan maak, dit is, wanneer die vraag die aanbod oorskry. Die feit dat besighede hulle beleggings beperk en industrieë hulle produksie verminder sodra winste afneem, veroorsaak myns insiens dat die ekonomie gedurig tussen oplewings en resessies wissel. Een van die gevolge van 'n resessie is dat dit in die algemeen groot ontwrigting en ontbering vir alle mense veroorsaak en meer spesifiek dat arbeiders hulle werk verloor. Hieruit moet ek noodwendig aflei dat kapitaliste meer waarde heg aan hulle eie persoonlike winste en die beskerming van hulle beleggings as vir die lewe en welsyn van gewone mense.

2.6.1.2 Verbruikers se vraag na goedere is irrasioneel

Die kapitalisme is op die vraag van die verbruiker gebaseer (Harari, 2017, p. 270 – 271). Die vraag van die verbruiker is egter na my oordeel grootliks irrasioneel soos kortliks aangetoon sal word. Voorbeeld 1: Indien die perfekte motorkar ontwikkel en gebou word en die verbruiker wil dit nie koop nie, dan is dit 'n “slegte” motorkar. Niemand het die gesag om die verbruiker te vertel hy is verkeerd nie en boonop kan geen regering sy burgers dwing om dié motorkar te koop nie. Die verbruiker is altyd

reg. Voorbeeld 2: Daar word deesdae “opgegradeerde” hoenderkuikens in die kruideniersware winkels verkoop wat geneties so gemanipuleer is dat hulle nie eens meer kan loop nie. Die feit dat die verbruiker die “opgegradeerde” hoenderkuikens koop, impliseer dat dit aan die verbruiker se behoeftes voldoen en dat dit dus ’n “goeie” produk is. Die verbruiker is al weer reg. Voorbeeld 3: Ek herinner my daaraan dat toe Diana, die prinses van Wallis, nog geleef het, het sy altyd mooi aandrokke van bekende modehuise na sosiale funksies gedra. Na so ’n funksie in die pers gerapporteer is en ’n foto van haar in die bepaalde rok verskyn het, het dit byna altyd daartoe gelei dat derduisende ander jong vrouens van Brittanje binne enkele dae ’n soortgelyke rok by dieselfde modehuis aangekoop het. Die verbruiker is dus nog steeds reg. Aangesien die kapitalisme op die vraag van die verbruiker berus en aangesien die vraag van die verbruiker soos aangetoon grootliks irrasioneel is, kom ek noodwendig tot die gevolgtrekking dat daar ’n sterk element van die irrasionele en wispelturige by die kapitalistiese produksie van goedere, veral luukse goedere, aanwesig is.

2.6.2 Kapitalistiese kommersialisering bedreig sekere belangrike menslike waardes

O’Meara (2004, pp. 57 – 58) verduidelik dat by die liberale denke is die menslike rede en “rasionaliteit” die bron van gesag. Dié oortuiging kan tot die denke van die filosoof René Descartes teruggevoer word. Descartes het van die veronderstelling uitgegaan dat die wêreld ’n dualiteit is, bestaande uit materiële en bewustelike substansies. Volgens hierdie dualistiese skema is materie (*res extensa*) ’n uitgebreide, deelbare, ruimtelike substansie; onderskeibaar van en onverwant aan die bewussyn; terwyl die bewussyn (*res cogitans*) nie uitgebreid is nie, ondeelbaar en nie-ruimtelik. Die menslike lewe is gevolglik geassosieer met die individu se rasonale vermoëns en met die objektiewe (of eksterne) wêreld wat as studieveld onverwante materiële objekte het. In sy soeke na epistemologiese waarheid het Descartes op die lengte, diepte, breedte en snelheid van fisiese objekte gekonsentreer. Dít het dit vir Descartes moontlik gemaak om “die empiriese eenheid van die wêreld” te kwantifiseer en om die natuur in dele op te breek wat se metings tot presiese en voorspelbare berekeninge gelei het.

O'Meara (2004, pp. 59 – 60) verduidelik verder dat die kwantitatiewe beweegkrag van die Cartesiaanse rasionalisme met verloop van tyd aan die opkomende bourgeoisie se finansiële gerigtheid gekoppel geraak het. Net soos Descartes se wiskundige idee van die rede nie partikuliere patrone van menslike bewussyn of hoër metafisiese beginsels in ag neem nie, net so ignoreer die handelsklas se finansiële gerigtheid alles wat nie tot monetêre berekening gereduseer kan word nie. Vir die handelsklas kom rasionaliteit dan ook hoofsaaklik neer op die moontlikheid van berekening. Daarom benader die handelaar die wêreld se konkrete eienskappe nie met die doel om die gees van menslike onderneming te verstaan nie, maar met die doel om die grootste aantal van sy finansiële doelwitte te bereik. In dieselfde gees poog die handelaar om die wêreld in 'n objek, onderworpe aan sy instrumentele rasionaliteit, te verander. Verder verwerp hy ook alle “subjektiewe” kwaliteite wat sy eie onderneming mag belemmer.

Bogenoemde aangeleenthede noop O'Meara (2004, p. 60) om tot die slotsom te kom dat die Cartesiaanse rasionalisme uiteindelik 'n gedekontekstualiseerde rede geregverdig en die mens na die laagste materiële vlakke van bestaan gerig het. Die Europese denke is gerig na tegniese metodes beperk tot die manipulasie van materie, eerder as op die kultivering van hoër lewensvorme. Rasionalisme se oorwinning het nie net die oorwinning van kwantiteit oor kwaliteit op die gebied van die wetenskap beteken nie, maar ook van rede en geld oor kultuur en tradisie. Cartesianisme het dus in die finale instansie 'n era teweeg gebring waarin die metafisika gesien word as iets wat geweeg en gemeet kan word, die politiek as iets waartydens stemme getel word, die ekonomie as iets waartydens geld gemaak word, en die breë samelewing as die blote produk van monetêre bepaaldhede.

2.6.3 Kapitalisme ondermyn gemeenskapseenheid

2.6.3.1 Die mens as 'n atomistiese individu

'n Belangrike uitgangspunt van die liberalisme in die algemeen is dat die mens 'n atomistiese individu is (Evola, 2003, p. 106; Evola, 2002, p. 133). Die individu word

as 'n abstrakte, vormlose, numeriese eenheid gesien. Die individu het geen kwaliteit van sy eie nie en het dus ook niks wat hom werklik van ander onderskei nie. Die individu funksioneer as die samelewing se basiese komponent, 'n doelwit insigself (O'Meara, 2004, pp. 62 – 63). Sy “ek” is gevolglik van sy “ons” losgemaak – dus van die kultuur, geskiedenis en selfs van die gemeenskap waarvan hy deel is. Die atomistiese individu is 'n wêreld op sy eie. Hy leef bloot saam met ander mense om gerieflikheidsontsalwe. Die idee dat hy deel mag wees van 'n groter gemeenskap of natuurlike orde, word verwerp vir die ongehoorde oortuiging dat hy insigself 'n volledige geheel verteenwoordig. Tradisionele of wesenlike waardes wat met identiteit, familie en gemeenskap geassosieer word (dus die waardes wat sosiale kohesie en die vermoë om geskiedenis te maak bevorder), word dan ook gewoonlik afgewys.

Die liberale uitgangspunt dat die mens 'n atomistiese individu is, het daartoe gelei dat die kapitalisme 'n individu-georiënteerde stelsel is (Terreblanche, 1980, pp. 19 – 20). Die kapitalisme se enigste organisatoriese beginsels is die eiebelang van die rasionele markdeelnemers en die organisatoriese dissipline wat die mededinging onderling op individue uitoefen. Die gevolg is dat groot besighede hul eie, individuele belang bo die kollektiewe belang van die gemeenskap stel (Abu-Rahma & Abu-Rahma, 2012, p. 143). Omdat besighede hul eie belange najaag, geskied dit meestal ten koste van die belange van die gemeenskap. Die uiteinde is dat die kapitalistiese markeconomie 'n sterk invloed ten gunste van partikuliere behoeftes en ten koste van kollektiewe behoeftes uitoefen – dus vind 'n relatiewe “oorversadiging” van partikuliere behoeftes en 'n relatiewe “onderversadiging” van kollektiewe behoeftes plaas (Terreblanche, 1980, pp. 19 – 20).

2.6.3.2 Die mens as *homo economicus*

O'Meara (2004, p. 63) stel dat die kapitalis se kwantitatiewe visie fokus op die onmiddellike en simplistiese, waartydens alles tot keuses tussen voorkeur en afkeur verlaag word. Dit het gelei tot die idee van die mens as *homo economicus*. Hierdie idee het sedertdien die paradigma vir die kapitalisme se kwantitatiewe model van individualisering geword. In dié idee word die ideaal van om baie geld te maak die

individue se belangrikste lewensbelang, die kompeterende markplein sy natuurlike omgewing en die geleentheid om handel te dryf die substansie van sy vryheid. Al wat gevolglik vir die kapitalistiese voorstander verder saak maak, is produksiekragte, die wette van vraag en aanbod, prysmeganismes, die stabiliteit van die mark en ander “wetenskaplike” beginsels wat met die kwantitatiewe gebied van die ekonomie geassosieer word. Dit maak *homo economicus* ’n berekende “ekonomiese wese” gemotiveer deur selfbelang en sy gemeenskap die rekenkundige som van alle soortgelyke wesens. Die kompeterende najaag van individuele selfbelang word nie gesien as dat dit tot chaos sal lei nie, maar tot sosiale mobiliteit en die grootste geluk vir die grootste aantal.

Deurdat *homo economicus* as ’n outonome wese gerig op die vermeerdering van sy keuses gesien word, verset die kapitalisme hom teen wat ook al sy selfgenoegsaamheid bedreig, insluitende daardie algemene oortuigings en identiteite wat ’n gemeenskap ’n lewende organisme maak (O’Meara, 2004, p. 63). ’n Verdere gevolg is dat individualiteit geassosieer word met die ontbinding van tradisionele gemeenskapsbande, terwyl monadiese individualisme bekroon word, sonder onderskeid van een tydperk of gemeenskap tot ’n volgende. Vryheid word gevolglik gedefinieer as die individue se reg om moreel sy eie doelwitte te kies, ongeag hoe onverenigbaar dit met sy gemeenskap se welsyn ook al is. Dit kan selfs geargumenteer word dat die liberale ideologie van die kapitalisme in opposisie tot die idee van gemeenskap gevorm is, aangesien sy onderliggende veronderstelling is dat die eiebelanghebbende individue geen ander verpligting het as dié wat hy in die markplein aangaan nie. Immanuel Kant het byvoorbeeld beweer dat sonder die vryheid om rasionele keuses tussen reg en verkeerd te maak, ongeag die situasie, is die individue nie outonoom of sedelik nie. Die reg om sulke keuses te maak, neem dan ook binne die kapitalisme voorkeur bo enige gemeenskaplike, kulturele of politieke gebiedendheid.

O’Meara (2004, p. 67) stel ook dat kapitaliste van oordeel is dat individue wat selfbelang najaag, in hul soeke na voordele in die markplek, mekaar op gelyke terme kan aandurf. Hoe meer die selfbelang van hierdie individue op hierdie manier na een punt toe saamloop, hoe meer dra hulle na bewering by tot die oorhoofse verbetering

van die gemeenskap; want in die proses waarin die totaliteit van kompeterende wilskragte geharmoniseer word, vestig die mark 'n ewewig van belange. Deur die markplek die belangrikste area van menslike interaksie te maak, rig die kapitalisme die mens na die mins edele van menslike bestaan, want dit dwing “bestaan” om onderworpe te wees aan “verkryging” en verwar die lewe met verbruik en produksie. Die mark se dwang om winste te vermeerder, doeltreffendheid te verbeter, gedrag te rasionaliseer en handel te bevorder, maak dat dit op sy beste onverskillig en op sy slegste vyandig is teen kwalitatiewe oorwegings wat 'n sin van betekenis genereer – aangesien winste, doeltreffendheid en rasionalisering (die mark se primêre belange) selde versoenbaar is met sosiale solidariteite, normatiewe ordes of estetiese beginsels wat die dominansie van ongereguleerde kwantifikasie teenstaan.

Ten slotte stel O'Meara (2004, pp. 67 – 68) dat die kapitalisme alles verwerp wat die lewe vir die mens betekenisvol maak. Byvoorbeeld, in die naam van “vrye handel” sal dit die nasiestaat se huishouding aan die wêreldmark se kompetisie, waar die sterkere altyd daarin slaag om die swakkere in te sluk, blootstel. Op dieselfde wyse word die nasiestaat se industriële basis oorgelewer en afhanklik gemaak van vreemde internasionale magte, aangesien dit reageer op finansiële imperatiewe waar universele beweegkragte grense ignoreer, werksgeleenthede uitvoer, buitelandse arbeid invoer, en beleggings na die buiteland kanaliseer. As die mees verhewe kwantitatiewe instelling ken die effektebeurs geen lojaliteit aan die staat nie, slegs aan die groot internasionale effektebeurse met die New Yorkse effektebeurs as die mees verhewe – waar monetêre imperatiewe maak dat daar ru oor elke kwalitatiewe oorweging, wat winste moontlik kan beperk, gehardloop word. Dit lei uiteindelik tot die vernietiging van nasies en die partikuliere kwaliteite wat hulle maak wat hulle is – en dit alles ter wille van die mees verlagende kwantitatiewe kriteria: geld.

2.6.3.3 Die kapitalistiese bygeloof van “arbeid”

Die bekende sosioloog, Max Weber, wys daarop dat die gees van die kapitalisme in die algemeen die gees van die moderne mens is (Logghe, 1993, pp. 61 – 62). Dit is teleologies gerig. Dit wil soveel as moontlik geld verdien deur so min as moontlik inspanning te lewer. Dit verg in werklikheid 'n uiters doelgerigte lewe. Indien 'n

handeling nie doelgerig is nie, word dit as 'n vermorsing van tyd beskou. Vandaar die tipiese kapitalistiese uitspraak wat tans algemeen geldend is: *Time is money*. Omdat nie-doelgerigte handeling asook nie-handeling as 'n vermorsing van tyd beskou word, het 'n soort arbeidskultus ontwikkel. Vervolgens word die nie-werkende, die sieke en die bejaarde as parasiete van die samelewing voorgestel. Wie nie werk nie, help nie mee aan die lewenstandaard van die samelewing nie. Moderne kapitalisme is dus 'n tipe etiek – 'n etiek van arbeidsaamheid. Dié etiek kom daarop neer om meer en meer geld te versamel. Die versameling van geld, of die arbeidskultus insigself, word uiteindelik tot 'n dogma verhef. Terwyl die “natuurlike mens” werk om te leef, leef die “kapitalistiese mens” om te werk. Weber stel dan ook volkome tereg dat die tradisionele mens die teenpool van die kapitalis is. Hy skryf in dié verband uitdruklik: “Die fundamentele waarde-oriëntasie van die tradisionele ekonomie verskil van die moderne kapitalisme soos dag van nag. In 'n tradisionele samelewing was instruksies en praktiese handeling daarop gerig om die lewe kwalitatief hoër te rig en is dit dan ook belangriker as arbeid geag. Waar die kapitalistiese ekonomie 'n verkrygingseconomie is, daar was die tradisionele ekonomie 'n behoeftedekkingseconomie”.

In ooreenstemming met Weber stel Evola (2002, pp. 174 & 176) dat die moderne bygeloof van “arbeid” een van die patologiese fiksasies van die ekonomiese era is. Volgens hom is een van die kenmerke van die ekonomiese era 'n soort selfopgelegde sadisme wat bestaan uit die verheerliking van arbeid as 'n etiese waarde en as 'n essensiële plig. In werklikheid is arbeid as sodanig nog altyd aan die laagste vorms van menslike aktiwiteit gekoppel. Daarteenoor hou die leier, ontdekker, askeet, wetenskaplike, kryger, kunstenaar, diplomaat, teoloog, diegene wat 'n wet maak of breek, diegene wat gemotiveer word deur 'n elementêre passie en diegene wat gerig word deur 'n beginsel hulle met “aksie” besig. By 'n tradisionele samelewing, vanweë sy opwaartse gerigtheid; is 'n karakter van aksie, skepping en kuns aan arbeid toegeken. Presies die teenoorgestelde gebeur egter in die huidige ekonomiese era: selfs “aksie” verkry toenemend die karakter van “arbeid”. Daar is egter geen sin in “arbeid”, eksterne ekonomiese verbetering, of sosiale welvaart; indien dit saamhang met die beperking van vryheid en die verlies van die moontlikheid tot selfverwesenliking van die mens nie.

2.6.3.4 Die kapitalistiese siening van eiendom en rykdom

Evola (2002, pp. 146 – 147) beklemtoon die feit dat die ekonomiese liberalisme die individu *solutus* gemaak het. Daar is geen innerlike, selfopgelegde bande, funksies en beperkinge, soos wat dit by organiese stelsels en by 'n natuurlike hiërargie van waardes voorkom, nie. In die moderne tyd is die politieke liberalisme niks meer as 'n stelsel tot diens van die *laissez-faire* ekonomiese liberalisme, binne die konteks van 'n kapitalisties-plutokratiese samelewing, nie. Hierdie situasie is dan ook sigbaar in die wêreld van eiendom en rykdom. Sedert die Franse Revolusie het eiendom en rykdom 'n betekenisverandering ondergaan wat neerslag gevind het in die soort instellings wat geskep is. By die feodale wêreld was daar 'n verbinding tussen persoonlikheid en eiendom, tussen sosiale funksie en rykdom en tussen 'n gegewe kwalifikasie of morele adelstand en die regmatige en wettige besit van eiendom. Die Franse Revolusie het hierdie verbinding verbreek. Die Napoleontiese Kode het eiendom neutraal en privaat gemaak, in die minderwaardige en individualistiese sin van die woord. Met die aanvaarding van hierdie Kode het eiendom opgehou om 'n politieke funksie en verbintenis te hê. Eiendom word nie meer beskou as onderworpe aan 'n hoër reg of as gekoppel aan 'n bepaalde verantwoordelikheid of sosiale posisie nie. In die algemeen het eiendom en rykdom nie meer enige verpligtinge teenoor die gemeenskap en staat, anders as in blote fiskale terme, nie. Uiteindelik het die eienaar van eiendom die suiwer en eenvoudige burger geword, wie se enigste belang dit is om die eiendom tot sy voordeel uit te buit; sonder enige morele of etiese oorwegings en sonder enige inagneming van die tradisies van familie, kultuur en gemeenskap wat voorheen 'n relevante samehang aan eiendom en rykdom gegee het.

2.6.3.5 Die dominansie van geld

Ramose (2005, pp. 140 – 142) argumenteer dat om winste te maak nie goed of sleg insigself is nie. “Dit is die manier, omvang en doel waarvoor dit beoefen word wat die onderwerp van die morele oordeel van goed of sleg word. Om winste te maak, word besonder immoreel indien en wanneer dit doelbewus ontwerp is om strukturele

ongelykheid te beskerm en aan te moedig deur die verontmensliking van 'n mens. 'n Subtile verandering vind dus plaas. Volgens dié verandering is die individuele reg tot bestaan nie 'n primêre oorweging in die grondwet van 'n staat nie. Die status van dié reg word oorgedra na geld. Geld verkry dus die karakter van iets substantief waaraan baie waarde geheg word". "Geld word die substansie van die hoogste waarde tussen alle ander substansies indien dit as maatstaf gebruik word om die waarde van ander substansies te meet en te beoordeel. Gevolglik word selfs die waarde van 'n mens deur geld bepaal. Terselfdertyd vervul dit die funksie om die maatstaf van die waarde van goedere of dienste aan die een kant asook die maatstaf van die ruilmiddel aan die ander kant te wees. In hierdie sin is geld dus gelyktydig substansie en funksie. Dit is op dié basis dat geld gevolglik die maatstaf van alle dinge word". "In die konteks van die vryemarkstelsel wat op winste gerig is, word geld dan ook as 'n substansie van hoogste waarde tussen die bewaring of vernietiging van die menslike lewe asook van die lewe van ander lewende organismes geplaas. Die dominansie van geld strek tot elke aspek van die menslike lewe. Die dominansie van geld is gevolglik die mees werklike realiteit van die huidige ekonomie".

Een van die gevolge van die "logika van die dominansie van geld is dat die verantwoordelikheid vir sosiale welstand geïndividualiseer, geprivatiseer en geneutraliseer word (Ramose, 2005, pp. 139 – 140). Sodoende word die welgestelde mense onthef van hulle plig tot sosiale verantwoordelikheid en etiese gedrag en word groter ontbering geplaas op diegene wat alreeds min het. In terme van dié beskouing is daar gevolglik nie plek om naasteliefde bo selfbelang, barmhartigheid bo doeltreffendheid, of gesamentlike verpligtinge en kollektiewe identiteit bo individuele voordeel te stel nie". 'n Verdere gevolg van die dominansie van geld is die *Société Marchand* wat die prys van alles ken, maar die waarde van niks nie (Walker, 1995, pp. 350 – 351). Die inherente materialisme van die kapitalisme kom neer op die ontbinding van die siel en die oorgawe van alle menslike motivering wat nie gerasionaliseer kan word in terme van persoonlike belang of onmiddellike bestaan nie. Die enigste wêreld wat die kapitalisme toelaat om 'n indruk op 'n mens se denke te maak, is die hier-en-nou van "my wêreld". Daar bestaan geen plek in hierdie "my wêreld" wat 'n waarde anderkant 'n mens het, 'n mens beperk

of 'n mens vorm gee nie. Hierdie heerskappy van kwantiteit is vormloos, niks meer nie. Dit is 'n paradigma van dekadensie: 'n verval van gees na materie en die opkoms van die era van *homo economicus* wat nou aan die koms van die bourgeoisie verbind is. Gevolglik is die bourgeoisie nie soseer 'n bepaalde klas nie, maar eerder 'n tipe mens wat sy bepaalde waardestelsel op ander mense probeer afdwing. Waar die aristokratiese mens probeer behou wat hy *is*, daar probeer die bourgeoisie-mens behou wat hy *het*.

2.6.3.6 Openbare behoeftes word afgeskeep

'n Analise deur Leatt, Kneifel en Nürnberger (1986, p. 12) wys dat private bevrediging voorrang bo openbare behoeftes binne die kapitalisme het. Dit veroorsaak dat daar baie luukse items op die mark is, terwyl daar nie genoegsame openbare dienste is nie. Die kapitalisme sien die staat as 'n onwelkome indringer, wat geld vir openbare dienste deur middel van belastings uit die bevolking pers. Die gevolg is dat die staat neig om sy uitgawes tot die minimum te beperk in 'n poging om sy populariteit binne die demokratiese stelsel te behou.

2.7 Is dié kritiek teen die kapitalisme nog steeds geldig by die inligtingskapitalisme

2.7.1 Wat is inligtingskapitalisme?

Inligtingskapitalisme kan beskryf word as daardie kategorie van die huidige ekonomiese samelewing wat sy aktiwiteite hoofsaaklik op inligting (die prosesse van elektroniese kennis, kommunikasie en skakeling) en inligtingstechnologie baseer (Fuchs, 2010, p. 180). By die inligtingskapitalisme is daar klem op die belangrikheid van kennis; die produksie, voortbring, gebruik en verspreiding van inligting; en die belangrikheid van die rekenaar en digitale netwerktechnologie soos die internet en selfone (Fuchs, n.d., p. 2). Hierdie gebruik van inligtingstechnologie in die ekonomie het in die algemeen 'n revolusie binne die kapitalisme teweeggebring (Delaunay, n.d., pp. 1 – 2). Hierdie inligtingsrevolusie het daartoe gelei dat die struktuur van

besighede, hulle produksieprosesse, hulle bestuursprosesse en hulle hantering van finansies, baie verander het.

Hierdie nuwe tipe kapitalisme laat na my oordeel die vraag ontstaan of bogenoemde kritiek ook op die inligtingskapitalisme van toepassing kan wees?

2.7.2 Die inligtingskapitalisme berus op die metafisika van kompetisie

Na my oordeel berus die inligtingskapitalisme by uitstek op die idee van “kompetisie” en “mededingendheid”. Ramose (2005, p. 146) wys daarop dat “selfs die menslike reg tot lewe aan ‘kompetisie’ en ‘mededingendheid’ onderworpe is, terwyl menslike waardigheid gereduseer word tot die omvattende ywer om winste sonder beperking te maak. Die maak van wins word irrasioneel en oneties omdat dit sy karakter as ‘n middel tot rasionele en etiese doelwitte verloor. Die logika en dinamika van die huidige ekonomiese globalisering is in werklikheid in stryd met die oorspronklike betekenis van kompetisie. Etimologies beskou beteken kompetisie ‘die gemeenskaplike najaag van ‘n gemeenskaplike doelwit’”. “Gesien vanuit die perspektief van die oorspronklike betekenis van die woord ‘kompetisie’ is die idee van die huidige ekonomiese globalisering georiënteer na die uitsluiting van ‘die ander’ en in hierdie geval spesifiek ander mense. Hierdie oriëntering na die uitsluiting van ‘die ander’ is fundamenteel en vir alle praktiese doeleindes ‘n ontkenning van die fisiese. Om die fisiese van ‘die ander’ te ontken, is ontologies gelykstaande aan die ontkenning van hulle bestaan: dit is gelykstaande daaraan om hulle ‘dood’ te maak. In terme van dié redenasie is die logika van die huidige idee van kompetisie ‘n voortsetting van die metafisiese uitgangspunt dat ‘n mens ‘n ander mens kan ‘doodmaak’ ten einde te oorleef. Die probleem met die idee van kompetisie is dat dit ‘n beperkte verstaan van oorlewing aanvaar, naamlik individuele oorlewing. Enigiets, insluitende om iemand anders ‘dood’ te maak, word dus toegelaat indien dit gedoen word in die naam van individuele oorlewing”.

“Oorlewing beteken egter die oorlewing van lewe as ‘n geheel (Ramose, 2005, pp. 147 – 148). Individuele oorlewing is bloot ‘n funksie van die oorlewing van lewe as ‘n geheel. Indien dit nie so was nie, dan sou aangeleenthede soos patriotisme,

soldaatwees en martelaarskap irrasioneel en betekenisloos gewees het. Hierdie voorbeelde is juis rasioneel en betekenisvol omdat hulle 'n uiting is van die uitgangspunt dat as en wanneer dit nodig word, moet 'n mens sy individuele lewe opgee ten einde lewe as 'n geheel te verseker. Oorlewing van lewe as 'n geheel is dus in konflik met die idee van individuele oorlewing". "Die huidige ekonomiese globalisering skakel egter die metafisika van die idee van 'jy kan vir individuele oorlewing doodmaak' oor in praktyk". "Dit berus op die idee dat individuele oorlewing beslissend is, selfs al beteken dit mens hoef nie meer die 'doodmaak' van 'n ander mens te regverdig nie. Die 'doodmaak' van 'ander' word uiteindelik beide letterlik en metafores. In 'n metafisiese sin kan besighede mekaar op die markplek 'doodmaak', klante kan 'n besigheid 'doodmaak' deur eerder by 'n ander besigheid te koop, en mense kan mekaar 'doodmaak' tydens kompetisie vir 'n werksgeleentheid of posisie. In 'n meer letterlike sin kan 'n besigheid mense 'doodmaak' indien besluit word om te trek deur amper oornag van een land na 'n ander land te beweeg en al sy werkgewers met die keuse te laat om òf werkloos te word òf om hulle huislike lewe prys te gee en saam te trek".

Ek stem saam met Ramose (2005, pp. 148 & 150) dat hierdie idee van kompetisie, as die metafisika van 'doodmaak', sosiaal en moreel onaanvaarbaar is. "Buitengewone kompetisie se mees opvallende gevolg is dat dit 'n strukturele verwringing in die funksionering van die ekonomie self veroorsaak, om nie eens van sy vernietigende sosiale gevolge te praat nie. Deur die aantal werkloses te vermeerder, word 'n land nie ryker nie. Om arbeiders wat wel werk het te verarm deur hulle salarisse en voordele te verminder, is ook nie 'n sosiaal aanvaarbare manier om produktiwiteit te verhoog nie. Daarteenoor is die *ubuntu*-lewensfilosofie fundamenteel in konflik met die huidige idee van kompetisie". In die sfeer van ekonomiese verhoudinge is die *ubuntu*-lewensfilosofie gebaseer op die etiese stelling dat wanneer 'n mens gekonfronteer word met 'n beslissende keuse tussen rykdom en die behoud van lewe as 'n geheel, dan moet 'n mens die behoud van lewe as 'n geheel kies (*feta kgomo o tshware motho*).

2.7.3 Die reg tot arbeid en die voorreg van indiensneming

Na my oordeel is indiensneming en werkloosheid kritiese aangeleenthede om die werking van die inligtingskapitalisme te verstaan. Ramose (2005, p. 142) verduidelik: “Die huidige dienste-ekonomie word deur finansieringskapitaal gedomineer. Die waarde van ’n mens word primêr as ’n produseerder, beide vir homself en vir algemene ekonomiese en sosiale doeleindes, beskou. As ’n produseerder het ’n mens die potensiaal om ’n bepaalde diens te lewer. Hierdie potensiaal word werklik en konkreet indien en wanneer die arbeidsmark die diens koop. Deur die diens te koop, word ’n bepaalde prys daaraan gekoppel wat dan deur die koper aanvaar word. Die gevolg van hierdie uitruiling tussen koper en verkoper is dat die mens as ’n ‘produseerder’ nou in diens geneem is. Die arbeidsmark koop menslike ‘produseerders’ slegs wanneer en soos die behoefte daarna ontstaan. Op hierdie basis is mense ‘hulpbronne’ vir die arbeidsmark omdat die arbeidsmark hom na hulle kan wend vir hulp of ondersteuning (diens) ten einde sy doelwit te bereik. Die arbeidsmark kan egter in die praktyk nie al die beskikbare arbeid wat beskikbaar is op enige gegewe tydstip akkommodeer nie en doen dit dan ook nooit nie. Gevolglik is werkloosheid, ten spyte van aanhoudende pogings om dit tot aanvaarbare vlakke te verminder, ’n strukturele noodsaaklikheid vir die oorlewing van die markplek in die vryemarkstelsel”.

“Ten einde die potensieel ontwrigtende gevolge van werkloosheid in die sosiale sfeer te beperk en te beheer, loop ekonomiese en sosiale beleid altyd hand aan hand (Ramose, 2005, pp. 142 – 143). Gevolglik beskerm of verbreek die arbeidsmark elke individu se gelyke reg van toegang tot natuurlike hulpbronne, wat essensieel vir oorlewing is, deur die gebruik van die konsepte van indiensneming en werkloosheid. Dit gebeur op die basis van ’n subtiële filosofiese onderskeid tussen arbeid en indiensneming. Die beoefening van die reg tot arbeid is logies voorafgaande tot indiensneming. Om te arbeid is om mensself in te span ter wille van wat nodig is vir die behoeftes van lewe en veral vir selfbehoud. Gevolglik het ’n mens se arbeid twee karaktertrekke: Eerstens, dit is persoonlik; want die uitoefening van individuele mag behoort aan die individu wat dit voorop stel – wat sy mag aanwend om persoonlike wins te verkry. Tweedens, ’n mens se arbeid is ’n noodsaaklikheid; want sonder die

resultate van arbeid kan 'n mens nie leef nie – en selfbehoud is 'n wet van die natuur wat nie verontagsaam mag word nie”.

“Die logika van indiensneming in die vryemarkstelsel keer egter hierdie ontologiese orde om deur arbeid ondergeskik aan die voorreg van indiensneming te stel (Ramose, 2005, pp. 143 – 144). Hierdie omkering van die ontologiese orde beteken dat die reg tot bestaan nou tweede gestel word tot die voorreg van indiensneming. Die logika van indiensneming is dus dat voorreg voorrang het bo reg. Die gevolg is dat slegs diegene wat in diens geneem is 'n relatief groter kans op oorlewing het. Die res van die mensdom word dus formeel uitgesluit om hulle reg tot bestaan te beoefen. Die logika van die dominansie van geld lei dus tot die subtile afbreking van die reg tot bestaan”. “Indiensneming as 'n voorreg, nie 'n reg nie, is inderdaad wat binne die kapitalisme beskikbaar is. Die reg tot arbeid is egter 'n reg wat gehandhaaf moet word, ongeag van die beskikbaarheid van indiensneming. Arbeid as 'n reg is 'n wettigheid wat die regstelsel moet erken, respekteer en beskerm. Die aanhangers van die beskouing dat die ‘reg’ tot arbeid of indiensneming nie deur die regstelsel afdwingbaar is nie, is dus in werklikheid besig om die onvervreembare reg tot arbeid te ontken”.

2.7.4 Die totalitêre aard van die inligtingskapitalisme se verbruikerisme

'n Ander aangeleentheid wat na my oordeel aandag verg is die totalitêre aard van die inligtingskapitalisme se verbruikerisme. O'Meara (2004, pp. 80 – 81) verduidelik dat die kapitalisme toenemend gekenmerk word deur mark-gedrewe tegnokratieë, waar elektroniese kommunikasie die totale spektrum van menslike bestaan, vanaf die makro-strukture van die staat en ekonomie tot die mikro-persoonlike gebiede van die alledaagse lewe, domineer. Deur hierdie skouspelagtige organisering van die daaglikse lewe; is 'n asosiale, selfverwysende, verbruikerisme daartoe in staat om die goedgelowige massas te verlei met pragtige produkte. “Gespieerde politiek” het dus oorbodig geword, want die stelsel se digitale manipulasie maak dat mense na hulle eie verslawing verlang. Deur beeld-gebaseerde advertering word 'n beroep op 'n mens se regterbrein-hemisfeer gemaak, waar inligting emosioneel geprosesseer word. So word 'n wêreld van geprogrammeerde beelde gesimuleer wat slegs

gedeeltelik na die werklikheid verwys. Hierdie beelde word versnipper, gekontekstualiseer, herrangskik, omgedraai, geknoop en eindeloos oor en oor gespeel om sodoende die wyse waarop die individu beelde waarneem te kondisioneer. Die gevolg is dat “die werklikheid” na ’n opvoering omgeskakel word. As geleefde ervaring eers onderwerp is aan dié tipe simulering; word die toeskouer noodwendig onkundig, verward en psigologies afhanklik gelaat. Die gevolg is dat mens die sin van die lewe, die logika van die geskiedenis, die probleme van die mens en die bestemming van die wêreld verloor.

2.7.5 Inligtingskapitalisme en sosiaal-ekonomiese ongeregtighede

Na Fuchs (2010, pp. 180 – 181) se oordeel beteken die opkoms van die inligtingskapitalisme nie dat sosiaal-ekonomiese ongeregtighede verdwyn het nie. ’n Belangrike aangeleentheid wat onmiddellik opval is dat klasseverdelings en klasseverskille binne die menslike samelewing nie weggeval het nie. So byvoorbeeld kon selfs inligtingsarbeiders, wat suksesvolle inligtingsondernemers en aandeelhouers geword het, nie daarin slaag om die klasseverdelings tussen hulle en hul werkgewers te oorkom nie. ’n Verdere kenmerk van die inligtingskapitalisme is dat groot besighede deur instellings soos banke en versekeringsmaatskappye besit word, terwyl individuele aandeelhouers nog steeds slegs ’n baie klein persentasie van besighede se totale aandele besit. Dit noop mens om tot die gevolgtrekking te kom dat daar by die inligtingskapitalisme nog steeds klasse voorkom en dat klasse-uitbuiting dus noodwendig nog steeds plaasvind.

Manuel Castells (1999, pp. 7 – 8), wat in die 1980’s en 1990’s navorsing namens die *United Nations Research Institute for Social Development* aangaande die verband tussen die inligtingskapitalisme en die voorkoms van wêreldwye sosiale probleme onderneem het, wys daarop dat wanneer die bewyse van die inligtingskapitalisme se sosiale neigings bestudeer word – binne lande sowel as tussen lande en mense – ’n hele aantal aangeleenthede baie opvallend is. So byvoorbeeld is daar bevind dat daar toenemende ongelykheid tussen die lande van die wêreld voorkom. Die mate van ongelykheid binne lande wissel egter. In die geval van lande soos Indië, die Asiatiese Stille Oseaan-gebied en Spanje neem ongelykhede af. In die geval van

lande soos die Verenigde State van Amerika, Brittanje, Meksiko en Brasilië neem ongelykhede toe. Polarisering tussen die hoogste en laagste inkomstegroepe neem egter orals ter wêreld toe. Die wêreldwye verhouding van die inkomste vir die boonste 20% van die wêreldbevolking tot die inkomste van die onderste 20% het van 30 tot 1 in 1960 tot 78 tot 1 in 1994 toegeneem. Verder is die persoonlike bates van die huidige 385 biljoenêrs in die wêreld hoër as die jaarlikse inkomste van lande wat tans 45% van die wêreld se bevolking huisves.

Baie nou gekoppel aan bogenoemde aangeleenthede wys Jean-Claude Delaunay (n.d., p. 8) daarop dat omdat die inligtingskapitalisme so sterk op die globalisering van bankstelsels en buitelandse handel steun, bevorder dit nog steeds die mag van die geïndustrialiseerde lande oor die Derde Wêreldlande. Die inligtingskapitalisme beveg dan ook glad nie die probleem van die ekonomiese onderontwikkeling by Derde Wêreldlande nie, in teenstelling tot die algemene persepsie dat dit wel die effektiewe funksionering van alle finansiële markte bevorder.

’n Ander baie opvallende aangeleentheid by die inligtingskapitalisme is dat finansiële inligting byna uitsluitlik tot voordeel van die magtiges en rykes aangewend word (Delaunay, n.d., p. 8). Boonop het finansiële eenhede, soos skuldbriewe en geld, deur die gebruik van rekenaars op ’n skrikwekkende manier die mag van vervanging en vlugtigheid verkry, sonder dat demokratiese instellings dit kan beheer. Verder wys Fuchs (2010, pp. 180 – 181) daarop dat, ten spyte van die dominansie van die inligtingskapitalisme in geïndustrialiseerde lande, daar nog steeds werkloos is wat in uiters bedenkbare omstandighede lewe. Modernisering het wel bygedra om die getal arm mense in lande soos byvoorbeeld Sjina, Indië en Brasilië te verminder, maar die getal armes in die meeste wêreldlande is steeds aan die toeneem. Castells (1999, p. 8) se navorsing in dié verband wys daarop dat die mense wat in die uiterste armoede (ellende) lewe (gedefinieer as dié gedeelte van die bevolking wat onder 50% van die armoede-lyn lewe) die vinnigste groeiende groep van die arm bevolkingsdeel van byna alle wêreldlande is.

Met betrekking tot die produksieverhoudinge van die inligtingskapitalisme het Castells (1999, p. 8) die volgende bevind: As gevolg van die netwerkvorm van

organisasie van die inligtingskapitalisme word arbeiders al hoe meer verindividualiseer. Elke arbeider se bydrae tot produksie is byna tot elke individu beperk wat kollektiewe onderhandelinge en geregleerde werksomstandighede baie moeilik maak. Met die opkoms van die kapitalisme in Europa is kleinboere en hande arbeiders geneem en binne sosiale werksomstandighede laat saamwerk, maar by die inligtingskapitalisme gebeur presies die teenoorgestelde – naamlik die desosialisering van arbeid en die toenemende soepelheid en individualisering van arbeiders. Delaunay (n.d., p. 8) vind by Castells aansluiting en wys daarop dat die ver-intellektualisering van die produksieproses juis 'n kenmerk van die inligtingskapitalisme is. Samehangend hiermee is 'n ander kenmerk van die inligtingskapitalisme die toename van rekenaars en ander elektroniese produksiemasjiene wat op sy beurt weer ten nouste saamhang met minder werkseleenthede vir arbeiders en 'n afname in beide werknemer- en werkgewer-produktiwiteit.

Met betrekking tot die produksieverhoudinge van die inligtingskapitalisme het Castells (1999, pp. 8 & 10) verder bevind dat sekere groepe arbeiders; byvoorbeeld immigrante, vrouens, kinders en minderhede; baie ernstig uitgebuit word. Hulle word aan uiters ongunstige norms van vergoeding en werksomstandighede onderwerp, hoofsaaklik omdat hulle vir diskriminasie kwesbaar is. Vrouens in die besonder word op groot skaal by betaalde arbeid betrek, maar in die meeste gevalle teen uiters swak salarisse. Daarbenewens werk ongeveer 250 miljoen kinders wêreldwyd tans as arbeiders. Gevolglik wys Delaunay (n.d., p. 8) daarop dat die inligtingsrevolusie, wat tot die inligtingskapitalisme gelei het, net die reeds bestaande magsfenomene en die neiging tot uitbuiting van die kapitalisme verder bestendig het. Volgens hom is sosiale verhoudinge binne die kapitalistiese politieke ekonomie in die finale instansie nog steeds op oorheersing en uitbuiting gebaseer.

Ten slotte het Castells (1999, pp. 8 – 10) se navorsing uitgewys dat die produksieverhoudinge by die inligtingskapitalisme nog steeds op sosiale uitsluiting (dit is die proses waartydens sekere individue en groepe verhoed word om sosiale posisies te beklee wat dit vir hulle moontlik sou maak om genoegsaam na hulleself om te sien) berus. Tans is daar 'n buitengewone toename in die getal mense wat

hulleself in posisies van sosiale uitsluiting bevind in prakties alle lande van die wêreld, met die uitsondering van die Skandinawiese lande. Die huidige wêreld is so vol mense en gebiede wat nie van waarde vir die dominante belange van die inligtingskapitalisme is nie, dat na hulle as die “Vierde Wêreld van die Sosiaal Uitgesluite” verwys kan word.

2.7.6 Inligtingskapitalisme en die toenemende wêreldwye sosiale krisis

Beide Castells (1999, pp. iv, 5 & 9) en Fuchs (2010, p. 180) wys daarop dat daar 'n direkte koppeling tussen die inligtingskapitalisme en die toenemende wêreldwye sosiale krisis is. Volgens hulle is daar 'n duidelike verband tussen uiterste sosiale ongelykhede en die soepelheid en globale reikwydte van die inligtingskapitalisme. Die inligtingskapitalisme is vanweë sy netwerkvermoë so soepel dat dit alles en almal van belang, gebaseer op sy dominante waardes, kan koppel. Vanweë sy soepelheid kan dit egter ook alles en almal wat nie van belang is nie of wat waardeloos geword het, ontkoppel. In werklikheid is die meeste lande en mense van die globale ekonomie uitgesluit (hulle is “afgeskakel”) of as produseerders of as verbruikers of as albei. Soortgelyke prosesse van selektiewe, gedeeltelike globalisering word soms ook op sekere kritiese, instrumentele gebiede van die samelewing self; byvoorbeeld die media, wetenskap, kultuur en selfs inligting in die algemeen; toegepas. Die gevolg hiervan is dat die globale stelsel van produksie uit baie waardevolle en produktiewe individue en groepe bestaan, maar ook uit mense en lande wat nie as waardevol of langer as waardevol geag word nie – selfs al bestaan hulle nog steeds fisies.

Ander belangrike aspekte van die menslike samelewing wat deur die koppeling tussen die inligtingskapitalisme en die toenemende wêreldwye sosiale krisis geraak word, is onderwys en landbou (Castells, 1999, pp. 9 – 10). Onderwys, inligting, wetenskap en tegnologie is krities belangrike bronne van waardeskepping en finansiële vergoeding by die inligtingskapitalisme. Alhoewel formele onderwys wêreldwyd toeneem, is die meeste openbare skole nie opgewasse genoeg om die nodige inligtingsarbeidsmag op te lei nie. Vanweë hierdie gebrekkige onderwys en die tekort aan inligtingsinfrastruktuur word gevolglik slegs sekere sektore van lande

se ekonomieë by die inligtingskapitalisme betrek. Verder, soos wat nuwe tegnologieë, nuwe produksiestelsels en internasionale handel by die inligtingskapitalisme toeneem, so word tradisionele landbou vernietig. Dit veroorsaak dat groot dele van die plattelandse bevolking, veral dié van Asië, na stede trek. Hierdie stede is alreeds oorvol en is boonop meestal op die randgebied van ekologiese katastrofes gevestig wat uiteraard weer verdere ekonomiese probleme skep.

2.8 Slot

In opsomming kan die kritiek teen die kapitalisme in vier onderskeibare, maar tog baie nou verwante, punte onderverdeel word, naamlik: uitbuiting, oorheersing, verontregting en irrasionaliteit. Kapitalistiese uitbuiting vind plaas omdat kapitalistiese klasseverhoudinge verwyderbare vorms van menslike lyding bestendig. Groepe wat nie georganiseerd is nie, is gewoonlik die slagoffers van georganiseerde groepe. Verder verhoed die kapitalisme dat die omstandighede vir uitgebreide menslike bloei veralgemeen word. Dit geskied vanweë die dominansie en ondermynende aard van die moderne ekonomie en omdat daar is te veel mag in die hande van te min mense is.

Kapitalistiese oorheersing behels drie aangeleenthede, naamlik: Eerstens, kapitalisme bestendig verwyderbare tekortkominge met betrekking tot menslike vryheid en outonomie. Dit geskied deurdat die rykes produksie bepaal en deurdat die inkomsteverskil tussen ryk en arm besig is om toe te neem. Tweedens, kapitalisme bevorder imperialisme en militarisme deurdat geïndustrialiseerde lande hulle tot Derde Wêreldlande wend vir rou materiale, markte vir hulle oorskot produkte en beleggingsmoontlikhede vir hulle surplus kapitaal. Derdens, die kapitalisme en die demokrasie berus op twee verskillende tipes logika wat daartoe lei dat die kapitalisme die demokrasie beperk.

Kapitalistiese verontregting behels die feit dat die kapitalisme die gelykstellende beginsels van sosiale geregtigheid skend. Dit geskied vanweë twee gebeure. Eerstens, die idee van ekonomiese vryheid is 'n mite. Die kapitalistiese slagspreuk

van *laissez-faire* funksioneer slegs as 'n ideologiese masker wat die strak realiteit van ongelykheid en magkonsentrasie bedek. Tweedens, die kapitalisme het die middelpunt-randgebied struktuur van die wêreld ekonomie, bestaande uit 'n metropolitaanse middelpunt en 'n armoedige randgebied, teweeggebring.

Kapitalistiese irrasionaliteit val in drie aangeleenthede uiteen, naamlik: Eerstens, kapitalisme het 'n sistematiese bevooroordeeldheid tot verbruikerisme. Die geskied deurdat die kapitalisme vermorsing bevorder en deurdat verbruikers se vraag na goedere irrasioneel is. Tweedens, kapitalistiese kommersialisering bedreig sekere belangrike menslike waardes. So byvoorbeeld bevorder die kapitalisme die idee dat die metafisika geweeg en gemeet kan word, dat die politiek iets is waartydens stemme getel word, dat die ekonomie iets is waartydens geld gemaak word, en dat die breë samelewing die blote produk van monetêre bepaaldhede is. Derdens, die kapitalisme ondermyn die eenheid van die gemeenskap. Die mens word as 'n blote atomistiese individu beskou. Die idee dat hy deel mag wees van 'n groter gemeenskap of natuurlike orde, word verwerp vir die ongehoorde oortuiging dat hy insigself 'n volledige geheel verteenwoordig.

Hierdie vier punte van kritiek wat deur die geskiedenis van die kapitalisme teen die kapitalisme geopper kan word, is egter vandag nog steeds nog net so geldig soos op enige vorige tydstip van die geskiedenis. So byvoorbeeld is bepaal dat die moderne inligtingskapitalisme nog steeds klasseverdelings en klasseverskille handhaaf, dat dit nog steeds ongelykheid tussen die lande van die wêreld bevorder, dat dit nog steeds die mag van die geïndustrialiseerde lande oor die Derde Wêreldlande handhaaf, dat dit byna uitsluitlik tot die voordeel van die rykes funksioneer, dat werkloosheid nog steeds voorkom, dat armoede nog steeds toeneem, en dat arbeiders nog steeds uitgebuit word. In werklikheid vind sosiale uitsluiting tans op so 'n groot skaal plaas dat van 'n "Vierde Wêreld van die Sosiaal Uitgesluite" gepraat kan word.

Op grond van bogenoemde inligting is ek van oordeel dat die uitgangspunte, struktuur en funksionering van die kapitalisme nie eties geregverdig kan word nie. Myns insiens moet veel eerder daarop gefokus word om die eiebelang van die individu met die kollektiewe belange van die gemeenskap te versoen. Die ekonomie

moet aan waardes “ondergeskik” gestel en die vryemarkstelsel deur kollektiewe belange beperk word. Welgestelde mense behoort ’n plig tot eties-aanvaarbare gedrag en sosiale verantwoordelikheid te hê. Naasteliefde behoort voorrang te verkry bo selfbelang, barmhartigheid bo doeltreffendheid en gesamentlike verpligtinge bo individuele voordeel. ’n Organiese verbinding tussen persoonlikheid en eiendom asook tussen sosiale funksie en rykdom moet vasgestel word. Dit beteken dat eiendom ’n politieke funksie en verbintenis gegee moet word, dit moet beskou word as onderworpe aan ’n hoër reg en as gekoppel aan ’n bepaalde verantwoordelikheid of sosiale posisie.

Nadat daar nou vasgestel is dat die kapitalisme op uiters wankelrige filosofiese bene staan en nie eties geregverdig kan word nie, sal daar in hoofstuk III gefokus word op hoe die uitgangspunte, struktuur en funksionering van die kapitalisme in die praktyk in Suid-Afrika manifesteer. Daar moet bepaal word of die kapitalisme in Suid-Afrika ook op eties onaanvaarbare gronde berus al dan nie. Indien nie, open dit die moontlikheid om oor die implementering van ’n nuwe politieke ekonomie vir Suid-Afrika te besin.

III. Rasse-kapitalisme in Suid-Afrika – ’n Historiese en kontemporêre uitdaging

3.1 Inleiding

In hoofstuk 1.2 is reeds daarop gewys dat filosofiese betrokkenheid by die politieke ekonomie tot verskeie teorieë en insigte gelei het. So byvoorbeeld is daar met betrekking tot die internasionale politieke ekonomie drie teorieë wat insig bied in die huidige internasionale politiek-ekonomiese situasie, naamlik Immanuel Walterstein se Moderne Wêreldstelselteorie, Theotonio Dos Santos se Afhanklikheidsteorie, en Andre Gunder Frank se Teorie van Onderontwikkeling (Veseth, n.d., pp. 10 – 11).

Opsommend kom dié drie teorieë daarop neer dat nasionale ekonomieë nie in isolasie bestudeer kan word nie, maar dat dit altyd teen die agtergrond van die wêreldwyse stelsel van ekonomiese verhoudinge beoordeel moet word (Ajulor, 2018, pp. 84 – 85). Dié teorieë wys uit dat die kapitalisme sedert sy ontstaan nie aandag gegee het aan die ekonomiese integrasie van die wêreld nie. Dié teorieë wys verder uit dat alhoewel kolonialisme in die wêreld tot ’n einde gekom het, het dit nie tot die einde van die middelpunt-randgebied struktuur van die wêreld ekonomie gelei nie. Byvoorbeeld: Alhoewel die Latyns-Amerikaanse lande onafhanklik van Spanje en Portugal geword het, duur hulle ekonomiese oorheersing deur die metropolitaanse middelpunt, soos Brittanje en die Verenigde State, steeds voort. Ten slotte wys dié teorieë daarop dat die metropolitaanse middelpunt in die vervaardiging van industriële goedere en die Derde Wêreldlande in die lewering van rou materiale begin “spesialiseer” het. Hierdie globale arbeidsverdeling funksioneer volgens die kapitalisme glo tot voordeel van alle lande omdat elke land nou kan doen wat hy die beste kan doen. In die proses het sekere lande egter van ander lande afhanklik geraak. Hierdie interafhanklikheid het daartoe gelei dat sommige lande meer as ander lande afhanklik geraak het, met die gevolg dat internasionale ekonomiese ongelykheid gevolg het. ’n Ander gevolg van hierdie situasie is uitbuiting omdat byna al die voordele van hierdie internasionale ekonomiese verdeling na die geïndustrialiseerde lande van die wêreld gaan.

Die insigte van hierdie drie teorieë het my laat beseft dat dit net so van toepassing is op die huidige Suid-Afrikaanse politiek-ekonomiese situasie. In die Suid-Afrikaanse geval kan die metropolitaanse middelpunt oftewel geïndustrialiseerde lande van die wêreld gelykgestel word aan die blanke dominansie van Suid-Afrika en die groot industriële stede en kan die randgebied oftewel die Derde Wêreldlande gelykgestel word aan die posisie van swartmense en hulle “tuislande” onder apartheid in die “ou Suid-Afrika”. Net soos die Latyns-Amerikaanse lande van Spanje en Portugal onafhanklik geword het, net so het Suid-Afrika in 1994 met apartheid weggedoen en demokrasie gevestig. Net soos die Latyns-Amerikaanse lande se ekonomiese oorheersing egter deur Brittanje en die Verenigde State as metropolitaanse middelpunt voortduur, net so duur ekonomiese oorheersing deur ’n klein wit kapitalistiese enklave in Suid-Afrika steeds voort. Vanweë hierdie oorheersing duur uitbuiting egter ook steeds voort omdat die grootste deel van die voordele van hierdie ekonomiese verdeling myns insiens na die wit kapitalistiese enklave gaan. Laastens, net soos wat daar tans ’n wêreldwye aandrang is dat die huidige internasionale politiek-ekonomiese wanverhouding reggestel moet word (Ajulor, 2018, p. 86) net so behoort hierdie wanverhouding na my oordeel ook in Suid-Afrika reggestel te word.

Dat Suid-Afrika baie politieke, ekonomiese en sosiale probleme het en dat verskeie redes daarvoor aangevoer kan word, word nie betwyfel nie. Die doel van hierdie navorsing is egter om die rol wat die kapitalisme gespeel het in die veroorsaking van Suid-Afrika se sosio-ekonomiese probleme toe te lig ten einde die moontlikheid te open dat daar oor ’n alternatiewe politieke ekonomie, naamlik uitgebreide korporatisme, besin kan word. Die feit dat die fokus hoofsaaklik op die kapitalisme en ’n rasse- en klasse-analise is, moet dus nie vertolk word as een of ander vorm van reduksionisme nie, maar bloot dat alle relevante aangeleenthede nie binne die bestek van hierdie navorsing hanteer kan word nie.

In hoofstuk 1.3 is ook reeds uitgewys dat alle navorsers oor die Suid-Afrikaanse politiek-ekonomiese situasie redelik eenstemming is omtrent die volgende: dat Suid-Afrika in ’n ernstige ekonomiese krisis verkeer, dat die huidige vorm van kapitalisme in Suid-Afrika nie tot voordeel van die grootste deel van die bevolking funksioneer nie en dat die wit kapitalistiese enklave die grootste verantwoordelikheid vir hierdie

toedrag van sake moet aanvaar. Suid-Afrika se politieke ekonomie en sy politiek-ekonomiese probleme kan na my oordeel deur middel van die rasionele keuse-model, soos in hoofstuk 1.2 bespreek, baie duidelik ontleed en uitgewys word. Dit sal in hierdie hoofstuk geskied deur op die volgende aangeleenthede te fokus: Die filosofiese en etiese grondslae van rasse-kapitalisme in Suid-Afrika. Dit sal as volg hanteer word: Die religieuse basis van rasse-kapitalisme en die rassebasis van rasse-kapitalisme. Daarna sal rasse-kapitalisme ook in historiese verband ter sprake kom deur op die besondere verhouding tussen politieke mag, grondbesit en die gebruik van arbeid in die geskiedenis van Suid-Afrika te let. Die nalatenskap van rasse-kapitalisme en gepaardgaande sosio-ekonomiese probleme van Suid-Afrika sal onder die volgende hoofde bespreek word: Ongelykhede, armoede, werkloosheid en werkskaarste asook stakings en arbeidsonrus. Daarop sal belangrike insigte met betrekking tot die uitgangspunte, struktuur en funksionering van kapitalisme in Suid-Afrika aangedui word. Ten slotte sal sekere belangrike behoeftes aangedui word oor hoe die nalatenskap van rasse-kapitalisme en die gepaardgaande sosio-ekonomiese probleme van Suid-Afrika oorkom kan word.

3.2 Die filosofiese en etiese grondslae van rasse-kapitalisme in Suid-Afrika

3.2.1 Die religieuse basis van rasse-kapitalisme

Suid-Afrika se kapitalisme berus volgens Terreblanche (2002, p. 52; 1986, p. 29) op middelklas waardes en het 'n onsimpatieke houding teenoor armes. "Dit kan na die Angel-Saksiese, Protestantse, intellektuele verwysingsraamwerk teruggevoer word. Hiervolgens word armoede aan persoonlike tekortkominge van 'n religieuse, morele of genetiese aard toegeskryf. Wêreldse sukses en persoonlike rykdom word beskou as 'n aanduiding van uitverkorenheid, terwyl armoede of 'n gebrek aan 'ekonomiese sukses' toegeskryf word aan straf wat aan die kinders besoek word weens die sondes van die vaders en aan die afwesigheid van persoonlike uitverkorenheid. In terme van dié verwysingsraamwerk is mense dus arm omdat dit so deur God beskik is en omdat dit bestem is dat dié mense tot die laer sosiale klasse moet behoort". "Hierdie religieuse verklaring van armoede is verdere beslag gegee in die laat 19de

en vroeë 20ste eeu met Herbert Spencer se doktrine van Sosiale Darwinisme. In terme van dié oortuiging is Engelssprekendes volgens God se wil meerderwaardig, terwyl die inheemse bevolkings in die kolonies minderwaardig en daarom tot armoede en selfs uitwissing gedoem is. Teen die middel van die 20ste eeu is swart armoede in terme van ras begin verklaar, maar dit het nog steeds 'n religieuse ondertoon gehad soverre geglo is dat die hiërargiese orde deur God bepaal is en dat dit bestem is dat swartmense die onderste deel van die sosiale orde moet uitmaak”.

3.2.2 Die rassebasis van rasse-kapitalisme

Verder wys Terreblanche (2002, pp. 56 – 57 & 59) daarop dat die ekonomiese stelsel in Suid-Afrika sedert die einde van die 19de eeu tot en met 1994 – en selfs vandag nog in die ‘nuwe’ Suid-Afrika – op rasse-kapitalisme gebaseer is. “So byvoorbeeld was die politieke mag gedurende die eerste helfte van die 20ste eeu in die hande van minder as 20% van die bevolking, was 70% van die bevolking verhoed om eiendom in 87% van die land te besit en was 70% van die land se arbeidsmag aan uitbuiting en diskriminasie onderworpe”. Gedurende die 20ste eeu het hierdie dominansie en uitbuiting vanweë die instelling van onderdrukkende maatreëls deur die Nasionale Party-regering toegeneem. “Boonop het die regstelsel in die ‘ou’ Suid-Afrika die eiendomsregte van blanke eienaars beskerm, terwyl swartmense se eiendomsregte hulle stelselmatig ontnem is”.

“Die Suid-Afrikaanse ekonomiese stelsel is doelbewus gebou op die basis van onvrye swart arbeid, die sistematiese uitbuiting van swartmense en die marginalisering van die meerderheid swartmense tot 'n verarmde proletariaat sonder eiendom, werkseleenthede, sosiale ondersteuning en redelike geleenthede om armoede en agterlikheid te ontsnap” (Terreblanche, 2002, pp. 57 & 59). “Hierdie rasse-gebaseerde ongelykhede waarop rasse-kapitalisme gebaseer was, het so diep geïnstitusioneel geraak dat die huidige ekonomiese stelsel nog steeds nie as 'n volledige liberale kapitalistiese stelsel beskryf kan word nie”. Deur 'n ‘magsooreenkoms’ tussen opeenvolgende blanke regerings en die blank-beheerde besigheidswêreld was die ekonomiese mag van die land in blanke hande. Om sake te vererger was die meeste van die ekonomiese mag en eiendom in die hande van

minder as 10 groot maatskappye. “Die markte, veral die arbeidsmark, was dus nie vry en kompetend nie. Vir die grootste deel van die laaste 150 jaar was die meeste swart arbeiders magteloos, verarm, ongeskoold en onderworpe aan onderdrukkende en diskriminerende arbeidspraktyke. In hierdie onbevredigende omstandighede het die Kamer van Mynwese die monopolistiese reg verkry om Afrikane as trekarbeiders uit te buit en om salarisse buitengewoon laag te hou”.

3.3 Die besondere verhouding tussen politieke mag, grondbesit en die gebruik van arbeid in die geskiedenis van Suid-Afrika

Die geskiedenis van Suid-Afrika van die afgelope 350 jaar is volgens Terreblanche (2002, pp. 5 – 6) die verhaal van konflik, geweld en oorlog tussen die verskillende etniese en taalgroepe van die land. “Gedurende die periode van Europese kolonialisme en imperialisme was die Europeërs meeste van die tyd die oorwinnaars, terwyl die inheemse Afrika-bevolkings meeste van die tyd die verloorders was”. “Die koloniale magte en blanke koloniste het ’n bevoorregte posisie op drie tipes maniere verwerf. Eerstens het hulle politieke en ekonomiese magstrukture geskep wat hulle in ’n bevoorregte en verskanste posisie teenoor die inheemse bevolkingsgroepe geplaas het. Tweedens het hulle die inheemse bevolkingsgroepe se land, oppervlakte water en vee van hulle ontnem. Derdens het hulle die inheemse bevolkingsgroepe tot verskillende vorms van onvrye en uitbuitende arbeid gereduseer”. Die geskiedenis van arbeid in Suid-Afrika is gevolglik ten nouste verweef aan die breë verwysingsraamwerk van die staatsreëlings, ideologie en kultuur van die land.

“Dit is aksiomaties in die ekonomie dat hoe skaarser ’n produksiefaktor in verhouding tot ander faktore is, hoe meer waardevol is dit” (Terreblanche, 2002, pp. 6 – 9). “Dié insig is belangrik om te verstaan hoe die huidige Suid-Afrikaanse situasie gevorm is deur die spesiale verhouding tussen die beoefening van politieke mag, die besit van grond en die gebruik van arbeid. Omdat arbeid skaarser was as grond (en dus potensieel meer waardevol as grond) en omdat grond in oorvloed verkrygbaar was en ook makliker verower kon word, het daar aangaande ’n tendens ontwikkel om die inheemse bevolkingsgroepe aan onvrye vorms van arbeid te onderwerp”. In die

Kaapkolonie is die behoefte aan arbeid aanvanklik bevredig deur van slawe gebruik te maak. Daarna is dié behoefte bevredig deur die Khoisan tot lyfeienskap te reduceer. Toe die Britse koloniale owerheid lyfeienskap en slawerny in 1828 en 1838 onderskeidelik afgeskaf het, is die Xhosa in die Oos-Kaap onderwerp ten einde nuwe land vir besetting deur Britse setlaars te kry en om beheer oor verdere Afrikane as arbeiders te verkry. Toe diamante in 1867 en goud in 1886 ontdek is, was hierdie metodes om inheemse bevolkingsgroepe in onvrye arbeidsituasies te forseer reeds goed geïnstitusioneel.

“Vanuit ’n ekonomiese gesigspunt beskou, het ’n belangrike strukturele verandering in die verhouding tussen die blanke grondbesittende klas, die besit van grond en die gebruik van arbeid in die laat 19de eeu en vroeë 20ste eeu plaasgevind” (Terreblanche, 2002, pp. 9 – 10). “Op daardie stadium was omtrent alle landbougrond in gebruik, gevolglik was dit nie meer moontlik vir alle blankes om grondbesitters te word nie. Intendeel, gedurende die periode van ekonomiese modernisering wat deur die mynrewolusie geïnisieer is, het dit duidelik geword dat ’n beduidende persentasie van die blanke grondbesittende klas landbou bedryf het op grondeenhede wat nie ekonomies volhoubaar was nie. ’n Groot deel van die blanke bevolking het verproletariseer wat die Suid-Afrikaanse arbeidsmark drasties verander het. Vir die eerste keer sedert die begin van die 18de eeu het ’n formele blanke loonarbeidersklas parallel met ’n onvrye swart loonarbeidersklas tot stand gekom. Die situasie het belangrike politieke gevolge gehad. Intense kompetisie tussen die vrye blanke en onvrye swart proletariaat vir dieselfde werksgeleenthede het gevolglik politieke en ekonomiese ontwikkelings gedurende die eerste driekwart van die 20ste eeu gedomineer. Omdat die blanke arbeidersklas aan die blanke elite gekoppel was, het die blank-beheerde Suid-Afrikaanse parlement van 1910 tot die 1960’s verskeie arbeidswette deurgevoer om die swart arbeidersklas ’n onderworpe arbeidersklas te hou”.

“Aanvanklik kon die blank-beheerde Suid-Afrikaanse staat, gesteun deur die vroeëre koloniale magte van die Weste, die stelsel van ’n onvrye arbeidersklas in stand hou” (Terreblanche, 2002, pp. 10 – 11). “Na die Soweto-opstand van 1976 en die intensifisering van swart weerstand teen die arbeidstelsel en nadat die Westerse

moondhede teen die blank-beheerde Suid-Afrikaanse staat gedraai het, was die blanke regering in 'n krisis gedompel wat uiteindelik tot sy kapitulasie in 1994 gelei het. Die uitgebreide stelsel van proletariese arbeiders, uitbuiting en diskriminasie in die arbeidsmark, soos dit oor 'n lang tydperk geïnstitusioneel is en deur verskeie blanke politieke stelsels onderhou is, is sedert 1994 afgetakel". "Parallel aan die proses om arbeid te bevry van eeue se onderwerping, het Suid-Afrika egter sedert 1970 bepaalde sosio-ekonomiese prosesse begin ervaar wat die meerderheid swartmense in 'n ander vorm van ekonomiese verknechting vasgevang het – 'n verknechting wat gekenmerk word deur allerhande vorme van ongelykheid, armoede en werkloosheid".

3.4 Die nalatenskap van rasse-kapitalisme en die gepaardgaande sosio-ekonomiese probleme van Suid-Afrika

3.4.1 Ongelykhede

3.4.1.1 Wat is ongelykheid?

Die ongelykheidsprobleem is na Terreblanche (2014, pp. 140 & 145 – 146) se oordeel 'n baie omvattende probleem. "Ongelykheid in alle lande het te doen met die onverdiende armoede van die armes en die onverdiende rykdom van die rykes. Dit het dus te doen met sosiale ongeregtigheid in situasies waarin sistemiese faktore 'n klein minderheid van die bevolking in staat stel om mag en rykdom te versamel deur 'n groot deel van die bevolking uit te buit en hulle van eiendom, arbeidsmag en geleenthede te ontnem". "Markpryse en die verspreiding van inkomste hang altyd af van die bemagtigende sosiale, ekonomiese en politieke omstandighede binne 'n land. In 'n kapitalistiese stelsel is die bemagtigende omstandighede altyd van so 'n aard dat pryse in goedere- en loonmarkte maklik verdraai kan word in die guns van diegene in magposisies en diegene wat toegang tot die instrumente van politieke mag en massa-propaganda het. Die rykes en magtiges is altyd in 'n posisie om die stroom van inligting te beïnvloed en kan ook disinformasie makliker versprei, veral deur die verbruikerskultuur. Die ongelyke verspreiding van mag en eiendom is dus verantwoordelik vir 'n oneweredigheid van inligting wat die uitkoms van die markte en

die verspreiding van binnelandse inkomste verwring. Verder is die bemagtigende omstandighede van kapitalisme altyd van so 'n aard dat inkomste ongelyker verdeel word wanneer kapitalisme toegelaat word om sy gang te gaan. Gegewe die ongelyke verspreiding van eiendom en mag in 'n kapitalistiese stelsel is kapitaliste gevolglik altyd in 'n posisie om die oneweredige eiendom- en magverhoudings tot hul eie verryking uit te buit”.

3.4.1.2 Ongelykhede met betrekking tot grond, arbeid en kapitaal tussen rasse-groepe

Gelb (2004, pp. 19 – 20) verduidelik dat daar baie groot ongelykhede met betrekking tot Suid-Afrika se produksiefaktore; te wete grond, arbeid en kapitaal; voorkom. Met betrekking tot die produksiefaktor grond het die Naturelle Grond Wet van 1913 grondeienaarskap vir swartes tot spesifieke dele van Suid-Afrika, hoofsaaklik in die noorde en die ooste van die land, beperk. Aanvanklik is 8% van die land aan swartmense toegeken, maar dit is met die 1936 Naturelle Trust en Grond Wet uiteindelik tot 13% van Suid-Afrika uitgebrei. Hierdie gebiede het die basis vir die apartheidsstelsel gevorm. Swartmense se politieke regte is dan ook deur middel van wetgewing aan dié gebiede gekoppel. Sedert die 1960's is ongeveer 'n halfmiljoen swartmense, wat steeds in “blanke gebiede” gebly het, gedwing om na die “swart tuislande” te trek. In die vroeë 1990's het ongeveer 67 000 blanke landbouers ongeveer 85.8 miljoen hektaar besit, wat neerkom op ongeveer 86% van alle landbougrond in Suid-Afrika. Daarteenoor het ongeveer 13.1 miljoen swartmense in die tuislande op ongeveer 17.1 miljoen hektaar gebly, dus minder as een hektaar per persoon. In die stedelike gebiede het die 1950 Wet op Groepsgebiede die eiendomseienaarskap van swartmense, bruinmense en Indiërs tot spesifieke gebiede beperk. Tesame met die trekarbeidsstelsel, wat die beweging van swartmense na die stedelike gebiede verhinder het, het die Wet op Groepsgebiede tot ernstige behuisingstekorte gelei. Hierdie Wet het ook huiseienaarskap vir swartmense onmoontlik gemaak en daarmee saam die moontlikheid beperk dat swartmense sekuriteit vir lenings kon bied.

Met betrekking tot arbeid het die Suid-Afrikaanse myne en ander industrieë grootliks van ongeskoolde arbeid gebruik gemaak (Gelb, 2004, pp. 20 – 21). In die geval van myne is swart manlike arbeiders, gewoonlik van die ander dele van Suid-Afrika, in korttermyn arbeidskontrakte ingedwing en in onderdrukkende enkelgeslag mynkampongs gehuisves. Alle vorms van swart arbeidsorganisasie is verbied en 'n streng hiërargiese kleurskeidslyn is gehandhaaf. Swart vakbonde is van die 1920's tot 1979 uitgesluit van die amptelike arbeidstelsel, alhoewel arbeiders hulself tog georganiseer het en daar by tye vakbondaktiwiteite en stakings was. Daarteenoor is blanke arbeiders in die ekonomiese stelsel geakkommodeer en het hulle geskoolde en toesighoudende posisies bekleed. Daarbenewens het die blankes ook die voordele van vakbond-onderhandelinge, sosiale welsynsvoordele en die voorsiening van verbruikerssubsidies en krediet geniet.

Toegang tot arbeidersbekwaamhede was ook in terme van ras gedefinieer (Gelb, 2004, p. 21). Kerkskole was beskikbaar vir swart kinders tot en met die 1950's waarna die apartheidsregering “bantoe onderwys” ingestel het. Dié onderwys se fokus was op beperkte tegniese en beroepsvaardighede en opleiding in die spreekstale. Alhoewel daar 'n toename was in die aantal swart kinders wat skool gegaan het, was hulle getalle nogtans hoofsaaklik in die laer grade gekonsentreer. Selfs na die *per capita* uitgawe op onderwys in die middel 1970's toegeneem het, het die onderwys uitkomstes vir swartmense nog steeds ernstig tekort gekom. In 1989 was die swart leerling tot onderwyser verhouding 38:1 in teenstelling tot 17:1 vir blankes. Daarbenewens was 52% van onderwysers aan swart skole ondergekwalfiseer. Dit het daartoe gelei dat die uiteindelijke slaagsyfer vir swartes 41% was teenoor 96% vir blankes. Met betrekking tot tersiêre onderwys is swartmense in die 1950's van Engelstalige universiteite uitgesluit en eers in die 1960's tot die nuut geskepte “swart universiteite” toegelaat.

Ower dit kapitaal aanbetref is “markkragte” gebruik om swart toegang tot finansiering te beperk (Gelb, 2004, p. 21). Die 1950 Wet op Groepsgebiede het swart eienaarskap van besighede tot spesifieke dele van stede en dorpe beperk. Latere wetgewing het swart ondernemers verhoed om meer as een besigheid te besit, om maatskappye of vennootskappe te vestig, en selfs om besigheidspersoneel in

“swart gebiede” te besit. Swart ondernemings is verder beperk tot sekere tipes markte, hoofsaaklik die kleinhandel voorsiening van voedsel en brandstof. Hierdie beperkinge is eers in 1976 opgehef. Omdat swartmense nie sekuriteit kon verskaf om lenings aan te gaan nie, was daar min medium grootte swart besighede en swart besighede in die vervaardigingsbedryf. Tot en met die 1990's was daar ook byna geen groot swartbeheerde besighede nie. In 'n 1990-opname is bevind dat die gemiddelde swart besigheid slegs 2.1 werknemers het, wat die eienaar, familieledede en vakleerlinge ingesluit het. Meer as helfte van die besighede was jonger as 3 jaar, terwyl vrouens 62% van die besighede beheer het.

3.4.1.3 Ongelykhede in inkomste tussen en binne rassegroepe

Seekings en Natrass (2005, pp. 304 – 305) verwys na census data aan wat aantoon dat die blanke bevolkingsgroep se aandeel aan totale inkomste oor die afgelope paar jaar soos volg verminder het: Van 71% in 1970, tot 65% in 1980, tot 60% in 1991, tot 52% in 1996, tot 40% in 2000. Daarteenoor het die Afrika bevolkingsgroep in Suid-Afrika se aandeel aan totale inkomste 'n toename getoon: Van 20% in 1970, tot 25% in 1980, tot 30% in 1991, tot 36% in 1996, tot 46% in 2000. In die geval van die bruin bevolkingsgroep was daar 'n gerigte toename te bespeur: Van 7% in 1970, 1980 en 1991 tot 8% in 1996 en 9% in 2000. In die geval van die Indiër bevolkingsgroep het die posisie ook baie min verander: Van 2% in 1970, tot 3% in 1980, tot 4% in 1991 en 1996, tot 5% in 2000. Dieselfde neigings het ook by die hoër inkomstegroepe van alle rassegroepe voorgekom. Alhoewel daar 'n bestendige toename by swartmense se aandeel aan totale inkomste oor die afgelope aantal jare plaasgevind het, het die algemene vlakke van ongelykheid nogtans nie veel verander nie. Dit beteken myns insiens dat daar nog baie gedoen moet word om hierdie ongeregtigheid van die verlede reg te stel.

Wat volgens Seekings en Natrass (2005, pp. 304 & 306) wel baie kommerwekkend is, is dat terwyl inkomste ongelykhede aan totale inkomste tussen rassegroepe aan die afneem is, is inkomste ongelykhede aan totale inkomste binne dieselfde rassegroepe aan die toeneem met die uitsondering van die blanke bevolkingsgroep. By die 10de inkomstegroep van die blanke bevolking het inkomste ongelykhede aan

totale inkomste nie toegeneem nie, soos blyk uit die volgende gegewens: Van 95% in 1975, tot 83% in 1991, tot 65% in 1996, tot 55% in 2000. By die 9de inkomstegroep van die blanke bevolking het inkomste ongelykhede aan totale inkomste ook nie toegeneem nie, soos blyk uit die volgende gegewens: Van 83% in 1975, tot 61% in 1991, tot 42% in 1996, tot 17% in 2000. Die feit dat daar nie toenemende inkomste ongelykhede aan totale inkomste binne die blanke bevolkingsgroep voorkom nie, is na hulle oordeel heel waarskynlik toe te skryf aan die emigrasie van blanke kundiges, soos beroepsmense, bestuurders en pas afgegradueerde studente.

By die 10de inkomstegroep van die Afrika bevolkingsgroep in Suid-Afrika het inkomste ongelykhede aan totale inkomste egter toegeneem, soos vervolgens blyk: Van 2% in 1975, tot 9% in 1991, tot 22% in 1996, tot 31% in 2000. Net so het die inkomste ongelykhede aan totale inkomste by die 9de inkomstegroep van die Afrika bevolkingsgroep in Suid-Afrika toegeneem, soos vervolgens blyk: Van 7% in 1975, tot 22% in 1991, tot 39% in 1996, tot 61% in 2000. Volgens Seekings en Natrass (2005, pp. 304 & 306) kan Afrikane se toenemende inkomste ongelykhede aan totale inkomste toegeskryf word aan die opvallende groei van hulle elite. Teen die jaar 2000 was daar dan ook net so veel Afrika huishoudings in Suid-Afrika in die hoogste inkomstegroepe as wat daar blanke huishoudings was.

By die 10de inkomstegroep van die bruin bevolkingsgroep het inkomste ongelykhede aan totale inkomste ook toegeneem, naamlik: Van 2% in 1975, tot 4% in 1991, tot 7% in 1996, tot 9% in 2000 (Seekings & Natrass, 2005, pp. 304 & 306). Net so het die inkomste ongelykhede aan totale inkomste by die 9de inkomstegroep van die bruin bevolkingsgroep toegeneem, soos blyk uit die volgende data: Van 7% in 1975, tot 11% in 1991, tot 12% in 1996, tot 15% in 2000. By die 10de inkomstegroep van die Indiër bevolkingsgroep het inkomste ongelykhede aan totale inkomste op soortgelyke wyse toegeneem, te wete: Van 1% in 1975, tot 3% in 1991, tot 5% in 1996 en 2000. Net so het die inkomste ongelykhede aan totale inkomste by die 9de inkomstegroep van die Indiër bevolkingsgroep toegeneem, te wete: Van 3% in 1975, tot 6% in 1991, tot 7% in 1996 en 2000.

Uit bogenoemde gegewens blyk dit dat ongelykhede met betrekking tot inkomste binne elke rassegroep besig is om toe te neem. Na my oordeel behoort dit ook een van die uitgangspunte en take van 'n nuwe politieke ekonomie te wees om hierdie neiging teë te werk en te verhoed dat hierdie tipe ongelykheid ongebreideld toeneem.

3.4.1.4 Ongelykhede in inkomste tussen uitvoerende hoofde en die laags-besoldigde werknemers van besighede

Beide Booysen (2015) en Landman, *et al.* (2003, p. 3) se analyses dui daarop dat Suid-Afrika, in vergelyking met ander wêreldlande, in 2015 die vierde hoogste betalingsgaping ter wêreld gehad het tussen dié wat die meeste verdien en dié wat die minste verdien. Suid-Afrika se Gini-koëffisiënt – 'n maatstaf van inkomste-ongelykheid waar 0 geen ongelykheid en 1 totale ongelykheid aandui – was op 0,65 die tweede hoogste ter wêreld. Op daardie stadium het net Brasilië vir Suid-Afrika geklop. By groot maatskappye het uitvoerende hoofde 47 keer meer as werkers op basiese vaardigheidsvlak gekry, intermediêre maatskappye se uitvoerende hoofde 40 keer meer, middelslag maatskappye se uitvoerende hoofde 30 keer meer en klein maatskappye se uitvoerende hoofde 23 keer meer.

Met betrekking tot die vergoeding van uitvoerende hoofde van besighede wys Booysen (2015) verder daarop dat Suid-Afrikaanse uitvoerende hoofde in 1994 tot 39 keer meer en in 2008 tot 62 keer meer as intreevlak-werknemers verdien het. Daarna het die betalingsgaping sedert 2008 se rekordhoogtepunt afgeneem en teen 2015 gestabiliseer. Die gewaarborgde vergoeding vir 'n uitvoerende hoof van 'n mega-maatskappy (omset bokant R15 miljard per jaar en met meer as 25 000 werknemers) was nogtans in 2015 tot 60 keer hoër as die salaris wat werkers op die basiese vaardigheidsvlak ontvang het. Die verhouding styg selfs skerp wanneer korttermyn aansporings ingesluit word. Dan verdien uitvoerende hoofde van mega-maatskappye tot 84 keer meer as hul laags-besoldigde werknemers. Dis minder as die veelvoud van 87 in 2008, maar nog steeds aansienlik hoër as 1994 se 55. Dis egter nog steeds nie die volle prentjie nie. As langtermyn aansporings ook bygereken word, verdien die uitvoerende hoofde van die boonste 20% van die JSE-

genoteerde maatskappye tot 221 keer meer as hul werkers met basiese vaardighede. Hoewel dit baie hoog is, is die verhouding steeds laer as 2008 se hoogtepunt van 342 keer hoër.

3.4.2 Armoede

Triegaardt (2006, p. 2) onderskei verskillende grade van armoede in Suid-Afrika, naamlik absolute (ekstreme) armoede, gematigde armoede en relatiewe armoede. Absolute armoede impliseer dat huishoudings nie by magte is aan die basiese behoeftes vir oorlewing te voldoen nie. Die mense is voortdurend honger, het geen toegang tot gesondheidsorg nie, het 'n gebrek aan veilige drinkwater en sanitasie, kan nie opvoeding vir sommige of al hulle kinders kry nie, het nie elementêre beskutting teen die elemente nie en het nie basiese gebruiksartikels, soos skoene, nie. Gematigde armoede verwys na lewensomstandighede waar die basiese lewensbehoefte bevredig kan word, maar ook maar net-net. Relatiewe armoede beteken 'n huishoudinginkomste onder 'n gegewe deel van die gemiddelde nasionale inkomste. Triegaardt se ondersoek dui daarop dat ongeveer die helfte van die Suid-Afrikaanse bevolking tans onder die armoede-grenslin leef. Dit beteken dat ongeveer 20 miljoen mense in armoede leef. Armoede, net soos ongelykheid, het verder duidelike ras, geslag, ruimtelike en ouderdomskorrelasies. Die grootste getal arm mense in Suid-Afrika is swart Afrikane, vrouens, leef in die plattelandse distrikte en is jonk. Daarbenewens was ongeveer 11,4% van Suid-Afrika se bevolking in 2002 HIV-positief. Die HIV/Vigs pandemie het 'n impak op Suid-Afrika se werkerskorps, kinders en families, asook arbeidsaamheid. Vigs dra verder tot armoede en ongelykheid by. Vrouens tussen 20 en 29 jaar oud word die meeste deur Vigs geaffekteer, met die gevolg dat dit hoofsaaklik hulle is wat nie meer werkseleenthede soek nie.

3.4.3 Werkloosheid en werkskaarste

Die jaarlikse verslag van die Suid-Afrikaanse Departement van Arbeid (Annual Report of the Department of Labour, 2014, pp. 23 – 24) wys daarop dat die totale arbeidsmag in Suid-Afrika in September 2013 18 638 000 was, met 14 029 000 wat

werk gehad het en 4 609 000 (24.7%) wat werkloos was. Meer as 2.2 miljoen mense het nie meer moeite gedoen om werk te soek nie. Die langtermyn werkloos (diegene wat al langer as 'n jaar nie meer werk gehad het nie) was toe al meer as die helfte (65%) van die getal werkloos. 69.3% van werklose mense is in die ouderdomsgroep van 15 tot 34 jaar. Hierdie groep werkloos is die mees dominante groep by langtermyn werkloos in die land. 52% van werkloos het nie hulle sekondêre skoolopleiding voltooi nie. Hierdie groepe is ook die meeste geneig om hulle werk te verloor ten tye van arbeidskontraksie. Afrikane, vrouens en mense met gebreke is steeds gemarginaliseer en kan nie betekenisvol deelneem aan die ekonomie nie.

Teen 2016 het die situasie nie veel verander nie. Toe was daar ongeveer 55 miljoen mense in Suid-Afrika, van wie omtrent 35 miljoen oud genoeg was om te werk (Cronjé, 2016). Van hulle het net min of meer 15 miljoen 'n werk gehad, die informele sektor ingesluit. Die oorblywende 20 miljoen mense wil óf nie werk nie, het opgehou om werk te soek óf soek werk maar kan niks kry nie. Dit beteken dat vir elke 10 mense wat toe in Suid-Afrika gewerk het, was daar 25 wat nie gewerk het nie. Vir blankes was die verhouding 10 tot 13, maar vir swart mense was dit 10 tot 28. Die amptelike werkloosheidkoers vir swart mense was net onder 30%, terwyl dit vir blankes 7% was. In terugskouing blyk dit dat die totale getal werklose mense sedert 1994 met meer as 100% toegeneem het. Die primêre bedrywe soos mynbou en vervaardiging het sedert 1994 werkgeleenthede verloor. Die getal mense wat in die mynbedryf gewerk het, het van meer as 600 000 tot minder as 500 000 gedaal. Met betrekking tot vervaardiging het die syfer van meer as 1,5 miljoen tot net oor die 1 miljoen gedaal. Ten opsigte van vaardigheidsvlakke het mense wat matriek geslaag het as hulle hoogste kwalifikasie ruweg 'n 50%-kans om eendag 'n werk te vind. Vir mense met minder as matriek is die moontlikheid om werk te kry tussen 20% en 40%.

3.4.4 Stakings en arbeidsonrus

3.4.4.1 Die hantering van stakings en arbeidsonrus deur blanke en swart regerings in die geskiedenis

In hierdie hoofstuk is die fokus eerstens op die 1922-goudmynwerkerstaking ten einde te bepaal hoe die blanke regering in die verlede stakings en arbeidsonrus hanteer het.

Muller, *et al.* (1987, pp. 413 & 415) verduidelik dat daar in die 1920's 'n ernstige ekonomiese insinking in Suid-Afrika was en 'n depressie wat van 1920 tot 1923 gestrek het. Die simptome van hierdie depressie was in hoofsaak dieselfde as dié van ander Suid-Afrikaanse depressies, naamlik dalende pryse, krimpende winste, bankrotskappe, begrotingstekorte, werkloosheid en loonbesnoeiings. Ook die goudmyne is swaar getref en wel in drieërlei opsig. Terwyl die goudprys gedaal (van 130 sjielings in Februarie 1920 tot 95 sjielings in Desember 1921) en goudproduksie afgeneem het (van 8 332 000 ons fyn in 1919 na 8 129 000 in 1921), het die produksiekoste gestyg (van 22/11 per ton erts in 1919 na 25/8 in 1921). Gevolglik het die Kamer van Mynwese in Oktober 1921 voorgestel dat die mynwerkers se lone verlaag word en in November verder voorgestel dat die sogenaamde *status quo*-ooreenkoms, wat die getalverhouding tussen blankes en Afrikane in die myne bepaal het, opgeskuif moes word ten gunste van Afrikane. Die mynwerkers het albei voorstelle onmiddellik van die hand gewys.

Die mynwerkers se verwerping van die mynbase se voorstel om lone te besnoei, het die eienaars van die steenkoolmyne egter nie daarvan weerhou om in Desember 1921 'n loonsvermindering van 5 sjielings per skof aan te kondig nie (Muller, *et al.*, 1987, p. 415). Die steenkoolmynwerkers het geweier om dit te aanvaar en op 1 Januarie 1922, die dag waarop die nuwe loonskaal in werking getree het, begin staak. Op 10 Januarie het die myners van die Randse goudmyne die steenkoolmynwerkers se voorbeeld gevolg. Onderhandelinge tussen die mynbase en mynwerkers het voortgeduur, maar teen 27 Januarie was dit duidelik dat 'n ooreenkoms nie bereik gaan word nie. Die Suid-Afrikaanse Industriële Federasie

het daarop beheer oor die staking begin verloor en die sogenaamde Raad van Aksie, wat uit vyf myners bestaan het, het die leiding begin neem. Die mynwerkers was van oordeel dat die regering kop in een mus met die mynbase is en gevolglik het hul gevoel teen die regering toegeneem. Op 5 Februarie, op 'n massavergadering van stakers in die stadsaal van Johannesburg, is besluit om die regering met geweld omver te werp en 'n republiek uit te roep.

Op 27 Februarie was daar 'n botsing tussen die stakers en die polisie by Boksburg wat tot die dood van 'n paar stakers gelei het (Muller, *et al.*, 1987, pp. 416). Daarna het die toestand vinnig versleg. Op 10 Maart het Smuts krygswet afgekondig en met afdelings van die leër, bygestaan deur die lugmag, Johannesburg binnegegaan. Verwoede straatgevegte het op verskeie plekke plaasgevind, terwyl vliegtuie bomme op die stakers gegooi het. Die laaste weerstand is op 14 Maart beëindig toe die rooi vlag op die stakers se hoofkwartier in die Fordsburgse markgebou ná hewige grofgeskut neergehaal is. Daarop is sekere persone voor die gereg gedaag waarvan 18 ter dood veroordeel is. Vier persone het uiteindelik die hoogste tol betaal. In totaal het 153 mense die lewe gelaat (sommige bronne praat van 219 en ander bronne selfs van 250), 500 is beseer en ongeveer 5 000 is gearresteer (Van der Velden & Visser, 2006, p. 6). In die finale instansie het die staking op 'n groot nederlaag vir die stakers uitgeloop; die blanke vakbonde se bedingingsmag is gebreek; honderde blanke mynwerkers is afgedank; en diegene wat toegelaat is om weer te begin werk, is swakker salarisse betaal.

Deneys Reitz, 'n minister in Smuts se regering, het geskat dat 90% van die stakers Afrikaners was (Giliomee, 2004, p. 283). Die regering het dan ook hoofsaaklik van Afrikaners gebruik gemaak om die staking te onderdruk. Die insiggewende is dus dat 'n blanke regering met die hulp van blankes deur middel van militêre geweld teen ander blankes opgetree het (Warwick, 2012) na my oordeel om kapitaal se belange te verdedig.

In hierdie hoofstuk is die fokus tweedens op die 2012-platinummynwerkerstaking ten einde te bepaal hoe die swart regering in die onlangse verlede stakings en arbeidsonrus hanteer het.

Die oorsake van die 2012-platinummynerstaking is te vinde in swak lewensomstandighede en 'n gebrek aan toegang tot basiese sosiale dienste (Budlender, *et al.*, 2014, p. 13). Die oorsake van die staking is verder te vinde in die gebrek aan werksgeleenthede vir die plaaslike jeug, werkloosheid, armoede en die feit dat die mense wat naby die myne bly geen voordeel uit die winste van die myne kry nie Anon. (2012a). Daarbenewens moet die staking teen die agtergrond van die antagonisme tussen die ANC-gerigte *National Union of Mineworkers* (NUM) en sy opkomende teenstander die *Association of Mineworkers and Construction Union* (ACMU) gesien word. Die gebeure het op 10 Augustus 2012 begin as 'n halsoorkop staking deur ongeveer 3 000 rotsboorders by die Lonmin-myn te Marikana, naby Rustenburg (Budlender, *et al.*, p. 91). Hulle het geëis dat hul salarisse van tussen R3 000 tot R5 000 per maand na R12 500 per maand verhoog word (Rees, 2012; (Budlender, *et al.*, pp. 51 – 52). Lonmin se senior bestuur het geweier om met die stakers te onderhandel omdat die staking onwettig was. In die tydperk 12 tot 14 Augustus is verskeie mense in die Marikana-omgewing doodgemaak, onder andere mynwerkers, polisie-offisiere en veiligheidsbeamptes (Farlam, *et al.*, 2015, pp. 9 – 11).

Tydens die middag van 16 Augustus het ongeveer 550 lede van 'n spesiale polisie-eenheid met submasjiegewere op 'n groep van ongeveer 3 000 mynwerkers gevuur (Rees, 2012). Binne enkele minute is 34 mynwerkers gedood en ten minste 78 gewond. In die daaropvolgende optrede is 'n verdere 279 persone gearresteer. Tydens en ná die gebeure was daar verskeie pogings om 'n ooreenkoms met die stakers te probeer bereik, sonder enige sukses (Farlam, *et al.*, 2015, p. 500). Uiteindelik is die staking tot 'n einde gebring op 18 September toe Lonmin 'n 22% salarisverhoging en 'n eenmalige betaling van R2 000 aan die mynwerkers gebied het wat deur hulle aanvaar is (De Waal, 2012). Intussen het die stakings egter net al hoe meer uitgebrei, met die gevolg dat daar teen vroeg Oktober ongeveer 75 000 mynwerkers van verskeie goud- en platinummyne gestaak het, meeste onwettig (Anon., 2012c; Powell, 2012a). In reaksie op die stakings het Anglo American Platinum (Amplats) op 5 Oktober ongeveer 12 000 mynwerkers afgedank (Powell,

2012b). Lonmin sowel as Amplats het vanweë die stakings miljoene dollars aan inkomste verloor (Powell, 2012a).

Farlam, *et al.* (2015, pp. 163, 167, 411 – 438) het getuienis aangehoor dat mnr. Cyril Ramaphosa, 'n nie-uitvoerende aandeelhouer van Lonmin en 'n lid van die Nasionale Uitvoerende Komitee van die ANC, alhoewel op daardie stadium nie 'n kabinetslid of adjunk-president nie, met verskeie mense gekommunikeer het aangaande die gebeure by die Lonmin-myn. So byvoorbeeld het hy gedurende die tydperk van 11 tot 15 Augustus 2012 e-pos-briewe met die Lonmin-personeel gewissel waarin hy vir bykomende optrede teen die stakers gevra het. Hy het ook twee telefoniese gesprekke met die Minister van Polisie, mnr. Nathi Mthethwa, gehad waartydens hy hom meegedeel het dat Lonmin meer polisie teenwoordigheid op die grond nodig het. Daarna het mnr. Mthethwa vir luitenant-generaal Zukiswa Mbombo geskakel wat sy as druk ervaar het om teen die stakers op te tree. Mnr. Ramaphosa het ook sy stem laat hoor by die Minister van Minerale Hulpbronne, me. Susan Shabangu, aangaande die versleggende omstandighede by die myn en oor wat hy “kriminele optrede” genoem het. Daar kan myns insiens met sekerheid aanvaar word dat mnr. Ramaphosa se optrede 'n groot invloed op die polisie-optrede van 16 Augustus 2012 gehad het. Die Farlam-kommissie van Onderzoek het egter sy verduideliking aanvaar dat hy met die woorde “kriminele optrede” die moorde op die mynwerkers, polisieledes en veiligheidsbeampies bedoel het en nie die optrede van die stakers nie. Die Kommissie het gevolglik bevind dat daar geen rede bestaan dat mnr. Ramaphosa kon dink dat die polisie uiteindelik sou optree soos hulle inderdaad opgetree het nie en dus is hy van alle blaam vir die optrede van die polisie onthef.

Uit die aard van die saak het die vakbonde die polisie vir die gebeure van 16 Augustus 2012 geblameer, terwyl die polisie beweer het dat die stakers gewapen was en dat hulle bloot uit selfverdediging opgetree het (Anon., 2012b). Die feit van die saak en ook die insiggewende is egter dat 'n swart regering met die hulp van die polisie gewelddadig teen swartmense opgetree het myns insiens om die kapitaalkragtige klas se belange te verdedig.

Die optrede van die onderskeie regerings, blank en swart, ten tye van die twee genoemde mynwerkerstakinge dui na my oordeel daarop dat die Suid-Afrikaanse staat in werklikheid 'n komitee vir die beskerming van die belange van die kapitaalkragtige klas is. Nel (1987, p. 127) wys gevolglik uit dat die staat nie, soos wat Hegel gereken het, 'n neutrale arbiter is in die konflikte wat in die ekonomiese sfeer afspeel nie, nòg is dit die eksogene beskermheer van die mark, soos wat Adam Smith en ander klassieke politieke ekonome beweer. Die kapitalistiese staat, met sy monopolie op legitieme geweld, is self betrokke by die bittere proses waardeur die rykes al hoe ryker en die armes al hoe armer word. In sy betrokkenheid by hierdie proses is die kapitalistiese staat die bondgenoot van die besittersklas. Die staat bied dan ook die oorkoepelende kohesie wat verhoed dat die kompeterende, kapitalistiese samelewing uiteenspat. Dit bevoordeel verder die besitters deur eensydige arbeidswetgewing te promulgeer. Ten laaste gebruik dit sy magsmiddele om arbeidsdispute in die guns van die werkgewers te besleg.

3.4.4.2 Die huidige stand van stakings en arbeidsonrus

Visser (n.d., pp. 19 – 22) se navorsing dui daarop dat die aantal stakings in Suid-Afrika sedert die 1980's geleidelik toegeneem het, beide in aantal en die getal werksdae betrokke, met 'n geringe afname in 1983 en 1985. Statistieke deur die Departement van Arbeid onthul dat daar 101 stakings in 1979, 342 stakings in 1981, 469 stakings in 1984, 20 793 stakings in 1986, 1 148 stakings in 1987, 1 025 stakings in 1988 en 855 stakings in 1989 was. Werksdae verlore het opgegaan van 678 000 in 1985 na 1 309 000 in 1986, 5 825 000 in 1987, 914 380 in 1988, 1 238 686 in 1989, 2 973 921 in 1990, 500 000 in 2000 en 1.25 miljoen in 2001. Die grootste aantal werksdae verlore het in 1987 plaasgevind, toe amper 6 miljoen werksdae verlore gegaan het vanweë 'n lang staking in die mynindustrie. In 1996 was 71% van verlore werksdae te wyte aan stakings in die staatsdiens. In 1998 was daar weer 'n toename in verlore werksdae toe private sektor werknemers gestaak het. Tussen 1990 en 1998 het 235 werksdae per 1 000 werknemers verlore gegaan. Van 1999 tot 2003 het die aantal verlore werksdae van 2.6 miljoen tot 919 780 gedaal. Ongeveer 650 000 werksdae het in 2004 en ongeveer 2.3 miljoen het in 2005 verlore gegaan vanweë stakings. Die gemiddelde duur van stakings het van

2.8 werksdae in 1980 tot 9.9 werksdae in 1987 toegeneem. In 1988, 1989 en 1990 was die gemiddelde duur van stakings 5.6, 7.0 en 8.5 werksdae respektiewelik. Na 1987 was daar 'n afname in 1988 en 1989, maar 1990 het weer 'n geleidelike toename getoon. Hierdie hoë voorkoms van stakings staan in skerp kontras met stakingsaktiwiteite in ontwikkelde lande.

Ten einde internasionale vergelykings te kan tref met betrekking tot stakings het die Internasionale Arbeidsorganisasie voorgestel dat die geskikte vergelyker die aantal werksdae verloor deur industriële aksie per 1 000 werknemers per jaar is (Brand, 2013). Deur van dié metode gebruik te maak, het statistici bepaal dat Brittanje 'n gemiddeld van 24.2 werksdae per 1 000 werknemers oor die tydperk 2008 tot 2012 verloor het. Die Europese Unie (EU) het bepaal dat vir die tydperk 2005 tot 2009 die gemiddelde aantal werksdae verlore oor alle lande van die EU 30.6 was. Suid-Afrika se Departement van Arbeid het bepaal dat die gemiddelde aantal werksdae verlore oor die tydperk 2008 tot 2012 440 werksdae is. Dus is die Suid-Afrikaanse gemiddelde 18 keer die Britse gemiddelde en 14 keer die EU gemiddelde vir die tydperk 2005 tot 2009.

Motala (2014) wys daarop dat wat stakings in Suid-Afrika veral baie kommerwekkend maak, is die ongedissiplineerdheid daarvan en deesdae ook die groot aantal sterftes wat daarmee gepaard gaan. Dwarsdeur die tweede helfte van die 1980's tot en met 1994 was stakings hoogs gedissiplineer. In die 1987-mynwerkerstaking, waartydens 360 000 mynwerkers gestaak het, was daar slegs 11 sterftes. Ten tye van die 2012-platinummynstaking te Marikana, waartydens 70 000 mynwerkers gestaak het, was die totale sterftes bykans 50.

3.5 Belangrike insigte met betrekking tot die uitgangspunte, struktuur en funksionering van die kapitalisme in Suid-Afrika

3.5.1 Die legitimering van die kapitalisme se mag, voorregte en funksionering

Na sy navorsing oor Suid-Afrika se sosio-ekonomiese posisie kom Terreblanche (2002, pp. 54 – 56) tot die gevolgtrekking dat die besigheidsektor in die hande van 'n klein aantal groot maatskappye; met formidabele finansiële, organisatoriese, ideologiese en politieke; mag gekonsentreer is. Hulle mag word versterk deur ineengeskakelde direkteurskappe en deur sterk besighedsorganisasies. Vir meer as 'n eeu het blanke regerings die opkoms van sulke groot besighede ondersteun. Behalwe dat die besigheidsektor enorme onderhandelingsmag het, het dit ook die vermoë om propaganda te genereer ten einde sy mag, voorregte en funksionering te legitimeer. Een van die redes hoekom propaganda gegenereer word om kapitaal se posisie te legitimeer, is omdat die besigheidsektor sy bevoorregte posisie moet verdedig in 'n land waar konflik tussen etniese, rasse en taalgroepe baie voorkom en omdat voorregte en geleenthede nog nooit eweredig verspreid was nie. Die besigheidsektor se propaganda word met groot omsigtigheid en oortuiging versprei en die hoofstroommedia speel hierin 'n baie groot rol. Die mag van die beherende elite van die groot maatskappye berus dus tot 'n groot mate op hulle vermoë om 'n meer aantreklike beeld van hul maatskappye te skep as wat dit in werklikheid is. Verder speel die groot maatskappye 'n belangrike rol in die diskoers oor hoe Suid-Afrika se politieke, ekonomiese en sosiale lewe georganiseer moet word asook oor die voorregte, magte en vryhede wat aan hulle toegeken moet word as synde hulle die skeppers van werksgeleenthede, ekonomiese groei en vooruitgang is.

3.5.2 Die mite van liberale of vryemark kapitalisme

Volgens Terreblanche (2002, pp. 56 – 60) beweer die Suid-Afrikaanse besigheidsektor beweer dat die land se ekonomiese stelsel 'n liberale kapitalistiese stelsel is. Hierdie mite is egter nie waar nie, maar word nogtans baie versigtig en aanhoudend gepropageer. Vir die besigheidsektor lê die toets om te bepaal of 'n

ekonomiese stelsel 'n vryemark of kapitalistiese stelsel is in die graad van regeringsinmenging in die ekonomie en die aantal reëls en regulasies wat in plek is om in die ekonomie in te gryp. Die voorvegters van die liberale kapitalisme beroep hulle gewoonlik op Adam Smith se “onsigbare hand” om die beweerde voordele van die liberale, vryemarkstelsel te regverdig. Wat Smith egter gesê het, is dat indien sekere baie streng institusionele en gedragstoestande bestaan, sal alle markpryse na hul ware (of natuurlike) waarde neig. Die institusionele en gedragstoestande is die volgende: Eerstens, 'n oop, goed-georganiseerde en beskaafde samelewing waarin alle individue gedissiplineer en opgevoed is om hulle selfbelang met omsigtigheid, met inagneming van die belange van ander mense en met die nodige verstandigheid, na te jaag. Tweedens, die bestaan van 'n ordentlike regstelsel om belange en kontraktuele regte te beskerm en om alle vorme van bedrog en korrupsie te voorkom. Derdens, die bestaan van kompeterende markte waarin niemand monopolistiese mag het om markpryse en lone te beïnvloed nie of wat die tendens van markpryse en lone om na hulle natuurlike vlakke of ware waardes te beweeg, verhinder. Nodeloos om te sê, was geeneen van hierdie sosiale, juridiese en marktoestande in Suid-Afrika teenwoordig nie. Die Suid-Afrikaanse gemeenskap was nog nooit oop of goed georganiseer nie, terwyl individue nie goed gedissiplineer of opgevoed was om hulle selfbelang met beperking en bedagsaamheid na te jaag nie.

3.5.3 Die mite dat ekonomiese groei tot welvaartskepping lei

Ekonomiese groei kan gedefinieer word as die jaarlikse koers van toename in totale produksie of inkome in die ekonomie (Mohr en medewerkers, 2015, p. 428). Ekonomie binne die kapitalistiese verwysingsraamwerk beweer dat ekonomiese groei om drie redes belangrik is (Harari, 2017, pp. 240 – 241). Eerstens, wanneer meer geproduseer word, kan meer verbruik word en kan die mens sy lewenstandaard verbeter wat weer op sy beurt tot 'n gelukkiger lewe lei. Tweedens, solank as wat die menslike bevolking toeneem, word ekonomiese groei benodig sodat die mens se lewensstandaard kan bly waar dit reeds is. Byvoorbeeld: In Indië is die jaarlikse bevolkingsgroei 1,2%. Dit beteken dat indien die Indiese ekonomie nie ook met ten minste 1,2% jaarliks groei nie, dan sal werkloosheid toeneem, lone sal afneem en

die gemiddelde lewensstandaard sal val. Derdens, selfs al neem die Indiese bevolking nie toe nie en selfs al is die Indiese middelklas tevrede met hulle lewensstandaard, dan bestaan die vraag nog steeds wat met die honderde van miljoene armlastiges gedoen moet word. Indien die ekonomie nie groei nie, kan die probleem van die armlastiges nie aangespreek word nie.

Die kapitalistiese gedagte dat ekonomiese groei belangrik is, word nie verwerp nie, maar die idee dat dit noodwendig tot welvaartskepping lei, word verwerp. Terreblanche (2002, pp. 63 – 65) verduidelik: Suid-Afrika se ekonomiese groei en sy rekord van verspreiding gedurende die 20ste eeu hang nie saam nie. Twee belangrike verspreidingsverskuiwings het gedurende die 20ste eeu plaasgevind. Die eerste, van 1934 tot 1974, het ten gunste van Afrikaners plaasgevind. Dit was 'n periode van hoë groei wat Afrikaners verryk het omdat daar in 1948 'n belangrike politieke magsverskuiwing in hulle guns plaasgevind het. Die tweede verspreidingsverskuiwing, met positiewe en negatiewe gevolge, het van 1974 tot 1994 plaasgevind. Weereens was politieke magsverskuiwings grootliks verantwoordelik vir dié gebeure. Die hervormingsmaatreëls wat die NP-regering in die 1970's en 1980's geïmplementeer het, het die buite-parlementêre mag na die swart elitegroepeerings verskuif en het daartoe gelei dat die inkomste van meeste Indiërs en bruinmense, asook die boonste 20% van Afrikane, verbeter het. Die beslissende rol van die politieke magsverskuiwings en politieke ingrypings in hierdie twee verspreidingsverskuiwings is 'n bewys dat die bewering dat die groei wat deur die vryemarkstelsel gegenereer word wel na die armes sal deursyfer, nie waar is nie. Die diep geïnstitusionele ongelykhede in die verspreiding van mag, eiendom en geleenthede tussen blankes en die meerderheid swartmense asook die hoë vlak van strukturele werkloosheid by swartmense skep institusionele en sosio-ekonomiese omstandighede waaronder dit onmoontlik is dat 'n hoër groeikoers 'n spontaan-voordelige verspreidingseffek ten gunste van die laer sosio-ekonomiese klasse sal hê. Gevolglik is dit hoogs onwaarskynlik dat 'n hoë ekonomiese groeikoers alleen, sonder aggressiewe regeringsinmenging, 'n voordelige herverspreidingseffek ten gunste van die armste helfte van die bevolking sal teweegbring.

3.6 Belangrike behoefte-bepalings met betrekking tot die uitgangspunte, struktuur en funksionering van die kapitalisme in Suid-Afrika

3.6.1 Die behoefte dat die staat 'n “rekonstruktiewe” rol in die ekonomie moet speel

Dit is belangrik om te beseef dat in enige kapitalistiese land is die kapitalisme altyd 'n ontwerp wat besig is om gevorm te word en dat die staat altyd 'n kritiese rol het om daarin te speel (Terreblanche, 2002, pp. 61 – 62). Sommige ekonome is geneig om moderne kapitalisme as 'n natuurlike konstruksie te sien en sy reëls as soortgelyk aan die wette van die natuur. Dit is 'n gevaarlike wanopvatting. Kapitalisme het oor ongeveer vyf eeue ontwikkel en word ondersteun en gedefinieer deur menslike instellings en houdings. Dit is dus 'n menslike en sosiale konstruksie en as sodanig 'n ontwerp wat gedurig aangepas moet word. Die Suid-Afrikaanse staat, as beliggaming van die burgerlike gemeenskap, het dus 'n enorme “rekonstruktiewe” rol in die ekonomiese stelsel te speel sodat dit tot voordeel van alle Suid-Afrikaners kan funksioneer. Die staat moet die aard en verspreiding van eiendom hervorm, sowel as die magsverhoudinge wat baie nou aan die besit van eiendom gekoppel is. In 'n ontwikkelende land soos Suid-Afrika is dit die staat se verantwoordelikheid om te verseker dat al die groepe wat werkloos, “onontwikkeld,” “onderontwikkeld” en gemarginaliseer is, by hoofstroom ekonomiese aktiwiteite ingeskakel word. Die staat moet laastens seker maak dat alle lae van die samelewing voordeel uit ekonomiese aktiwiteite trek.

3.6.2 Die behoefte aan 'n sosio-ekonomiese verandering in ooreenstemming met die 1994- politieke verandering

Terreblanche (2002, pp. 27 & 60) stel dat alhoewel 'n politieke verandering in 1994 plaasgevind het, bestaan sistematiese uitbuiting en diskriminasie vanaf die periode van voor 1994 nog steeds. Wat nog meer ontstellend is, is dat die bedenklike sosio-ekonomiese situasie waarin groot getalle Afrikaner en bruinmense hulle in bevind nie na 1994 verbeter het nie, maar in werklikheid meer drukkend geword het. Daar is dus 'n dringende behoefte dat die Suid-Afrikaanse ekonomiese stelsel; en sy

gepaardgaande mag-, eiendom- en arbeidsverhoudinge; omvangryk en fundamenteel verander moet word sodat dit die belange van alle Suid-Afrikaners kan bevorder.

3.6.3 Die behoefte aan die versterking van die “demokratiese” deel van die tweeledige stelsel van demokratiese kapitalisme

’n Belangrike rede hoekom daar nie ’n sosio-ekonomiese transformasie na 1994 plaasgevind het nie, is omdat die “demokratiese” deel van die tweeledige stelsel van demokratiese kapitalisme steeds baie swak en onderontwikkel is, indien dit met die hoogs ontwikkelde en magtige kapitalistiese deel van die tweeledige stelsel vergelyk word (Terreblanche, 2002, pp. 15 – 16 & 18; 2014, p. 144). Die politieke kant van dié tweeledige stelsel was ook nie sterk genoeg om die verspreiding van inkomste gelyker te maak soos wat dit in die derde kwart van die 20ste eeu in Westerse lande gebeur het nie. Suid-Afrika het dus tans ’n weergawe van demokratiese kapitalisme wat op meerdere wyses disfunksioneel is en nie die erfenis van ongelykhede en die ongeregtighede van onvrye arbeid kan aanspreek nie. Die onvermoë om hierdie situasie aan te spreek, kan deels herlei word tot die informele onderhandelinge tussen belangrike ANC- en besigheidsleiers voor die politieke oorgang in 1994. Die ooreenkomste waarop by dié onderhandelinge besluit is, het die magsverhouding tussen die “demokratiese” en “kapitalistiese” komponente van die nuwe politiek-ekonomiese stelsel bepaal. Pleks van ’n sosiaal-demokratiese stelsel en ’n gelykmaking van inkomste sedert 1994 het Suid-Afrika oor die afgelope 20 jaar ’n Amerikaans-gedrewe neo-liberale oorgang gehad wat die kapitalistiese kant van die tweeledige stelsel selfs nog meer bemagtig het om selfs nog groter ongelykhede in die verspreiding van binnelandse inkomste teweeg te bring. Die gevolg is dat die armste helfte van die bevolking in nuwe vorms van uitbuiting vasgevang is, naamlik ’n staat van sistematiese verwaarloosing deur die politieke en ekonomiese leierskap van die staat.

Daar is na my oordeel dus ’n behoefte daaraan dat die “demokratiese” deel van die tweeledige stelsel van demokratiese kapitalisme versterk moet word sodat dit net so sterk of sterker as die kapitalistiese deel van die tweeledige stelsel is. Die politieke

kant moet ook sterker gemaak word om die verspreiding van inkomste gelyker te maak. Verder moet die uitgangspunte van die kapitalisme aan die uitgangspunte van die demokrasie ondergeskik gestel word en moet gesamentlike belange, gelykheid en gemeenskaplike lojaliteite voorkeur kry bo die kapitalisme se self-soekende ongelykheid en voorkeur aan individuele eerder as groepsbelange.

3.6.4 Die behoefte aan die korrekte plasing van institusionele strukture

Terreblanche (2002, p. 37) stel ten slotte dat die ná 1994-regering 'n swak institusionele basis het om sosio-ekonomiese probleme aan te spreek. Die meeste nie-regeringsorganisasies (NRO's) is deur die regering opsygestoot of gekommersialiseer tot nadeel van hulpbehoewendes. Die verswakking in die vermoë van die openbare sektor, veral by die staatsdepartemente wat direk by hulpbehoewendes betrokke is, het 'n onrusbarende bydrae tot die verwaarlosing van dié mense en tot hulle verdere ontmagtiging en verarming bygedra. Byvoorbeeld, 'n groot deel van die fondse wat vir armoedeverligting begroot is, is glad nie of te laat deur die relevante staatsdepartemente gespandeer. 'n Belangrike element in enige ontwikkelingstrategie is dus om instellings reg te posisioneer; indien nie, is institusionele mislukking 'n groot faktor wat tot die voortbestaan van sosio-ekonomiese probleme bydra.

3.7 Slot

In konklusie is bevind dat die rasse-kapitalisme doelbewus op die basis van onvrye swart arbeid gebou is, die sistematiese uitbuiting van swartmense en die marginalisering van die meerderheid swartmense tot 'n verarmde proletariaat sonder eiendom, werkseleenthede, sosiale ondersteuning en redelike geleenthede om armoede en agterlikheid te ontsnap.

Daar is verder bepaal dat rasse-kapitalisme in Suid-Afrika nie tot voordeel van arbeiders, meer spesifiek swartmense, funksioneer nie. Dit blyk daaruit dat daar grootskaalse ongelykhede voorkom, dat 'n baie hoë persentasie van die Suid-Afrikaanse bevolking uiters arm is, dat grootskaalse werkloosheid en werkskaarste in

Suid-Afrika bestaan en dat ontsaglik baie stakings en arbeidsonrus in Suid-Afrika voorkom.

Daar is ook tot belangrike insigte met betrekking tot kapitalisme in Suid-Afrika gekom. Dit blyk dat die besigheidsektor enorme onderhandelingsmag het en dat dit ook die vermoë het om propaganda te genereer ten einde sy mag, voorregte en funksionering te legitimeer. Dit blyk verder dat die bewering dat Suid-Afrika 'n liberale kapitalistiese stelsel het, nie waar is nie. Dit blyk ook dat die bewering dat die groei wat deur die vryemarkstelsel gegenereer word wel na die armes sal deursyfer nie waar is nie. Die diep geïnstitutionaliseerde ongelykhede in die verspreiding van mag, eiendom en geleenthede tussen blankes en die meerderheid swartmense asook die hoë vlak vanstrukturele werkloosheid by swartmense skep institusionele en sosio-ekonomiese omstandighede waaronder dit onmoontlik is dat 'n hoër groeikoers 'n spontaan-voordelige verspreidingseffek ten gunste van die laer sosio-ekonomiese klasse sal hê.

Daar is ook sekere belangrike behoefte-bepalings gemaak indien Suid-Afrika wil wegbeweeg van die kapitalisme in die algemeen en rasse-kapitalisme in die besonder. Daar is bevind dat die staat 'n "rekonstruktiewe" rol in die ekonomie moet speel sodat dit tot voordeel van alle Suid-Afrikaners kan funksioneer. Die staat moet die aard en verspreiding van eiendom hervorm, sowel as die magsverhoudinge wat baie nou aan die besit van eiendom gekoppel is. Daar is verder bevind dat daar 'n behoefte aan 'n sosio-ekonomiese verandering in ooreenstemming met die 1994-politieke verandering is. Daar is ook bevind dat daar 'n behoefte aan die versterking van die "demokratiese" deel van die tweeledige stelsel van demokratiese kapitalisme is sodat dit net so sterk of sterker as die kapitalistiese deel van die tweeledige stelsel is. Ten laaste is bevind dat daar 'n behoefte aan die korrekte plasing van institusionele strukture is. Samevattend kom dit daarop neer dat daar 'n behoefte aan 'n nuwe politieke ekonomie is waarin die nalatenskap van rasse-kapitalisme met sy rasse- en klasverdeeldhede en gepaardgaande sosio-ekonomiese probleme oorkom kan word.

Daar is dus 'n duidelike noodsaak aan 'n politieke ekonomie waar die kapitalisme aan sekere waardes ondergeskik gestel moet word en dat sekere institusionele instellings geskep moet word om vryheid en ekonomiese gelykheid te bevorder en wat die nalatenskap van rasse-kapitalisme, met sy rasse- en klasverdeeldhede en sy gepaardgaande sosio-ekonomiese probleme, kan oorkom. Na my oordeel beteken dit die instelling van 'n korporatistiese politieke ekonomie. Deur staat, kapitaal en arbeid in korporasies byeen te bring en te laat saamwerk, sal klasseverdelings en klasse-antagonisme aangespreek kan word. Deur alle Suid-Afrikaners by besluitneming te betrek, sal verseker word dat mense in die algemeen en arbeiders in die besonder nie uitgebuit kan word nie, dat arbeiders groter inspraak in die regering verkry en dat die uiterstes van armoede en rykdom asook gepaardgaande industriële konflik in Suid-Afrika oorkom kan word. In die volgende twee hoofstukke sal daar eers 'n etiese basis vir so 'n korporatistiese politieke ekonomie gelê word waarna dit in meer besonderhede bespreek sal word.

IV. Die moontlike bydrae van sekere filosofiese tradisies tot 'n etiese basis vir 'n nuwe politieke ekonomie

4.1 Inleiding

In hoofstuk II is vasgestel dat daar vier punte van kritiek teen die kapitalisme ingebring kan word, naamlik: uitbuiting, oorheersing, verontregting en irrasionaliteit. Verder is vasgestel dat die hedendaagse inligtingskapitalisme nog steeds klasseverdelings en klasseverskille handhaaf, dat dit nog steeds ongelijkheid tussen die lande van die wêreld bevorder, dat dit nog steeds die mag van die geïndustrialiseerde lande oor die Derde Wêreldlande handhaaf, dat dit byna uitsluitlik tot die voordeel van die rykes funksioneer, dat werkloosheid nog steeds voorkom, dat armoede nog steeds toeneem, en dat arbeiders nog steeds uitgebuit word. In werklikheid vind sosiale uitsluiting op so 'n groot skaal wêreldwyd plaas dat van 'n "Vierde Wêreld van die Sosiaal Uitgesluite" gepraat kan word.

In hoofstuk III is vasgestel dat daar verskeie vorms van ongelijkheid in Suid-Afrika voorkom, te wete ongelykhede met betrekking tot grond, arbeid en kapitaal tussen rasse-groepe; ongelykhede met betrekking tot inkomste tussen en binne rasse-groepe; en ongelykhede met betrekking tot inkomste tussen uitvoerende hoofde en die laags-besoldigde werknemers van besighede. Daarbenewens kom daar ook grootskaalse armoede en werkloosheid en werkskaarste in Suid-Afrika voor. Vanweë al hierdie probleme is daar dan ook gedurigdeur stakings en allerhande ander vorms van arbeidsonrus aan die gang in die land. In hoofstuk III is verder bepaal dat daar 'n behoefte aan die volgende bestaan: Dat die staat 'n "rekonstruktiewe" rol in die ekonomie moet speel, dat 'n sosio-ekonomiese verandering in ooreenstemming met die 1994- politieke verandering moet plaasvind, dat die "demokratiese" deel van die tweeledige stelsel van demokratiese kapitalisme versterk moet word, en dat institusionele strukture korrek geposisioneer moet word.

Dit alles beteken myns insiens dat daar 'n behoefte bestaan dat die kapitalisme aan sekere waardes ondergeskik gestel moet word en dat sekere institusionele instellings geskep moet word om vryheid en ekonomiese gelykheid te bevorder en wat die

nalatenskap van rasse-kapitalisme, met sy rasse- en klasverdeeldhede en sy gepaardgaande sosio-ekonomiese probleme, kan oorkom. Om so 'n nuwe korporatistiese politieke ekonomie te kan begrond en regverdig, moet daar egter na my oordeel eers 'n etiese basis voor gelê word. In teenstelling tot oorheersing, onderdrukking en uitbuiting moet so 'n nuwe korporatistiese politieke ekonomie myns insiens veel eerder op die bevryding van die mens gerig wees. Gevolglik word by bevrydingsfilosofie (Dussel, 1996, pp. 5 – 7) aansluiting gevind ten einde dié gedagte as deel van die filosofiese basis van die nuwe politieke ekonomie te vestig. In teenstelling tot die onmenslikheid van die kapitalisme moet so 'n nuwe korporatistiese politieke ekonomie na my oordeel veel eerder mensgeoriënteerd wees. Gevolglik word by die *ubuntu*-lewensfilosofie met sy gedagte van “Afrika Humanisme” (Praeg, 2014, pp. 11, 12, 21, 243 – 244; Praeg & Magadla, 2014, p. 8; Elejo, 2014, p. 297) aansluiting gevind in 'n poging om die nuwe politieke ekonomie sodanige filosofiese basis te gee.

In teenstelling tot die kapitalistiese proses van globalisering moet so 'n nuwe korporatistiese politieke ekonomie volgens my veel eerder teen globalisering gerig wees. Gevolglik word by die *ubuntu*-lewensfilosofie (Ramose, 2005, p. 151) en bevrydingsfilosofie (Dussel, 2013, p. xxii) aansluiting gevind ten einde so 'n filosofiese basis aan die nuwe politieke ekonomie te gee. In teenstelling tot die sosiaal-ekonomiese ongelykhede en ongeregthede van die kapitalisme moet so 'n nuwe korporatistiese politieke ekonomie na my oordeel veel eerder op ekonomiese en sosiale gelykheid gebaseer wees. Gevolglik word by bevrydingsfilosofie (De Voss, 2006, pp. 3 – 4) en sosiale demokrasie (Kastning, 2013, pp. 9 – 12; Petring, *et al.*, 2012, p. 16; Harvey, 2015, p. 249) aansluiting gevind ten einde so 'n filosofiese basis vir die nuwe politieke ekonomie te lê.

Dié aangeleentheid van 'n etiese basis vir 'n nuwe politieke ekonomie sal gevolglik oor die volgende twee hoofstukke uiteengesit word: In die hoofstuk IV sal aandag gegee word aan sekere filosofiese tradisies, soos bevrydingsfilosofie en die *ubuntu*-lewensfilosofie, en in die hoofstuk V sal aandag gegee word aan die sosiaal-demokratiese politieke tradisie in 'n poging om 'n etiese basis vir 'n nuwe politieke ekonomie te lê. Hierdie hoofstuk sal die aangeleentheid as volg uiteengesit word:

Eerstens sal die fokus wees op die moontlike bydrae van bevrydingsfilosofie tot die etiese basis van 'n nuwe politieke ekonomie. In dié verband sal kennis geneem word van Emmanuel Levinas en die voorrang aan etiek bo ontologie asook Enrique Dussel en die fokus op onderdrukte en uitgeslote bevolkings, groepe en mense. Tweedens sal kennis geneem word van die moontlike bydrae van die *ubuntu*-lewensfilosofie tot die etiese basis van 'n nuwe politieke ekonomie. Hier sal aandag gegee word aan die volgende: Die begrip *ubuntu*, die *ubuntu*-begrip van menseregte, die *ubuntu*-politieke ekonomie van verpligtinge, die *ubuntu*-gemeenskapsbeskouing, die *ubuntu*-siening van konsensus by besluitneming, en *uBuntu* as bevrydingsprojek.

4.2 Die moontlike bydrae van bevrydingsfilosofie tot die etiese basis van 'n nuwe politieke ekonomie

4.2.1 Emmanuel Levinas en die voorrang aan etiek bo ontologie

Westerse filosofie is op die ontologie gerig. Die ontologie word gesien as die enigste diskoers wat die vermoë het om die fundamentele struktuur van die realiteit te ontdek en te verklaar. By ontologie word die Ander / ander (Other / other) tot die Eie / eie / Ek / dieselfde (I / same) gereduseer, deur die bemiddeling van 'n middelweg en neutrale term, om sodoende die verstaan van bestaan te verseker. Vryheid realiseer gevolglik dan ook deur die neutralisering van die Ander en sy insluiting by die Eie, waarna die Ander tema van studie of objek word. Ontologie, as eerste filosofie, is egter 'n filosofie van mag. Waarheid, wat mense behoort te versoen, bestaan hier anoniem. Universaliteit vertoon homself as onpersoonlik; wat 'n onmenslikheid is. Ontologie, as eerste filosofie, as 'n filosofie van mag, bevraagteken nie die gebruik om alles tot die Eie te reduceer nie en is dus 'n filosofie van ongeregtigheid. Gevolglik is Levinas krities gerig teen die Westerse filosofie as die *cogito* se liefde vir wysheid wat kennis prioriseer en wat alle diskoerse dwing om hulleself te regverdig dat hulle allesinsluitende uitsprake kan maak en 'n volledige begrip van die werklikheid kan vorm. Levinas poog om deur kritiek anderkant die ontologie te beweeg. Hierdie kritiek reduceer die Ander nie tot die Eie soos by ontologie nie, maar bevraagteken die beoefening van die Eie. Die oorsprong van die bevraagtekening van die Eie word juis teweeg gebring deur die Ander. Hierdie

bevraagtekening van my spontaniteit deur die teenwoordigheid van die Ander word deur Levinas etiek genoem. Die vreemdheid van die Ander, sy onherleibaarheid tot die Eie, tot my denke en my eiendomlike, realiseer as 'n bevraagtekening van my spontaniteit, as etiek. Net soos kritiek dogmatisme voorafgaan, net so gaan die etiek die ontologie vooraf. Dit beteken dat filosofie nie liefde vir wysheid is nie, maar die wysheid van liefde (Levinas, 1969, pp. 43 & 46; Levinas 1981, p. 161; De Voss, 2006, pp. 26 & 28).

Teenoor Westerse, ontologiese filosofie stel Levinas dus dat die etiek die “eerste filosofie” is. Etiek is nie 'n onderafdeling van Westerse, ontologiese filosofie nie, maar is die begin van filosofie as die soeke na waarheid. Deur die etiek eerder as die ontologie as uitgangspunt te neem, breek Levinas met die tradisionele, Westerse filosofiese tradisie. Dit is juis deur etiek dat die ontologie kenbaar word, aangesien die etiese relasie beide voor en anderkant die ontologiese relasie is. Levinas vestig die etiek as “eerste filosofie” deur die aangesig-tot-aangesig (face to face) ontmoeting tussen die Eie en die Ander as uitgangspunt te neem. Voor ontologie en kennis is daar die Ander. Die menslike ontmoeting met die gesig van die Ander is onmiddellik 'n etiese aangeleentheid aangesien dit die eerste wyse van “ken” is. Deur te praat/spreek, wat plaasvind deur die blote teenwoordigheid en die naaktheid van die Ander se vel, word 'n aangesig-tot-aangesig ontmoeting moontlik en begin alle diskoers. Die verhouding tussen die Eie en die Ander vind deur middel van taal plaas, dit realiseer as gesprekvoering. Die Ander spreek tot my en nooi my uit tot 'n verhouding wat nie 'n magsverhouding is nie. Deur die verwelkoming van die gesig van die Ander word gelykheid bewerkstellig. Die blote status van menswees impliseer broederskap en die idee van menslike eenheid. Broederskap is radikaal teen die idee van 'n mensheid wat verenig is op grond van blote voorkoms. Deur die aangesig-tot-aangesig ontmoeting word die verhouding tussen die “fragmente” van geskeide bestaan oorkom en word 'n onherleibare en beslissende verhouding gevestig. Hierdie diskoers met die Ander manifesteer as antwoord oftewel verantwoordelikheid en lei tot 'n outentieke verhouding met die Ander. Dus, deur die eenvoudige erkenning van die Ander as naaste antwoord die Ek hom (De Voss, 2006, pp. 2, 12, 26 & 28; Levinas, 1969, pp. 39, 198, 295 & 304).

Die gesig (face) in sy naaktheid verteenwoordig aan my die gebrek van die arme en die vreemdeling. Dit is egter nie die kenmerk van die Ander se materiële armoede nie, maar die krag van sy onherleibare oneindigheid wat my verantwoordelikheid vir hom oproep. Die idee van oneindigheid verseker 'n breuk met reduktiewe, totaliserende denke wat op sy beurt die dimensie van etiese verantwoordelikheid na vore bring. Die armoede en uitgeslotenheid van die Ander doen 'n beroep op my om hulle nie aan dié negatiewe omstandighede oor te laat nie. Die aangesig-tot-aangesig verhouding maak dus my mensheid vry wanneer my solipsistiese alles-vir-myself 'n alles-vir-die-Ander word. Die Eie bestaan deur die Ander, vir die Ander. Dit beteken dat elkeen van ons eties verantwoordelik vir ons naaste is, selfs tot die punt van sy materiële ellende. Die verhouding met die Ander kom as diens en gasvryheid tot uitdrukking. Dit word 'n aangeleentheid van om die Ander te voed en te klee. Om te gee, is nabyheid self, maar dit verkry eers sy volle betekenis deur my Eie te neem en aan 'n Ander te gee. Dit beteken letterlik om die brood uit my Eie mond te neem en dit vir iemand Anders te gee ten einde sy honger te stil. Verantwoordelikheid as bestaan-vir-die-Ander word nie net uitgedruk deur my brood vir iemand Anders te gee nie, dit kom ook tot uitdrukking deur my liggaam as 'n draer van pyn vir iemand Anders op te offer en uiteindelik selfs my lewe vir iemand Anders te gee. My verantwoordelikheid vir die Ander moet soortgelyk as toewyding aan myself wees. Om myself te wees, is om die ellende en armoede van die Ander te aanvaar, selfs om die verantwoordelikheid wat die Ander vir my kan hê te aanvaar. Om myself te wees, is dus om altyd een graad meer verantwoordelikheid te hê, om verantwoordelikheid te aanvaar vir sy verantwoordelikheid teenoor my (Levinas, 1969, pp. 213 & 300; Levinas 1981, pp. 51, 55 – 56, 114 & 117; De Voss, 2006, pp. iv, vii, 2 & 9).

4.2.2 Enrique Dussel en die fokus op onderdrukte en uitgeslote bevolkings, groepe en mense

Enrique Dussel fokus op die etiese en historiese posisie van onderdrukte en uitgeslote bevolkings, veral dié van die Globale Suide (Burton & Osorio, n.d., p. 1; Burton, n.d., p. 1). Hy spreek hom uit teen alle vorms van onderdrukking op aarde; naamlik onderdrukking van Latyns-Amerikaners, vrouens, bepaalde rasgroepe,

bepaalde klasse, die gemarginaliseerde armes, die verarmde lande, die ou en hawelose mense wat na skuilplekke en toevlugsoorde verban is, plaaslike godsdienste, die ontheemde en weeskinders van ongasvrye stede, asook alle stelsels wat deur kapitaal en die markstelsel vernietig is – in kort die oorgrote deel van die mensdom (Mendieta, 1996, p. vii). 'n Fundamentele filosofiese en etiese tema van bevrydingsfilosofie is die Eurosentryse en die onsigbaarheid van die “politieke ekonomie” wat die ontwikkeling van die groter deel van die mensdom uit armoede verhoed. Deur sy uitgangspunte verskaf Dussel dus 'n regstelling op die Eurosentryse van die Westerse filosofie (Burton & Osorio, n.d., p. 1; Burton, n.d., pp. 1 – 2).

Volgens Dussel (1996, pp. 105 – 106) plaas bevrydingsfilosofie die filosofie in die konteks van konkrete praxis, in verbintenis en solidariteit met die onderdrukte (byvoorbeeld met die uitgebuite armes in die randgebied van kapitalisme). Dit is 'n aangeleentheid van 'n praktiese, konkrete teenwoordigheid in en binne populêre, feministiese, ekologiese of nie-rassistiese bewegings waartydens prioriteit gegee word aan kommunikatiewe optrede waarvanuit filosofiese denke sy werk begin; dit wil sê filosofiese refleksie begin sy taak as refleksie (tweede akte) op praxis self (eerste akte). Die vertrekpunt is altyd iemand wat ly, as 'n onderdrukte op 'n politieke of enige ander vlak en wat na vore tree as die subjek van bevryding. Refleksie vertrek van die arme of onderdrukte, wat in sy lyding behoefte het aan liggaamlikheid en optrede met die prioriteit op die ontwikkeling van 'n politieke ekonomie vanuit die posisie van die onderdrukte, vanuit die lyding wat as die ellende van die gedomineerde ervaar word (dit is die etiese gebeure). Dit begin as 'n “ons” wat “anderkant” die dominante, regerende, sentrale (dit is die kerngebied) “ons-intensies” van “liberale ironie” lê. Nadat bevrydingsfilosofie die etiese en rasonale ondervraging van die onderdrukte ondergaan het, moet dit reflekteer oor die hele problematiek wat aan die basis van bevryding lê en wat die praxis van bevryding bepaal, byvoorbeeld die heersende politieke ekonomie van die arme en die onderontwikkelde nasies, ensovoorts. Dit is 'n hele program van refleksie en mededeelsame, strategiese en taktiese praxis. Filosofie eindig nie met die aanvaarding van die ondervraende spraakakte wat probleme tot optrede uitdaag nie, dit begin maar net daarmee.

Bevrydingsfilosofie fokus daarop dat die menslike lewe liggaamlik is (Dussel, 1996, pp. 12 – 13). Om liggaamlik te wees, beteken om behoeftes te hê (om te eet, te drink, gekleed te wees, om 'n dak oor 'n mens se kop te hê, en om kultuur, tegnologie, wetenskap, kuns, godsdiens en ander dinge te kan beoefen). Hierdie behoeftes is praktiese gebeure, want *a priori* is die mens deel van 'n gemeenskap en dit is prakties, want “brood” word geëet en “klere” word aangetrek as produkte van menslike arbeid. Hierdie uitspraak van die praktyk-produktiewe is politieke ekonomie; dit is etiek, antropologiese realisering by uitstek. Hierdie insig is meer as ooit noodsaaklik vir die “meerderheid” van die mensdom wat in ellende in die randgebied van die wêreld bly waar kapitalisme heeltemal misluk het. Die “paradigma van bewussyn” moet gevolglik in die “paradigma van lewe”, die lewe van die menslike gemeenskap as “deelname” en “kommunikasie” van die produk van sosiale arbeid, opgeneem word.

Die uiteindelijke raamwerk of konteks van die etiek van bevryding is gerig teen die proses van globalisering (Dussel, 2013, p. xxii). Die proses van globalisering impliseer ongelukkig en gelyktydig die uitsluiting van 'n groot deel van die mensdom: die slagoffers van die wêreldstelsel. Die huidige historiese tydperk as een van globalisering en uitsluiting verwys na die tweeslagtige beweging wat die globale buiterand vasvang: Aan die een kant die sogenaamde modernisering veroorsaak deur die formele globalisering van finansieringskapitaal en aan die ander kant die toenemende materiële, omvattende en formele uitsluiting van die slagoffers van hierdie beweerde beskawingsproses. Bevrydingsetiek poog om 'n weergawe van die teenoorstaande dialektiek te gee, die vorming van die kategorieë en die kritiese diskoers wat dit moontlik maak om in filosofiese terme na te dink oor hierdie selfverwysende, uitvoerende stelsel wat so baie mense vernietig, negeer en verarm het sedert die begin van die 20ste eeu.

Bevrydingsfilosofie beweeg dialekties vanaf 'n gegewe of gevestigde stelsel (polities, pedagogies, ekonomies, ensovoorts) na 'n toekomstige stelsel van bevryding (Dussel, 1996, pp. 5 – 7). Dit kan skematies as volg voorgestel word: (1) Ou orde → (2) Deurgang van bevryding → (3) Nuwe orde. Die Latyns-Amerikaanse “realiteit”

van ellende, van mense en klasse wat deur die kapitalisme uitgebuit word, van vrouens en die jeug wat onderdruk word, en van die heersende kultuur wat alles domineer, is die beginpunt asook die kriterium vir die keuse of konstruksie van 'n metode en die geskikte kategorieë vir 'n filosofiese refleksie op sodanige "realiteit". Die kritiek se vertrekpunt is die Uiterlikheid van die uitgebuite en uitgesluite armes – die realiteit van die Ander, wat nie-wese vir die sisteem is, die genegeerde. Die kritiek en die praxis wat dit voorafgaan en wat sy metgesel is, is nie net die negering van die genegeerde nie (negatiewe dialektiek), maar ook die bevestiging van die Uiterlikheid van die Ander. Van die "positiewe" van hierdie bevestiging kan die "negering van die genegeerde" uitgevoer word. Bevrydingsfilosofie is in hierdie sin 'n positiewe filosofie. Hierdie beweging anderkant blote negatiewe dialektiek word die "analektiese gebeure" van die dialektiese beweging genoem. Dit is essensieel en behoort tot bevryding as bevestiging van 'n "nuwe orde" en nie bloot as 'n negering van die oue nie. Gevolglik is Utopia nie die vrug van 'n blote "skeppende verbeelding" wat voortspruit vanuit die Totaliteit nie, maar in stede en bowe alles die bevestiging van "dit-wat-geen-plek-het": die arme, die uitgebuite mense, die nasies op die buiterand van die kapitalisme. Daar is geen nodigheid om toekomstige projekte, produkte van suiwer verbeelding en fantasie wat slegs vir die regerende orde "moontlik" is, te skep nie. Die mens moet weet hoe om in die transendentale Uiterlikheid van die onderdrukte die werklike "teenwoordigheid" van Utopia as werklike realiteit van die onmoontlike, wat onmoontlik vir die stelsel van dominansie is sonder die hulp van die Ander, te ontdek.

Bevrydingsfilosofie bevestig dat etiek (en dus ook politiek) *prima philosophia* is (Dussel, 1996, pp. 7 – 8). Filosofie begin met die werklikheid en die menslike werklikheid is prakties, altyd alreeds 'n *a priori* persoon-tot-persoon verhouding in 'n kommunikasie-gemeenskap (van taal en lewe), gesitueerd in die werklikheid (objektief) en transendentiaal (subjektief). Gevolglik word die Ander altyd reeds ontmoet, voorafgaande tot die menslike gesteldheid, op 'n vitale en pragmatiese wyse. Die eerste praktiese kommunikatiewe horison van gesteldheid word "politiek" genoem. Politiek handel met die persoon-tot-persoon verhouding gebaseer op gelykheid, broederskap en solidariteit. Bevrydingsfilosofie vra altyd wie is gesitueerd in die uiterlike van die stelsel asook binne die stelsel as vervreemde en onderdrukte.

Binne die “formele” demokrasieë en die “laat” kapitalisme word daar gevra na die regte van minderhede. Daar word ook gefokus op die nasies op die randgebied van die kapitalisme, die onderontwikkelde en uitgebuite, die onderdrukte klasse en die gemarginaliseerde groepe wat die groter “sosiale blok van onderdruktes” vorm. Hierdie mense word in die “formele” demokrasieë uitgesluit van besluitneming en funksioneer bloot as ’n “meerderheid” wat gemanipuleer word. Selfs binne die randgebiede van die kapitalisme word die belangrikheid van die ekonomiese as die essensiële, konstituerende krag van die politieke en sosiale lewenswêreld van die mens nie verstaan nie. Die mislukking van die uitsluitlik formele demokrasieë wys dan ook dat “demokratiese” politiek sonder “ekonomiese” bewussyn ’n fiktiewe vormlikheid van valse en verminderde “rasionaliteit” is.

Die etiek van bevryding is ’n etiek van ’n *a priori* verantwoordelikheid namens die Ander, maar dit impliseer ook ’n *posteriori* verantwoordelikheid met betrekking tot die onopsetlike negatiewe gevolge van die strukture van die stelsels wat manifesteer tot die alledaagse bewussyn van gesonde verstand: die slagoffers (Dussel, 2013, pp. 428 & 430). Die etiek van bevryding is ’n radikale etiek van verantwoordelikheid, aangesien dit daarop gemik is om die onvermydelike gevolge van elke onregverdige orde aan te spreek: die slagoffers. Die etiek van bevryding se betekenis is sistemies en ontologies, maar ook voor- en anderkant-ontologie, want dit aanvaar hierdie verantwoordelikheid vanuit die perspektief van die Ander en vanuit die standpunt van die slagoffers. Die etiek van bevryding poog dus om ’n filosofiese regverdiging vir die praksys van bevryding te verskaf, naamlik die bevryding van die slagoffers in die huidige tydperk van die geskiedenis met spesifieke verwysing na die slagoffers van die huidige proses van die globalisering van kapitalisme as ’n wêreldstelsel. Dit is die globalisering van ’n uitvoerende, formele stelsel (die waarde wat waarde akkumuleer, die rykdom wat rykdom teweegbring, die fetisjisme van kapitaal) wat homself as die finale kriterium van waarheid, geldigheid en uitvoerbaarheid opstel en wat menslike lewe en die waardigheid van miljoene mense vernietig.

Die bevrydingsbeginsel het te doen met die verpligting om kreatief in die kwantitatiewe ontwikkeling van die geskiedenis in te gryp (Dussel, 2013, pp. 419 – 420). Dié beginsel formuleer die de-ontologiese gebeure of eties-kritiese verpligting

van transformasie as 'n noodsaaklike voorwaarde vir die vermenigvuldiging van die lewe van die slagoffer. Iemand wat op 'n eties-kritiese manier funksioneer, moet optree om die slagoffer te bevry as deel van die gemeenskap waaraan hy of sy behoort. Dit moet geskied deur middel van (a) 'n uitvoerbare transformasie van die omstandighede wat die materiële negatiewe situasie geskep het, en (b) deur 'n konstruksie te skep gebaseer op nadenke wat let op die strategies-instrumentele, kritiese uitvoerbaarheid van norme, optredes, instellings of selfs volledige etiese stelsels waar sulke slagoffers as volle deelnemers kan lewe. 'n Kwalitatiewe historiese verbetering of ontwikkeling is dus ter sake. Hierdie verpligting kan op universaliteit aanspraak maak; dit beteken dat dit sy invloed in elke menslike optrede of situasie uitoefen.

Dussel (2013, p. 421) wys vervolgens daarop dat die bevrydingsbeginsel 'n negatiewe element het. Die etiese verpligting van bevryding word altyd opgelê, in die eerste plek as 'n verpligting om die oorsake van die negatiewe situasie van die slagoffer te dekonstrueer. Die mees ekstreme optredes van dié soort is dié van heroïese figure wat nuwe etiese ordes gevestig het en meermale met hulle lewens vir dié prestasie betaal het, byvoorbeeld Johanna van Arkal van Frankryk. As deel van die proses konfronteer hulle die wettige geweld van die stelsel van dominansie wat sy wettigheid verloor het. Sulke leiers gee hulle lewens in ruil vir ander se lewens: vir die bevryding van die slagoffers. Die praxis van bevryding is die gevaarlikste van alle optredes omdat dit onwettige mag konfronteer met die swakheid van die onverdedigbare menslike liggaamlike realiteit van die slagoffers. Die negatiewe, dekonstruktiewe praxis is nodig om die terrein skoon te maak sodat die fondasies gegrawe kan word en sodat die mure (instellings) van 'n huis daarop gebou kan word, waar lewe vermenigvuldig, gereproduseer en ontwikkel kan word.

Dussel (2013, p. 422) wys egter ook daarop dat die bevrydingsbeginsel 'n positiewe element het. Om te bevry, is nie net om die kettings te breek nie, maar ook om menslike lewe te "ontwikkel" deur daarop aan te dring dat die instellings en die stelsel nuwe horisonne van transendensie anderkant dié van blote vermenigvuldiging en anderkant die onderdrukking en uitsluiting van die slagoffers open. Dit kan ook meer direk die effektiewe konstruksie van 'n moontlike Utopia beteken, dit wil sê die

struktuur of instellings van 'n stelsel waar dit moontlik is vir die voormalige slagoffers om goed te lewe. Dit is 'n “bevryding vir” die *novum*, die sukses wat bereik is, die Utopia wat teweeg gebring is. Hierna volg die taak van die aktivis wat 'n politieke leier geword het om nuwe instellings te bou. Dit is die konstruktiewe modus van die praxis van bevryding wat gereflekteer word in die wetgewers van die nuwe regstelsel, van helde wat in regeerders verander is. Om 'n huis te bou vir die hawelose is 'n etiese verpligting wat deur die bevrydingsbeginsel vereis word; maar dit moet 'n huis wees waarin die slagoffers aan die ontwerp en werklike konstruksie deelneem.

Die uiteindelijke bevrydingsdoelwit is volgens Dussel (2013, pp. 420 – 421) gegrond in die regulerende idee van 'n gemeenskap sonder slagoffers en konkreet sonder hierdie spesifieke historiese soort slagoffer. Ten einde bevryding te verwesenlik moet elkeen van hierdie slagoffers empiries verantwoordelikheid aanvaar vir en stry namens 'n gemeenskap sonder hierdie tipe slagoffers. Die bevrydingsdoelwit het dus 'n dryfkrag en open 'n horison van verpligtinge, word onderneem deur bevrydende rede en word gekenmerk deur 'n toestemmende, strategiese en instrumentele diskoers. Die praktiese, positiewe vervulling van dié beginsel, oftewel die praxis van bevryding, het altyd die kritiese gemeenskap van slagoffers as 'n verwysing vir die konstruksie van sy sosiohistoriese subjektiwiteit en die gemeenskap van slagoffers dra altyd die las van verantwoordelikheid hiervoor as 'n self-bevrydende optrede deur 'n spesifieke sosiohistoriese subjek.

Ten slotte is Dussel (2013, pp. 426 – 427) van oordeel dat die toepassing van die bevrydingsbeginsel tot die “goeie” lei. Die “goeie” is 'n ingesteldheid van die menslike subjek self; 'n modus van realiteit waardeur hulle hul menslike lewe self kan vind, ten volle vervul volgens die aannames van die menslike realiteit; 'n kreatiewe werk wat die vrug van sy selferkenning, verantwoordelikheid en outonomie is; wat in die gemeenskap gegrondves is, wat geldigheid bereik het, gemotiveer deur die orde van die vermenigvuldiging van kragte en vernuwing in karakter, en wat in 'n spesifieke etiese en kritiese ingesteldheid opgesom kan word: die allerhoogste “goeie” – die volle vermenigvuldiging van die menslike lewe van die slagoffers. Die “volle vermenigvuldiging” in hierdie konteks beteken dat die honger mens kan eet, dat die

naakte mens geklee kan word, dat die hawelose mens gehuisves kan word, dat die onopgeleide kan skryf, dat diegene wat gelyk het genot kan smaak, dat die onderdrukte aan ander mense gelyk word en dat diegene wat hulle tyd vir kriminele aktiwiteite gebruik het om te kan oorleef dit nou as vrye tyd kan gebruik. Die allerhoogste “goeie” word dus deels voltrek in elke “goeie” optrede, of in elke etiese subjek wat as “goed” beskryf kan word. Die allerhoogste “goed” is ’n regulerende idee (’n stelsel sonder slagoffers), selfs al is dit onmoontlik om te bereik. Dit beteken dat niemand kan berus in die vrede wat bereik is nie. Daar moet volgehoue kritiek wees teen enige vorm van dominansie wat in die realiteit om ons voortbestaan en slagoffers onthul. Etiek leer ons dus om gedurig krities ingestel te wees en ’n permanente stryd teen enige vorm van dominansie te stry.

4.3 Die moontlike bydrae van die *ubuntu*-lewensfilosofie tot die etiese basis van ’n nuwe politieke ekonomie

4.3.1 Die begrip *ubuntu*

Volgens Prinsloo (2000, p. 42) en Museka en Madondo (2012, p. 264) is dit belangrik om daarop te let dat die *ubuntu*-lewensfilosofie die teenoorgestelde van die Westerse kapitalistiese “hond-eet-hond”-kompetisie is. Die filosofie onderliggend aan die dominansie van die ekonomie asook die werking van die kapitalistiese stelsel, wat elke objek tot sy markwaarde reduceer en wat tot die kommersialisering van hulpbronne lei, word dus verwerp. Samehangend daarmee word die Westerse atomisme, wat die kommersialisering van die mens bevorder, dus ook verwerp.

uBuntu is die bron van Afrika-filosofie (Ramose, 2005, pp. 35 – 36). Om ’n Afrikaan in die kosmos te wees, is om onlosmaaklik aan *ubuntu* gekoppel te wees. Die Afrika-boom van kennis stam van *ubuntu* af, waaraan dit dan ook onlosmaaklik gekoppel is. *Ubuntu* is dus die bestaansbron van Afrika-ontologie en -epistemologie. Al die inheemse volksgroepe van Afrika word deur *ubuntu* aanmekaar gekoppel, alhoewel daar wel verskillende variasies binne die *ubuntu*-lewensfilosofie voorkom. Tog het al hierdie verskillende, inheemse volksgroepe ’n gemeenskaplike lewensbeskouing wat wesenlik dieselfde is en in dié sin is *ubuntu* dus die basis van Afrika-filosofie. Ten

einde die begrip *ubuntu* te verstaan, moet dit dus gesien word as twee woorde wat met 'n koppelteken verbind is, te wete *ubu-ntu*. Die woord *ubuntu* is dus twee woorde in een. Dit bestaan uit die voorvoegsel *ubu-* en die stam *-ntu*. *Ubu-* roep die idee van bestaan in die algemeen op. Dit is ontsluite bestaan voordat dit in die konkrete bestaansvorm van 'n bepaalde entiteit manifesteer. *Ubu-* as ontsluite bestaan is altyd na ontplooiing georiënteer; dit is, voortdurende, aanhoudende, konkrete manifestering deur bepaalde vorme en wyses van bestaan. In dié sin is *ubu-* altyd na *-ntu* georiënteer.

Op 'n ontologiese vlak is daar nie 'n streng en letterlike skeiding en verdeling tussen *ubu-* en *-ntu* nie (Ramose, 2005, p. 36). *Ubu-* en *-ntu* is nie twee radikaal afsonderlike, onversoembare, teenoorstaande realiteite nie. Intendeel, hulle is onderling gekoppel deurdat hulle twee aspekte van 'n eenheid en 'n onverdeelbare heelheid is. So gesien is *ubu-ntu* die fundamentele ontologiese en epistemologiese kategorie van Afrika-denke. Dit is die onverdeelbare eenheid en heelheid van ontologie en epistemologie. Dit kan beweer word dat *ubu-*, as die algemene verstaan van bestaan, duidelik ontologies is; terwyl *-ntu*, as die knooppunt waartydens bestaan 'n konkrete vorm of 'n wyse van bestaan in die proses van voortdurende ontplooiing aanneem, duidelik epistemologies is. Die woord *umu-* deel 'n identiese ontologiese kenmerk met die woord *ubu-*. Terwyl die omvang van *ubu-* baie wyd en algemeen is, neig *umu-* meer na die spesifieke. Indien *umu-* en *-ntu* saamgevoeg word, word dit *umuntu*. *Umuntu* beteken die te voorskyn tree van die mens: die skepper van politiek, godsdiens en 'n regstelsel. *Umuntu* is dan die spesifieke, konkrete vergestaltung van *umu-*: dit is 'n beweging weg van die algemene na die konkreet spesifieke. *Umuntu* is die spesifieke entiteit wat deurlopend 'n ondersoek na bestaan, ervaring, kennis en waarheid onderneem. Dit is 'n aktiwiteit eerder as 'n handeling. Dit is 'n aangaande proses wat onmoontlik is om te stop, tensy beweging self gestop word. *Ubu-* mag dus gesien word as bestaanswording en dit impliseer die idee van beweging. Hierdie onophoudelike beweging moet gesien word in terme van 'n werkwoord. *-ntu* kan gekonstrueer word as die tydelike besit van wording. In hierdie sin is *-ntu* 'n selfstandige naamwoord. Die onlosmaaklike eenheid en heelheid van *ubu-ntu* beteken dus dat *ubuntu* 'n werkwoordelike selfstandige naamwoord is.

Omdat beweging die beginsel van bestaan van *ubuntu* is, neem die daad voorkeur bo die dader sonder om terselfdertyd òf 'n radikale skeiding òf 'n onversoenbare opposisie tussen die twee te bewerkstellig (Ramose, 2005, pp. 36 – 37). “Twee” verwys hier slegs na twee aspekte van een en dieselfde werklikheid. *uBuntu* is dus 'n selfstandige naamwoord wat van 'n werkwoord afgelei is. Dit is egter terselfdertyd 'n werkwoord wat van 'n selfstandige naamwoord afgelei is, aangesien dit op epistemologiese vlak in 'n bepaalde vorm van sosiale organisasie, godsdiens of regstelsel mag uitkristalliseer. Sonder die taalgebruik van *umuntu* is *ubu-* veroordeel tot ononderbroke stilte. Die taalgebruik van *umuntu* is dus geanker in, wentel om en is onvermybaar georiënteer na *ubu-*. Die taalgebruik van *umuntu* rig en fokus die hele epistemologiese domein na die ontologie van *ubu-*. Dit geskied deur die gelyktydige en onskeibare koppeling van *ubu-* en *umuntu* deur die spreekwoord *umuntu ngumuntu ngabantu (motho ke motho ka batho)* wat beteken “dat om 'n mens te wees, is om 'n mens se menslikheid te bevestig deur ander mense se menslikheid te erken” en dan op dié basis mensliewende verhoudinge met hulle te vestig. *uBuntu* verstaan as “om 'n mens te wees” beteken dus om 'n mensliewende, respekvolle en hoflike houding teenoor ander mense te hê en maak die kern van hierdie spreekwoord uit. Die begrip *ubu-ntu* beskryf dus nie net die stand van bestaan soverre as wat dit onlosmaaklik aan *umuntu* gekoppel is nie, maar dit is ook 'n erkenning van bestaanwording en nie van bestaan en wording nie.

uBuntu manifesteer gevolglik in verskeie waardes, aktiwiteite en lewenshoudings; byvoorbeeld: liefde, warmte, versorging, verdraagsaamheid, respek, empatie, begrip, verantwoordelikheid, regverdigheid, geregtigheid, deelname, mededeelsaamheid, meelewendheid, eenheid, kompromie, wederkerigheid, harmonie, menswaardigheid, menslikheid, interaksie, samewerking, die vermoë om te kommunikeer, geduld, gasvryheid, lojaliteit, samesyn, vrygewigheid, basiese goedgesindheid, gemeenskaplikheid en in die algemeen word van die mens verwag om van goeie morele karakter te wees (Khomba & Vermaak, 2012, pp. 3511 – 3512; Museka & Madondo, 2012, pp. 259 – 260; Prinsloo, 2000, pp. 42 – 43). *uBuntu* is dus daarop gerig om gemeenskappe deur geregtigheid en gemeenskaplike sorgsaamheid te skep en te onderhou (Khomba & Vermaak, 2012, p. 3511). Ten laaste is *ubuntu* 'n

lewensbeskouing wat 'n mens daaraan herinner dat 'n mens verpligtinge teenoor ander mense het wat impliseer dat 'n mens daaraan gebonde is om die belange van alle mense in ag te neem en te bevorder (Museka & Madondo, 2012, p. 260).

4.3.2 Die ubuntu-begrip van menseregte

Volgens Ramose (2005, pp. 150 – 151) vind die *ubuntu*-siening van menseregte aansluiting by die gesegde *feta kgomo o tshware motho* wat beteken dat indien en wanneer 'n mens gekonfronteer word met 'n beslissende keuse tussen rykdom en die behoud van die lewe van 'n ander mens, dan moet 'n mens vir die behoud van lewe kies. Dit beteken dat gesamentlike sorg en saamwees met ander mense voorafgaande is tot die bekommernis aangaande die akkumulering en beskerming van rykdom. In gemeenskappe waar die verering van die Amerikaanse dollar die aanbidding van almal vereis en in die era van ekonomiese fundamentalisme waar die soewereiniteit van geld die mens as primêre waarde vervang het, het die noodsaaklikheid om lewe te bewaar in 'n duidelike en onmiddellike gevaar verval. In hierdie omstandighede is die diskoers oor menseregte, veral die reg tot lewe, baie relevant en gewettig. Westerse menseregtefilosofie vertrek van die uitgangspunt dat die individuele mens die waardevolste toetssteen is. Die *ubuntu*-lewensfilosofie verskil daarvan en het 'n ander konseptuele klem. Die Westerse menseregtefilosofie beklemtoon die idee van die mens as 'n gefragmenteerde entiteit wat op 'n toevallige basis op regte geregtig is, terwyl die Afrika-siening gegrondves is op die idee van die mensheid as 'n geheel wat op sulke regte geregtig is. Hierdie uitgangspunte van die *ubuntu*-lewensfilosofie verskil dus merkbaar van die uitgangspunte van globale kapitalisme. Die gesegde *feta kgomo o tshware motho* weerspreek dan ook die negatiewe gevolge van ekonomiese globalisering. Gevolglik opponeer die *ubuntu*-menseregtefilosofie die dodelike logika van die najaging van winste ten koste van die bewaring van menslike lewe.

Alle menseregte-teorieë is besorg met een fundamentele, basiese mensereg; naamlik, die reg tot lewe (Ramose, 2005, pp. 134 – 136). Ten opsigte van sy fisiese aspek, sowel as sy bestaanswyse, behels hierdie reg die vryheid van die individuele mens om gedurigdeur na die verdediging en beskerming van lewe te streef. Die

aktiwiteit van menslike vryheid in hierdie strewende beteken dat arbeid 'n teleologiese gerigtheid is; dit is, 'n doelgerigte menslike aktiwiteit gerig na die bewaring van individuele lewe. Dit moet verder spesifiek verstaan word as die reg om te kan arbeid. Gevolglik kan die reg tot lewe verstaan word as vier fundamenteel onverdeelbare, integrale regte; naamlik, die reg tot lewe, vryheid, werk en eiendom. Vanweë hulle onskeibare aard konstitueer hierdie regte 'n geheel. Om hierdie rede moet menseregte dan ook holisties benader word. Die *ubuntu*-verstaan van die reg tot lewe kom daarop neer dat dit eerstens 'n reg en 'n beginsel van moraliteit en geregtigheid is; tweedens, die erkenning dat elke mens aan aktiwiteite mag deelneem om die noodsaaklikhede te kry wat nodig is om aan die lewe te bly; en derdens, dat sodanige individu beperkinge aan ander mag opleë in die najaging van sodanige aktiwiteite. Die egoïstiese uitgangspunt dat elke individu kan doen wat hy wil, sonder enige morele verleentheid, geld slegs met betrekking tot die reg tot voedsel. Die reg tot voedsel is 'n fundamentele reg wat betekenis en inhoud aan die reg tot lewe gee. Enige diskoers aangaande die reg tot lewe voorveronderstel en is gekoppel aan die reg tot voedsel.

Menslike aktiwiteite om hulpbronne te kry en te behou, ten einde aan die lewe te bly, moet aan twee kriteria voldoen (Ramose, 2005, p. 136). Eerstens, dit moet in ooreenstemming wees met die gemeenskap se sin van die "goeie", met ander woorde dit moet aan sosiale moraliteit voldoen. Tweedens, dit moet in die algemeen aan die eis van natuurlike geregtigheid en in die besonder aan die eis van die regverdige verspreiding van hulpbronne voldoen. Die vereiste van die regverdige verspreiding van hulpbronne kan slegs bevredig word indien: Eerstens, alle mense gelyke waarde het met betrekking tot hul menslikheid. In 'n fundamentele sin is geen mens 'n superieure wese met 'n eksklusiewe reg tot lewe bo ander mense nie. Gevolglik verdien alle mense gelyke sorg, selfs al ontvang hulle ongelyke erkenning. Tweedens, die regverdige verspreiding van hulpbronne voorveronderstel dat die materiële hulpbronne wat verkry en behou moet word, ten einde die reg tot lewe te aktualiseer, relatief skaars sal wees. Indien die hulpbronne wel skaars is, moet reëls vir die verspreiding daarvan opgestel en in stand gehou word ten einde elke individu se reg tot lewe te verseker. Sonder dié reëls sal die sterkste en mees geslepe individue daarin slaag om die vereistes vir die reg tot lewe van hulleself te bevredig

ten koste van die reg tot lewe van swakkere individue. Die regverdige verspreiding van hulpbronne vereis dus reëls aangaande verspreiding sodat almal se reg tot lewe gewaarborg kan word aangesien die lewe van alle individue altyd van gelyke waarde is.

Die *ubuntu*-begrip van menseregte is myns insiens gekoppel aan die Westerse kontrak-teorie van die staat. Volgens Elahi (n.d., pp. 1 – 3) is die Westerse kontrak-teorie van die staat gebaseer op die uitgangspunt dat die mens in die begin in 'n natuurstaat geleef het. Volgens John Locke het die mens in die natuurstaat al die regte gehad wat die natuur aan hom kon gee. Daar was egter nie 'n regering of wette wat hulle gedrag gereguleer het nie. In die natuurstaat was daar egter 'n behoefte by die mens dat sy eiendom beskerm moes word waarop 'n “sosiale kontrak” aangegaan is. In terme van die kontrak het die mens die reg om wet en orde te handhaaf aan 'n persoon of byeenkoms van persone oorgedra, maar die mens het al sy ander regte behou, byvoorbeeld: die reg tot lewe, vryheid en eiendom, aangesien hulle as natuurlike en onvervreembare regte beskou is. Deur ooreenkoms is dus 'n regering en 'n staat tot stand gebring. Die mens het in die proses drie dinge gekry wat hy nie voorheen in die natuurstaat gehad het nie, naamlik: wette, 'n uitvoerende gesag om uitvoering aan die wette te gee, en regters wat die reg spreek. Die doel van die regering en die wet is om die natuurlike regte van die mens te beskerm. So lank as wat die regering hierdie doel nakom, word die wette aanvaar. Indien die regering nie meer hierdie doel nakom nie, verval die geldigheid van die wette en kan die regering vervang word.

Ramose (2005, pp. 136 – 137) vind volgens my by die Westerse kontrak-teorie van die staat aansluiting, maar wys aanvullend daarop dat 'n gemeenskap tot stand kom as gevolg van: Eerstens, arbeid as 'n teleologiese postulaat; en tweedens, die toestemming van die lede van die gemeenskap om hulle reg tot lewe volgens spesifieke reëls te organiseer. Wanneer 'n samelewing tot stand kom, word die aanvanklike reg tot lewe nie opgehef nie, ook nie vir die eerste keer deur die samelewing geskep nie. Intendeel, die gemeenskap erken die reg tot lewe en ontwerp en implementeer meganismes vir die beskerming en beheer van die reg tot lewe. Die aktualisering van die menslike reg tot lewe beteken onbelemmerde

toegang tot voedsel, selfs al is dit aan spesifieke reëls onderworpe. Dit is gevolglik ondenkbaar, dat om deel te kan word van 'n gemeenskap, dat mense vrywillig 'n kontrak sal aangaan waartydens hulle hul reg tot lewe sal opgee in die sin van deur nie die noodsaaklikhede te kry en te behou wat hulle nodig het om aan die lewe te bly nie. Gesien vanuit hierdie perspektief is dit die doel van die staat om die voorwaardes wat nodig is vir die vredeliewende beoefening van die reg tot lewe te skep en in stand te hou. Die staat is nie die regering nie. Die regering, wat egter in die naam van die staat optree, kan homself nie op 'n geldige wyse tot die handhawing van wet en orde beperk en op gelykheid voor die reg aandring en in die proses die reg tot lewe verontagsaam nie. Die reg tot voedsel is 'n fundamentele mensereg. Alle ander fundamentele regte of basiese vryhede wentel om en verkry hulle besondere betekenis van die reg tot voedsel.

Opsommend is Ramose (2005, pp. 135 & 138) van oordeel dat die reg tot lewe, vryheid, werk en eiendom binne die *ubuntu*-lewensfilosofie die basis vorm van die ontologiese struktuur van om 'n lewende mens te wees. Gesien vanuit hierdie ontologiese standpunt komplementeer hierdie regte mekaar en is hulle gelyktydig teenwoordig in enige konsep van die reg tot bestaan. Die staat as sodanig was nie teenwoordig toe hierdie vier regte tot stand gekom het nie: die staat het nie die regte geskep nie en dit ook nie uitgevind nie. Die mens is ouer as die staat en het die reg gehad om aan sy liggaam te voorsien, ter wille van lewe, lank voordat die staat tot stand gekom het. Op hierdie basis kan die reg tot lewe nie vernietig word nie. Dus mag daar nie op hierdie reg inbreuk gemaak word nie, selfs nie eers binne die konteks van die staat nie. Die staat moet dus die taak op hom neem om hierdie vier regte te erken. Die staat het in werklikheid geen ander keuse nie as om hierdie vier regte te erken. Indien die staat nie hierdie vier fundamentele regte beskerm en implementeer nie, het die mens die reg om die staat òf te ontwig òf te vernietig.

4.3.3 Die *ubuntu*-politieke ekonomie van verpligtinge

Praeg (2014, pp. 19, 33, 35, 47, 61, 65 & 156) se navorsing dui daarop dat daar by voorkoloniale Afrika-gemeenskappe nie 'n begeerte tot akkumulasie was nie. Indien so iets sou voorgekom het, sou dit negatiewe sosiale gevolge gehad het en sou dit

as 'n stem van “wantroue” in die sosiale stelsel vertolk gewees het. Die gemeenskap was so georganiseer dat dit vir sy lede omgee, met die gevolg dat geen lid van die gemeenskap bekommerd was oor wat met hom in die toekoms gaan gebeur nie. Die gemeenskap het na hom omgesien en indien hy tot sterwe sou kom, sou die gemeenskap na sy weduwee en kinders omsien. Alle lede van die gemeenskap, “ryk” en “arm”, was volledig beskut binne die gemeenskap. Indien 'n natuurlike katastrofe byvoorbeeld hongersnood teweeg gebring het, het dit hongersnood vir almal – “ryk” en “arm” – teweeg gebring. Niemand het gebrek gely omdat hy nie persoonlike rykdom geniet het nie. Elke lid kon volledig op die gemeenskap, waarvan hy deel was, staatmaak. Hierdie siening word getipeer as die “politieke ekonomie van verpligtinge” en berus op 'n konstituerende, formele beginsel; naamlik die logika van interafhanklikheid wat in die deel van hulpbronne en die wisselwerking van verpligtinge en werksaamhede manifesteer.

Metz (2011, pp. 550 – 551) vind by Praeg aansluiting en stel dat anders as by die Westerse, kapitalistiese verwysingsraamwerk, met sy “beperking” op ekonomiese goedere, stel die *ubuntu*-lebensfilosofie dat die gemeenskap en die mens “positiewe” menseregte en die reg tot sosio-ekonomiese bystand het. Op grond van die beginsel van respek vir die gemeenskapsaard van die mens moet die staat eerstens goeie verhoudinge tussen homself en die gemeenskap vestig. Dit beteken dat die staat moet doen wat hy kan om die kwaliteit van die gemeenskap se lewe te verbeter. Respek vir die gemeenskapsaard van die mens beteken tweedens dat die staat goeie verhoudinge tussen die verskillende lede van die gemeenskap onderling moet bevorder. Goeie onderlinge verhoudinge kan egter nie realiseer indien sommige lede van die gemeenskap baie ryk en ander lede baie arm is nie. Boonop kan goeie onderlinge verhoudinge nie realiseer nie omdat verarmde lede van die gemeenskap nie tot dieselfde mate as die ryk lede van die gemeenskap aan gesamentlike projekte kan deelneem nie.

4.3.4 Die *ubuntu*-gemeenskapsbeskouing

Praeg (2014, pp. 154 – 155) verduidelik dat daar verskillende en uiteenlopende politieke en sosiale instellings by tradisionele voorkoloniale Afrika-gemeenskappe

voorgekom het. So byvoorbeeld was sommige gemeenskappe gelykstellend georiënteerd terwyl ander gemeenskappe 'n kaste of aristokratiese oriëntering gehad het; sommige gemeenskappe het private eiendom toegelaat terwyl ander gemeenskappe op gemeenskapseiendom gebaseer was; en sommige gemeenskappe het arm en ryker lede binne dieselfde gemeenskap gehad. Ten spyte van hierdie verskille was die voorkoloniale Afrika-gemeenskappe oorwegend op gemeenskaplikheid gebaseer. Alhoewel die siening van gemeenskaplikheid dus nie absoluut en konsekwent korrek is nie, funksioneer dit as 'n abstrakte veralgemening oftewel 'n ideaal-tipe, 'n stuk intellektuele gereedskap of verstandsmoedel wat ontwerp is om die werklikheid verstaanbaar te maak (Blaikie, 1993, pp. 39 – 40) op voorwaarde dat 'n mens bewus is daarvan dat die teorie soms deur die feite weerspreek word. In terme van dié ideaal-tipe was die voorkoloniale Afrika-gemeenskappe oorwegend gemeenskapsgebaseerde samelewings met 'n lae graad van sosiale stratifikasie en 'n uitgebreide netwerk van verpligtinge.

Volgens Léopold Senghor, Senegal se president van 1960 tot 1981, was die gees van gemeenskaplikheid baie diep in die denke van die Afrika-mens ingewortel (Gyekye, 1998, p. 318). Gevolglik het die Afrika-mens meer klem op die gemeenskap as op die individu geplaas, meer op solidariteit as op die aktiwiteite en behoeftes van die individu, en meer op die gemeenskaplikheid van mense as op hulle outonomie. By 'n gemeenskapsgebaseerde samelewing staan die gemeenskap sentraal, maar dit is nogtans iets anders as kollektivisme (Senghor, 1998, p. 443). Die gemeenskap word nie as 'n blote versameling van individue gesien nie, maar as een van mense wat saamspan – mense wat selfs tot in hul mees wesenlike bestaanskern verenig is. Jomo Kenyatta, Kenia se eerste minister van 1963 tot 1964 en president van 1964 tot 1978, stel soortgelyk dat die mens binne die Kikoejoe denkwysie nie 'n geïsoleerde individu is nie (Gyekye, 1998, p. 318). 'n Mens se uniekheid is 'n sekondêre feit; hy is in die primêre instansie iemand se naasbestaande en verskeie mense se tydgenoot. Daarom word individualisme en selfsug dan ook verwerp. Die persoonlike voornaamwoord “ek” word dan ook selde by openbare byeenkomste gebruik.

Volgens Gyekye (1998, p. 320) sien Afrika-gemeenskaplikheid die mens as inherente gemeenskapswese, gesitueer in 'n konteks van sosiale verhoudings en interafhanklikheid; nooit as 'n geïsoleerde, atomistiese individu nie. Gevolglik word die gemeenskap dan ook nie gesien as 'n blote, toevallige assosiasie van individuele mense wie se belange en uiteindes kontingent saamval nie. Dit is juis die idee van gemeenskaplike belange, doelwitte en waardes wat 'n gemeenskap van 'n blote assosiasie van individuele persone onderskei. 'n Individuele mens word binne 'n bestaande gemeenskap en gevolglik ook binne 'n bepaalde kultuur gebore. Die feit dat 'n mens binne 'n bestaande gemeenskap gebore word, suggereer die natuurlike gegewendheid van die mens as gemeenskapswese; ten spyte daarvan dat sommige denkers op die individualiteit van die mens aandring. Hierdie gemeenskapskonsep aangaande die mens het bepaalde implikasies: In die eerste plek, die mens kies nie vrywillig om deel van 'n menslike gemeenskap te wees nie; met ander woorde gemeenskapslewe is nie 'n vrye keuse vir 'n individu nie. In die tweede plek, die mens is onmiddellik 'n kulturele wese. In die derde plek, die mens kan nie – en mag nie – in isolasie van ander mense lewe nie. In die vierde plek, die mens is vanweë sy aard na ander mense georiënteer en moet verhoudinge met hulle hê. In die vyfde plek, sosiale verhoudinge is nie toevallig nie, maar noodsaaklik. In die sesde plek, voortvloeiend uit punte 4 en 5, die mens word deels gevorm deur die sosiale verhoudinge waarbinne hy homself onvermydelik bevind.

Gyekye (1998, pp. 321 – 322) wys verder daarop dat die fundamentele verhoudingskarakter van die mens en die interafhanklikheid van individue, vanweë hulle natuurlike gemeenskapsin, duidelik is. Dit is die onvermydelike verhoudings wat die wese van die individuele mens volledig maak. 'n Individuele mens kan nie ontwikkel en sy potensiaal ten volle bereik sonder die konkrete akte van om in 'n verhouding met ander individuele mense te wees nie. Slegs die gemeenskap konstitueer die konteks en sosiale en kulturele ruimte waarin die aktualisering van die potensiaal van die individuele mens kan plaasvind. Dit gee die individuele mens die geleentheid om sy individualiteit uit te druk, om sy persoonlikheid te vind en te ontwikkel, en om die tipe persoon te word wat hy graag wil word. Die waardestelsel wat die persoon erf soos wat hy die kulturele gemeenskap betree en die omvang van doelwitte in die lewe waarvan hy kan kies, is nie voorafgaande tot 'n kulturele

struktuur nie, maar 'n funksie van die struktuur self: dit is gevolglik later tot en inderdaad die produk van die kultuur. Dus, sover as wat die kulturele gemeenskap die konteks of medium konstitueer waarin die individuele mens werksaam is en sy doelwitte en lewensplanne kies – aktiwiteite waardeur die mens uiteindelik word wat hy graag wil word en die status verwerf wat hy graag wil hê – moet die kulturele gemeenskap gesien word as voorafgaande tot die individu.

Ten slotte wys Gyekye (1998, pp. 332 – 333) daarop dat die gemeenskapsin van 'n mens hom onmiddellik tot ander mense, met wie hy in 'n verwantskap moet saamleef, oriënteer. Om met ander mense in 'n verwantskap saam te leef, betrek 'n mens direk in sosiale en morele rolle, verpligtinge en verbintenisse wat individuele mense moet nakom. Die natuurlike verwantskap van mense dompel die individuele mens dus onmiddellik in 'n morele wêreld en maak moraliteit 'n essensieel sosiale en bowe-individuele fenomeen gerig op die welsyn van ander mense. Die mens se natuurlike gemeenskapsin skryf dus 'n moraliteit voor wat die mens rig tot verpligtinge, met ander woorde dit wat 'n mens vir ander mense moet doen. Die gemeenskaplike “goeie”, wat die uitstaande doelwit van die gemeenskapsgerigte morele en politieke filosofie is, vereis dus dat elke individu vir die “goeie” van almal behoort te werk. Individuele regte; soos die reg op gelyke behandeling, tot eiendom, tot vryheid van spraak, ensovoorts; word wel by die idee van die mens as gemeenskapswese erken. Nogtans is die klem binne die gemeenskapsverwysingsraamwerk op verpligtinge, met die gevolg dat menseregte nie voorrang het bo die waardes van en verpligtinge teenoor die gemeenskap nie en dus ook nie as onaantasbaar of onvervreembaar beskou kan word nie. Dit mag dus by tye gebeur dat sekere individuele regte, ter wille van die bevordering van die “goeie” van die gemeenskap, oorskry kan word.

4.3.5 Die ubuntu-siening van konsensus by besluitneming

Daar is geen bewys dat voorkoloniale Afrika-gemeenskappe as 'n eenheid van ononderbroke harmonie gefunksioneer het nie. Konflik tussen en selfs binne etniese groepe kom gereeld voor. Ten spyte hiervan was dit die norm by tradisionele Afrika-gemeenskappe om tydens beraadslaging tot besluitneming op grond van konsensus te kom (Wiredu, 1998, p. 374). Na my oordeel is die siening van konsensus by

besluitneming dus nie absoluut en konsekwent korrek nie, maar net soos in die geval van die *ubuntu*-gemeenskapsbeskouing is dit 'n bruikbare konsep om mee te werk op voorwaarde dat 'n mens bewus is daarvan dat die teorie soms deur die feite weerspreek word. Die siening van konsensus by besluitneming funksioneer dus as 'n abstrakte veralgemening oftewel 'n ideaal-tipe, 'n stuk intellektuele gereedskap of verstandsmodel wat ontwerp is om die werklikheid verstaanbaar te maak (Blaikie, 1993, pp. 39 – 40).

Volgens Wiredu (1998, pp. 374 – 375) beteken konsensus by besluitneming dat 'n aangeleentheid by tradisionele Afrika-gemeenskappe tydens 'n plegtige, vertroulike vergadering uitgepraat word totdat 'n ooreenkoms bereik is. Die oueres van die gemeenskap het onder groot bome gesit en praat totdat ooreenstemming bereik is. Konsensus-besluitneming binne die Afrika-konteks is dus 'n manifestering van 'n immanente benadering tot sosiale interaksie. Dit beteken egter nie noodwendig dat konsensus altyd bereik is nie. Dit is egter wel merkwaardig dat indien en wanneer 'n oplossing vir probleme onderhandel is, het die verkryging van rekonsiliasie voorrang bo verdere verwyte of botsings geniet. Om mee te begin, konsensus voorveronderstel gewoonlik 'n oorspronklike posisie van verskille. Omdat strydvrage nie noodwendig altyd opinies in teenoorstaande kampe polariseer nie, kan samesprekings voortgaan om 'n ooreenkoms te bereik wat vir almal aanvaarbaar is of ten minste nie nadelig vir enigiemand is nie. Verder, waar daar die wil tot konsensus bestaan, kan samesprekings tot 'n instemmende opheffing van verskille lei en selfs samewerking moontlik maak sonder dat daar noodwendig ooreenstemmende denkbearde bestaan. Die probleem is dan hoe 'n groep, sonder dat daar eenstemmigheid bestaan, op een keuse kan besluit sonder dat die ander keuse vervreem word. Dit is die grootste uitdaging vir konsensus en dit kan slegs bereik word deur 'n bereidwillige opskorting van afkeur in die seëvierende keuse deur die oorblywende minderheid. Die lewensvatbaarheid hiervan hang af van die geduld en oortuigingskrag van die regte mense asook van die feit dat die tradisionele Afrika-konsensuspolitiek van so 'n aard moet wees dat een groep persone nooit gereeld in 'n minderheidsposisie is nie.

Wiredu (1998, pp. 377 – 378 & 380) wys verder daarop dat die nastrewing van konsensus 'n doelbewuste poging is om anderkant meerderheidsbesluite te beweeg. Dit is uit die aard van die saak makliker om 'n meerderheidsbesluit te neem as om konsensus te bereik. 'n Meerderheidsbesluit insigself is egter nie 'n goed genoeg basis vir besluitneming nie, want dit ontnem die minderheid die reg om hulle wil by die neem van 'n gegewe besluit te reflekteer. Konsensus is gevolglik om sekere pragmatiese redes baie belangrik. Formele politieke verteenwoordiging sonder substantiewe invloed is geneig om tot ontevredenheid te lei. Indien die politieke stelsel van so 'n aard is dat sekere groepe gereeld substantiewe, onverteenvoordigde minderhede is; dan word periodieke ontevredenheid 'n vaste gewoonte. Die resultaat is die welbekende stormagtigheid van vyandige politiek. Vyandige politiek kan dus voorkom word deur “konsensusdemokrasie”. “Konsensusdemokrasie” is 'n demokrasie, want die regering kom tot stand deur toestemming en is onderworpe aan beheer deur die mense, soos uitgedruk deur hulle verteenwoordigers. Dit is op instemming gebaseer, want instemming (ten minste as 'n reël) word op die beginsel van konsensus onderhandel. Daarteenoor is 'n meerderheidstelsel in beginsel op toestemming sonder konsensus gebaseer. Dit is dus inderdaad moontlik om 'n politieke stelsel te hê waar die regering nie deur politieke partye gevorm word nie, maar deur die konsensus van verkose verteenwoordigers. Die regering is dus 'n tipe koalisie, nie van politieke partye nie, maar van sy burgers.

Ten slotte wys Wiredu (1998, p. 380) daarop dat by konsensus-besluitneming is dit wesenlik om substantiewe (oftewel beslissende) verteenwoordiging te bekom en deur dié verteenwoordigers ook substantiewe verteenwoordiging vir die burgers van die staat in die algemeen. Dit kom in wese op 'n fundamentele mensereg neer. Konsensus as 'n besluitnemingsprosedure vereis dus in beginsel dat elke verteenwoordiger oortuig moet word, indien nie van die uitstaande voordele van 'n beleidsvoorstel nie, dan ten minste van sy praktiese noodsaaklikheid, nadat alle aangeleenthede oorweeg is. Indien die samesprekings selfs net taamlik redelik verloop en die houding een van respekvolle akkommodering van alle gespreksgenote is, dan sal die voorbehoude van 'n kortstondige minderheid nie verhinder dat 'n bepaalde lyn van optrede geneem word nie. Sodanige besluitneming

moet egter nie verwar word met besluitneming op grond van die oppermag van die meerderheid nie. In die geval van 'n meerderheidsbestel seëvier die meerderheid oor die minderheid, wat die basiese treurige toestand van minderhede in 'n meerderheidsbestel is. In die geval van 'n konsensusstelsel seëvier die minderheid saam met die meerderheid aangesien hulle sienings ook in ag geneem is. By 'n konsensusstelsel is die vrywillige instemming van die minderheid ten opsigte van 'n gegewe aangeleentheid gewoonlik noodsaaklik alvorens 'n besluit geneem kan word. In die uitsonderlike geval van 'n weerspannige verdeeldheid mag 'n meerderheidstem gebruik word om 'n bepaalde dooiepunt te oorkom. Die feit dat meerderheidstemming nogtans baie selde by die werking van die besluitnemende liggame van 'n konsensusstelsel voorkom, is aanduidend van die sukses van dié stelsel.

4.3.6 uBuntu as bevrydingsprojek

uBuntu is die filosofie van Afrika-humanisme (Elejo, 2014, p. 297). Dit is humanisties in oriëntasie en ideologie, want alles word in verhouding tot die mens gesien. *uBuntu* se humanistiese oriëntasie blyk duidelik uit die volgende uitspraak van Kenneth Kaunda: “Laat die Weste sy tegnologie en Asië sy Mistisisme hê! Afrika se bydrae tot die kultuur van die wêreld moet op die terrein van Menslike Verhoudinge wees” (Cilliers, 2008, p. 3). *uBuntu* is gevolglik dan ook 'n kritiese reaksie teen die anti-humanisme van die Westerse modernisme (Praeg & Magadla, 2014, pp. 6 – 7). In aansluiting by *ubuntu* as kritiese humanisme is *Ubuntu* as bevrydingsprojek. Daar moet dus onderskei word tussen *ubuntu* (gespel met 'n kleinletter) as historiese voorkoloniale praktyk en *Ubuntu* (gespel met 'n hoofletter) as postkoloniale abstrakte filosofie of bevrydingsprojek. *Ubuntu* as bevrydingsprojek fokus in wese op drie verwante aangeleenthede (Praeg, 2014, p. 21). Dit blyk dat *Ubuntu* in die eerste instansie funksioneer as bevryding van die Westerse modernisme se verstaan van wat dit beteken om 'n mens te wees. Dit funksioneer verder as selfkritiese nadenke oor al die teenstrydighede van ons eie denke binne en teen die dominante intellektuele tradisies. Laastens funksioneer dit ook as kritiese antropologie ten einde bevrydende praksys te ontplooi.

Die doel van *Ubuntu* as bevrydingsprojek is die transformasie van Suid-Afrika se koloniale en apartheidsgeskiedenis sodat alle vorms van onvrye swart arbeid afgebreek of ongedaan gemaak kan word (Praeg, 2014, pp. 28 & 243 – 244). Die doel is verder om alle fundamentele teenstrydighede te oorkom en om die gebrek aan eweredigheid reg te stel. Die realisering van dié oogmerke dui juis op die bestaansreg van *Ubuntu* as kritiese humanisme, naamlik die verwesenliking van mense as vry en gelyk en dat hulle as vry mense in 'n etiese gemeenskap kan saamleef. *Ubuntu* as bevrydingsprojek daag veral die konvensionele definisie van regsgeleerdheid, as 'n stel geïnstitusionele staatstrukture wat dwingende mag wettig, uit. Dit stel dat die plek en betekenis van *Ubuntu* as 'n term, waarde en konsep of filosofie weer 'n faktor gemaak word in konstitusionele regsgeleerdheid, veral om die verwesenliking van kollektiewe sosio-ekonomiese regte bo individuele regte te prioriseer. *Ubuntu* beteken dan ook dat onbaatsugtige denke voorrang bo individuele denke moet geniet. In die finale instansie is *Ubuntu* gemik op die verbetering van die materiële lewensomstandighede van die gemeenskap. Uit die aard van die saak loop die verbetering van materiële lewensomstandighede saam met politieke vryheid. Verbetering van materiële lewensomstandighede sonder politieke vryheid is leeg, net soos wat politieke vryheid sonder verbeterde materiële lewensomstandighede betekenisloos is. Die materiële lewensomstandighede van die gemeenskap kan egter net verbeter word deur die instelling van 'n nuwe politieke ekonomie – 'n politieke ekonomie wat radikaal onversoenbaar met die logika van die kapitalisme is.

Die voorkoloniale Afrika politieke -ekonomie van verpligtinge is sedert die 1960's deur intellektuele soos Léopold Senghor en Julius Nyerere tot 'n bevrydingsprojek, bekend as Afrika-sosialisme (*Ujamaa*), ontwikkel (Praeg, 2014, pp. 135, 137 – 140, 148 & 150). Op 5 Februarie 1967 het Nyerere die Arusha Deklasie uitgereik waarmee Afrika-sosialisme in Tanzanië prakties beslag gegee is. Die drie beginsels van Afrika-sosialisme was liefde, deelgenootskap en arbeid. In kort was Afrika-sosialisme die ontwikkeling van 'n samelewing gebaseer op Afrika-idees en -konsepte wat 'n eie siening van verhoudinge tussen mens en mens, tussen arbeid en winste, en produksie en sy resultate geïmpliseer en gereflekteer het. Op die tydstip toe Afrika-sosialisme aanvaar is, was dit egter nie soseer 'n aanspraak oor wat dit is nie,

maar veel eerder 'n aanspraak oor wat dit gaan doen, 'n aanspraak gemik daarop om 'n bepaalde uitwerking te hê. Daardie aanspraak was om 'n Afrika politieke - ekonomie te ontwikkel wat van beide die kapitalistiese Weste en die sosialistiese Ooste sou verskil. Die doel van Afrika-sosialisme was dan ook gevolglik by uitstek om onafhanklikheid, selfstandigheid, egtheid en afskeiding van die Weste te bevorder.

4.4 Slot

In 'n poging om 'n etiese basis vir 'n politieke ekonomie gebaseer op ekonomiese gelykheid lê, word by bevrydingsfilosofie aansluiting gevind. Levinas wys daarop dat die aangesig-tot-aangesig ontmoeting tussen die Eie en die Ander alle diskoers begin. Die Ander spreek tot my en nooi my uit tot 'n verhouding. Die gesig in sy naaktheid verteenwoordig aan my die gebrek van die arme en die vreemdeling. Die armoede en uitgeslotenheid van die Ander doen 'n beroep op my om hulle nie aan dié negatiewe omstandighede oor te laat nie. Die aangesig-tot-aangesig verhouding maak dus my menslikheid vry wanneer my solipsistiese alles-vir-myself 'n alles-vir-die-Ander word. Die Eie bestaan deur die Ander, vir die Ander. Dit beteken dat elkeen van ons eties verantwoordelik vir ons naaste is, selfs tot die punt van sy materiële ellende. Dit word 'n geval van om die Ander te voed en te klee. My verantwoordelikheid vir die Ander moet dus soortgelyk aan my toewyding aan myself wees.

Dussel se vertrekpunt is altyd iemand wat ly as die subjek van bevryding. Iemand wat op 'n eties-kritiese manier funksioneer, moet optree om die slagoffer te bevry. Die bevrydingsbeginsel het te doen met die verpligting om kreatief in die kwantitatiewe ontwikkeling van die geskiedenis in te gryp. Die bevrydingsbeginsel het 'n negatiewe element, naamlik om die oorsake van die negatiewe situasie van die slagoffer te dekonstrueer. Die bevrydingsbeginsel het ook 'n positiewe element. Om te bevry, is nie net om die kettings te breek nie, maar ook om menslike lewe te “ontwikkel”. Die bevrydingsdoelwit is gegrond in die regulerende idee van 'n gemeenskap sonder slagoffers. Die toepassing van dié beginsel lei tot die “goeie” – die vervulling van die menslike lewe van die slagoffers. Dit beteken onder andere

dat die honger mens kan eet, dat die naakte mens geklee kan word en dat die hawelose mens gehuisves kan word.

Daar word ook by die *ubuntu*-lewensfilosofie aansluiting gevind omdat dit die waardes, aktiwiteite en lewenshoudings uiteensit op grond waarvan 'n nuwe politieke ekonomie gevestig behoort te word; byvoorbeeld: versorging, verdraagsaamheid, respek, empatie, regverdigheid, geregtigheid, deelname, menswaardigheid, menslikheid, ensovoorts.

Tweedens, dit is belangrik om te weet dat alle mense binne die *ubuntu*-lewensfilosofie gelyke waarde en dieselfde reg tot lewe het. Geen mens, ongeag ras of klas, is 'n superieure wese met 'n eksklusiewe reg tot lewe bo ander mense nie. Daarom verdien alle mense dan ook gelyke sorg. Die doel van die staat is gevolglik om die voorwaardes wat nodig is vir die reg tot lewe te skep en in stand te hou.

Derdens, sosiale strukture is op die gemeenskapslewe gefokus. Die *ubuntu*-lewensfilosofie herinner 'n mens daaraan dat 'n mens verpligtinge teenoor ander mense het wat impliseer dat 'n mens daaraan gebonde is om die belange van alle mense in ag te neem en te bevorder. Suksesvolle gemeenskapslewe impliseer elke lid van die gemeenskap se morele meegevoel en sensitiwiteit met betrekking tot die behoeftes en welstand van die ander lede van die gemeenskap. Elke individu moet dus vir die “goeie” van almal werk.

Vierdens, besluitneming berus nie op formele verkiesings of meerderheidsbesluite nie. Die norm is om tydens beraadslaging tot besluitneming op grond van konsensus te kom. Boonop kan alle mense aan die besluitnemingsproses deelneem. Deur middel van doodgewone, rasionele samesprekings word verskille oorkom om 'n basiese gemeenskaplike belang te bereik. Die stelsel is dus op die konsensus van verkose verteenwoordigers gebaseer wat beteken dat die regering 'n tipe koalisie van al sy burgers is.

Vyfdens, *Ubuntu* dien as bevrydingsprojek. Dit funksioneer by uitstek as bevryding van die Westerse modernisme se verstaan van wat dit beteken om 'n mens te wees.

Die doel van *Ubuntu* as bevrydingsprojek is die transformasie van Suid-Afrika se koloniale en apartheidsgeskiedenis sodat alle vorms van onvrye swart arbeid afgebreek of ongedaan gemaak kan word. Die realisering van dié oogmerke dui juis op die bestaansreg van *Ubuntu* as kritiese humanisme, naamlik die verwesenliking van mense as vry en gelyk en dat hulle as vry mense in 'n etiese gemeenskap kan saamleef.

Die belangrikheid van bevrydingsfilosofie en die *ubuntu*-lewensfilosofie tot 'n moontlike etiese basis vir 'n nuwe politieke ekonomie kan verder aangevul word met die uitgangspunte van die sosiaal-demokratiese politieke tradisie. Gevolglik sal in die volgende hoofstuk na die bydrae van die sosiaal-demokratiese politieke tradisie tot 'n moontlike etiese basis vir 'n nuwe politieke ekonomie gekyk word.

V. Die moontlike bydrae van die sosiaal-demokratiese politieke tradisie tot 'n etiese basis vir 'n nuwe politieke ekonomie

5.1 Inleiding

In hoofstuk IV is bevind dat bevrydingsfilosofie kan bydra tot 'n etiese basis vir 'n nuwe politieke ekonomie gebaseer op ekonomiese gelykheid. Daar is ook gestel dat ekonomiese en sosiale gelykheid in beginsel as uitgangspunt aanvaar word. Hierdie twee uitgangspunte vind ten nouste aansluiting by die sosiaal-demokratiese waardes van gelykheid en regverdigheid.

Met betrekking tot die *ubuntu*-lewensfilosofie is in hoofstuk IV eerstens bepaal dat dit die waardes, aktiwiteite en lewenshoudings uiteensit op grond waarvan 'n nuwe politieke ekonomie gevestig behoort te word; byvoorbeeld: regverdigheid, geregtigheid, menswaardigheid, menslikheid, ensovoorts. Hierdie waardes vind ook baie nou aansluiting by die sosiaal-demokratiese waardes van gelykheid, regverdigheid en solidariteit en die beginsel van die beskerming van die minder bevoorregte deur verskeie sosiale voorsorgvoordele, byvoorbeeld gratis onderwys, werkloosheidsversekering, pensioenskemas, ensovoorts.

Tweedens is ook vasgestel dat die *ubuntu*-lewensfilosofie op die oortuiging berus dat geen mens, ongeag ras of klas, 'n superieure wese met 'n eksklusiewe reg tot lewe bo ander mense het nie. Daarom verdien alle mense dan ook gelyke sorg. Hierdie oortuiging vind weereens baie nou aansluiting by die sosiaal-demokratiese waardes van gelyke vryheid, gelyke geleenthede en gelykheid voor die reg ongeag 'n mens se sosiale agtergrond, rykdom of geslag.

Derdens is ook bevind dat sosiale strukture by voorkoloniale Afrika-gemeenskappe op die gemeenskapslewe gebaseer was. Die *ubuntu*-lewensfilosofie herinner 'n mens daaraan dat 'n mens verpligtinge teenoor ander mense het wat impliseer dat 'n mens daaraan gebonde is om die belange van alle mense in ag te neem en te bevorder. Ook hierdie uitgangspunt vind baie nou aansluiting by die sosiaal-

demokratiese idee dat die samelewing prioriteit bo die individu moet geniet asook by die sosiaal-demokratiese waardes van geregtigheid en solidariteit.

In hoofstuk IV is ook vasgestel dat *Ubuntu* as bevrydingsprojek dien. Die doel van *Ubuntu* as bevrydingsprojek is die transformasie van Suid-Afrika se koloniale en apartheidsgeskiedenis sodat alle vorms van onvrye swart arbeid afgebreek of ongedaan gemaak kan word. Die oorhoofse doel is dus vryheid en gelykheid vir alle mense en dat hulle as vry mense in 'n etiese gemeenskap kan saamleef. Na my oordeel kan die sosiaal-demokratiese politieke tradisie op soortgelyke wyse as bevrydingsprojek dien deurdat dit 'n belangrike bydrae kan lewer tot die transformasie van Suid-Afrika se huidige kapitalistiese politieke ekonomie na 'n meer gelykstellende en mensgeoriënteerde politieke ekonomie.

Sosiale demokrasie is om twee redes van belang vir hierdie navorsing. In die eerste plek gaan die uitgangspunte van die sosiale demokrasie onder die loep geneem word in 'n poging om 'n filosofiese basis vir 'n nuwe politieke ekonomie vir Suid-Afrika te skep. In die tweede plek is daar 'n baie nou verband tussen korporatisme en sosiale demokrasie. Sosiale demokrasie en neo-korporatisme is myns insiens soos twee kante van een en dieselfde muntstuk – sosiale demokrasie die politieke kant en neo-korporatisme die ekonomiese kant. Op enkele belangrike uitsonderings na, naamlik dat korporatisme altyd op drieledige onderhandelinge tussen staat, kapitaal en arbeid fokus en dat korporatisme somtyds 'n ekonomiese wetgewende gesag en korporasies implementeer, vind sosiale demokrasie myns insiens baie nou aansluiting by die uitgangspunte, struktuur en funksionering van neo-korporatisme en neo-korporatisme₂ (alhoewel nie outoritêre korporatisme nie) (Panitch, 1977, pp. 70 & 72; Woldendorp, 2005, pp. 21, 175, 206 & 263; Siaroff, 1999, pp. 179 & 188; Milner, 2002, p. 132). Om 'n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie vir Suid-Afrika voor te stel, hang dus na my oordeel noodwendig baie nou saam met die instelling van 'n sosiaal-demokratiese politieke stelsel vir Suid-Afrika.

Ter aanvang is dit nodig om uit te wys dat daar myns insiens verskillende variasies van sosiale demokrasie bestaan, net soos wat daar verskillende variasies van korporatisme bestaan. Nogtans sal die sosiale demokrasie in die algemeen onder

die volgende hoofde bespreek word: Die begrip “sosiale demokrasie”, die filosofiese basis van sosiale demokrasie (wat weer onderverdeel word in die waardes en die beginsels van sosiale demokrasie), en die praktiese toepassing van ’n sosiaal-demokratiese bestel op Suid-Afrika. Laasgenoemde aangeleentheid sal as volg meer uitgebreid bespreek word: Moontlike ontwikkelingsmodelle weg van die kapitalisme, die rol van die staat, die rol van die burgerlike gemeenskap, ’n ekonomie gebaseer op ’n vryemark en sentrale beplanning, ’n klasse-kompromis tussen kapitaal en arbeid, arbeidsmarkbeleid, hervormings by die werksplek, herverspreidingsbeleid, gesonde sosiale verhoudinge en die herstel van sosiale geregtigheid, sosiale welvaart, die waardigheid en menslikheid van alle mense, en uitgebreide welsynsvoordele.

5.2 Die begrip “sosiale demokrasie”

Die begrip “sosiale demokrasie” word deur Botha (2005, pp. 68 – 69) omskryf as ’n politieke ideologie wat steun op sekere elemente van liberalisme (byvoorbeeld vryheid) sowel as op sekere elemente van die klassieke sosialisme (byvoorbeeld kollektiwisme en gelykheid). Sosiale demokrasie temper egter beide uiterste vryheid en uiterste gelykheid. Vir sosiale demokrasie het die samelewing prioriteit bo die individu. Sosiaal-demokrate argumenteer verder dat formele gelykheid van politieke regte beperkte waarde het as private rykdom besluitneming kan beïnvloed en as belangrike ekonomiese besluite deur private instansies, wat nie aan magshebbers aanspreeklik is nie, geneem kan word. Daarom is sosiaal-demokrate ten gunste van ’n gesentraliseerde politieke stelsel waarin die ekonomie onder openbare beheer is. Omdat sosiaal-demokrate ten gunste van sosiale gelykheid is, is hulle van mening dat hulpbronne herverdeel moet word ten einde die minderbevoorregte klasse op te hef.

5.3 Die filosofiese basis van sosiale demokrasie

5.3.1 Die waardes van sosiale demokrasie

Die sosiale demokrasie berus op sekere belangrike waardes. Volgens Kastning (2013, pp. 7 – 9) is 'n belangrike kernwaarde van sosiale demokrasie vryheid. Vryheid beteken dat mense die vermoë moet hê om besluite sonder dwang te kan neem. In teenstelling tot die liberalisme meen sosiaal-demokrate dat vryheid sekere finansiële en sosiale voorvereistes het. Dit gaan nie net oor die verkryging van “negatiewe vryhede” nie, maar ook om “positiewe vryhede” te verseker. Byvoorbeeld: Die reg om jou eie opinie te publiseer is van geen waarde as jy nie die betrokke taal kan praat of skryf nie. Ook: Wat help die reg om skool te kan gaan jou as jy nie die skool se fondse kan betaal nie. Ter realisering van vryheid is die beperking van vryheid egter ook van groot belang. Byvoorbeeld: Dit is jou reg as vrye persoon om 'n partytjie te hou, maar jou musiek mag nie so hard wees dat jy jou bure pla nie. Vryheid het dus sy beperking wanneer iemand anders daardeur benadeel word. Vryheid moet juridies verseker en effektief gewaarborg word. Elke persoon moet die geleentheid gegee word om bepaalde vryhede te beoefen. Om die beoefening van vryheid te kan laat realiseer, vereis egter bepaalde sosiale instellings. Daarbenewens is elke individu se gedrag ook belangrik om vryheid te verseker. Om dit alles te kan bereik, speel opvoeding 'n belangrike rol.

Thompson (2007, pp. 95 – 96) argumenteer dat die liberale politieke teorie 'n raamwerk vir politieke en menseregte verskaf, maar sy interne logika vereis nie van die staat om die noodsaaklike middele – materieel en andersins – te verskaf om dit te laat realiseer nie. Daarteenoor is sosiale demokrasie 'n teorie van die demokrasie wat die kontradiksie tussen die teoretiese formulering van politieke en menseregte en die praktiese middele wat nodig is om dit in die wêreld te laat realiseer aanspreek. By die sosiale demokrasie word die beperkinge van die klassieke liberalisme om die samelewing teen die ekonomiese mag van die kapitalisme te beskerm dus oorkom. Belangriker nog, waar die klassieke liberalisme nie 'n genoegsame normatiewe regverdiging vir 'n demokratiese samelewing kan verskaf nie, daar doen die sosiale demokrasie dit deur die demokrasie in sosiale burgerskap

te begrond. Omdat sosiale burgerskap by die sosiale demokrasie 'n positiewe, wettige norm is, dien dit dus as 'n leidende beginsel vir dié vorm van demokrasie. Aan die basis van die sosiale demokrasie is dus die eties-politieke ideaal van “die vrye menslike wese, bevry van vrees en broosgebrek”, 'n ideaal wat in en vir elke mens verwerklik behoort te word. Dit is die sosiale demokrasie se kern normatiewe beginsel en dit is dan ook die beginsel wat die probleem van kompeterende godsdienstandpunte en verskillende sienings van die “goeie” oorkom. Sosiale demokrasie verskaf dus 'n wesenlike stel sosiale en ekonomiese regte wat op behoorlike demokratiese beginsels gebaseer is.

Vervolgens verduidelik Thompson (2007, pp. 96 – 97) dat sosiale demokrasie nie net 'n teoretiese regverdiging vir menslike vryheid verskaf nie, maar neem sosiale demokrasie terselfdertyd die empiries-analitiese vraag van wat gedoen moet word, sodat mense die voordele van hulle formeel-gewaarborgde regte kan geniet, ook in ag. Sosiale demokrasie word dus 'n metode om krities belangrike demokratiese beheermaatreëls aan die hele gemeenskap te gee, eerder as net aan die elite van 'n bepaalde politieke party of ekonomiese klas. Arbeiders word teen die skering en inslag van die mark beskerm, die omgewing word teen die destruktiewe kragte van die uitbreidende industrialisering en verbruik beskerm en daar word gepoog om die gaping tussen die Eerste en Derde Wêreldlande te verklein. Die sosiale demokrasie streef nie daarna om die kapitalisme af te skaf nie, maar om dit te “tem” en in ooreenstemming met demokratiese beginsels te bring. Die sosiale demokrasie se klem is dus op die demokratiese behoeftes van die gemeenskap – dit beskerm die gemeenskap teen die ondermynende gevolge van die moderne kapitalisme, dit perk die buitensporigheid van die kapitalisme in en dit verskaf institusionele instellings wat die sosiaal-demokratiese beginsels en die moderne onstabiele, risiko-ondernemende samelewing aanmekaar koppel.

'n Verdere stel kernwaardes van sosiale demokrasie is gelykheid en regverdigheid (Kastning, 2013, pp. 9 – 11). Gelykheid beteken afkeur aan 'n hiërgargiese samelewing, gelykheid voor die reg, regverdige regsdinge en die reg om te kan stem. Die idee dat 'n mens se ras-identiteit, sosiale oorsprong of godsdiensoortuigings die basis vir ongelyke behandeling kan wees, word verwerp.

Sosiale demokrasie is dan ook baie sterk ten gunste van gelyke geleenthede, byvoorbeeld gelyke toegang tot werkseleenthede, basiese gesondheidsorg en die reg tot opvoeding. Minderbevoorregte lede van die gemeenskap, soos arm of gestremde mense, moet staatsondersteuning kry ten einde almal 'n kans te gee om aan die gemeenskap te kan deelneem. Ten einde effektief met bestaande ongelykhede en onregverdighede te handel, moet 'n behoefte-gebaseerde benadering ingestel word. 'n Samelewing wat werklik geregtigheid nastreef, behoort altyd te oorweeg wat minderbevoorregte mense benodig. Sosiale demokrasie erken egter nog steeds die meer gegoede lede van die gemeenskap se prestasies asook die verspreiding van inkomste en eiendom volgens prestasie.

'n Ander belangrike kernwaarde van sosiale demokrasie is solidariteit (Kastning, 2013, pp. 12 – 13). Solidariteit verwys na die bande wat 'n gemeenskap aanmekaar bind. Dié bande bestaan gewoonlik omdat daar een of ander gemeenskaplike lewenswyse of waardes bestaan wat die gemeenskap aanmekaar bind. Solidariteit beskryf ook die gedrag tussen mense om mekaar te help omdat een mens met 'n ander mens simpatiseer en omdat verskillende generasies bereid is om mekaar te ondersteun. Solidariteit beteken dus wedersydse hulp en ondersteuning tussen die sterkere en die swakkere, die ryke en die arme, en die ouere en die jongere. Hierdie bereidheid om mekaar te help, bestaan gewoonlik binne families. Sosiale demokrasie vereis nou net dat dit tot die hele gemeenskap uitgebrei word. Alhoewel solidariteit deur altruïsme gemotiveer word, is daar tog 'n element van selfbelang by betrokke. Byvoorbeeld: Solidariteit en ekonomiese bystand tussen die ekonomies ontwikkelde en ontwikkelende lande van die wêreld verseker globale vrede en handelsbande, terwyl dié ekonomiese bystand tot beide die ontwikkelende lande en die ontwikkelde lande se voordeel strek. Ook: Indien 'n ryk man al sy geld verloor, sal sy gemeenskap sy behoefte om ondersteuning beantwoord. Dus is solidariteit belangrik vir toekomstige individuele “sekuriteit”. Verder berus belastinggefinansierde welsynskemas asook sosiale voorsorgskemas (beskerming teen werkloosheid en voorsiening vir gesondheidsorg en pensioene) op solidariteit. Hierdie skemas (wat 'n geïnstitusionaliseerde vorm van solidariteit is) verskaf sekuriteit aan die individu en help om gelyke geleenthede te verseker. Die strewe om 'n regverdige gemeenskap teweeg te bring en die vrees om aan die onderpunt

van 'n onregverdige gemeenskap op te eindig, is dus baie goeie gronde vir die implementering van solidariteit.

5.3.2 Die beginsels van sosiale demokrasie

Kastning (2013, p. 21) wys uit dat liberale ekonomiese teoretici meen dat die mark die ekonomiese sfeer verteenwoordig en dat die staat die politieke sfeer verteenwoordig en dat die twee sferes heeltemal onafhanklik van mekaar moet funksioneer. Vaut, *et al.* (2011, p. 63) wys verder uit dat liberale ekonomiese teoretici die markte as 'n uitdrukking van vryheid sien en dat daar gevolglik na 'n selfregulerende mark gestreef word. Daarteenoor stel sosiale demokrasie dat volledig vryemarkte tot uitkomstes kan lei wat vir die gemeenskap as 'n geheel ongewens is. Die finansiële krisis van 2008 is een voorbeeld van so 'n ongewenste gebeurtenis. Die blote erkenning van burgerlike regte en vryhede is in elk geval nie genoegsaam nie, aangesien ekonomiese ongelykhede kan lei tot verhoudings van afhanklikheid en ondergeskiktheid, onmenslike werksomstandighede en ongelyke geleenthede om politieke burgerregte te beoefen.

Gevolglik steun 'n sosiaal-demokratiese bestel op sekere beginsels: In die eerste plek, 'n kombinasie van 'n vryemark en 'n sentraal-beplande ekonomie (Pillay, 1990, p. 289). Dit is dus 'n middeweg tussen *laissez-faire*-kapitalisme en Sowjet-kommunisme, gebaseer op die oortuiging dat politieke kragte ekonomiese kragte moet bepaal (Berman, n.d., pp. 12, 20 & 33). Dit gaan egter verder as 'n konvensionele gemengde ekonomie vanweë die fundamentele voorvereiste dat dit gebaseer is op 'n verskeidenheid van ekonomiese eienaarskapsvorms sowel as aktiewe maatreëls om arbeidersinisiatiewe te bevorder en 'n meer gelykstellende gemeenskap te bereik (Pillay, 1990, pp. 288 – 289). In die tweede plek, sosiale demokrasie is van oordeel dat die ekonomie moet berus op die behoud van vrye onderneming ten einde private inisiatief aan te moedig, maar dat die staat die basiese reëls moet vasstel waarop die ekonomie moet funksioneer. Gevolglik is sosiale demokrasie ten gunste van die verankering van markte deur middel van politiek-opgelegde raamwerke en staatsregulering (Vaut, *et al.*, 2011, p. 63).

In die derde plek, sosiale demokrasie is van oordeel dat private eienaarskap steeds gehandhaaf moet word (Pillay, 1990, p. 289). Die produksiemiddele bly in private hande, maar die staat waak teen buitensporige konsentrasies van ekonomiese mag ten einde vrye kompetisie te verseker. Private eiendom word dus sosiaal ingebed en het verpligtinge teenoor die samelewing (Vaut, *et al.*, 2011, p. 30). Vandaar die gedagte van *noblesse oblige* – die mens het verpligtinge teenoor ander mense (Ortega y Gasset, 1972, p. 48). In die vierde plek, die vryemark bly die basiese meganisme wat die toekenning van hulpbronne en die verspreiding van goedere en dienste reguleer (Pillay, 1990, p. 289). Die staat kan egter minimum salarisse vir sekere vorme van arbeid vasstel. Dit mag ook die pryse van essensiële goedere, byvoorbeeld landbou produkte, reguleer ten einde prysfluktuasies uit te skakel of om benadeelde sektore van die ekonomie te help. In die vyfde plek, die beskerming van die minder bevoorregte deur verskeie sosiale voorsorgvoordele, byvoorbeeld gratis onderwys, werkloosheidsversekering, pensioenskemas, gesubsidieerde gesondheidskemas, ensovoorts. Die grens tussen wat gratis vir die burger moet wees en waarvoor betaal moet word, moet demokraties besluit word met inagneming van die nasionale ekonomiese plan en sy prioriteite (Pillay, 1990, p. 301).

In die sesde plek, ekonomiese groei (Vaut, *et al.*, 2011, pp. 66 & 68). Ekonomiese groei beteken dat 'n land se Bruto Binnelandse Produk (BBP) toeneem ten einde 'n minimum vlak van voorspoed vir die individu en die gemeenskap te verseker. Dit op sy beurt beteken weer hoë produktiwiteit en kapitaalsvorming. In die sewende plek, sosiale geregtigheid. Sosiale geregtigheid beteken die realisering van 'n voldoende lewenstandaard, dat vrouens se werksomstandighede nie minderwaardig teenoor mans s'n sal wees nie, gelyke betaling vir gelyke werk; dat voldoende voedsel, klerasie en behuising beskikbaar is; dat die reg tot opvoeding bestaan, en dat die volledige ontwikkeling van die menslike persoonlikheid bevorder sal word.

In die agste plek, ekonomiese volhoubaarheid (Vaut, *et al.*, 2011, pp. 70 – 71). Volhoubaarheid omvat drie aspekte, naamlik 'n omgewingsaspek, 'n ekonomiese aspek en 'n sosiale aspek. Omgewingsvolhoubaarheid beteken dat die omgewing so ver as moontlik ongeskonde bly as 'n onontbeerlike basis van lewe vir toekomstige generasies. Omgewingsvolhoubaarheid behels onder andere aangeleenthede soos

klimaatsverandering, volhoubare vervoerontwikkeling, volhoubare produksie en konsumpsie, bewaring van natuurlike hulpbronne, verbetering van luggehalte om menslike gesondheid te verseker, die bevegting van sosiale uitsluiting, en die implementering van volhoubare ontwikkeling ten einde armoede te beveg. Ekonomiese volhoubaarheid beteken dat rykdomskepping ook vir toekomstige generasies moontlik moet wees. Dit beteken dat openbare uitgawes gefinansier en dat langtermyn belegging in onderwys, navorsing en infrastruktuur geïmplementeer moet word. Sosiale volhoubaarheid beteken die volgehoue deelname van alle lede van die gemeenskap aan projekte en die blywende oplossing van alle vorms van sosiale spanning.

In die laaste plek, sosiale demokrate aanvaar die idees van Eduard Bernstein dat politieke doelwitte voorrang in die ekonomie moet hê en dat die beginsels van hervorming, vooruitgang, kompromie en 'n belange-balans anderkant die grense van klassebelange bevorder moet word (Platzek, Steinbrück & Steinmeier, n.d., p. 3). Hulle is verder van oordeel dat die dinamika van die mark aan sosiale hervorming en sosiale vernuwing gekoppel moet word ten einde groei en voorspoed vir alle segmente van die samelewing te verwerklik. Om dít te bereik steun sosiaal-demokrate op parlementêre demokrasie (Van den Boomen, n.d., p. 5). Hulle is van oordeel dat die politieke mag deur middel van demokratiese metodes verwerf moet word, waarna die bestaande kapitalistiese stelsel geleidelik aan progressiewe hervormings onderwerp moet word (Leatt, Kneifel & Nürnberger, 1986, p. 181). Sosiaal-demokrate is daarteen dat die ekonomie deur middel van gewelddadige rewolusie ontwig word en dat 'n totalitêre regime dan daarna 'n heeltemal nuwe politieke ekonomie ontwerp. Omdat sosiale demokrasie op parlementêre demokrasie steun, beteken dit binne die Suid-Afrikaanse konteks ten minste 'n nie-rassige demokraties-verkose regering (Pillay, 1990, p. 288).

5.4 Praktiese toepassing van 'n sosiaal-demokratiese bestel op Suid-Afrika

5.4.1 Moontlike politiek-ekonomiese modelle weg van die kapitalisme

Met betrekking tot die sosialisme wys Schreiner (1994, p. 15) daarop dat daar algemene konsensus is dat gesentraliseerde beplanning en sosialisering by redelike groot ekonomieë onwerkbaar is. Hierdie navorsing moet gevolglik myns insiens teen die breër internasionale debat tussen twee kompeterende politiek-ekonomiese modelle beskou word (Van Eck, n.d., pp. 1 – 3 & 16). Aan die een kant is die liberale demokrasie met sy Angel-Saksiese kapitalisme, soos verteenwoordig deur die Verenigde State van Amerika. Aan die ander kant is die modelle waar die staat die ekonomie bepaal, te wete die Oos-Asiese model (die “Oos-Asiese Tiere”) (Suid-Korea, Hongkong, Singapoer en Taiwan) of sosiale demokrasie (die Skandinawiese lande, Oostenryk, Nederland, ensovoorts). Beide dié modelle funksioneer binne 'n demokratiese politieke struktuur en is om dié rede binne 'n Suid-Afrikaanse konteks aanvaarbaar. Die politieke struktuur van die Oos-Asiese lande beklemtoon die belangrikheid van die staat in die ekonomie en is om dié rede verder binne 'n Suid-Afrikaanse konteks aanvaarbaar, maar dit is relatief outoritêr en dus om dié rede in die finale instansie nie binne 'n Suid-Afrikaanse konteks aanvaarbaar nie.

Volgens Terreblanche (2014, pp. 87 – 88) is sosiale demokrasie nie as 'n verwysingsraamwerk en as 'n model van sosio-ekonomiese ontwikkeling vir Suid-Afrika oorweeg nie omdat die Uitvoerende Oorgangsraad (UOR), bestaande uit agt lede van die NP-regering en agt kernleiers van die ANC, in November 1993 'n ooreenkoms aangegaan het wat Suid-Afrika tot die neo-liberale verwysingsraamwerk en markfundamentalisme verbind het. Van Eck (n.d., p. 2) is van oordeel dat die sosiaal-demokratiese model tans nie genoegsaam as 'n model van sosio-ekonomiese ontwikkeling vir Suid-Afrika gedebatteer en ondersoek word nie, ten spyte van sy teoretiese krag en ten spyte van die feit dat dit meer verenigbaar met Suid-Afrika is as die Oos-Asiese model. Aangesien Suid-Afrika by definisie 'n konstitusionele demokrasie is, is dit net logies dat die sosiaal-demokratiese model meer gedebatteer en ondersoek moet word. Dié model kan 'n baie groot bydrae tot

Suid-Afrika se sosio-ekonomiese ontwikkeling lewer en ook al die land se ekonomiese probleme aanspreek.

Ek stem met Van Eck saam dat die sosiaal-demokratiese model meer gedebatteer en ondersoek moet word. Ek vind verder aansluiting by Milner (2002, pp. 6 & 36) wat meen dat 'n mens deur middel van die rasonale-keuse model, wat met die aanname werk dat 'n rasonale individu die voordele en nadele van alternatiewe sosio-ekonomiese stelsels teenoor mekaar kan opweeg en dan daarna 'n bepaalde keuse, gebaseer op sy belange, kan kies. 'n Mens kan dan vervolgens 'n rasonale keuse uitoefen oor hoe sy institusionele instellings daar moet uitsien. Ten slotte stem ek saam met Scott (2006, pp. 1, 3 & 9) dat 'n mens, by die oorweging van alternatiewe sosio-ekonomiese stelsels, kennis behoort te neem van die buitengewone goeie sosio-ekonomiese prestasies van die sosiaal-demokratiese lande van die wêreld.

5.4.2 Die rol van die staat

Die heropbou en ontwikkeling van Suid-Afrika kan volgens Terreblanche (2002, pp. 446 – 449) net deur 'n leidende en bekwame staat, 'n florerende private sektor en die aktiewe betrokkenheid van alle sektore van die burgerlike samelewing realiseer. Die staat mag nie toelaat dat hy die junior vennoot van die magtige besigheidsektor word en 'n liberale, kapitalistiese weergawe van demokratiese kapitalisme aanvaar nie. Die rol van die staat mag nie beperk word nie en die taak om die ekonomie te “herorganiseer” mag nie aan die besigheidsektor oorgelaat word nie. Die feit dat die staat tans moet optree in die skaduwee van die magtige, selfversekerde en dogmatiese leierskorps van die besigheidsektor help ook glad nie dat die staat selfgating opbou nie. Die swakheid van die staat en die onvermoë van sy burokrate belemmer die regering ernstig om 'n sosiaal-demokratiese benadering en 'n werklik ontwikkelende staatsbeleid te implementeer. Om 'n sosiaal-demokratiese benadering te implementeer, sal die regering meer moet spandeer aan die opleiding van staatsamptenare en sterker moet optree teen nepotisme, korrupsie en baantjies vir boeties wat redelik algemeen in die Suid-Afrikaanse politieke, openbare en private sektore voorkom. Alle vorms van korrupsie is 'n kwaadaardige gewas wat

uitgewis moet word. Die regering behoort dus meer aan die sekuriteit en die regstelsel van die staat te spandeer ten einde korrupsie uit te roei.

Terreblanche (2002, p. 449) argumenteer verder dat Suid-Afrika se dilemma is aan die een kant dat die kapitalistiese enklawe duidelik disfunksioneel is en nie die probleme van die arm deel van die bevolking kan oplos nie, vanweë sy hoogs betwyfelbare groei- en werkskeppingvermoëns. Die ekonomiese groei die afgelope 20 jaar was baie teleurstellend ten spyte van al die voorregte wat aan die besigheidsektor toegeken is. Wat egter nog meer teleurstellend is, is dat selfs as die kapitalistiese enklawe 'n hoër groeikoers kan bereik, is dit hoogs onwaarskynlik dat dit tot meer werkseleenthede sal lei of dat dit 'n "deursyferingseffek" na die armes sal hê. Die kapitalistiese enklawe kan dus nie die armes van hul armoede, werkloosheid en ander probleme "red" nie. Aan die ander kant het die huidige regering ook nie die vermoë of die wil om die armes te "red" nie. Die politieke elite in beheer van die staat moet oortuig word van die disfunksionaliteit van die kapitalistiese enklawe, sodat hulle hul groot verantwoordelikheid kan nakom om oplossings vir armoede en werkloosheid te bedink en te implementeer. Dit beteken dat die regering meer sensitief vir die posisie van die armes moet wees en meer geldend moet begin optree om die sosio-ekonomiese probleme van die land op te los.

5.4.3 Die rol van die burgerlike gemeenskap

Gedurende die jare van die swart gewapende stryd was daar 'n sterk burgerlike samelewing in die vorm van die *Mass Democratic Movement* (MDM) in Suid-Afrika (Terreblanche, 2002, pp. 449 – 451). Die MDM het dan ook 'n strategiese rol gespeel om die weg te open vir die onderhandelde politieke skikking van 1994. Dié gemeenskapsorganisasies het egter na die 1994-verkiesing ineengestort. Die rede daarvoor was dat hulle hul sentrale fokus verloor het, naamlik die afskaffing van die apartheid-staat. Die huidige passiwiteit van 'n baie groot deel van die burgerlike samelewing is vanuit 'n gemeenskapsbou en sosiaal-demokratiese gesigspunt uiters betreurenswaardig. 'n Goed georganiseerde en lewendige burgerlike gemeenskap behoort 'n groot rol in die ná 1994-heropbou van die samelewing en die herstel van

sosiale geregtigheid te speel. Dit behoort verder 'n lewendige filosofiese bydrae tot die nuwe regering se prioriteite en benadering te lewer. Die lugleegte wat ontwikkel het, as gevolg van die ineenstorting van 'n baie groot deel van die burgerlike gemeenskap in die ná 1994-tydperk, het dit egter vir die ANC en die nuwe regering se leiers moontlik gemaak om ooreenkomste met die besigheidsektor aan te gaan wat hulle nie aan die burgerlike samelewing hoef te verduidelik het nie. Om 'n sosiaal-demokratiese tradisie in Suid-Afrika te vestig, is dit dus baie noodsaaklik dat die burgerlike samelewing weer gereaktiveer word, veral deur die arm deel van die samelewing betrokke te kry. Die burgerlike samelewing se vermoë om homself te ontwikkel en om krities te funksioneer, moet ook bevorder word. Slegs dan kan dit 'n onontbeerlike rol in die definiëring van die “algemene wil”, wat as riglyn vir sosiale beleid moet dien, speel.

5.4.4 'n Ekonomie gebaseer op 'n vryemark en sentrale beplanning

Die vernietiging van die Suid-Afrikaanse vryemark ekonomie is volgens Pillay (1990, pp. 290 – 291) nie 'n doelwit van die sosiale demokrasie nie. Kompetierende markte verskaf juis sosiaal-bruikbare terugvoermeganismes en gevolglik 'n motivering vir ekonomiese rasonale besluite. Vryemarkte stimuleer verder kostevermindering en die aanpassing van produksie tot vraag asook vernuwings. Die markte behoort hoofsaaklik met die struktuur van produksie deur sektore en besighede en die bepaling van pryse besorg te wees. 'n Groot deel van die produksie van goedere en dienste behoort dus steeds deur die vryemark te geskied. Dit is dus belangrik dat kompetisie sal voortbestaan ten einde die ontwikkeling van buitensporige konsentrasies ekonomiese mag te verhoed, behalwe waar die ekonomie 'n enkele produseerder regverdig. Vir die mark om te kan funksioneer, is 'n prysstelsel dus nodig wat of vry is om te reageer op vraag en aanbod of indien dit beheer (of belas of gesubsidieer) word, moet dit beheer word met die doel om 'n verlangde resultaat te lewer eerder as om bloot bevele uit te vaardig.

Nogtans meen Pillay (1990, pp. 290 & 293) dat die handhawing van die huidige vryemarkproses geen waarborg is dat die ekonomie na 'n sosiaal-aanvaarbare en ekonomiese betekenisvolle pad in Suid-Afrika sal lei nie. 'n Toepaslike balans behoort

dus gevind te word tussen sentrale beplanning (die poging deur die staat om produksie en verspreiding te reguleer ten einde sosiale doelwitte te bereik) en die vryemark (die vasstel van produksie en verspreiding deur onafhanklike besighede). Ekonomiese beplanning behoort egter nie verder as belangrike, makro-ekonomiese, veranderlike groothede te gaan nie, terwyl markte toegelaat moet word om gedetailleerde produksie uitsette asook relatiewe pryse deur die optrede van kompeterende besighede, onbelemmerd deur sentrale beheer, te bepaal. Verder behoort belastings en subsidies gebruik te word om aan besighede openbare keuses aangaande omgewingsbeskerming, verkieslike patrone van inkomsteverspreiding en enige ander relevante faktor, wat deur markte nagelaat word, te gee. Tog behoort die invloed van markte nie verder as produksiebesluite en relatiewe pryse te strek nie. Ekonomiese beplanning behoort alle belangrike ekonomiese veranderlikes te beheer ten einde sulke makro-ekonomiese euwels soos werkloosheid, inflasie en wanbalanse in internasionale handel te bekamp of te verhoed. Markte reageer gewoonlik stadig of stel hulleself aan ekonomiese en sosiale koste bloot wat nie aanvaarbaar is nie. Dit beteken dus dat om op die huidige Suid-Afrikaanse markte te vertrou 'n swak keuse is om makro-ekonomiese wanbalanse reg te stel.

In die geval van 'n Suid-Afrikaanse sosiaal-demokratiese staat behoort ekonomiese besluitneming volgens Harvey (2015, p. 249) op konsensus oftewel instemmende drieledige onderhandelinge te berus. Pillay (1990, p. 294) stel in dié verband verder dat 'n Suid-Afrikaanse sosiaal-demokratiese staat behoort te funksioneer deur deelnemers te oortuig dat hulle voordeel daaruit sal trek deur “die plan” te volg. Indien deelnemers nie die administratiewe leiding volg nie, kan hulle daarop gewys word dat hulle voorregte hulle ontnem sal word of dat hulle boetes opgelê sal word. Samestemmende beplanning beteken verder dat die beplanningsgesag verteenwoordigers van verskillende Suid-Afrikaanse belange-groepe asook staatsdiensamptenare en beplanningstegnici by die proses betrek, byvoorbeeld: kapitaalkragtige gemeenskapslede, die militêre sektor, georganiseerde besigheid, georganiseerde landbou, georganiseerde belastingbetalers, georganiseerde verbruikers en verteenwoordigers van die verskillende streke van Suid-Afrika. Met samestemmende beplanning behoort beplanningsdoelwitte deur verteenwoordigers van groot en klein besighede, arbeid, landbou, finansies, die openbare sektor,

ensovoorts, aanvaar te word. Daar behoort ook oor sulke makro-ekonomiese veranderlikes soos groeikoerse van geld, krediet, indiensneming, arbeidsproduktiwiteit, en loon- en prysvlakke ooreengekom te word. Dieselfde geld met betrekking tot veranderinge in belastings en uitgawes, sowel as die wyses waarop tekorte en oorskotte gefinansier word. Selfs veranderinge met betrekking tot invoere, uitvoere, kapitaalbewegings en die betalingsbalansposisie moet deur samestemming goedgekeur word.

Vir Pillay (1990, p. 290) beteken 'n Suid-Afrikaanse sosiaal-demokratiese bestel dus 'n mengsel van instellings wat die vryemarkprosesse met kollektiewe strategiese doelwitte kombineer. So 'n sosiaal-demokratiese bestel sal dus die ekonomie anderkant die ekstreme posisies van suiwer *laissez-faire*-kapitalisme en tradisionele sentrale beplanning beweeg. Die ekonomie moet dus op die grondslag van vryemarkte en samestemmende beplanning gebou word. Dit sal dus 'n gemengde ekonomie met duidelik gedefinieerde rolle vir vryemarkte en beplanning wees. In ooreenstemming met Pillay stel Panitch (1977, p. 73) verder dat die siening van 'n gemengde ekonomie in die finale instansie op die idee moet berus dat daar 'n sterk onderlinge afhanklikheid tussen die belange van die opponerende sosiale groepe (kapitaal en arbeid) in die ekonomie voorkom en dat private eienaarskap en die private wyse van produksie met demokratiese beheer van die ekonomie versoen kan word.

5.4.5 'n Klasse-kompromis tussen kapitaal en arbeid

Carlsson en Lindgren (2007, pp. 39 & 42) wys daarop sosiaal-demokratiese analises op die konflik tussen kapitaal en arbeid fokus. Sodanige konflik handel oor aangeleenthede soos hoe produksie moet geskied en hoe produkte versprei moet word. Verder streef werkgewers daarna dat hul winste vermeerder word, terwyl arbeiders daarna streef dat hulle groter salarisse kry. Werkgewers wil besluit oor arbeiders se oortydbetaling, vakansiedae en wie om aan te stel of af te dank, terwyl arbeiders groter seggenskap in hulle werksure en arbeidsbepalings en voorwaardes wil verkry. Sodanige konflik hoef egter nie tot nadeel van die samelewing te wees nie, maar dit kan in 'n dinamika omskep word wat tot ekonomiese groei kan bydra.

Om dié konflik tot voordeel van die samelewing te omskep, word 'n arbeidsituasie vereis waarin die belange van die arbeiders dieselfde waarde as dié van die werkgewers geniet, waar gesamentlike verantwoordelikheid bevorder word en waar daar 'n balans in die verhoudinge tussen kapitaal en arbeid voorkom. In kort, dit beteken na my oordeel een of ander sosiaal-demokratiese klasse-kompromis tussen kapitaal en arbeid.

In samehang met Carlsson en Lindgren se stellings meen Van Eck (n.d., pp. 10 – 11) dat 'n belangrike politieke dilemma in Suid-Afrika is hoe om beide demokratiese stabiliteit en markgedrewe ekonomiese groei in 'n land met hoë vlakke van sosiaal-ekonomiese ongelykheid te bewerkstellig. Suid-Afrika se ekonomiese posisie is nie bloot die gevolg van anonieme ekonomiese kragte nie, maar 'n refleksie van voortgaande botsings tussen kapitaal en arbeid. Arbeid is tans aan die staat en die groot kapitaalkragtige entiteite in Suid-Afrika ondergeskik. Beide besigheid en arbeid tree ideologies en in 'n partikuliere belang op, eerder as pragmaties. Die korrekte institusionele instellings vir pragmatisme om te seëvier is dus nie in plek nie, in teenstelling met 'n land soos Swede waar sulke instellings wel bestaan.

Die wyse waarop bogenoemde dilemma aangespreek moet word, is volgens Van Eck (n.d., pp. 7 – 9, 11 & 14 – 15) gebaseer op 'n klasse-kompromis. Volgens haar is 'n klasse-kompromis die essensiële bestanddeel wat benodig word vir 'n sosiaal-demokraties-gebaseerde ontwikkelingstrategie om te kan werk vir Suid-Afrika. Die huidige Nasionale Raad vir Ekonomiese Ontwikkeling en Arbeid (NEDLAC) faal ten opsigte van die idee dat daar 'n klasse-kompromis tussen besigheid en arbeid bestaan. Wat Suid-Afrika dus benodig is 'n goed-gefundeerde klasse-kompromis ondersteun deur goed-funksionerende institusionele instellings. Volgens haar is die volgende aangeleenthede van belang: Eerstens, by die sosiale demokrasie berus 'n klasse-kompromis op die volgende drie elemente: “gereguleerde soepelheid” waarin arbeid en besigheid oor veranderinge met betrekking tot arbeid-standaarde onderhandel, sosiale burgerskap wat basiese inkomstesekerheid verseker, en verhoogde besigheidsbelastinge om sosiale voorsorg te finansier. Tweedens, behalwe kompromie is 'n ander baie belangrike sleutelement van sosiale demokrasie dissipline. In lande soos die Verenigde State en Oos-Asië word

dissipline deur onderdrukkende maatreëls; soos markkragte, inflasie, die inperking van verbruik, ensovoorts; afgedwing. By sosiale demokrasie word dissipline deur middel van koördinasie bewerkstellig. Derdens, die doel van sosiale demokrasie is dus nie 'n komplekse regeringstelsel, institusionele instellings of wigte en teenwigte nie, maar om die wanverhouding en onverenigbaarheid tussen die regeerders en die bevolking te oorkom. Vierdens, die sosiaal-demokratiese model beklemtoon kompromisse en hoë-vlak koördinasie wat beteken dat alle beleidsaangeleenthede; byvoorbeeld gesondheid, familie, die ekonomie, onderwys en die arbeidsmark; aaneengekoppel word. In dié opsig word die sosiaal-demokratiese staat dus primêr 'n "voorkomende staat" – dit belê in die heil van sy bevolking.

Die sosiaal-demokratiese model is dus volgens Van Eck (n.d., pp. 8 – 9, 11 & 15) 'n baie bruikbare model wat op Suid-Afrika van toepassing gemaak kan word. Die sosiaal-demokratiese idee van 'n klasse-kompromis kan Suid-Afrika 'n ontwikkelingsvisie gee, gebaseer op demokratiese regeringsbeginsels, wat hy nog nooit werklik voorheen gehad het nie. Dit stel 'n aanvaarbare politieke stelsel in plek gebaseer op maatreëls soos samewerking, pragmatisme en kompromisse. So 'n klasse-kompromis kan demokratiese stabiliteit en markgedrewe ekonomiese groei tesame met die implementering van groter sosio-ekonomiese gelykstelling bewerkstellig. Verder kombineer die sosiale demokrasie die beginsels van hervorming, vooruitgang, kompromisse en 'n belange-balans anderkant die grense van klas. Sosiale demokrasie koppel ook die dinamika van die mark met sosiale hervorming en sosiale vernuwing ten einde ekonomiese groei en vooruitgang vir alle mense op alle vlakke van die samelewing te bewerkstellig. Gevolglik beskerm sosiale demokrasie die belange van die arbeiders sowel as dié van die werkgewers.

5.4.6 Arbeidsmarkbeleid

Suid-Afrikaanse werkskepping en werkloosheid verteenwoordig volgens Pillay (1990, p. 299) baie groot uitdagings wat aangespreek moet word. Ten einde werkloosheid te verminder en na volle indiensneming te beweeg, word 'n beleid vereis wat behoefte-skeppende strategieë, soos openbare werksprogramme en arbeidsintensiewe sosiale dienste, implementeer. Scott (2006, pp. 2 – 3) meen dat

volle indiensneming bevorder kan word deur die verskille wat tussen die salarisse op die arbeidsmark voorkom te verminder, deur 'n toereikende sosiale loon te verseker, en deur die mobiliteit en vaardighede van die werksmag te verbeter deur omvattende, aktiewe arbeidsmarkprogramme. Pillay (1990, p. 299) betoog verder dat die Suid-Afrikaanse staat die rol van werkgewer van laaste instansie behoort te speel. Werkskepping kan ook bevorder word deur 'n veelheid van verskillende tipes produseerders; insluitende medewerkende, private en openbare sektore; aan te moedig. In sommige sosiaal-demokratiese lande, byvoorbeeld Swede, tree die staat dan ook as werkgewer van laaste instansie op. Agentskappe van die staat verskaf werkseleenthede, byvoorbeeld openbare arbeidsprojekte, openbare dienste, beskermde arbeid, ensovoorts, aan diegene wat nie elders werk kan vind nie.

Verder behoort die Suid-Afrikaanse regering na Pillay (1990, pp. 299 – 300) se mening instellings te skep en programme te bevorder wat dit vir die staat moontlik sal maak om as werkgewer van laaste instansie op te tree. Dit maak sin om inkomste-ondersteuning aan arbeiders wat tussen werkseleenthede is te verskaf. Die Suid-Afrikaanse regering behoort ook werkseleenthede aan langtermynwerkloses te voorsien. Suid-Afrikaanse wetgewing wat private werkvoorsieningsagentskappe magtig, wat vir private wins opereer, behoort herroep te word. Boonop funksioneer die arbeidsmark, net soos die aandelemark, die beste wanneer alle inligting op een plek versamel word, waarna dit maklik aan alle geïnteresseerde partye beskikbaar gestel kan word. Die Sweedse stelsel bring arbeiders wat werkseleenthede soek en werkgewers wat arbeiders verlang in kontak met mekaar deur sentraal-versamelde inligting wat op videoterminalen in plaaslike dienssentrums beskikbaar gestel word. Die Sweedse regering se arbeidsmarkbeleid strek ook tot by 'n jeugwerkverskaffingskema en die heropleiding van werklose arbeiders. Ten einde die funksie van werkgewer van laaste instansie te vervul, is toepaslike Suid-Afrikaanse instellings dus nodig. 'n Nasionale Werkgewerskommissie, soos in die geval van Swede, kan in dié verband 'n nuttige rol vervul.

5.4.7 Hervormings by die werksplek

Pillay (1990, pp. 295 & 297 – 299) is baie sterk ten gunste van die demokratisering van die Suid-Afrikaanse werksplek om sodoende die basis vir wyer politieke demokrasie te lê. Fundamentele hervormings by die werksplek ten einde te verseker dat arbeiders in betekenisvolle rolle betrokke is, is krities belangrik vir die ontwikkeling van 'n meer gelykstellende Suid-Afrikaanse gemeenskap. In dié verband is twee tipes werksplekhervormings van belang, naamlik: besluitnemingsrolle binne besighede en makro-tegniese veranderinge.

Die eerste groep hervormings wat volgens Pillay (1990, pp. 298 – 299) in Suid-Afrika geïmplementeer kan word, behels besluitnemingsrolle binne besighede. Eerstens behoort die deelname van arbeiders in besluitneming oor aangeleenthede wat die aard en organisasie van hulle werk raak, uitgebrei te word. Tweedens behoort arbeiders deur innerlike vergoeding – soos om hul gevoel van prestasie, persoonlike erkenning en hul beheer van die arbeidsproses en verantwoordelikheid te prys – gemotiveer te word. Derdens behoort arbeiders op indirekte wyses by die arbeidsproses betrek te word. So byvoorbeeld kan arbeiders deur middel van arbeidsrade of arbeidskomitees, wat deur arbeiders self of gesamentlik deur arbeiders en bestuurders verkies word, betrek word. Sodanige arbeidsrade kan dan saam met bestuurders belangrike beleidsaangeleenthede aanspreek.

Die tweede groep hervormings wat na Pillay (1990, pp. 297 – 298) se oordeel in Suid-Afrika geïmplementeer kan word, het met makro-tegniese veranderinge te doen. Eerstens moet die klem wees op pogings om kommunikasie en menseverhoudinge binne die besigheid te verbeter en om konflikte te bestuur. Tweedens behoort arbeiders in winste te deel. Dit sal daartoe lei dat hulle meer produktief funksioneer. Derdens behoort besighede herontwerp te word. Makro-tegniese veranderinge kan ook nuwe organisatoriese vorms, personeelposisies en veranderinge of vervanging van bedryfsuitrusting en tegnologie, ten einde nuwe wyses van funksionering te implementeer, behels. Vierdens behoort buigbare werkskedules ook oorweeg te word. Daar bestaan twee moontlikhede: 'n "Saamgeperste" werkswaek en buigbare werksdaie. In die eerste geval word 'n

normale vyf-dag werkswaek tot drie of vier dae verkort, maar met langer werksure. In die tweede geval word arbeiders toegelaat om hul eie werkskedules, binne bepaalde grense deur die besigheid vasgestel, te kies.

5.4.8 Herverspreidingsbeleid

Herverspreiding behoort in Suid-Afrika volgens Pillay (1990, pp. 301 – 302) deur middel van belastingsbeleid en veranderinge in die organisatoriese strukture van besighede geïmplementeer te word. Eerstens, deur middel van progressiewe belastingstrategieë (hoe hoër die inkome, hoe hoër die belasting) kan 'n vermindering van die indirekte belastinglas op die armes verseker word. Tweedens, veranderinge aan die organisatoriese strukture van besighede kan verseker dat arbeiders 'n groter inspraak in besighede as 'n geheel verkry, eerder as net binne hulle eie arbeidseenhede. Derdens, hervormings met betrekking tot arbeidereienaarskap kan ook deurgevoer word. Daar kan tussen twee algemene vorms van arbeidereienaarskap onderskei word, naamlik bestuursgeïnisieerde en arbeidergeïnisieerde arbeidereienaarskap.

Daarbenewens behoort bestuursgeïnisieerde arbeidereienaarskap na Pillay (1990, pp. 302 – 303) se mening geïmplementeer te word deur 'n program waarin deel van die betaling aan arbeiders aangebied word in die vorm van aandele of opsies om aandele te koop op die basis van senioriteit, salaris of posisie. Andersins kan arbeiders as 'n groep optree en die besigheid deur 'n lening bekom wat terugbetaalbaar is met die winste van die besigheid. Arbeidergeïnisieerde arbeidereienaarskapplanne kan geïmplementeer word deur direkte of verteenwoordigende deelname in die bestuur van die besigheid. 'n Eerste tipe hervorming is die samewerkende benadering waarin arbeiders die besigheid besit en bestuur. 'n Tweede tipe hervorming wat oorweeg kan word, is die insluiting van arbeidervertenwoordiging op besighede se bestuursrade. 'n Derde tipe hervorming is arbeider-selfbestuur of direkte arbeiderbestuur. Anders as in die gevalle van arbeiderdeelname waar arbeiders en arbeidsrade aan die bestuur van 'n besigheid verantwoordbaar is, kan arbeiderdeelname aan arbeiders verantwoordbaar gemaak word. 'n Vierde tipe hervorming is waar 'n besigheid genasionaliseer word. Die

presiese vorm van nasionalisering sal afhang van die aard van die oordrag en die politieke konteks waarbinne dit plaasvind.

5.4.9 Gesonde sosiale verhoudinge en die herstel van sosiale geregtigheid

Voormalige president Thabo Mbeki het by twee geleenthede gestel dat Suid-Afrika 'n land met 'twee nasies' is – die een welgestel en die ander arm (Marais, 2010, p. 247). Vanweë die verspreidingsverskuiwing van die afgelope 40 jaar is die welgestelde deel egter nie meer blank en die arm deel nie meer swart nie (Terreblanche, 2002, pp. 445 – 446). Die welgestelde deel is nierassig en ongeveer een-derde van die bevolking, terwyl die arm deel hoofsaaklik swart en ongeveer twee-derdes van die bevolking is. “Byna alle eiendom, geleenthede en sosio-ekonomiese mag is in die hande van die boonste klas gekonsentreer; terwyl die laer klas verskeie vorme van verlies en ontbering ervaar. Die groot gaping tussen hierdie twee klasse, wat die afgelope 20 jaar selfs verder verdiep het, het die potensiaal om die Suid-Afrikaanse samelewing te destabiliseer. Dit is nie moontlik om 'n stelsel van demokratiese kapitalisme en 'n vooruitstrewende Suid-Afrika op sulke skerp ongelykhede; soos die ongelyke verspreiding van mag, eiendom en geleenthede; te baseer nie”. In teenstelling tot wat kapitaliste so graag beweer, sal ekonomiese groei nie die gaping tussen die boonste en laer klasse oorkom nie. Dus moet daar gefokus word op 'n meer gelyke verspreiding van inkomste, mag en geleenthede ter wille van sosiale geregtigheid. Die Suid-Afrikaanse regering behoort dus 'n sosiaal-demokratiese en ingrypende benadering te volg ten einde armoede en ongelykheid aan te spreek.

5.4.10 Sosiale welvaart

In 'n tipiese, liberale, kapitalistiese land soos Suid-Afrika is daar na Terreblanche (2002, pp. 451 – 453) se oordeel “tans 'n sterk tendens om ekonomiese groei aan sosiale welvaart gelyk te stel. So byvoorbeeld word baie keer gestel dat as die Bruto Binnelandse Produk (BBP) met 3% gegroei het, dan het welvarendheid met 3% toegeneem. Diegene wat ekonomiese groei aan welvaart gelykstel, is skuldig

daaraan om te dink dat ekonomiese groei die hoogste doelwit van ekonomiese aktiwiteit is". "Die groot klem wat die ná 1994-regering op ekonomiese groei as die geneesmiddel vir Suid-Afrika se werkloosheid en armoede plaas, wys dat hy die reduksionistiese materialisme van die neo-liberale, Brits-Amerikaanse wêreld onkrities aanvaar het". Dat ekonomiese groei wel 'n bydrae kan lewer om werkloosheid en armoede te verlig is waar, maar dan moet dit onder streng gedefinieerde voorwaardes geskied. "Die 2,7% BBP-groei van 1994 tot 2002 het egter nie tot werkskepping, armoedeverligting of selfs 'n meer gelyke verspreiding van inkomste gelei nie. Dit was hoofsaaklik die boonste 30% van die bevolking wat voordeel getrek het uit hierdie ekonomiese groei. Indien 'n mens in ag neem die ongelyke verspreiding van mag, eiendom en geleenthede tussen die verskillende klasse van die samelewing en die moontlikheid dat die regering met sy dogmatiese neo-liberale beleid sal voortgaan, dan is dit hoogs onwaarskynlik dat selfs 'n nog hoër BBP-groeikoers enige verskil sal maak".

Suid-Afrika behoort volgens Terreblanche (2002, pp. 453 – 454) te besluit "wat sy belangrikste behoeftes is en hoe hy sy opbrengs tussen sy verskillende behoeftes moet versprei. Hierdie besluit kan nie eksklusief aan die vryemarkstelsel oorgelaat word nie. Die slagspreek dat 'die mark die beste weet' is nie op Suid-Afrika van toepassing nie. Baie besluite wat tans deur die disfunksionele mark geneem word, behoort kollektief deur die demokratiese proses en deur volgehoue openbare diskoers geneem te word, veral wat die nasionale belang is en wat die sosiale welvaart van die samelewing die beste bevoordeel. Die kern van 'n sosiaal-demokratiese en menslike stelsel is dus die volgende: Die kapitalistiese sektor moet skaars hulpbronne so effektief as moontlik toedeel en redelike groeikoerse behaal en die demokratiese sektor moet kollektief en met volle kennisname van die publiek besluit hoe hierdie opbrengs toegedeel moet word, wat die gemeenskap se belangrikste behoeftes is, en watter goedere en dienste deur die regering verskaf moet word. Indien die kapitalistiese sektor egter te sterk en te invloedryk teenoor die demokratiese staat is, is daar 'n wesenlike gevaar dat die kapitalistiese sektor die funksies van die staat gaan oorneem deur te bepaal hoe opbrengste toegedeel moet word en wat die samelewing se belangrikste behoeftes is. Vanuit 'n sosiale welvaartsoogpunt gesien, is dit 'n baie onaanvaarbare stand van sake. Suid-Afrika

se belangrikste sosio-ekonomiese probleem is dus nie werklik die grootte van sy BBP nie, maar eerder oor hoe ons as 'n nasie dit aanwend”.

5.4.11 Die waardigheid en menslikheid van alle mense

'n Ander belangrike aangeleentheid na Terreblanche (2002, pp. 441 – 444) se oordeel is dat die waardigheid en menslikheid van die grootste deel van die Suid-Afrikaanse bevolking tydens die grootste deel van Suid-Afrika se geskiedenis nie erken is nie. Na die 1994-politieke verandering en die aanvaarding van 'n nuwe grondwet word die menseregte van elke Suid-Afrikaner formeel erken en beskerm. “Dit is baie waar van eerste generasie menseregte, maar nie noodwendig korrek waar tweede generasie ekonomiese en sosiale regte by betrokke is nie. Alhoewel die grondwet voorskryf dat die staat redelike wetgewing en ander metodes moet gebruik om die progressiewe verwerkliking van alle sosiale regte te laat realiseer, het dit nogtans nie tot die nodige mate gerealiseer sover dit die armste deel van die bevolking aanbetref nie”. Ten einde armoede aan te spreek behoort Suid-Afrikaners bereid te wees om meer hulpbronne te mobiliseer om die waardigheid en menslikheid van die armes te herstel. “Met oud-president Mandela se eerste toespraak in die ná 1994-parlement het hy verklaar dat die herstel van die menswaardigheid van die armes 'n belangrike deel van die regering se sosiale beleid is”. “Die harde werklikheid is egter dat die regering tot op datum nog nie daarin kon slaag om 'n mensgeoriënteerde samelewing te skep nie”. “Hierdie onverskilligheid teenoor die armes is in die finale instansie op rasse- en klassevooroordele gebaseer wat baie diep in die Suid-Afrikaanse psige vasgelê is. 'n Fundamentele verandering in die manier waarop Suid-Afrikaners hulle medeburgers sien, is dus essensieel ten einde 'n beter Suid-Afrika te kan bou”.

5.4.12 Uitgebreide welsynsvoordele

Petring (2012, pp. 4, 9 & 39 – 40) wys uit dat die sosiaal-demokratiese idee aangaande vryheid verwesenlik kan word deur middel van uitgebreide welsynsvoordele. Volledige vryheid beteken onder andere vryheid van gebrek en vrees wat net kan realiseer indien die materiële voorwaardes vir 'n selfbepalende

lewe bestaan. 'n Uitgebreide welsynsvoordeelstelsel by 'n sosiaal-demokratiese staat verskil as volg van 'n welsynsvoordeelstelsel by ander state: “Eerstens, in teenstelling tot 'n liberale welsynsvoordeelstelsel is welsynvoorsiening van sosiaal-demokratiese state veel hoër; tweedens, in teenstelling tot 'n konserwatiewe welsynsvoordeelstelsel is die vlak van voorsiening by sosiaal-demokratiese state baie soortgelyk vir alle mense selfs al het hulle baie verskillende vlakke van inkomste; derdens, welsynvoorsiening by sosiaal-demokratiese state is op dieselfde basis vir almal beskikbaar, selfs aan diegene wat geen betalings in dié verband maak het nie”. “Die belangrikste eienskappe van uitgebreide welsynsvoordele is die volgende: dienste is 'n belangrike komponent van die sosiale voorsorgstelsel, finansiële voordele is baie soortgelyk, voordele word deur hoë belastings befonds, die welsynsondersteuning geskied op so 'n wyse dat mense nie as gebruiksartikels beskou word nie, en daar bestaan geen onderskeid tussen ryk en arm nie”. “'n Welsynsvoordeelstelsel berus op die volgende belangrike uitgangspunte: die staat moet die individu teen die belangrikste terugslae van die lewe beskerm asook alle mense se waardigheid bevorder; die staat moet basiese gesondheidsorg, werkloosheidsversekering, pensioenversekering, asook onderwys en opleiding voorsien; en die staat moet belastingsbeleid as instrument gebruik om die verspreiding van inkomste en rykdom in die samelewing te beïnvloed”.

Petring (2012, p. 34) wys verder uit dat binne 'n sosiaal-demokratiese stelsel die voorsiening van gesondheidsorg nie op finansiële vergoeding berus nie, maar op dienste en andersoortige voordele deur die staat. Ognyanova en Petring (2012, p. 130) stel in dié verband dat “die leidende beginsels doeltreffendheid, behoefte-gebaseerde geregtigheid en solidariteit (oftewel 'n samehorigheidsbesef dat risiko's gesamentlik oorkom moet word ongeag 'n persoon se inkomste) is. Deur hoër subsidies of die inwerkingstelling van burgerlike versekering word 'n meer breedgebaseerde en regverdiger befondsing van die gesondheidsorg-stelsel moontlik maak. 'n Meer regverdige kompetisie tussen die verskillende mediese fondse word verseker deurdat verskille in uitbetalings met betrekking tot die verskillende tipes risiko's versoen word, deurdat 'n verpligte versekeringsdrempel afgeskaf word, en deurdat 'n verpligting tot kontraktering namens die

gesondheidversekeringsfondse vereis word. Voorkomende medisyne en maatreëls teen mediese probleme word ook meer uitgebreid beskikbaar gestel”.

“Werkloosheidsversekering is ’n klassieke voorbeeld van ’n inkomste herverspreidingsvoordeel, met ander woorde dit vervang inkomste en is ’n kontant voordeel” (Petring, 2012, pp. 33, 101 & 116). “Behalwe inkomstevervangingsvoordele word ook ander dienste aangebied ten einde die moontlikheid om ’n werk te kry te vergroot, byvoorbeeld die voorsiening van opleiding en verdere opleiding aan werkloses deur die staat se werksverskaffingsdienste”. “Dit beteken dus dat werkloosheidsvoorsiening deesdae nie net tot finansiële vergoeding beperk word nie. Deur hierdie dienste te verskaf word aktiewe arbeidsmarkbeleid versterk, vind finansiële en kwalitatiewe opgradering van opleiding en verdere opleiding plaas, en word werkloosheidsversekering tot werkversekering omskep”. “Pensioenversekering berus in wese op finansiële uitbetalings. Om dit te laat realiseer beteken ’n toename in belasting ten einde minimumpensioenfondse te befonds ten einde sekerheid vir elke mens se oudag te verseker; ’n vermeerdering van die aantal mense wat tot die verpligte pensioenstelsel bydra ten einde pensioenfondse effektief te befonds; ’n hele verskeidenheid van wyses waarop pensioenfondse befonds word; die bevordering van werksgeleenthede aan dames deur onder andere ’n beter balans tussen hulle arbeidslewe en familielewe te bewerkstellig; die bevordering van produktiwiteit deur opleiding en verdere opleiding asook navorsing en wetenskap; en die vermensliking van die arbeidswêreld”.

In die geval van onderwys en opleiding speel finansiële voordele volgens Petring (2012, p. 34) nie ’n rol nie, aangesien dit hoofsaaklik dienste deur die staat behels. Volgens Busemeyer (2012, p. 143) behels “onderwys en opleiding die opgradering van vroeë kinderonderwys, langer periodes van uitgebreide onderwys, meer hulp aan individue, meer aandag aan voldag-onderwys van jong kinders, ’n beter inskakeling by opleiding, ’n beter uitgang uit die opleidingstelsel, ’n verbetering in beweeglikheid van een vlak na ’n volgende vlak van opleiding, die versterking van verdere opleiding, en ’n beter oorhoofse befondsing van die onderwysstelsel”.

In die finale instansie word die sosiaal-demokratiese welsynsvoordeelstelsel volgens Petring (2012, pp. 34, 39 & 89) hoofsaaklik deur belastings eerder as bydraes gefinansier. Deur die hef van belastings akkumuleer die staat 'n inkomste om die sosiale voorsorgstelsel te finansier. “Die finansiering van so 'n welsynsvoordeelstelsel is gebaseer op die beginsel dat finansiële sterk mense meer as finansiële swak mense kan dra – dit beteken 'n stelsel van toenemende inkomstebelasting (hoe groter die inkomste, hoe meer die belasting) en die hef van belasting op welgestelde mense. Daarenteen is indirekte belastings, soos byvoorbeeld Belasting op Toegevoegde Waarde (BTW), sowel as skattingstelsels, nie voordelig nie omdat dit 'n buitengewone hoë las op minder bevoorregte mense plaas. Herverspreiding het nie net te doen met toenemende inkomstebelasting nie, maar ook met hoe die geld gespandeer word en hoeveel gespandeer word. Sosiaal-demokratiese state met hulle vorm van inkomstebelasting en sosiale voorsorgstelsels bereik dan ook relatiewe, gelyke inkomsteverspreiding sonder om ekonomiese dinamiek in te boet. Die bydrae van besighede tot die finansiering van die sosiale voorsorgstelsel kan egter verbeter word indien besighede verhoed kan word om hul bedrywighede en fondse na ander state met laer belastingskale te skuif”. Ten slotte wys Harvey (2015, p. 249) daarop dat sosiale demokrasie sosiale besteding aan welsynsvoordele in die finale instansie nie as 'n las op 'n produktiewe ekonomie sien nie, maar as 'n aktiewe bestanddeel van werkverskaffing.

5.5 Slot

Daar word by sosiale demokrasie aansluiting gevind omdat dit 'n politieke ideologie is wat steun op sekere elemente van liberalisme sowel as op sekere elemente van sosialisme. Vir sosiale demokrasie het die samelewing prioriteit bo die individu. Dus is sosiaal-demokrasie ten gunste van 'n gesentraliseerde politieke stelsel waarin die ekonomie onder openbare beheer is.

'n Belangrike kernwaarde van sosiale demokrasie is vryheid. Vryheid beteken dat mense die vermoë moet hê om besluite sonder dwang te kan neem. Verder is sosiale demokrasie 'n teorie van die demokrasie wat die kontradiksie tussen die teoretiese formulering van politieke en menseregte en die praktiese middele wat

nodig is om dit in die wêreld te laat realiseer aanspreek. 'n Verdere stel kernwaardes van sosiale demokrasie is gelykheid en regverdigheid. Gelykheid beteken afkeur aan 'n hiërargiese samelewing, gelykheid voor die reg, regverdige regsdinge en die reg om te kan stem. Sosiale demokrasie erken egter nog steeds die meer gegoede lede van die gemeenskap se prestasies asook die verspreiding van inkomste en eiendom volgens prestasie. 'n Laaste kernwaarde van sosiale demokrasie is solidariteit. Solidariteit verwys na die bande wat 'n gemeenskap aanmekaar bind. Solidariteit beskryf ook die gedrag tussen mense om mekaar te help omdat een mens met 'n ander mens simpatiseer en omdat verskillende generasies bereid is om mekaar te ondersteun.

Sosiale demokrasie stel dat volledig vryemarkte tot uitkomstes kan lei wat vir die gemeenskap as 'n geheel ongewens is. Gevolglik steun 'n sosiaal-demokratiese bestel op sekere beginsels: In die eerste plek, 'n kombinasie van 'n vryemark en 'n sentraal-beplande ekonomie. In die tweede plek, sosiale demokrasie is van oordeel dat die ekonomie moet berus op die behoud van vrye onderneming ten einde private inisiatief aan te moedig, maar dat die staat die basiese reëls moet vasstel waarop die ekonomie moet funksioneer. Dit beteken dat politieke faktore ekonomiese faktore moet beheer. In die derde plek, sosiale demokrasie is van oordeel dat private eienaarskap steeds gehandhaaf moet word. In die vierde plek, die vryemark bly die basiese meganisme wat die toekenning van hulpbronne en die verspreiding van goedere en dienste reguleer. In die vyfde plek, die beskerming van die minder bevoorregte deur verskeie sosiale voorsorgvoordele. In die sesde plek, ekonomiese groei. Groei beteken op sy beurt weer hoë produktiwiteit en kapitaalvorming. In die sewende plek, sosiale geregtigheid. In die agste plek, ekonomiese volhoubaarheid wat drie aspekte omvat, naamlik 'n omgewingsaspek, 'n ekonomiese aspek en 'n sosiale aspek. In die laaste plek steun sosiale demokrasie op parlementêre demokrasie. Sosiaal-demokrate is van oordeel dat die politieke mag deur middel van demokratiese metodes verwerf moet word, waarna die bestaande kapitalistiese stelsel geleidelik aan progressiewe hervormings onderwerp moet word.

Daar bestaan meerdere politiek-ekonomiese modelle weg van die kapitalisme, byvoorbeeld die model van die "Oos-Asiese Tiers" en die sosiaal-demokratiese

model. Omdat die Oos-Asiese model relatief outoritêr is, is dit binne 'n Suid-Afrikaanse konteks nie aanvaarbaar nie. Daarteenoor is die sosiaal-demokratiese model meer verenigbaar met Suid-Afrika en kan dit 'n baie groot bydrae tot Suid-Afrika se sosio-ekonomiese ontwikkeling lewer en ook al die land se ekonomiese probleme aanspreek.

Die heropbou en ontwikkeling van Suid-Afrika kan net deur 'n leidende en bekwame staat, 'n florerende private sektor en die aktiewe betrokkenheid van alle sektore van die burgerlike samelewing realiseer. Die staat mag nie toelaat dat hy die junior vennoot van die magtige besigheidsektor word en 'n liberale, kapitalistiese weergawe van demokratiese kapitalisme aanvaar nie. Die rol van die staat mag nie beperk word nie en die taak om die ekonomie te "herorganiseer" mag nie aan die besigheidsektor oorgelaat word nie.

Die burgerlike gemeenskap in Suid-Afrika moet 'n voortgaande rol speel deur die regering te monitor. Die burgerlike gemeenskap moet ook 'n strategiese rol speel deur te definieer wat die "algemene wil" is of moet wees. Dit behoort ook 'n lewendige filosofiese bydrae tot die nuwe regering se prioriteite en benadering te lewer. Dit is dus baie noodsaaklik dat die burgerlike samelewing weer gereaktiveer word, veral deur die arm deel van die samelewing betrokke te kry.

'n Sosiaal-demokratiese bestel beteken dus 'n mengsel van instellings wat die vryemarkprosesse met kollektiewe strategiese doelwitte kombineer. Sosiale demokrasie is dus van oordeel dat die ekonomie anderkant die ekstreme posisies van suiwer *laissez-faire*-kapitalisme en tradisionele sentrale beplanning moet beweeg. Die ekonomie behoort dus gebou te word op die grondslag van vryemarkte en samestemmende beplanning. Dit is dus 'n gemengde ekonomie met duidelik gedefinieerde rolle vir vryemarkte en beplanning. Hierdie siening van 'n gemengde ekonomie berus in die finale instansie op die idee dat daar 'n sterk onderlinge afhanklikheid tussen die belange van die opponerende sosiale groepe (kapitaal en arbeid) in 'n kapitalistiese politieke ekonomie voorkom en dat private eienaarskap en die private wyse van produksie met demokratiese beheer van die ekonomie versoen kan word.

Verder is 'n klasse-kompromis 'n essensiële bestanddeel wat benodig word vir 'n sosiaal-demokraties-gebaseerde ontwikkelingstrategie om te kan werk vir Suid-Afrika. So 'n klasse-kompromis moet op die volgende drie elemente berus: “gereguleerde soepelheid” waarin arbeid en besigheid oor veranderinge met betrekking tot arbeid-standaarde onderhandel, sosiale burgerskap wat basiese inkomstesekerheid verseker, en verhoogde besigheidsbelastings om sosiale voorsorg te finansier.

Werkskepping en werkloosheid verteenwoordig baie groot uitdagings wat aangespreek moet word. Ten einde werkloosheid te verminder en na volle indiensneming te beweeg, word 'n beleid vereis wat behoefte-skeppende strategieë, soos openbare werksprogramme en arbeidsintensiewe sosiale dienste, vereis. Volle indiensneming kan ook bevorder word deur die verskille wat tussen salarisse op die arbeidsmark voorkom te verminder, deur 'n toereikende sosiale loon te verseker, en deur die mobiliteit en vaardighede van die arbeidsmag te verbeter deur omvattende, aktiewe arbeidsmarkprogramme. Die Suid-Afrikaanse staat behoort ook die rol van werkgewer van laaste instansie te speel.

Deur die demokratisering van die werksplek word die basis vir wyer politieke demokrasie gelê. Sulke hervormings is ook krities belangrik vir die ontwikkeling van 'n meer gelykstellende gemeenskap in Suid-Afrika. Die eerste tipe werksplekhervorming behels besluitnemingsrolle binne besighede. Eerstens behoort die deelname van arbeiders in besluitneming oor aangeleenthede wat die aard en organisasie van hulle werk raak, uitgebrei te word. Tweedens behoort arbeiders deur innerlike vergoeding gemotiveer te word. Derdens behoort arbeiders op indirekte wyses by die arbeidsproses betrek te word. Die tweede tipe werksplekhervorming het met makro-tegniese veranderinge te doen. Eerstens verwys dit na organisatoriese aangeleenthede. Hier is die klem hoofsaaklik op pogings om kommunikasie en menseverhoudinge binne die besigheid te verbeter en om konflikte te bestuur. Tweedens behoort arbeiders in winste te deel. Derdens behoort besighede herontwerp te word. Vierdens behoort buigbare werkskedules ook oorweeg te word.

Herverspreiding in Suid-Afrika behoort deur middel van belastingsbeleid en veranderinge in die organisatoriese strukture van besighede geïmplementeer te word. Eerstens, deur middel van meer toenemende belastingstrategieë kan 'n vermindering van die indirekte belastinglas op die armes verseker word. Tweedens, veranderinge aan die organisatoriese strukture van besighede kan verseker dat arbeiders 'n groter inspraak in besighede as 'n geheel verkry. Derdens, hervormings met betrekking tot arbeidereienaarskap kan ook deurgevoer word.

Dit is nie moontlik om 'n stelsel van demokratiese kapitalisme en 'n vooruitstrewende Suid-Afrika op skerp ongelykhede; soos die ongelyke verspreiding van mag, eiendom en geleenthede; te baseer nie. In teenstelling tot wat kapitaliste so graag beweer, sal ekonomiese groei nie die gaping tussen die boonste en laer klasse oorkom nie. Dus moet daar gefokus word op 'n meer gelyke verspreiding van inkomste, mag en geleenthede ter wille van sosiale geregtigheid.

In 'n tipiese, liberale, kapitalistiese land soos Suid-Afrika tans is daar 'n sterk tendens om ekonomiese groei aan sosiale welvaart gelyk te stel. Diegene wat ekonomiese groei aan welvaart gelykstel, is skuldig daaraan om te dink dat ekonomiese groei die hoogste doelwit van ekonomiese aktiwiteit is. Die klem wat gewoonlik op ekonomiese groei geplaas word, is nie geregverdig nie sonder dat daar nie ook grondig na die inhoud, kwaliteit en samestelling van hierdie groei gekyk word nie.

Ten einde armoede aan te spreek behoort Suid-Afrikaners bereid te wees om meer hulpbronne te mobiliseer om die waardigheid en menslikheid van die armes te herstel. 'n Fundamentele verandering in die manier waarop Suid-Afrikaners hulle medeburgers sien, is dus essensieel ten einde 'n beter Suid-Afrika te kan bou.

Die belangrikste eienskappe van uitgebreide welsynsvoordele is die volgende: dienste is 'n belangrike komponent van die sosiale voorsorgstelsel, finansiële voordele is baie soortgelyk, voordele word deur hoë belastings befonds, die welsynsondersteuning geskied op so 'n wyse dat mense nie as gebruiksartikels beskou word nie, en daar bestaan geen onderskeid tussen ryk en arm nie. 'n

Uitgebreide welsynsvoordeelstelsel berus op die volgende belangrike uitgangspunte: die staat moet die individu teen die belangrikste terugslae van die lewe asook alle mense se waardigheid beskerm; die staat moet gesondheidsorg, werkloosheidsversekering, pensioenversekering, asook onderwys en opleiding voorsien; en die staat moet belastingsbeleid as instrument gebruik om die verspreiding van inkomste en rykdom in die samelewing te beïnvloed.

'n Sosiaal-demokratiese welsynsvoordeelstelsel word hoofsaaklik deur belastings eerder as bydraes gefinansier. Deur die hef van belastings akkumuleer die staat 'n inkomste om die sosiale voorsorgstelsel te finansier. Sosiale demokrasie is ten gunste van gelykstelling as 'n metode om welsynsvoordele aan almal te verseker. Sosiale demokrasie sien dan ook sosiale besteding aan welsynsvoordele nie as 'n las op 'n produktiewe ekonomie nie, maar as 'n aktiewe bestanddeel van werkverskaffing. Die finansiering van so 'n welsynsvoordeelstelsel is gebaseer op die beginsel dat finansieel sterk mense meer as finansieel swak mense kan dra – dit beteken 'n stelsel van toenemende inkomstebelasting en die hef van belasting op welgestelde mense.

In die volgende hoofstuk sal 'n etiese basis vir 'n nuwe politieke ekonomie uiteengesit word waarna daar na korporatisme as 'n alternatief tot die kapitalisme gekyk sal word.

VI. 'n Uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie as alternatief tot die kapitalisme

6.1 Inleiding

In hierdie hoofstuk is die fokus op die uitgangspunte van die etiese basis van 'n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie in teenstelling tot die kapitalisme en hoe hierdie etiese basis in 'n uitgebreide korporatistiese bestel verwesenlik word. Dit sal as volg aandag geniet: Eerstens, die daarstelling van 'n etiese basis vir 'n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie. Tweedens, die basiese uitgangspunte en funksionering van uitgebreide korporatisme. Derdens, die posisie en rol van kapitaal en arbeid by uitgebreide korporatisme. Hierdie saak sal as volg aandag geniet: Die posisie en rol van kapitaal (wat weer as volg uiteengesit sal word: Private eienaarskap; gesosialiseerde eiendom, staatseiendom en/of gemeenskaplike eiendom; eiendom het sosiale verpligtinge teenoor die samelewing; beperkinge op die interne besluitneming van groot besighede; die kwessie van winste), die posisie en rol van arbeid (wat weer as volg verduidelik sal word: Arbeiders se arbeid moet as menswaardig erken word, die belange van die arbeidersklas moet beskerm word, die reg om werksgeleenthede te beskerm, arbeiders moet eienaars gemaak word, die bepaling van arbeiders se salarisvlakke, die vasstellingswyse van arbeiders se salarisse) en die verhouding tussen kapitaal en arbeid. Vierdens, verhoudinge en wisselwerkings by uitgebreide korporatisme (wat weer as volg hanteer sal word: Die verhouding tussen die ekonomie en die politiek, en die wisselwerking tussen sekere korporatistiese rolspelers).

6.2 Die daarstelling van 'n etiese basis vir 'n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie

Ten einde 'n etiese basis vir 'n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie te formuleer, word daar sterk by bevrydingsfilosofie aansluiting gevind. Die basiese uitgangspunte van bevrydingsfilosofie is deur Emmanuel Levinas (1969, pp. 39, 43, 46, 198, 295 & 304) in een van sy werke *Totality and Infinity: An Essay on Exteriority* geformuleer. Daarin vestig hy die etiek as “eerste filosofie” deur die aangesig-tot-

aangesig (face to face) ontmoeting tussen die Eie en die Ander as uitgangspunt te neem. Die menslike ontmoeting met die gesig van die Ander is onmiddellik 'n etiese aangeleentheid aangesien dit die eerste wyse van “ken” is. Deur te praat/spreek, wat plaasvind deur die blote teenwoordigheid en die naaktheid van die Ander se vel, word 'n aangesig-tot-aangesig ontmoeting moontlik en begin alle diskoers. Na Levinas het Enrique Dussel (1996, pp. 105 – 106; 2013, pp. 420 – 422; n.d., pp. 4 – 5) bevrydingsfilosofie verder uitgebou met verskeie werke onder andere *Ethics of Liberation: In the Age of Globalization and Exclusion*. Sy fokus is op die etiese en historiese posisie van onderdrukte en uitgeslote bevolkings (byvoorbeeld die uitgebuite armes op die randgebied van kapitalisme). Sy vertrekpunt is altyd iemand wat ly, as 'n onderdrukte op 'n politieke of enige ander vlak en wat na vore tree as die subjek van bevryding. Bevrydingsfilosofie aanvaar dus verantwoordelikheid om vir die Ander, die slagoffer, te veg, ten einde hom te bevry sodat 'n gemeenskap sonder slagoffers tot stand gebring kan word.

Die eerste uitgangspunt van 'n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie is dat dit op die reg tot lewe, as die enigste wettige universele beginselbasis, gebaseer moet wees. In dié verband word by bevrydingsfilosofie (Burton, n.d., p. 2; Burton & Osorio, n.d., pp. 7 – 8) en die *ubuntu*-lewensfilosofie (Ramose, 2005, pp. 134 – 136) aansluiting gevind. Ten opsigte van sy fisiese aspek, sowel as sy bestaanswyse, behels hierdie reg die vryheid van die individuele mens om gedurigdeur na die verdediging en beskerming van lewe te streef. Die aktiwiteit van menslike vryheid in hierdie strewe beteken dat arbeid 'n teleologiese gerigtheid is; dit is, 'n doelgerigte menslike aktiwiteit gerig na die bewaring van individuele lewe. Dit moet verder spesifiek verstaan word as die reg om te kan arbeid. Die reg tot lewe kom dus daarop neer dat dit eerstens 'n reg en 'n beginsel van moraliteit en geregtigheid is, tweedens erken dit dat elke mens aan aktiwiteite mag deelneem om die noodsaaklikhede te kry wat nodig is om aan die lewe te bly, en derdens is dit van oordeel dat beperkinge aan ander opgelê mag word in die najaging van sodanige aktiwiteite. In terme van dié beskouing is geen mens dus 'n superieure wese met 'n eksklusiewe reg tot lewe bo ander mense nie. Gevolglik verdien alle mense gelyke sorg, selfs al ontvang hulle ongelyke erkenning.

Die uitgangspunt van die reg tot lewe is dus in direkte teenstelling tot die kapitalistiese idee dat die fisiese van “die ander” ontken word, wat gelykstaande aan die ontkenning van hulle bestaan is – dit is gelykstaande daaraan om hulle “dood” te maak (Ramose, 2005, pp. 147 – 148). Die uitgangspunt van die reg tot lewe beteken dus myns insiens die verwerping van die kapitalistiese uitgangspunt van “kompetisie” en “mededingendheid” waarvolgens die menslike reg tot lewe aan “kompetisie” onderworpe is, terwyl menslike waardigheid gereduseer word tot die omvattende ywer om winste sonder beperking te maak (Ajei, 2007, pp. 48 & 52).

Die tweede uitgangspunt van ’n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie is dat dit op ekonomiese gelykheid gebaseer moet wees. Bevrydingsfilosofie (Dussel, 1996, pp. 7 – 8; 2013, pp. 428 & 430) wys daarop dat die politiek handel met die persoon-tot-persoon verhouding gebaseer op gelykheid, broederskap en solidariteit. Gevolglik moet altyd gevra word wie is geposisioneer buite die stelsel asook binne die stelsel as vervreemde en onderdrukte. Binne die huidige kapitalisme moet daar spesifiek gevra word na die regte van minderhede. Die fokus moet wees op diegene op die randgebied van die kapitalisme, die onderontwikkelde en uitgebuite, die onderdrukte klasse en die gemarginaliseerde groepe wat die groter “sosiale blok van onderdruktes” vorm. Hierdie mense word in die “formele” demokrasieë uitgesluit van besluitneming en funksioneer bloot as ’n “meerderheid” wat gemanipuleer word. Gevolglik moet die klem op die bevryding van die slagoffers van dié onregverdige situasie val. Daar moet dus sterk standpunt ingeneem word teen die kapitalisme as die globalisering van ’n uitvoerende, formele stelsel (die waarde wat waarde akkumuleer, die rykdom wat rykdom teweegbring, die fetisjisme van kapitaal) wat homself as die finale maatstaf van waarheid, geldigheid en uitvoerbaarheid opstel en wat menslike lewe en die waardigheid van miljoene mense vernietig.

Die derde uitgangspunt van ’n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie is dat dit op ’n “kapitalistiese” been van ekonomiese groei en ’n ideologiese transformatiewe been van strategiese ingryping, wat op herverspreiding gerig is, moet berus (Lewis, 1991, p. 30; Vaut, *et al.*, 2011, pp. 66 & 68; Petring, 2012, pp. 13, 15 & 70). Ten nouste gekoppel aan die gedagte van ’n ideologiese transformatiewe been is die vierde uitgangspunt van ’n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie, naamlik

dat die nalatenskap van rasse-kapitalisme en die gepaardgaande sosio-ekonomiese probleme (ongelykhede, armoede, werkloosheid) aangespreek en reggestel moet word. In dié verband word weereens by bevrydingsfilosofie (Dussel, 1978, p. 40) aansluiting gevind wat daarop gerig is om tot diens van die armes te wees wat buite die stelsel staan. Herverspreiding beteken dat diegene wat baie het sommige daarvan moet gee aan diegene wat min het (Petring, 2012, pp. 13, 15 & 70). Die doel van herverspreiding is om armoede en sosiale uitsluiting te bekamp en om die sosiale omstandighede van die mees kwesbare te verbeter. Sonder herverdeling kan menseregte en vryhede in elk geval nie vir almal realiseer nie. Die sosio-ekonomiese probleme kan verder deur middel van spesiale regte en voorregte aan die armes en die minder bevoorregtes aangespreek word, byvoorbeeld deur basiese dienste (water, elektrisiteit, ensovoorts) gratis te verskaf en deur eiendomsbelasting tot die minimum te beperk (Desai, 2002, pp. 96 & 140). Hierdie uitgangspunt impliseer dus myns insiens die verwerping van die bevoordeling van die kapitalistiese klas en die negering van die belange van die armes en minderbevoorregtes soos wat dit tans nog steeds in die Suid-Afrikaanse rasse-kapitalistiese konteks voorkom.

Die vyfde uitgangspunt van 'n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie is dat die belange van arbeiders nie net beskerm en bevorder moet word nie, maar dat hulle inderdaad bemagtig moet word. Fundamentele hervormings by die werksplek ten einde te verseker dat arbeiders in betekenisvolle rolle betrokke is, is dan ook krities belangrik vir die ontwikkeling van 'n meer gelykstellende gemeenskap in Suid-Afrika (Pillay, 1990, pp. 298 – 299 & 301 – 303). Dit kan op verskeie wyses geskied: In die eerste plek kan die deelname van arbeiders in besluitneming oor aangeleenthede wat die aard en organisasie van hulle werk raak, uitgebrei word. In die tweede plek kan veranderinge aan die organisatoriese strukture van besighede verseker dat arbeiders 'n groter inspraak in besighede as 'n geheel verkry. In die derde plek kan arbeiders op indirekte wyses by die arbeidsproses betrek word. In die vierde plek kan arbeiders in die winste van besighede deel. In die vyfde plek kan hervormings met betrekking tot arbeidereienaarskap ook deurgevoer word wat beteken dat arbeiders die reg verwerf om hul eie arbeidsorganisasie en die aard van hul arbeidsituasie te beheer. In die sesde plek kan besighede genasionaliseer word

ten einde arbeiderdeelname in die besluitneming en funksionering van die besigheid te bevorder. Hierdie uitgangspunt beteken myns insiens dus die verwerping van die kapitalistiese idees dat die individue van die kapitaalkragtige klas uitsluitlik die produksiemiddele besit, dat die ekonomiese surplus privaat toegeëien word en dat die eienaarskap van die produksiemiddele en die eienaarskap van die arbeidsmag geskei moet wees (Kotzé & Van Wyk, 1988, p. 67; Legassick, 1974, p. 255).

Die sesde uitgangspunt van 'n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie is dat politieke kragte ekonomiese kragte moet bepaal. Dit beteken dat die staat die basiese reëls moet vasstel waarop die ekonomie moet funksioneer (Berman, n.d., pp. 20 & 33). Dié uitgangspunt staan uiteraard in skerp kontras tot die oortuigings van die liberale staatskonsep en *laissez-faire*-kapitalisme wat die individu se vryheid definieer as die reg om moreel sy eie doelwitte te kies (O'Meara, 2004, p. 63). Dié uitgangspunt staan ook in skerp kontras tot die kapitalistiese idee dat die welsyn van individuele beleggers en internasionale finansierders, as die belang van enkeles wat hul winste wil vergroot, uitsluitlik in ag geneem word (Thompson, 2004, p. 12).

Nou gekoppel aan bogenoemde uitgangspunt is die sewende uitgangspunt van 'n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie, naamlik dat ekonomiese en sosiale gedrag deur sekere waardes, soos geregtigheid, bepaal moet word (Williamson, 2009, p. 26). In dié verband word sterk op die *ubuntu*-lewensfilosofie gesteun omdat dit die waardes, aktiwiteite en lewenshoudings – byvoorbeeld liefde, versorging, verdraagsaamheid, respek, verantwoordelikheid, regverdigheid, geregtigheid, menswaardigheid, en gemeenskaplikheid – uiteensit waarop 'n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie gebaseer moet wees (Khomba & Vermaak, 2012, pp. 3511 – 3512; Museka & Madondo, 2012, pp. 259 – 260; Prinsloo, 2000, pp. 42 – 43). In dié verband word ook op die sosiaal-demokratiese politieke tradisie gesteun omdat dit die waardigheid en menslikheid van alle mense erken en bevorder (Terreblanche, 2002, p. 442).

Bogenoemde uitgangspunt staan uiteraard in skerp kontras tot die kapitalistiese uitgangspunt van *laissez-faire*, *laissez-passer* in terme waarvan elke individu sy eie belang beter kan omskryf en navolg as wat ander persone of die staat dit kan doen.

Daarom mag die staat volgens die kapitalisme nie in die ekonomie inmeng nie, maar slegs die basiese regsraamwerk en sekerheidstelsel verskaf wat die individuele kontraktuele werksaamhede van die private doelwitte ondersteun (Du Toit, 1987, pp. 45 – 46). Die kapitalistiese gedagte dat die markmeganisme soos 'n “onsigbare hand” 'n versoening tussen individuele belange en kollektiewe behoeftes sal bewerkstellig (Leatt, Kneifel & Nürnberger, 1986, p. 8), met die gevolg dat daar geen noodigheid vir staatsregulering in die ekonomie sal bestaan nie (Ajei, 2007, p. 50), moet dus myns insiens deur uitgebreide korporatisme verwerp word.

Die agtste uitgangspunt van 'n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie is dat prioriteit aan die samelewing bo die individu gegee moet word (Praeg, 2014, p. 155). 'n Gemeenskap moet as 'n “organisme” met 'n eindbestemming, 'n lewe en 'n wyse van optrede wat veel wyer strek as die individue waaruit dit bestaan, beskou word (Thompson, 1995, p. 176). Dit staan eerstens in skerp kontras tot die kapitalisme wat die mens as 'n atomistiese individu sien (Evola, 2003, p. 106; 2002, p. 133). Dit staan tweedens in kontras tot die beskouing dat die individu as die samelewing se basiese komponent, 'n doelwit insigself, funksioneer, waar sy “ek” van sy “ons” losgemaak is – dus van die gemeenskap waarvan hy deel is (O'Meara, 2004, pp. 62 – 63). Dit staan derdens in skerp kontras tot dat die kapitalistiese oortuiging dat die volmaakte markeconomie 'n individu-georiënteerde stelsel is en dat die enigste organisatoriese beginsels van 'n politieke ekonomie die eiebelang van die rasonale markdeelnemers en die organisatoriese dissipline wat die mededinging onderling op individue uitoefen, moet wees (Terreblanche, 1980, pp. 19 – 20).

Die negende uitgangspunt van 'n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie is dat tot besluitneming op grond van konsensus gekom moet word. By die *ubuntu*-lewensfilosofie (Wiredu, 1998, pp. 374 – 375; Coetzee, 1998, p. 356) beteken konsensus dat alhoewel daar teenoorstaande standpunte by strydvrage voorkom die opinies nie noodwendig in teenoorstaande kampe sal polariseer nie en dat samesprekings kan voortgaan om 'n ooreenkoms te bereik wat vir almal aanvaarbaar is of ten minste nie nadelig vir enigiemand is nie. Konsensus kan uiteindelik dan ook net bereik word deur 'n bereidwillige opskorting van afkeur in die seëvierende keuse deur die oorblywende minderheid. By sosiale demokrasie funksioneer konsensus

weer hoofsaaklik deur deelnemers te oortuig dat hulle voordeel daaruit sal trek deur die plan te volg (Pillay, 1990, p. 294). Konsensus beteken dan ook dat die beplanningsgesag verteenwoordigers van verskillende belangegroepes asook staatsdiensamptenare en beplanningstegnici by die beplanning en implementering van beleid moet betrek (Harvey, 2015, p. 249). Hierdie uitgangspunt staan myns insiens in skerp kontras tot die kapitalistiese idee dat besluitneming tot die kapitalistiese klas se voordeel, ten koste van die arbeidersklas se belange, moet strek.

Die tiende uitgangspunt van 'n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie is dat die sosiale solidariteit van die gemeenskap nagestreef moet word (Kastning, 2013, pp. 12 – 13). Solidariteit verwys na die bande wat 'n gemeenskap aanmekaar bind. Hierdie bande bestaan gewoonlik omdat daar een of ander gemeenskaplike lewenswyse of waardes bestaan wat die gemeenskap aanmekaarbind. Solidariteit beskryf ook die gedrag tussen mense om mekaar te help omdat een mens met 'n ander mens simpatiseer en omdat verskillende generasies bereid is om mekaar te ondersteun. Solidariteit beteken dus wedersydse hulp en ondersteuning tussen die sterkere en die swakkere, die ryke en die arme, en die ouere en die jongere. Hierdie bereidheid om mekaar te help, bestaan gewoonlik binne families, maar dit moet nou net tot die hele gemeenskap uitgebrei word.

Die gedagte van sosiale solidariteit staan uiteraard in skerp kontras tot die kapitalistiese beskouing dat alle mense losstaande, atomistiese individue is sonder enige behoefte van verbondenheid tot 'n bepaalde gemeenskap (Evola, 2003, p. 106). Die gedagte van sosiale solidariteit staan verder in skerp kontras tot die kapitalistiese idee dat die verantwoordelikheid vir sosiale welstand geïndividualiseer, geprivatiseer en geneutraliseer word. Sodoende word die welgestelde mense onthef van hulle plig tot sosiale verantwoordelikheid en etiese gedrag en word groter ontbering geplaas op diegene wat alreeds min het. Die kapitalistiese etiek dat daar nie plek vir naasteliefde bo selfbelang, barmhartigheid bo doeltreffendheid, of gesamentlike verpligtinge en kollektiewe identiteit bo individuele voordeel kan wees nie, moet dus myns insiens deur uitgebreide korporatisme verwerp word (Ramose, 2005, pp. 139 – 140).

Die elfde uitgangspunt van 'n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie is dat private eiendom gehandhaaf en bevorder moet word (Pillay, 1990, p. 289). Alhoewel daar op hierdie punt by die kapitalisme aansluiting gevind word, word die kapitalistiese gedagte dat eiendom bestaan sodat die individu dit tot sy eie persoonlike voordeel kan uitbuit soos hy wil, verwerp. Binne 'n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie moet eiendom gevolglik beskou word as onderworpe aan 'n hoër reg en as gekoppel aan 'n bepaalde verantwoordelikheid of sosiale posisie (Vaut, *et al.*, 2011, p. 30; Keynes, 1999, pp. 24 & 61). In teenstelling tot die kapitalisme moet eiendom en rykdom dus gesien word as dat dit verpligtinge teenoor die gemeenskap en staat het (Evola, 2002, pp. 146 – 147). Dit is verder belangrik dat Suid-Afrikaanse kleinboere, wat die kern van die private sektor uitmaak, die werklike eienaars van hulle primêre bate – grond – word (Mbeki, 2009, pp. 161 – 162). Om dit te bereik moet die sogenaamde gemeenskapbesitregstelsel, wat in werklikheid staatseienaarskap is, afgeskaf word. Indien nie, kan die grond nie verkoop, verhuur, of as sekuriteit vir 'n lening aangebied word nie en sal ekonomiese ontwikkeling baie beperk bly (Weingast, 2014, p. 20; Rooi, 2017).

Die twaalfde uitgangspunt van 'n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie is dat 'n klasse-kompromis tussen kapitaal en arbeid tot stand moet kom (Van Eck, n.d., pp. 7 – 11 & 14 – 15). 'n Klasse-kompromis is die essensiële bestanddeel wat benodig word vir 'n ware ontwikkelingstrategie om te kan werk vir Suid-Afrika. 'n Klasse-kompromis moet op die volgende drie elemente berus: “gereguleerde soepelheid” waarin arbeid en besigheid oor veranderinge met betrekking tot arbeid-standaarde onderhandel, sosiale burgerskap wat basiese inkomstesekerheid verseker, en verhoogde besigheidsbelastings om sosiale voorsorg te finansier. Deur middel van 'n klasse-kompromis kan beide demokratiese stabiliteit en markgedrewe ekonomiese groei ten spyte van die hoë vlakke van sosiaal-ekonomiese ongelijkheid bewerkstellig word. Baie nou gekoppel aan die idee van 'n klasse-kompromis tussen kapitaal en arbeid is die idee dat dissipline deur middel van koördinasie bewerkstellig kan word.

Die dertiende uitgangspunt van 'n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie is dat die welsyn van alle mense bevorder moet word deur 'n uitgebreide

welsynsvoordeelstelsel (Petring, 2012, pp. 4, 9 & 39 – 40). Die belangrikste eienskappe van uitgebreide welsynsvoordele is die volgende: dienste is 'n belangrike komponent van die sosiale voorsorgstelsel, finansiële voordele is baie soortgelyk, voordele word deur hoë belastings befonds, die welsynsondersteuning geskied op so 'n wyse dat mense nie as gebruiksartikels beskou word nie, en daar bestaan geen onderskeid tussen ryk en arm nie. Verder moet die staat die individu teen die belangrikste terugslae van die lewe beskerm asook alle mense se waardigheid bevorder. Laastens moet die staat gesondheidsorg, werkloosheidsversekering, pensioenversekering, asook onderwys en opleiding aan alle mense voorsien.

Die veertiende uitgangspunt van 'n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie is dat die staat moet toesien dat tweede generasie sosio-ekonomiese regte verwesenlik word (Trispiotis, 2010, pp. 2 – 7; Thompson, 2007, pp. 96 – 97). Dit behels onder meer regte soos die reg tot behuising, die reg tot basiese onderwys, en die reg tot basiese gesondheidsorg, veral die reg tot dringende mediese behandeling. Dié uitgangspunt berus op die grondstelling dat alle menseregte interafhanklik en van gelyke belang is en nie hiërargies geklassifiseer kan word soos wat dit wel by die liberale siening van menseregte die geval is nie. Dié uitgangspunt beteken ook dat die staat op groot skaal in die gesondheid en die vaardighede van die bevolking moet belê ten einde die tekort aan opgeleide mannekrag te elimineer (Mbeki, 2009, p. 92).

Laasgenoemde twee uitgangspunte aangaande die instelling en funksionering van 'n uitgebreide welsynsvoordeelstelsel en die verwesenliking van tweede generasie sosio-ekonomiese regte staan in skerp kontras tot die idee dat die staat tot voordeel van die regerende elite groepe, wat die staat se hulpbronne vir hul eie verbruik aanwend, moet funksioneer (Mbeki, 2009, p. 20 & 152 – 153). Verder staan dit myns insiens in skerp kontras tot die heimlike idee dat slegs 'n sekere bevoorregte rassegroep en/of ekonomiese klas spesiale vryhede, regte en voorregte mag geniet.

6.3 Die basiese uitgangspunte en funksionering van uitgebreide korporatisme

Die woord “korporasie” is afkomstig van die Latynse woord *corpus* wat “liggaam” beteken (Kolm, 2013, p. 41). Die woord impliseer ’n samevoeging van alle werkgewers en werknemers wat in ’n bepaalde produksieketting betrokke is; naamlik die produseerders van rou materiale, die bemiddelende goedereskeppers, die produseerders van verbruikersgoedere, die kleinhandelaars en die diensindustrië; tot ’n enkele liggaam (Morck en Yeung, 2010, p. 6). Dit impliseer dat so ’n liggaam deur ’n kombinasie van die leiers van kapitaal en arbeid bestuur sal word. ’n Korporatistiese staat verwys dus na die geïdealiseerde visie van ’n organiese samelewing waar die staat tussen verskillende funksionele belange onderhandel (Cox, 1988, pp. 27 – 30). Dit staan in teenstelling tot beide die liberaal-demokratiese en sosialistiese ideaal-tipiese politieke vorms. By korporatisme bestaan daar ’n relatief geïnstitusionele en permanente verhouding tussen die regering, besighede en arbeidersbelange by die beleidsbepalingsvlak van die staat. Deurdadig die staat relatief permanente en voorkeur behandeling aan sleutel- funksionele groepe in die formulering van beleid in ruil vir ondersteuning met beleidsimplementering gee, gee die staat sommige van sy politieke gesag oor aan groepe. Hierdie tendens is in direkte teenstelling tot die soewereiniteit van parlementêre en gebiedsvorms van besluitneming, waarop liberaal-demokratiese regerings veronderstel is om gebaseer te wees. Individuele parlementêre verteenwoordiging deur die stemreg word minder belangrik as funksionele en groepverteenvoordiging. Korporatisme bied dus ’n teorie van die staat wat nie Marxisties is nie, maar wat ook baie duidelik nie pluralisties is nie – dus ’n middeweg tussen Marxisme en pluralisme.

Korporatisme werk met die uitgangspunt dat die vryemarkstelsel behoue moet bly, maar dat een of ander vorm van strategiese ingryping nodig is (Schreiner, 1994, p. 15). Die werklike vraagstuk om aan te spreek, is dus nie om ’n keuse tussen die vryemarkstelsel en gesentraliseerde beplanning te maak nie, maar eerder hoe om die werking van die vryemarkstelsel so te reël dat bepaalde sosio-politieke en ekonomiese doelwitte, byvoorbeeld die toekenning van sekere basiese goedere en

dienste, bereik kan word. Korporatisme is gevolglik 'n middeweg tussen die kapitalisme en die sosialisme (Locke, 2002). Dit is 'n poging om die gebreke van beide die kapitalisme en die sosialisme te oorkom en om die beste elemente van beide die kapitalisme en die sosialisme te behou. Korporatisme is aan kapitalisme gekoppel deurdat dit private eienaarskap en bestuur voorstaan. Korporatisme onderskei hom egter van kapitalisme deur die verwerping van markgebaseerde salarisse, pryse, werksgeleenthede en produksievlakke as wanpraktyke van private eiendom. Korporatisme is ook aan sosialisme gekoppel deurdat dit op die welsyn van die gemeenskap gerig is en deurdat die regering die vloei van materiële goedere waarborg, wat nie die geval by kapitalisme is nie. Korporatisme verwerp egter die sosialistiese idee van die regering se eienaarskap van die produksiemiddele (Morck & Yeung, 2010, p. 6). Om dié rede verwys sekere denkers na korporatisme as die “Derde Weg” of die “Derde Opsie” (Eatwell, 1996, pp. 303, 307 & 313 – 315; Baker, 2006, pp. 242 – 243 & 245; Cox & O’Sullivan, 1988, p. viii).

6.4 Die posisie en rol van kapitaal en arbeid by uitgebreide korporatisme

6.4.1 Die posisie en rol van kapitaal

6.4.1.1 Private eienaarskap

Williamson (2009, pp. 29 – 30) meen dat 'n sentrale aangeleentheid van die korporatisme is om te verduidelik hoe en op watter basis 'n private, kapitalistiese ekonomie met 'n oorhoofse staat, wat vir die ekonomiese en sosiale welstand van die gemeenskap verantwoordelik is, vereenselwig kan word. Die beoefening van uitgebreide magte deur die staat is oënskynlik in stryd met die funksionering van die vryemarkstelsel en plaas ook beperkinge op die regte van private eiendom. Alhoewel korporatisme die onverantwoordelike houdings en optredes van kapitaliste aanval en beperkinge op hulle gedrag wil instel, word die reg tot private eiendom tog sterk verdedig.

Veral Katolieke, korporatistiese denkers, byvoorbeeld pous Leo XIII (Rerum Novarum: Encyclical of Pope Leo XIII on Capital and Labor, 1891, sv “4”, “5” & “15”),

was baie sterk ten gunste van die eienaarskap van private eiendom. Volgens hom sal enige herverdeling van eiendom baie nadelig wees. Dit sal veroorsaak dat arbeiders nog swaarder kry as wat hulle alreeds kry. Boonop is dit onregverdig, verwing dit die funksies van die staat en sal dit chaos in die gemeenskap veroorsaak. Die mens se motief om te werk, is juis om eiendom te bekom en om dit as sy eie te behou. Die sosialisme se doelwit om die eiendom van individue na die gemeenskap te verskuif, benadeel boonop die belange van die salaristrekker, aangesien dit hom sy reg ontnem om sy salaris aan te wend soos hy wil. Gevolglik verloor die arbeider alle hoop asook die moontlikheid om sy hulpbronne te vermeerder en sy lewensomstandighede te verbeter. Die belangrikste uitgangspunt van sosialisme, naamlik gemeenskaplike eiendom, word dus verwerp aangesien dit diegene benadeel wat dit na bewering wil help. Die beginsel is dus, indien die ellende van die arbeiders verlig wil word, om die onvervreembare reg tot private eiendom te erken. Hierdie siening van korporatisme, naamlik om private eiendom te handhaaf, is myns insiens in ooreenstemming met dié bepaalde etiese uitgangspunt soos hierbo geformuleer.

6.4.1.2 Gesosialiseerde eiendom, staatseiendom en/of gemeenskaplike eiendom

Hoewel korporatisme die private eienaarskap van eiendom ondersteun en sy ekonomiese sowel as morele waarde loof, word dit nie as absoluut verdedig nie; in sekere omstandighede kon ander vorms van eienaarskap meer verkieslik wees (Williamson, 2009, p. 31; Gildenhuys, 1993, p. 19). Indien dit bewys kan word dat vir 'n bepaalde kategorie van produksie die beste resultate deur gesosialiseerde eiendom, staatseiendom of gemeenskaplike eiendom bereik kan word, dan sal so 'n ontwikkeling nie teengestaan word nie. Korporatisme meen dat daar sekere “natuurlike” openbare industrieë bestaan wat baie duidelik van die private sektore onderskei moet word. In dié verband is Adolf Wagner byvoorbeeld van oordeel dat die spoorweë genasionaliseer moet wees. Ander korporatistiese denkers is weer van oordeel dat die totale verdedigingsindustrie staatsbesit moet wees. Hierdie siening van korporatisme, naamlik dat ander vorms van eienaarskap as private eienaarskap soms meer verkieslik kan wees, is na my oordeel in ooreenstemming

met die etiese uitgangspunt dat die arbeidersklas bemagtig moet word aangesien dit hulle sal wees wat deur sodanige alternatiewe vorms van eienaarskap bevoordeel sal word.

6.4.1.3 Eiendom het sosiale verpligtinge teenoor die samelewing

Daar is 'n ander aspek van die korporatistiese verdediging van private eiendom wat nie absoluut is nie. Selfs in 'n kapitalistiese samelewing is private eiendom onderworpe aan sekere beperkinge deurdat dit nie gebruik kan word om iemand se lewe en gesondheid in gevaar te stel nie, ensovoorts (Williamson, 2009, pp. 31 – 32). Nogtans bly private eiendom in 'n kapitalistiese politieke ekonomie 'n absolute reg omdat die mens die reg het om die eiendom te gebruik en te verkoop. Boonop is dié reg nie afhanklik van die eienaar se prestasie ten opsigte van enige sosiale funksie nie. Daarteenoor is korporatisme ten gunste daarvan om eiendom as 'n absolute reg te beëindig deur dit afhanklik van die prestasie van sekere sosiale funksies te maak. So byvoorbeeld is René de La Tour du Pin van oordeel dat private kapitaal die sosiale behoeftes van produksie, insluitende die produksie van beter kwaliteit produkte, asook om 'n regverdige prys daarvoor te vra, moet nakom. Verder moet eienaars aan die welsyn van ander mense aandag gee, bystand aan hulpbehoewendes verleen, hulle verantwoordelikhede teenoor hulle werknemers in terme van salarisse en werksomstandighede nakom, en die omgewing beskerm (Vaut, *et al.*, 2011, p. 68). Die korporatistiese oortuiging dat aan die welsynsituasie van mense aandag gegee moet word, is volgens my in ooreenstemming met die bepaalde etiese uitgangspunt soos hierbo uiteengesit asook die uitgangspunte dat sosio-ekonomiese probleme aangespreek en reggestel moet word en dat tweede generasie sosio-ekonomiese regte verwesenlik moet word.

6.4.1.4 Beperkinge op die interne besluitneming van groot besighede

Korporatisme is ook ten gunste van beperkinge op die interne besluitneming van groot besighede (Williamson, 2009, pp. 32 – 33). So byvoorbeeld kan die staat 'n groot besigheid aan kwotas onderwerp ten einde oorproduksie te verhoed, of dit kan pryse binne beperkings vasstel, ensovoorts. Binne die beperkings wat vasgestel

word, sal groot besighede egter nog steeds toegelaat word om op die vryemark te kompeteer. Die oortuiging is nogtans dat kapitaal in 'n nuwe korporatistiese orde hul sosiale verantwoordelikheid moet besef, met die gevolg dat die staat nie nodig sal hê om sulke maatreëls op groot skaal toe te pas nie. Indien kapitaal egter wel sy sosiale verpligtinge ignoreer, dan sal dit in stryd met openbare wetgewing wees en gevolglik onderworpe aan toepaslike strawwe. In die geval van aanhoudende oortredings, is die ooglopende verloop nie openbare toe-eiening nie, maar eerder die oordrag van private eiendom na meer verantwoordelike eienaars. Korporatistiese denkers ondersteun dus die Thomisme, die Katolieke idee van die rentmeesterskap van eiendom. Die feit dat korporatisme ten gunste van beperkinge op die interne besluitneming van groot besighede is, is na my oordeel in ooreenstemming met die etiese uitgangspunte dat politieke kragte ekonomiese kragte moet bepaal en dat ekonomiese en sosiale gedrag deur sekere waardes, soos geregtigheid, bepaal moet word.

6.4.1.5 Die kwessie van winste

Die ander belangrike aspek van kapitaal wat oorweeg moet word, is die kwessie van winste. Uit die aard van die saak behoort die gedrag van groot private besighede nie uitsluitlik op maksimale winste gerig te wees nie (Williamson, 2009, pp. 33 – 34). Kapitaal moet “onderwerp” word aan die regulering van pryse, beleggings en produksie en daarom, gegewe die feit dat die bron van kapitaal hoofsaaklik privaat is, moet sekere oorwegings aan die opbrengs op beleggings gegee word. Winste moet teen 'n koers verwerf word wat 'n geregverdigde refleksie van die belegging is. Indien kapitaal sy sosiale verpligtinge nakom, sal winste in elk geval veel laer wees as onder die huidige kapitalistiese omstandighede. Kapitaal sal dus minder materialisties en meer deur hoër etiese beginsels gerig wees. Die gedagte dat winste 'n wettige vorm van motivering en 'n vorm van vergoeding insigself is, word nie aangeval nie. Alle winste kan egter nie as wettig beskou word nie. Winste gebaseer op die uitbuiting van arbeiders of verbruikers, monopolistiese mag, die onbillikheid van spekulاسie en woekerrente asook woekerwinste is nie wettig nie. Die feit dat korporatisme ten gunste van beperkinge op die winsneming van groot besighede is, is myns insiens in ooreenstemming met die etiese uitgangspunte dat politieke kragte

ekonomiese kragte moet bepaal en dat ekonomiese en sosiale gedrag deur sekere waardes, soos geregtigheid, bepaal moet word. Die gedagte dat kapitaal minder materialisties en meer deur hoër etiese beginsels gerig moet wees, is na my oordeel ook in ooreenstemming met die etiese uitgangspunt dat ekonomiese en sosiale gedrag deur sekere waardes bepaal moet word.

6.4.2 Die posisie en rol van arbeid

6.4.2.1 Arbeiders se arbeid moet as menswaardig erken word

Pous Pius XI (Quadragesimo Anno: Encyclical of Pope Pius XI on Reconstruction of the Social Order, 1931, sv “83” & “84”) voel dat arbeiders se arbeid as menswaardig erken moet word. Arbeid is nie ’n blote handel- of verbruiksartikel nie. Intendeel, die arbeider se arbeid moet as menswaardig erken word. Arbeid behoort gevolglik nie soos ’n verbruiksartikel gekoop en verkoop te word nie. Die huidige situasie waar mense in die arbeidsmark gehuur word, verdeel mense in twee groepe en die kompetisie tussen hierdie twee groepe verander die arbeidsmark self in ’n slagveld aangesien die twee opponerende groepe bitterlik stryd voer. Daar moet met hierdie opponerende situasie weggedoen word en goed georganiseerde industriële en professionele liggame moet geskep word, nie volgens die liggame se posisie in die arbeidsmark nie, maar volgens die onderskeie sosiale funksies wat hulle vervul. Deur mense van dieselfde industrie of professie in assosiasies of korporasies byeen te bring, kom ’n hegte eenheid tussen almal tot stand. Hierdie eenheid sal bevorderlik wees vir die produksie van goedere, die lewering van dienste, die erkenning van die arbeiders se arbeid as menswaardig, en die nastrewing van die gemeenskaplike “goeie”. Die korporatistiese oortuiging dat arbeiders se arbeid as menswaardig erken moet word, vind myns insiens aansluiting by die etiese uitgangspunt dat die belange van arbeiders beskerm en bevorder moet word.

6.4.2.2 Die belange van die arbeidersklas moet beskerm word

Pous Leo XIII (Rerum Novarum: Encyclical of Pope Leo XIII on Capital and Labor, 1891, sv “32”, “33”, “34”, “36” & “42”) stel dat dit die regering se plig is om alle klasse

in die staat te bevoordeel. Die werkersklas is net soos die welgestelde mense burgers van die staat, boonop is hulle in elke stad en dorp in die meerderheid. Dit sal irrasioneel wees om een deel van die burgery te benadeel en 'n ander deel van die burgery te bevoordeel. In die woorde van Thomas van Aquinas: "Omdat die deel en die geheel in 'n sekere opsig identies is, is dit so dat dit wat aan die geheel behoort, behoort in 'n sekere opsig ook aan die deel." Die eerste en belangrikste taak van die staat, wat die beste vir al sy burgers wil doen, is dus om regverdig op te tree deur toe te sien dat elke klas kry wat hom toekom. Regverdigheid vereis verder dat die staat die belange van die arbeidersklas moet beskerm, sodat hulle wat so baie tot die voordeel van die gemeenskap bydra, self ook in die voordele mag deel. Dit beteken dat die staat moet toesien dat daar genoegsame behuising, klerasie en gesondheidsorg vir die arbeidersklas moet wees, sodat hulle hul lewe minder straf en meer verdraagsaam sal vind. Wanneer die algemene belang van enige bepaalde klas benadeel of bedreig word, moet die staat ingryp. Gevolglik is dit die staat se plig om die uitbuiting van werknemers deur werkgewers te verhoed (Gildenhuys, 1993, p. 17).

Die korporatistiese siening dat dit die staat se plig is om alle klasse in die staat te bevoordeel, is myns insiens in ooreenstemming met die gedagte van ekonomiese gelykheid. Die korporatistiese oortuiging dat die belange van die arbeiders beskerm en bevorder moet word, is volgens my in ooreenstemming met dié bepaalde etiese uitgangspunt soos hierbo verduidelik. Die korporatistiese idee om ekonomiese en sosiale gedrag op sekere waardes soos regverdigheid te baseer, is myns insiens ook in ooreenstemming met dié bepaalde etiese uitgangspunt soos hierbo geformuleer. Die korporatistiese gedagte dat die staat moet toesien dat daar genoegsame behuising, klerasie en gesondheidsorg vir die arbeidersklas moet wees, vind aansluiting by die etiese uitgangspunte dat die welsyn van alle mense bevorder moet word, dat sosio-ekonomiese probleme aangespreek en reggestel moet word en dat tweede generasie sosio-ekonomiese regte verwesenlik moet word.

6.4.2.3 Die reg om werksgeleenthede te beskerm

Pous Leo XIII (Rerum Novarum: Encyclical of Pope Leo XIII on Capital and Labor, 1891, sv “36” & “39”) meen dat dit in almal se belang, die gemeenskap sowel as die individu, dat vrede en goeie orde gehandhaaf moet word. Indien arbeiders staak, is dit gewoonlik omdat hulle werksure te lank is, of omdat die werk te moeilik is, of omdat hulle salarisse onvoldoende is. Sodanige stakings benadeel beide werkgewers en werknemers en is ook uiters nadelig vir die handel en die algemene belang van die publiek. Gevolglik moet daar wette in plek wees wat sal verhoed dat sulke optrede enigsins plaasvind. Verder moet die oorsake van enige moontlike konflik tussen werkgewers en werknemers ondersoek en verwyder word. Die korporatistiese idee dat die belange van die arbeiders beskerm en bevorder moet word, is weereens na my oordeel in ooreenstemming met die bepaalde etiese uitgangspunt soos hierbo uiteengesit.

Binne 'n korporatistiese bestel moet arbeiders dus die reg hê om hulle werksgeleenthede, op 'n ander wyse as deur stakings, te kan beskerm (Williamson, 2009, pp. 37 – 38). Othmar Spann se groot bekommernis is dat arbeiders onder kapitalisme geen werklike standvastigheid het nie. Vir hom lê die antwoord tot dié probleem in die toepassing van Middeleeuse beginsels deur lidmaatskap van 'n korporatistiese instelling in 'n vorm van eiendom vas te stel. Volgens René de La Tour du Pin en Albert de Mun is kapitaal nie die enigste vorm van eiendom nie – die besit van 'n beroep of ambag kan ook die karakter van eiendom aanneem indien dit deur die wet gewaarborg word. Die essensiële kenmerke van die besit van 'n beroep lê in 'n stelsel van range van professionele vermoë. Die besit van 'n rang of sertifikaat beteken dat 'n arbeider wie se werksgeleentheid afgeskaf is, heraangestel of heropgelei kan word in plaas daarvan dat hy sy werksgeleentheid verloor. Die ander voordeel van so 'n rang is dat die arbeider sy reg om deel te neem aan die aktiwiteite van die korporatistiese instellings bly behou. Om 'n werksgeleentheid te hê, is dus meer as net 'n kontrak. Dit is 'n vermoë wat in eie reg beskerm moet word. Hierdie idee van korporatisme dat om 'n werksgeleentheid te hê meer as net 'n kontrak is, vind na my oordeel ten nouste aansluiting by die etiese oortuiging dat 'n politieke ekonomie op die reg tot lewe gebaseer moet wees. Indien dit nie die geval

is nie, roep so 'n situasie na my oordeel om verandering – om die regstelling van die situasie van die slagoffers.

6.4.2.4 Arbeiders moet eienaars gemaak word

Pous Leo XIII (Rerum Novarum: Encyclical of Pope Leo XIII on Capital and Labor, 1891, sv “6”, “9”, “22”, “38”, “46” & “47”; Evola, 2002, pp. 228 – 229) argumenteer dat dit beleid moet wees om so veel as moontlik mense eienaars te maak. Deur toe te sien dat so veel as moontlik mense eienaars word, word eiendom dan ook meer eweredig tussen alle mense verdeel. Indien arbeiders daarna uitsien om in eiendom te deel, sal dit volg dat die groot gaping tussen rykdom en armoede makliker oorkom kan word en dat die onderskeie klasse makliker nader aan mekaar gebring kan word. Om mense eienaars te maak is ook 'n goeie manier om die individuele arbeider in sy besigheid te “integreer”, om hom te motiveer, en om hom bokant sy onmiddellike belang as 'n blote wortellose individu op te hef. Die korporatistiese oortuigings om so veel as moontlik mense eienaars te maak asook om die groot gaping tussen rykdom en armoede te oorkom, is volgens my in ooreenstemming met die etiese uitgangspunt van ekonomiese gelykheid.

6.4.2.5 Die bepaling van arbeiders se salarisvlakke

Ten einde arbeiders se posisie te verbeter, moet hul regte met betrekking tot die verkryging van salarisse, welsyn in geval van werkloosheid en behoud van werkseleenthede, beskerm word (Williamson, 2009, pp. 34 – 35). Arbeiders verrig 'n individuele sowel as 'n sosiale funksie en as sodanig moet hulle bepaalde sosiale regte geniet. Die belangrikste reg van arbeid is om 'n salaris te ontvang wat nie bloot markkragte reflekteer nie, maar wat ook die sosiale posisie van die arbeider in berekening bring. Dié siening kan in terme van die Middeleeuse en Skolastiese konsep van 'n “geregverdigde vergoeding” verdedig word. Salarisse moet arbeiders kan voorsien van basiese benodighede soos voedsel, klerasie en behuising vir die arbeiders en hul families. Salarisse moet ook van so 'n aard wees dat 'n arbeider moet kan spaar, sodat hy homself en sy familie moet kan ondersteun indien hy werkloos raak. Die funksionering van die vryemarkstelsel kan nie verseker dat so 'n

situasie universeel voorkom nie. Die oplossing lê nie in staatsondersteuning of versterkte vakbond-optrede nie, maar in korporatistiese instellings om 'n “regverdige oplossing” tussen werkgewer en werknemer te bewerkstellig. Die oplossing lê verder in die instelling van minimum lone om arbeiders se basiese behoeftes te kan bevredig.

Die korporatistiese mening dat die regte van arbeiders met betrekking tot die verkryging van salarisse en behoud van werkseleenthede beskerm moet word, vind myns insiens weereens aansluiting by die etiese uitgangspunte dat 'n politieke ekonomie op die reg tot lewe gebaseer moet wees en dat die belange van arbeiders beskerm en bevorder moet word. Indien 'n politieke ekonomie nie op die reg tot lewe gebaseer is nie, dan roep so 'n situasie na my oordeel om regstelling – om die bemagtiging van die verontregtes. Die korporatistiese idee dat die reg tot welsyn in geval van werkloosheid beskerm moet word, is volgens my in ooreenstemming met die etiese uitgangspunte dat die welsyn van alle mense bevorder moet word, dat sosio-ekonomiese probleme aangespreek en reggestel moet word en dat tweede generasie sosio-ekonomiese regte verwesenlik moet word.

6.4.2.6 Die vasstellingswyse van arbeiders se salarisse

Pous Leo XIII (Rerum Novarum: Encyclical of Pope Leo XIII on Capital and Labor, 1891, sv “43”, “44” & “45”) wys daarop dat volgens die kapitalistiese teorie van die vasstelling van salarisse vir arbeiders word salarisse glo deur vrye toestemming tussen werkgewers en werknemers gereguleer. Wanneer die werkgewer dus die salaris betaal het waarop ooreengekom is, dan het hy sy deel van die ooreenkoms nagekom en hoef hy niks meer te doen nie. Die enigste manier hoe 'n onregmatigheid na bewering kan plaasvind, sal wees as die werkgewer nie die werknemer sy ooreengekome salaris betaal nie of indien die werknemer nie sy werk doen nie. In sulke gevalle moet die staat na bewering ingryp ten einde toe te sien dat elkeen sy deel van die ooreenkoms nakom. Tot hierdie soort van argumentering kan 'n eerbare mens nooit inwillig nie, dit is onvolledig, want daar is ook ander belangrike oorwegings ter sprake. Om te arbeid is om mens self in te span ten einde te kry wat vir die verskillende doelwitte van die lewe en vir selfhandhawing

noodsaaklik is. Dus behels die mens se arbeid twee belangrike kenmerke: Eerstens, dit is persoonlik in die sin dat dit aan die arbeider se persoonlikheid gekoppel is, dat dit sy eksklusiewe eiendom is en dat dit aan hom tot sy voordeel gegee is. Tweedens, die mens se arbeid is noodsaaklik, want sonder die resultate van arbeid kan die mens nie lewe nie en selfbehoud is 'n wet van die natuur wat die mens nie mag ignoreer nie. Dus behoort 'n werkgewer en 'n werknemer vryelik ooreenkomste aan te gaan, maar onderliggend daaraan is die beginsel van natuurlike geregtigheid wat meer gebiedend en antiek is as enige ooreenkoms tussen twee mense, naamlik: salarisse mag nie onvoldoende vir 'n arbeidsame en fatsoenlike arbeider wees tot die mate dat hy sukkel om te oorleef nie.

Die korporatistiese gedagte dat mens se arbeid vir selfhandhawing noodsaaklik is, vind na my oordeel aansluiting by die etiese uitgangspunt dat 'n politieke ekonomie op die reg tot lewe gebaseer moet wees. Indien dit nie die geval is nie, roep so 'n situasie weereens myns insiens om regstelling – om die bemagtiging van die verontregtes. Die korporatistiese siening dat salaris-ooreenkomste op geregtigheid moet berus, is volgens my in ooreenstemming met die etiese uitgangspunte dat ekonomiese en sosiale gedrag deur sekere waardes bepaal moet word.

In aansluiting by pous Leo XIII spreek pous Pius XI (Quadragesimo Anno: Encyclical of Pope Pius XI on Reconstruction of the Social Order, 1931, sv “64” & “65”; Pillay, 1990, p. 302) hom ook teen die kapitalistiese teorie van die vasstellingswyse van salarisse vir arbeiders uit. Sy voorstel is dat werkskontrakte wat tussen werkgewers en werknemers gesluit word, vervang moet word met vennootskapskontrakte. Sodoende word arbeiders vennote in die eienaarskap of bestuur van 'n besigheid en verkry hulle gevolglik 'n deel van die winste wat gegenereer word, met baie groot voordele vir kapitaal en arbeid. Hierdie idee van korporatisme om arbeiders vennote in die eienaarskap of bestuur van besighede te maak, vind myns insiens aansluiting by die etiese uitgangspunte van ekonomiese gelykheid, sosiale solidariteit en dat die arbeidersklas bemagtig moet word.

6.4.3 Die verhouding tussen kapitaal en arbeid

Na pous Leo XIII (Rerum Novarum: Encyclical of Pope Leo XIII on Capital and Labor, 1891, sv “19”) se oordeel is die verhouding tussen kapitaal en arbeid van belang binne ’n korporatistiese politieke ekonomie. Die grootste fout wat gemaak kan word, is om te dink dat klasse noodwendig antagonisties teenoor mekaar moet staan en dat vermoënde mense en arbeiders noodwendig van nature in konflik met mekaar moet leef. Dié standpunt is irrasioneel en vals en die direk teenoorstaande standpunt is veel eerder die waarheid. Elkeen het die ander een nodig: Kapitaal kan nie sonder arbeid klaarkom nie en arbeid kan nie sonder kapitaal klaarkom nie. Daarom is samewerking tussen die twee groepe noodsaaklik. Samewerking lei tot goeie orde, terwyl konflik noodwendig chaos en barbarisme bevorder. Die korporatistiese gedagte van goeie samewerking tussen kapitaal en arbeid, is na my oordeel in ooreenstemming met die etiese uitgangspunte van sosiale solidariteit en dat daar ’n klasse-kompromis tussen kapitaal en arbeid tot stand moet kom.

Pous Leo XIII (Rerum Novarum: Encyclical of Pope Leo XIII on Capital and Labor, 1891, sv “20”) meen verder dat werknemers deur die volgende verpligtinge gebind word: om ten volle en getrou hulle werk te doen soos hulle vrylik ooreengekom het; om nooit die eiendom of persoon van die werkgewer te benadeel nie; om nie van geweld gebruik te maak om hulle eie saak te bevorder nie, om nie in opstand te kom nie, om nie aan wanorde deel te neem nie; en om nie met mense wat slegte bedoelinge het saam te werk nie. Werkgewers word daaraan gebind om nie op hul werknemers as hul lyfeienes neer te sien nie, maar om elke mens te respekteer. Werkgewers moet ook verstaan dat om vir ’n vergoeding te werk heel aanvaarbaar is en nie skandelik nie, aangesien arbeid dit juis vir die mens moontlik maak om ’n eerbare lewensbestaan te maak. Verder moet werkgewers nie werknemers misbruik asof hulle dinge is nie, hulle nooit te swaar belas nie of hulle dwing om werk te doen wat vir hulle geslag of ouderdom nie gepas is nie. Laastens mag werkgewers nie werknemers se salarisse verminder nie, hetsy deur magsoptrede, deur korrupsie of deur inhaligheid, want ’n werknemer is as ’n reël swak en onbeskermd. Die korporatistiese siening dat werkgewers aan sekere verpligtinge teenoor hul

werknemers gebind moet wees, is volgens my in ooreenstemming met die etiese uitgangspunt dat die belange van arbeiders beskerm en bevorder moet word.

By neo-korporatisme is die verhouding tussen kapitaal en arbeid by uitstek gerig op kollektiewe besluitneming deur middel van ooreenkomste en samewerking tussen alle relevante rolspelers (Keman & Pennings, 1995, p. 273). Arbeid en kapitaal bereik dus 'n konsensus gebaseer op 'n gedeelde siening van die doelwitte van ekonomiese aktiwiteite (Calmfors, Driffill, Honkapohja & Giavazzi, 1988, p. 25). Dit word gereflekteer deur die bestaan van arbeidsrade en ander elemente van medebepaling by besighede asook die beperkte voorkoms van arbeidsdispute. Die totstandkoming van konsensus is dan ook gekoppel aan arbeid se vermoë om sy doelwitte te bereik deur middel van die politieke stelsel, soos in die geval van Oostenryk en Swede. Die korporatistiese mening dat daar kollektiewe besluitneming deur middel van ooreenkomste en samewerking tussen kapitaal en arbeid moet wees, is myns insiens in ooreenstemming met die etiese uitgangspunte van ekonomiese gelykheid, sosiale solidariteit en dat daar 'n klasse-kompromis tussen kapitaal en arbeid tot stand moet kom. Die blote gedagte dat daar kollektiewe besluitneming tussen kapitaal en arbeid kan wees, is verder na my oordeel aanduidend daarvan dat daar sekere belangrike hervormings by die werksplek geïmplementeer moet wees, wat op sy beurt weer op die uitgangspunt berus dat die belange van die arbeiders nie net beskerm en bevorder moet word nie, maar dat hulle inderdaad ook bemagtig moet word.

By Oostenrykse en Nederlandse konsensus-korporatisme is die idees van vennootskap en konsensus geïnstitusioneel, bestaan daar gesamentlike besluitnemingsliggame en 'n uitgebreide regstelsel om die idee van konsensus te ondersteun (Therborn, 1992, p. 36). Die heersende verhouding tussen die leiers van die staat en die belange-organisasies is om konsensus oor aangeleenthede te bereik, terwyl konflikte binne belange-organisasies binne die belange-organisasies se hiërargiese ordes self hanteer moet word (Pekkarinen, 1992, p. 303; Pekkarinen, Pohjola & Rowthorn, 1992, p. 12). Konsensus-korporatisme lei dan ook gewoonlik tot goeie ekonomiese prestasie. Konsensus-korporatisme verloop dus van samewerking en sentralisering deur na ekonomiese prestasie (Pohjola, 1992, pp. 74

– 75). Die korporatistiese idee dat daar konsensus tussen die staat, kapitaal en arbeid oor aangeleenthede bereik moet word, is myns insiens in ooreenstemming met dié bepaalde etiese uitgangspunt soos hierbo geformuleer. Die korporatistiese oordeel om 'n inkomsteverspreiding ten gunste van die arbeidersklas te bewerkstellig, is volgens my weereens in ooreenstemming met die etiese uitgangspunte van ekonomiese gelykheid en dat die arbeidersklas bemagtig moet word.

Binne konsensus-korporatisme kan verskillende vorms van sosiale vennootskappe tussen die verskillende belangegroepes en -assosiasies gevind word: tweeledige konsultasies wat op onderhandelinge tussen die verskillende sosiale vennote neerkom en drieledige konsultasies wat op konsertasie tussen die verskillende partye neerkom. Die eerste tipe vennootskap (tweeledige konsultasies) omvat informele onderhandelinge, kollektiewe ooreenkomste en alle ander vorme van medebepaling. Die tweede tipe vennootskap (drieledige konsultasies) werk breedweg oor alle sosiale en ekonomiese beleidsaangeleenthede heen en is te alle tye aan die staat se goedkeuring onderhewig. Drieledige konsultasies lei tot die beperking van kompetisie tussen rolspelers en die gelykmaking van die arbeidsmark tot die grootste gemeenskaplike deler (Kolm, 2013, p. 48). Drieledige konsultasies lei verder tot die vind van 'n balans tussen loonbeperking en die bevordering van welsynsvoordele (Harvey, 2015, p. 249). Hieruit volg dus dat korporatisme, anders as by sosiale demokrasie, spesifiek fokus op drieledige onderhandelinge tussen staat, kapitaal en arbeid (Panitch, 1977, p. 72). Die feit dat korporatistiese konsultasies tussen rolspelers op die gelykmaking van die arbeidsmark gerig is, is myns insiens in ooreenstemming met die etiese uitgangspunt van ekonomiese gelykheid.

6.5 Verhoudinge en wisselwerkings by uitgebreide korporatisme

6.5.1 Die verhouding tussen die ekonomie en die politiek

Evola (2002, pp. 166 – 168, 176 – 177 & 224) verduidelik dat daar by 'n korporatistiese politieke ekonomie 'n bepaalde verhouding tussen die ekonomie en die politiek bestaan. Die ekonomie moet aan bowe-ekonomiese faktore, wat 'n

diepere betekenis aan die menslike lewe gee en wat die ontwikkeling van die hoogste menslike moontlikhede bevorder, “onderwerp” word. Hierdie “normalisering” van die ekonomie kan in die huidige tydsgewrig nie op ’n spontane wyse geskied nie, dus is politieke ingryping nodig. Sodanige ingryping berus op twee fundamentele uitgangspunte: Eerstens, die staat as die verpersoonliking van ’n idee en ’n mag is ’n hoër realiteit as die wêreld van die ekonomie. Tweedens, politieke behoeftes moet altyd voorrang bo ekonomiese en sosio-ekonomiese behoeftes geniet. Die politieke gebied moet gewettig word met geestelike en bowe-individuele waardes. Die staat is die enigste mag wat sulke waardes die gewig kan gee wat hulle verdien. Die gedagte moet bevorder word dat daar anderkant die ekonomiese gebied ’n orde van hoër politieke en geestelike waardes bestaan wat na vore moet tree – ’n orde wat nie ekonomiese klasse verdra nie en wat ook nie die verdeling tussen kapitaliste en proletariaat ken nie. Nadat die fundamentele beginsel van die opperheerskappy en soewereiniteit van die staat oor die ekonomie erken is, kan die staat oorgaan tot optrede en die ekonomiese terrein beperk en orden. Die korporatistiese idee om die ekonomie aan bowe-ekonomiese faktore te onderwerp, is volgens my in ooreenstemming met die etiese uitgangspunte dat politieke kragte ekonomiese kragte moet bepaal en dat ekonomiese en sosiale gedrag deur sekere waardes, soos geregtigheid, bepaal moet word.

Pous Pius XI (Quadragesimo Anno: Encyclical of Pope Pius XI on Reconstruction of the Social Order, 1931, sv “88”) stel gevolglik dat die ekonomie nie aan die vrye kompetisie van kragte oorgelaat kan word nie. Net soos die eenheid van die menslike gemeenskap nie op ’n stryd tussen klasse tot stand kan kom nie, net so kan die korrekte ordening van die ekonomiese lewe nie aan die vrye kompetisie van kragte oorgelaat word nie. Hierdie idee van die vrye kompetisie van kragte, net soos in die geval van ’n vergiftigde fontein, het sy oorsprong en verspreiding in individualistiese, ekonomiese misgissings. Deur die ekonomiese lewe as volledig vry en onafhanklik van openbare gesag te beskou en te behandel, gebaseer op die oortuiging dat daar binne die kapitalisme ’n welwillende “onsigbare hand” is wat tot die voordeel van al die inwoners van die land die pogings van individue en besighede “koördineer”, word die sosiale en morele karakter van die ekonomiese lewe in werklikheid vernietig. Vrye kompetisie, alhoewel geregverdig en beslis

bruikbaar indien dit binne bepaalde grense funksioneer, kan nie werklik die ekonomiese lewe rig nie. Gevolglik is dit belangrik dat die ekonomie weereens “onderwerp” moet word aan en “regeer” moet word deur ware en effektiewe, rigtinggewende beginsels. Die rigtinggewende beginsels wat hier ter sprake is, is sosiale geregtigheid en barmhartigheid.

Die korporatistiese idee dat die ekonomie nie aan die vrye kompetisie van kragte oorgelaat kan word nie, is myns insiens in ooreenstemming met die etiese uitgangspunt dat politieke kragte ekonomiese kragte moet bepaal. Die korporatistiese gedagte dat die eenheid van die menslike gemeenskap nie op 'n stryd tussen klasse tot stand kan kom nie, is na my oordeel in ooreenstemming met die etiese uitgangspunt van sosiale solidariteit. Die korporatistiese oortuiging dat die ekonomie “regeer” moet word deur ware en effektiewe, rigtinggewende beginsels, is volgens my in ooreenstemming met die etiese uitgangspunt dat ekonomiese en sosiale gedrag deur sekere waardes bepaal moet word.

'n Baie belangrike uitgangspunt van Evola (2002, pp. 224 – 225) is dat die ekonomie op die basis van korporatisme ‘genormaliseer’ moet word. Ten einde die ekonomie te ‘normaliseer’ is dit nodig om die vorms te oorweeg waarmee die ekonomie beperk en georganiseer moet word en waardeur die faktore van wanorde en ondermyning, inherent aan die mees onlangse ontwikkelings, beperk moet word. “Vir dié doeleinde is dit nie nodig om nuwe idees te formuleer nie. Wat wel nodig is, is om die waardevolle idees van die verlede oor te neem. Die korporatistiese beginsel bied in dié verband die leidende idee wat as die beste verwysingspunt dien, op voorwaarde dat dit op 'n geskikte wyse aangepas word. Die fundamentele gees van korporatisme is dié van 'n gemeenskap gebaseer op arbeid en produktiewe solidariteit; gebaseer op die beginsels van bevoegdheid, kwalifikasie en natuurlike hiërargie; terwyl die stelsel as geheel gekenmerk word deur die onderskeidende vorms van aktiewe onpersoonlikheid, opoffering en waardigheid”.

Vir Evola (2002, pp. 225 – 226) lê die probleem in die soektog na vorms en voorwaardes wat die basiese idees van korporatisme in die moderne tydperk kan herstel. Om dít te bereik moet die probleem van klasseverdeling oorkom word. Dié

probleem kan voorkom word deur die “organiese” solidariteit van ondernemers en arbeiders binne besighede te bevorder onder andere deur besighede te verklein. Die nuutgevonde eenheid moet gewaarborg en beskerm word deur verskeie maatreëls met ’n baie groot klem op etiese beskouings. Boonop moet beide eienaars en arbeiders bo hulle suiwer individuele belange uitstyg – in die geval van eienaars maksimum winste en surplusse en in die geval van arbeiders die hoogste moontlike salaris ongeag die besigheid se finansiële status. Die korporatistiese oortuiging dat die probleem van die verdeling van klasse voorkom moet word, is myns insiens in ooreenstemming met die etiese uitgangspunte van ekonomiese gelykheid en sosiale solidariteit. Verder, die korporatistiese gedagte om die “organiese” solidariteit van ondernemers en arbeiders binne besighede te bevorder, is na my oordeel weereens in ooreenstemming met dié bepaalde etiese uitgangspunt soos hierbo verduidelik.

Evola (2002, pp. 226 – 227) meen dat die “basiese voorwaardes vir die herstel na ’n ‘normale’ situasie aan die een kant die de-proletarisering van die arbeider is. Aan die ander kant beteken dit die eliminerings van die ergste tipe kapitalis, wat ’n parasitiese ontvanger van winste en dividende is en wat vervreemd van die produksieproses staan”. “In ’n nuwe korporatistiese bestel moet die kapitalis of die eienaar van die produksiemiddele die funksies van verantwoordelike leier, tegniese bestuurder en bekwame organiseerder van sy besigheid aanvaar. Hy moet noue, persoonlike bande met die mees betroubare en gekwalifiseerde elemente van sy besigheid handhaaf, amper asof hulle sy hoofkwartier is. Verder moet hy omring wees met lojale arbeiders wat trots is daarop om aan sy besigheid te behoort. Die gesag van so ’n soort kapitalis-ondernemer behoort op sy gespesialiseerde tegniese bevoegdheid, beheer oor die produksiemiddele, sy organisatoriese vermoëns asook op politieke oorwegings gebaseer te wees”. Die korporatistiese idee om die arbeider te de-proletariseer en die ergste tipe kapitalis te elimineer, is na my oordeel in ooreenstemming met die etiese uitgangspunt van ekonomiese gelykheid.

Vir Evola (2002, p. 231) beteken dit dat die staat ’n stryd teen gedegenereerde en arrogante kapitalisme moet voer. “In die huidige era is dit baie belangrik dat ’n stryd teen gedegenereerde en arrogante kapitalisme ‘van bo af’ gevoer moet word. Die hedendaagse moderne staat het genoegsame mag vir sulke optrede. Die situasie

van die huidige ekonomie orde is van so 'n aard dat die staat nie uitgesluit kan word nie, want dit sal dodelik vir enige kapitalistiese groep wees, maak nie saak hoe magtig hulle is nie. Die voorlopige voorwaarde is natuurlik om die tipiese situasie in demokrasieë, waar 'n politieke element ongeërgde vennootskappe met die plutokratiese element aangaan, te oorkom". "Die suiwer politieke mag moet van alle ekonomiese vennootskappe losgemaak word, eerstens van vennootskappe met die kapitalisme en tweedens van vennootskappe met die besigheidsektor". "Daar bestaan geen rede hoekom die verteenwoordigers van die suiwer politieke mag hulleself moet prostitueer en moet verslaaf aan kapitaliste nie, aangesien hulle die mag het en dus kan bepaal wie rykdom moet besit en na wie se bevele geluister moet word". Die korporatistiese gedagte dat die posisie van die arbeider verbeter moet word en dat 'n stryd teen gedegenereerde en arrogante kapitalisme gevoer moet word, is myns insiens weereens in ooreenstemming met die etiese uitgangspunt van ekonomiese gelykheid.

Benewens bogenoemde argumenteer Evola (2002, p. 230) ook dat die staat die stryd tussen kapitaal en arbeid asook tussen produkte en grondstowwe moet verhoed of beperk. Die situasie van die huidige era is van so 'n aard dat totale, outonome aktiwiteite deur besighede byna onmoontlik is. Maak nie saak hoe magtig en wydverspreid sekere besighede is nie, hulle moet met kragte en monopolieë handel wat tot 'n groot mate die fundamentele elemente van die produksieproses beheer. "Die werklik relevante en ernstige probleem is dus nie noodwendig meer soseer om die klasseverdeling aan te spreek nie. Die probleem wat aangespreek moet word, is veel eerder dat 'n beperking geplaas moet word op die wilde en gewetenlose stryd tussen verskillende monopolieë – spesifiek tussen die monopolie van kapitaal (bankwese, finansiering, aandele spekulاسie) en die monopolie van arbeid (vakbonde) asook tussen die monopolie van produkte en die monopolie van grondstowwe. Met inagneming van die wyse waarop die moderne samelewing funksioneer, kan slegs die staat die destruktiewe gevolge van hierdie stryd verhoed, die mag van die groepe wat buite en bokant die besighede bestaan beperk en sodoende sekuriteit en gereguleerde produksie verseker. Dit kan slegs geskied waar die staat as die bowe-verordende mag bestaan wat enige ondermynende mag, ongeag hoe magtig hy is, kan sien vir wat hy is en hom 'onderwerp'". Die

korporatisme idee dat die staat die stryd tussen kapitaal en arbeid asook tussen produkte en grondstowwe moet verhoed of beperk, is volgens my in ooreenstemming met die etiese uitgangspunte dat politieke kragte ekonomiese kragte moet bepaal en dat ekonomiese en sosiale gedrag deur sekere waardes, soos geregtigheid, bepaal moet word.

Ten slotte wys Evola (2002, pp. 231 – 232) daarop dat dit “belangrik is om ‘organiese verhoudings’ – nie-totalitêre verhoudings – tussen die staat en besighede tot stand te bring deur die uitsluiting of grootskaalse beperking van enige mag, front, monopolie of buitelandse belang wat vreemd is aan ’n gesonde ekonomie en suiwer politieke benadering. In hierdie verband kan die verlede weereens as inspirasie dien. Die feodale stelsel kan, nadat dit grondig verstaan is, aangepas word by moderne omstandighede. Dit wat binne die feodale stelsel die toekenning van ’n bepaalde grondgebied en die ooreenstemmende regverdiging of ’n gedeeltelike soewereiniteit was, kan binne ’n ekonomiese konteks op die staat se erkenning van private ekonomiese komplekse neerkom wat vir sekere produktiewe funksies verantwoordelik is om sodoende ’n hoë mate van inisiatief en outonomie te geniet. Hierdie toekenning sal neerkom op die ekonomiese beskerming van ekonomiese komplekse deur die politieke mag in tyd van nood. Die ekonomiese komplekse sal weer deur ’n ooreenkoms van lojaliteit en verantwoordbaarheid aan die politieke mag gebind word. Op so ’n basis kan ’n stelsel gebou word wat beide eenheid en pluraliteit, politieke en ekonomiese faktore, beplanning en ’n reeks vrye inisiatiewe en persoonlike verantwoordelikheid inkorporeer. Algemene beleidsrigtings en oorhoofse skemas moet uitgevaardig word, maar wat hulle uitvoering betref moet soveel as moontlik ruimte aan die gees van vrye inisiatief en eie organisasie gegee word”. Die korporatistiese idee om ‘organiese verhoudings’ tussen die staat en besighede tot stand te bring, is na my oordeel in ooreenstemming met die etiese uitgangspunt van sosiale solidariteit.

6.5.2 Die wisselwerking tussen bepaalde korporatistiese rolspelers

Thompson (2004, p. 3) wys daarop dat daar by korporatisme ’n bepaalde wisselwerking tussen sekere rolspelers voorkom. By korporatisme word elke

ekonomiese sektor, industrie of beroep deur 'n korporasie geregleer. Die verskillende ekonomiese sektore word dus vir die eerste keer die mag van ekonomiese “selfregering” gegee. In elke korporasie is daar verteenwoordigers van werkgewers, werknemers en verbruikers (wat deur die staat aangewys word) wat elkeen 'n essensiële belang in hul bepaalde ekonomiese sektor verteenwoordig. Besluite word geneem deur die gemeenskaplike ooreenkoms tussen hierdie drie groepe oor aangeleenthede soos pryse, salarisse, werksure, produksie, terme van kompetisie, ensovoorts. Volgens Cawson (1985b, pp. 224 – 225) beteken dit dat daar 'n bepaalde wisselwerking tussen die staat en korporasies gaan wees. Eerstens, verskillende dele van die staatsbestel (buro's, ministeries, kommissies) op verskillende vlakke (nasionale vlak, streeksvlak, plaaslike vlak) werk op 'n verskeidenheid van wyses op korporasies in. Tweedens, die staatsbestel kan nie uitsluitlik in terme van sy interne karaktertrekke, sy openbare beleidsdoelwitte, of die eksterne druk op hom verstaan word nie. Korporatisme dwing 'n mens dus tot 'n studie van verhoudings en interaktiewe uitruilings. Korporatisme kan nie bestaan in state wat te sterk of te swak is nie. Korporatisme benodig dus 'n politieke bestel wat sterk genoeg is om sy outonomie teen gemeenskapsbelange te beskerm, maar wat nie so sterk is dat dit sonder korporasies kan funksioneer nie. Die korporatistiese oordeel dat werkgewers, werknemers en verbruikers besluite deur gemeenskaplike ooreenkoms moet neem, is na my oordeel in ooreenstemming met die etiese uitgangspunte van ekonomiese gelykheid en sosiale solidariteit.

Higgs (2006) sê dat daar by korporatisme 'n bepaalde wisselwerking tussen die staat en die sindikaat voorkom. By korporatisme word werkgewers en werknemers binne korporasies in sindikate georganiseer. Gentile (1975, p. 310; 2005, pp. 29 – 30) voel dat 'n korporatistiese bestel daarop gerig moet wees om enige vorm van teenstelling te oorkom. Die staat ontwikkel dus 'n stelsel waartydens die funksies van die sindikate, onderworpe aan staatsdissipline, na die korporasies oorgedra word en waar die korporasies dieselfde organisasie as die staat binne hulself reflekteer. Aangesien die staat kontak met die individu wil verseker, sien die korporatistiese staat die individu nie soos die liberalisme as 'n suiwer onbeduidende atoom nie. Die staat benader die individu in sy konkrete realiteit as 'n gespesialiseerde produksiekrag wat vanweë sy beroep noodwendig met die ander individue wat in dieselfde ekonomiese

sektor as hy werkzaam is, assosieer. Die sindikaat verseker dus die individu sy waardigheid, deurdat hy 'n selfbewussyn verwerf of andersins deur die rol wat hy moet speel binne die algemene belang van die nasie. Die korporatistiese gedagte dat enige vorm van teenstelling tussen die sindikate van die werkgewers en die werknemers oorkom moet word, is volgens my weereens in ooreenstemming met die etiese uitgangspunte van ekonomiese gelykheid en sosiale solidariteit. Die korporatistiese verwerping van die oortuiging dat die mens 'n blote atomistiese individu is, vind na my oordeel aansluiting by die etiese oortuiging dat 'n korporatistiese politieke ekonomie prioriteit aan die samelewing bo die individu moet gee. Die korporatistiese idee om die individu in sy konkrete realiteit as 'n gespesialiseerde produksiekrag te benader, is myns insiens in ooreenstemming met die etiese uitgangspunt dat ekonomiese en sosiale gedrag deur sekere waardes bepaal moet word.

Verder is daar by korporatisme 'n bepaalde wisselwerking tussen die staat en die gemeenskap. Binne 'n korporatistiese staat kan die gemeenskap homself by uitstek uitdruk. Na Thompson (1995, p. 176) se oordeel is 'n gemeenskap 'n "organisme" met 'n eindbestemming, 'n lewe en 'n wyse van optrede wat veel wyer strek as die individue waaruit dit bestaan. Om so 'n "organisme" tot 'n doelwit van blote dienslewering aan sy saamgestelde dele binne homself te beperk, is 'n ontkenning van die hele filosofiese konsep van die korporatistiese staat. Geen lewende "organisme" kan 'n selfbeperkende doelwit aanvaar nie. Daar is altyd 'n strewe na 'n eksterne doelwit of anders sal ontwikkeling tot 'n einde kom. Die mens wat iets werd is, sal sy onmiddellike welsyn opoffer vir die behoeftes van sy beroepsgemeenskap. Net so moet die korporatistiese staat nie eksklusief gesien word as 'n wyse van goeie regering nie. Dit is ook die wyse waarop die nasie homself uitdruk as 'n korporatistiese geheel ter bereiking van 'n nasionale eindbestemming. Die korporatistiese oortuiging dat 'n gemeenskap 'n "organisme" is met 'n eindbestemming, 'n lewe en 'n wyse van optrede wat veel wyer strek as die individue waaruit dit bestaan, is na my oordeel in ooreenstemming met die etiese uitgangspunt dat die samelewing prioriteit bo die individu het.

Daarbenewens is daar 'n bepaalde wisselwerking tussen die staat en die individu. In dié verband is Thompson (1995, pp. 2 & 176) van oordeel dat die korporatistiese staat in geen sin absoluut is nie, dit moet steeds ondergeskik gestel word aan die universele, morele wet van 'n menslike instelling. Verder, dit is slegs deur samewerking met ander mense ten aansien van die “organiese” doel van die staat dat die individu sy hoogste potensiaal kan bereik. Daar is geen noodigheid vir enige konflik tussen individu en staat nie, aangesien die een nie sonder die ander kan bestaan nie. 'n Individu wat uit 'n beskaafde samelewing verban word, sal noodwendig tot 'n barbaar verval. Net so sal 'n staat sonder die lojale samewerking en ondersteuning van sy burgers noodwendig tot barbarisme verval. Slegs deur 'n ware balans tussen die behoeftes van die individu en die staat kan ontwikkeling vir beide bereik word. Die korporatistiese staat, met sy funksionele organisasie van menslike bydraes tot 'n gemeenskaplike doelwit, sal hierdie balans die beste bereik. Daarom is die essensiële kenmerk, wat die korporatistiese staat van die demokratiese staat onderskei, die feit dat die korporatistiese staat op 'n industriële of beroepsbasis vir regering, in plaas van 'n regionale of geografiese basis vir regering, gebaseer is. Die korporatistiese mening dat daar geen noodigheid vir konflik tussen die individu en die staat hoef te wees nie, is volgens my in ooreenstemming met die etiese uitgangspunt van sosiale solidariteit.

In die finale instansie wys Grant (1985, pp. 28 – 29) daarop dat daar 'n bepaalde wisselwerking tussen korporasies en politieke partye is. Wanneer politieke partye of bewegings binne 'n neo-korporatistiese bestel voorkom, funksioneer hulle nie soos binne 'n demokratiese bestel nie. Die tradisionele gestruktureerde keuse wat deur politieke partye geoffer word, ondergaan binne 'n korporatistiese bestel verskeie veranderinge wat belangrike implikasies tot gevolg het. Die grense tussen korporasies asook ander belange-assosiasies aan die een kant en politieke partye aan die ander kant verdwyn tot 'n groot mate, soos in die geval van Nederland en Oostenryk. Politieke partye gaan in belange-assosiasies op en belange-assosiasies gaan in politieke partye op.

6.6 Slot

In opsomming berus 'n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie op die volgende uitgangspunte: Eerstens, dit moet op die reg tot lewe, as die enigste wettige universele beginselbasis, gebaseer wees. Tweedens, dit moet op ekonomiese gelykheid gebaseer wees. Indien dit nie op ekonomiese gelykheid gebaseer is nie, roep so 'n situasie myns insiens om verandering – om die bevryding van die slagoffers. Derdens, dit moet die nalatenskap van rasse-kapitalisme en die gepaardgaande sosio-ekonomiese probleme (ongelykhede, armoede, werkloosheid) aanspreek en regstel. Vierdens, dit moet die belange van arbeiders nie net beskerm en bevorder nie, maar hulle inderdaad bemagtig. Vyfdens, politieke kragte moet ekonomiese kragte bepaal. In die sesde plek, ekonomiese en sosiale gedrag moet deur sekere waardes, soos geregtigheid, bepaal word. In die sewende plek, prioriteit moet aan die samelewing bo die individu gegee word. In die agtste plek, besluitneming moet op grond van konsensus geskied. In die negende plek, die sosiale solidariteit van die gemeenskap moet nagestreef en bevorder word. In die tiende plek, private eiendom moet gehandhaaf en bevorder word. In die elfde plek, die welsyn van alle mense moet deur 'n uitgebreide welsynsvoordeelstelsel bevorder word. In die twaalfde plek, die staat moet toesien dat tweede generasie sosio-ekonomiese regte verwesenlik word.

Die woord “korporasie” is afkomstig van die Latynse woord *corpus* wat “liggaam” beteken. Die woord impliseer 'n samevoeging van alle werkgewers en werknemers wat in 'n bepaalde produksieketting betrokke is, naamlik die produseerders van rou materiale, die bemiddelende goedereskeppers, die produseerders van verbruikersgoedere, die kleinhandelaars en die diensindustrieë, tot 'n enkele liggaam. Dit impliseer dat so 'n liggaam deur 'n kombinasie van die leiers van kapitaal en arbeid bestuur sal word.

Korporatisme werk met die uitgangspunt dat die vryemarkstelsel behoue moet bly, maar dat een of ander vorm van strategiese ingryping nodig is. Die werklike vraagstuk om aan te spreek, is dus nie om 'n keuse tussen die vryemarkstelsel en gesentraliseerde beplanning te maak nie, maar eerder hoe om die werking van die

vryemarkstelsel so te reël dat bepaalde sosio-politieke en ekonomiese doelwitte, byvoorbeeld die toekenning van sekere basiese goedere en dienste, bereik kan word. Korporatisme is gevolglik 'n middeweg tussen die kapitalisme en die sosialisme. Dit is 'n poging om die gebreke van beide die kapitalisme en die sosialisme te oorkom en om die beste elemente van beide die kapitalisme en die sosialisme te behou.

Verskeie aangeleenthede is van belang vir kapitaal binne 'n korporatistiese politieke ekonomie. Eerstens, die idee van die private eienaarskap van eiendom word aanvaar. Tweedens, tog word die private eienaarskap van eiendom nie as absoluut verdedig nie, in sekere omstandighede kon ander vorms van eienaarskap meer verkieslik wees. Derdens, korporatisme is ten gunste daarvan om eiendom as 'n absolute reg te beëindig deur dit afhanklik van die prestasie van sekere sosiale funksies te maak. Vierdens, korporatisme is ten gunste van beperkinge op die interne besluitneming van groot besighede. Vyfdens, die gedrag van groot private besighede behoort nie uitsluitlik op maksimale winste gerig te wees nie.

Verskeie aangeleenthede is ook van belang vir arbeid binne 'n korporatistiese politieke ekonomie. Eerstens, arbeiders se arbeid moet as menswaardig erken word. Tweedens, dit is die regering se plig om na die belange van die arbeidersklas om te sien. Derdens, arbeiders moet die reg hê om hulle werksgeleenthede, op 'n ander wyse as deur stakings, te kan beskerm. Vierdens, dit behoort beleid te wees om soveel as moontlik mense eienaars te maak. Vyfdens, ten einde arbeiders se posisie te verbeter, moet hulle regte met betrekking tot die verkryging van salarisse, welsyn in geval van werkloosheid, en behoud van werksgeleenthede, beskerm word. Sesde, onderliggend aan die arbeider se salaris is die beginsel van natuurlike geregtigheid, naamlik: salarisse mag nie onvoldoende vir 'n arbeidsame en fatsoenlike arbeider wees tot die mate dat hy sukkel om te oorleef nie.

Daar bestaan 'n bepaalde verhouding tussen die ekonomie en die politiek by 'n korporatistiese politieke ekonomie. Eerstens, die ekonomie moet aan bowe-ekonomiese faktore, wat 'n diepere betekenis aan die menslike lewe gee en wat die ontwikkeling van die hoogste menslike moontlikhede bevorder, onderwerp word.

Tweedens, die ekonomie kan nie aan die vrye kompetisie van kragte oorgelaat word nie. Derdens, die ekonomie moet op die basis van korporatisme “genormaliseer” word. Vierdens, die staat moet ’n stryd teen gedegenerende en arrogante kapitalisme voer. Vyfdens, die staat moet die stryd tussen kapitaal en arbeid asook tussen produkte en grondstowwe verhoed of beperk. Ten slotte, dit is belangrik om “organiese verhoudings” tussen die staat en besighede tot stand te bring deur die uitsluiting of grootskaalse beperking van enige mag, front, monopolie of buitelandse belang wat vreemd aan ’n gesonde ekonomie en suiwer politieke benadering is.

By korporatisme kom daar ook ’n bepaalde wisselwerking tussen sekere rolspelers voor. By korporatisme word elke ekonomiese sektor, industrie of beroep deur ’n korporasie gereguleer. Die verskillende ekonomiese sektore word dus vir die eerste keer die mag van ekonomiese “selfregering” gegee. In die tweede plek is daar ’n bepaalde wisselwerking tussen die staat en die sindikaat. By korporatisme word werkgewers en werknemers binne korporasies in sindikate georganiseer. Die sindikaat verseker die individu sy waardigheid, deurdat hy ’n selfbewussyn verwerf of andersins deur die rol wat hy moet speel binne die algemene belang van die nasie. In die derde plek is daar ’n bepaalde wisselwerking tussen die staat en die gemeenskap. Dit is die wyse waarop die nasie homself uitdruk as ’n korporatistiese geheel ter bereiking van ’n nasionale eindbestemming. In die vierde plek is daar ’n bepaalde wisselwerking tussen die staat en die individu. Daar is geen nodigheid vir enige konflik tussen individu en staat nie, aangesien die een nie sonder die ander kan bestaan nie. Slegs deur ’n ware balans tussen die behoeftes van die individu en die staat kan ontwikkeling vir beide bereik word. Laastens is daar ook ’n bepaalde wisselwerking tussen korporasies en politieke partye. Die grense tussen korporasies asook ander belange-assosiasies aan die een kant en politieke partye aan die ander kant verdwyn tot ’n groot mate. Politieke partye gaan in belange-assosiasies op en belange-assosiasies gaan in politieke partye op.

In die volgende hoofstuk is die fokus op die toepassing van die beginsels van ’n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie op die Suid-Afrikaanse situasie, veral soos dit tot uiting sal kom by die instelling en funksionering van sekere institusionele strukture.

VII. Praktiese toepassing van die beginsels van uitgebreide korporatisme op Suid-Afrika

7.1 Inleiding

In hierdie hoofstuk sal allereers op die huidige posisie van korporatisme in Suid-Afrika gelet word. Daaruit sal blyk dat die huidige vorm van korporatisme, te wete die Nasionale Raad vir Ekonomiese Ontwikkeling en Arbeid (NEDLAC), 'n blote onderhandelingsliggaam is waar die sosiale vennote beleid oorweeg en waar arbeid geen wetgewende magte besit nie. Hierdie vorm van korporatisme word dus verwerp aangesien dit niks anders as “drieledigisme” is nie, 'n uiters swak vorm van korporatisme.

Daarna sal die toepassing van die beginsels van uitgebreide korporatisme op die Suid-Afrikaanse situasie verduidelik word. Eerstens sal verduidelik word watter tipe korporatisme vir Suid-Afrika voorgestaan word. Tweedens sal die instelling van 'n korporatistiese bestel in Suid-Afrika aandag geniet. Derdens sal die instelling en funksionering van korporasies in Suid-Afrika uiteengesit word. Dié aangeleentheid sal as volg uiteengesit word: Die beperkinge van vakbonde en vakbond-optrede binne 'n kapitalistiese politieke ekonomie; die noodsaak aan die bestaan of skepping van ekonomiese belange-assosiasies; die struktuur, lidmaatskap en funksies van korporasies; en verskillende tipes korporasies vir Suid-Afrika. Vierdens sal die instelling en funksionering van 'n ekonomiese wetgewende gesagsliggaam in Suid-Afrika bespreek word. Dié saak sal as volg bespreek word: Die huidige posisie van Suid-Afrika se wetgewende gesagsliggame, teoretiese begronding van 'n ekonomiese wetgewende gesagsliggaam in Suid-Afrika, praktiese implementering en funksionering van 'n ekonomiese wetgewende gesagsliggaam in Suid-Afrika, en die Nasionale Vergadering as hoër wetgewende gesagsliggaam van Suid-Afrika. Vyfdens sal die posisie en funksie van arbeidshoue binne 'n korporatistiese bestel aangedui word. Laastens sal gesentraliseerde salarisonderhandelinge aandag geniet.

7.2 Die huidige posisie van korporatisme in Suid-Afrika

In Februarie 1995 het NEDLAC met die aanvaarding van die Nasionale Raad vir Ekonomiese Ontwikkeling en Arbeid Wet No. 35 van 1994 in Suid-Afrika tot stand gekom. NEDLAC bestaan uit vier sosiale vennote, naamlik die Suid-Afrikaanse regering, georganiseerde besigheid, georganiseerde arbeid en gemeenskapsorganisasies (United Nations Department of Economic and Social Affairs, n.d., pp. 3 – 4). NEDLAC se doelwitte is as volg: Eerstens, om ekonomiese groei, deelname in ekonomiese besluitneming en sosiale billikheid te bevorder. Tweedens, om konsensus te bereik en om ooreenkomste te sluit aangaande sosiale en ekonomiese beleid. Derdens, om alle voorgestelde arbeidswetgewing wat op arbeidsmarkbeleid betrekking het te oorweeg voordat dit by die parlement ingedien word. Vierdens, om alle belangrike veranderinge aan sosiale en ekonomiese beleid te oorweeg alvorens dit geïmplementeer of by die parlement ingedien word. Vyfdens, om die formulering van gekoördineerde beleid oor sosiale en ekonomiese aangeleenthede te bevorder. Die NEDLAC-wet maak dus voorsiening dat arbeid insette kan lewer op alle voorgestelde arbeidswetgewing asook sosiale en ekonomiese beleid en dus om regeringsbeleid te beïnvloed of perke te stel op beleid waaroor die regering outonomie het (Gostner & Joffe, 2009, p. 133).

Deelname aan NEDLAC het sekere voordele vir arbeid teweeggebring (Gostner & Joffe, 2009, pp. 137 – 139). Die NEDLAC-wet gee arbeid die reg van konsultasie op voorgestelde regeringsbeleid en wetgewing. Deur middel van NEDLAC het arbeid inspraak gekry in die Tegnieke Sektorale Skakelkomitee wat 'n forum is waar die regering die sosiale vennote konsulteer oor handelsaangeleenthede. Arbeid het dit ook reggekry om 'n verbintenis van die regering te verkry dat die korting van die begrotingstekort nie ten koste van sosiale uitgawes sal plaasvind nie. Hierdie verbintenis is in die 1997 tot 1998 Begroting bekragtig toe sosiale uitgawes as 'n persentasie van die Bruto Binnelandse Produk konstant gebly het, terwyl totale sosiale uitgawes met R8 biljoen toegeneem het. Deur middel van NEDLAC kan arbeid ook 'n invloed op arbeiderswetgewing uitoefen. Die grootste sukses in dié verband is die *Labour Relations Act No. 66 of 1995*, spesifiek die verskansing van organisatoriese regte, die vergemakliking van deelname in industriële rekonstruksie,

en die reg tot die openbaarmaking van inligting. NEDLAC het ook 'n groot invloed uitgeoefen op die *Basic Conditions of Employment Act No. 75 of 1997*, die *Employment Equity Act No. 55 of 1998* en die *Skills Development Act No. 97 of 1998* (Bramble & Ollett, 2007, p. 4). Deur arbeid se invloed het die regering 'n ooreenkoms met sy handelsvennote aangegaan dat hulle menseregte moet respekteer en dat hulle na die bekragtiging van kern Internasionale Arbeidsorganisasie-konvensies moet werk (Gostner & Joffe, 2009, pp. 138 – 139). Handel met buitelandse state word nie meer as 'n uitsluitlik ekonomiese verskynsel gesien nie, maar ook as 'n sosiale aangeleentheid. Arbeid het dus die ideologiese verwysingsraamwerk waarbinne die beleidsproses gevestig was, omver gewerp en sodoende die moontlikheid geopen dat 'n groter sosiale oriëntasie na vore kon tree. Dit het op sy beurt weer die regering gedwing om kern IAO-konvensies te bekragtig.

Daar is egter verskeie probleme en tekortkominge by arbeid se deelname aan NEDLAC (Gostner & Joffe, 2009, pp. 143 – 144 & 149). So byvoorbeeld bepaal die regering op sy eie beleid en lê dit dan aan NEDLAC voor as 'n *fait accompli*. Verder is dit die regering se wetgewingsprogram wat NEDLAC se agenda bepaal. Die regering bepaal ook wat na NEDLAC gaan vir bespreking en wat nie. Dit is veral duidelik sigbaar tydens die werksaamhede van die NEDLAC-Arbeidsmarkkamer waar die Departement van Arbeid se ekonomiese planne die werksaamhede van dié Kamer bepaal. Alhoewel arbeid poog om 'n onafhanklike benadering tot die formulering van beleid te ontwikkel, het dit tot op datum nog nooit gerealiseer nie. Verder het arbeid binne NEDLAC 'n baie beperkte invloed op makro-ekonomiese beleid. So byvoorbeeld kon arbeid geen insette lewer toe die *Growth, Employment and Redistribution*-program (GEAR) in Junie 1996 aanvaar is nie (Moussouris, 2007, p. 7). Die regering se houding dat GEAR ononderhandelbaar was, het die beginsels en visie van NEDLAC baie ernstig ondermyn (Gostner & Joffe, 2009, pp. 141 & 149) en was ook 'n aanduiding aan plaaslike en internasionale kapitaal dat hulle belange in Suid-Afrika veilig is (Bramble & Ollett, 2007, p. 5).

Arbeid kon ook nie die regering oortuig om werkgewers se reg tot uitsluiting te skrap of om verpligte, gesentraliseerde salarisonderhandelinge in die *Labour Relations Act No. 66 of 1995* (LRA) in te stel nie (Bramble & Ollett, 2007, p. 6). Boonop het die

regering in die LRA sekere beperkings ingestel op die reg om te staak. In die *Basic Conditions of Employment Act No. 75 of 1997* (BCEA) het die regering ook geweier om eise vir 'n 40-uur werkswaek te implementeer, ten spyte van die feit dat die Minister van Arbeid alreeds in 1994 daartoe ingestem het. In die BCEA het die regering ook die reg van werkgewers aanvaar om indiensnemingstandaarde by nasionale ooreenkomste te varieer. Die regering het ook nie die terugwerkende Belasting op Toegevoegde Waarde (BTW) geskrap nie. Laastens het die regering, ten spyte van teenstand, voortgegaan met die privatisering van staatsbeheerde ondernemings wat tot tienduiseende werksverliese gelei het. Boonop het arbeid se verteenwoordigers, vanweë hulle groot werkslas, nie die tyd om al die NEDLAC-verwante vergaderings by te woon nie (Gostner & Joffe, 2009, pp. 141 – 144 & 147). Hierdie probleem affekteer egter nie net arbeid se verteenwoordigers nie. Selfs georganiseerde besigheid wys daarop dat hulle verteenwoordigers tot 40% van hul tyd aan NEDLAC-werk bestee en dat dié werk dan nog boonop vrywillig gedoen word. Die NEDLAC-Arbeidskoukus is ook veronderstel om voor elke Kamers- en Bestuurskomiteevergadering byeen te kom. In werklikheid kom die Arbeidskoukus net ongeveer 10% tot 20% van die tyd voor die Kamervergaderings en net 30% tot 40% van die tyd voor die Bestuurskomiteevergaderings byeen. Hierdie disfunksionele strukture beteken dat arbeid se verteenwoordigers selfs nie eers altyd weet waar en hoe onderhandelinge plaasvind nie.

Maree (1993, p. 27) argumenteer, in ooreenstemming met Grant (1985, p. 9) se uitgangspunt, dat NEDLAC in die finale instansie dus bloot 'n onderhandelingsliggaam is waar die sosiale vennote beleid oorweeg. Binne NEDLAC het arbeid bloot adviserende bevoegdhede en geen wetgewende magte nie. Alhoewel NEDLAC dus wel sekere beperkte voordele vir arbeid teweeggebring het, is dit myns insiens onvoldoende en uiters onbevredigend. Na my oordeel is hierdie huidige Suid-Afrikaanse vorm van korporatisme dus niks anders as “drieledigisme” (‘n baie swak vorm van korporatisme) nie. Staat, kapitaal en arbeid is wel betrokke by makro-vlak samesprekings aangaande ekonomiese beleid, maar dit lei gewoonlik net tot algemene riglyne vir die behartiging van beleid; dit lê geen stewige verantwoordelikheid op die sosiale vennote om die beleid te implementeer waarop ooreengekom is nie. Dibben, Klerck en Wood (2015, p. 465) gaan selfs so

ver as om te beweer dat NEDLAC nooit eers tot 'n behoorlike korporatistiese liggaam ontwikkel het nie. Gevolglik is dit dan ook myns insiens glad nie verbasend nie dat hierdie vorm van “korporatisme” wat in Suid-Afrika geïmplementeer is toenemend steun verloor (Breytenbach, 2000, p. 4; Bramble & Ollett, 2007, p. 6). Verder, die wyse waarop hierdie vorm van “korporatisme” funksioneer en die wyse waarop die regering die vakbonde hanteer, veroorsaak grootskaalse teleurstelling by die Suid-Afrikaanse arbeidersklas en daarmee saam ook hulle persepsie van wat korporatisme is.

Ten slotte kan die mislukking van NEDLAC in terme van die magsgebaseerde benadering, soos in hoofstuk I uiteengesit, verklaar word (Anon., 2008, p. 5). NEDLAC is 'n baie mooi voorbeeld van 'n institusionele instelling wat op 'n rationeel goed-gefundeerde ekonomiese basis ingestel is met die idee om samewerking tussen kapitaal en arbeid te bevorder, maar wat in die finale instansie nog steeds ten gunste van die regering van die dag bly funksioneer het.

7.3 Toepassing van die beginsels van uitgebreide korporatisme op Suid-Afrika

7.3.1 Die tipe korporatisme wat vir Suid-Afrika voorgestaan word

In ooreenstemming met O'Sullivan (1988, p. 6) se beskouing moet 'n Suid-Afrikaanse korporatistiese staat myns insiens op neo-korporatisme en selfs die nuwer vorms van neo-korporatisme gebaseer wees. Neo-korporatisme is 'n liberale of sosiale weergawe van korporatisme wat die ekonomiese probleme van gevorderde industriële gemeenskappe beter as die vryemarkstelsel kan hanteer, maar wat terselfdertyd die burokratiese en dwingende maatreëls wat met outoritêre stelsels geassosieer word, vermy. Anders as outoritêre korporatisme is neo-korporatisme nie-ideologies en verwerp dit die outoritêre tegnieke van sosiale integrasie. Neo-korporatisme is 'n fundamenteel vriendelike stelsel van sosiale integrasie wat dwingende maatreëls vermy en verskeidenheid aanvaar, op voorwaarde dat die aanvaarding van verskeidenheid nie bots met politieke stabiliteit en ekonomiese

groei nie. Neo-korporatisme het dus 'n vriendelike, anti-otoritêre karakter en berus tot 'n groot mate op selfregulasie deur die verskillende belange-assosiasies betrokke.

Die kern van korporatisme, net soos by sosiale demokrasie, is na my oordeel ekonomiese en sosiale transformasie. Deur die instelling van korporatisme kom 'n nuwe tipe kompromis, ooreenkoms of sosiale kontrak tussen besigheid en arbeid; tussen polities gemobiliseerde mense en die organe van die staat; en tussen meerderhede, minderhede en onafhanklike belange tot stand (Sisk, 1993, p. 488). Daar kom ook 'n nuwe tipe kompromis, ooreenkoms of sosiale kontrak tussen ryk en arm, tussen dié wat regeer en dié wat geregeer word, en tussen swart en blank tot stand (Gouws, 2016). Daarbenewens kom daar ook 'n kompromis tussen die idees van ekonomiese groei en herverspreiding tot stand (Webster & Adler, n.d., pp. 1 – 2). Verder moet 'n Suid-Afrikaanse korporatistiese staat myns insiens op Oostenrykse en Nederlandse neo-korporatisme gebaseer wees in die opsig dat dié state se vorm van korporatisme op vennootskap en konsensus gebaseer is (Pekkarinen, Pohjola & Rowthorn, 1992, p. 3). Dit moet egter ook op die Nordiese lande se korporatisme gebaseer wees in die opsig dat dié state 'n solidaristiese salarisbeleid volg, wat daarop gerig is om salarisverskille te verminder (Guger, 1992, p. 356). Die korporatistiese gedagte van 'n nuwe tipe kompromis, ooreenkoms of sosiale kontrak tussen besigheid en arbeid asook tussen ryk en arm is myns insiens in ooreenstemming met dié bepaalde etiese uitgangspunt soos aan die begin van hoofstuk VI geformuleer.

'n Suid-Afrikaanse korporatistiese staat moet myns insiens verder op uitgebreide korporatisme berus. Met uitgebreide korporatisme word bedoel dat korporasies, net soos by die Middeleeuse gildes, op 'n uitgebreide wyse by byna alle politieke, ekonomiese en sosiale reëlings en verhoudinge van die dag betrokke moet wees en dat dié korporasies hul onderskeie ekonomiese sektore moet “regeer”. Daarmee word egter nie bedoel dat korporasies, soos by die Middeleeuse gildes, buite die staat en soms selfs in opposisie tot die staat moet bestaan nie (Rocco, 1975, p. 296). Met uitgebreide korporatisme bedoel ek verder dat daar 'n ekonomiese wetgewende gesag vir die staat geskep moet word, dat daar gesentraliseerde salarisonderhandelinge ingestel moet word en dat Arbeidshowe arbeidsgeskille moet

bereg. Die begrip “uitgebreide korporatisme” gee dus die wydste moontlike vertolking aan korporatisme wat enigsins moontlik daaraan gegee kan word. Uitgebreide korporatisme se leidende beginsel van koördinasie en toewysing moet op konsertasie, ’n georganiseerde beleidmakende proses waartydens betrokke groepe as onmisbare deelnemers erken word, gebaseer wees (Schmitter, 1985, pp. 52 – 54). Dit beteken kollektiewe besluitneming deur middel van ooreenkomste en samewerking tussen alle relevante ekonomiese rolspelers, te wete staat, kapitaal en arbeid (Keman & Pennings, 1995, p. 273). Die korporatistiese idee van kollektiewe besluitneming deur middel van ooreenkomste en samewerking tussen alle relevante ekonomiese rolspelers is myns insiens in ooreenstemming met die etiese uitgangspunte van ekonomiese gelykheid en sosiale solidariteit.

7.3.2. Die instelling van ’n korporatistiese bestel in Suid-Afrika

Ek stem saam met Williamson (2009, p. 41) dat die instelling van ’n korporatistiese bestel of geleidelik oor ’n periode van tyd, onder die aanmoediging van die staat, ingefaseer kan word of dit kan dadelik deur middel van staatsgesag ingestel word. Na Schmitter (1985, p. 41) se oordeel kan daar vanuit twee oorde weerstand teen die instelling van ’n korporatistiese bestel kom. Die eerste vorm van weerstand kan vanaf die regerende party se politici kom. Hulle sal nie graag hulle posisies gebaseer op kieser-toerekenbaarheid en gebiedsverteenvoording wil vervang nie, omdat dit hul eie en hul politieke party se magsposisie sal bedreig. Die oplossing om verby dié probleem te kom, is waarskynlik om partypolitieke kompetisie tydelik op te skort, soos tydens ’n grootkoalisie, of om aan te dui dat dié tipe regeringsverandering nie regeringnorme of staatsdiensamptenaarposte sal bedreig nie. Myns insiens behoort daar nie weerstand teen die implementering van ’n korporatistiese bestel vanaf die Suid-Afrikaanse Nasionale Vergadering te kom nie, aangesien daar nie voorgestel word dat dié Vergadering vervang word nie. Daar sal egter heel waarskynlik wel weerstand vanaf die Nasionale Raad van Provinsies kom, aangesien daar voorgestel word dat dié Raad vervang moet word.

Die tweede vorm van weerstand kan vanaf die kapitaalkragtige besigheidsbelange kom. Die oplossing om verby dié probleem te kom, is waarskynlik om net soos

Oostenryk ná die Tweede Wêreldoorlog op te tree. In 1946 het Oostenryk al sy basiese industrieë genasionaliseer ten einde te verhoed dat die Sowjet Unie dit as oorlogsvergoeding neem (Microsoft Encarta, 2009, sv “Austria”). Deur dié optrede is die magsbasis van die besigheidsbelange in Oostenryk egter terselfdertyd verswak. Sodoende is ’n groter balans tussen georganiseerde kapitaal en georganiseerde arbeid teweeg gebring wat op sy beurt weer effektiewe korporatistiese implementering en samewerking moontlik gemaak het (Marin, 1985, p. 103; Grant, 1985, pp. 6 – 7). Hierdie siening van korporatisme, naamlik dat ander vorms van eienaarskap as private eienaarskap soms meer verkieslik kan wees, byvoorbeeld deur industrieë te nasionaliseer, is na my oordeel in ooreenstemming met die etiese uitgangspunt dat die arbeidersklas bemagtig moet word aangesien dit hoofsaaklik die arbeidersklas sal wees wat deur sodanige alternatiewe vorms van eienaarskap bevoordeel sal word.

Na die suksesvolle implementering en vestiging van ’n korporatistiese bestel kan van dié industrieë, indien nodig, myns insiens net soos in die geval van Oostenryk sedert die laat 1980’s en vroeë 1990’s weer geprivatiseer word (Microsoft Encarta, 2009, sv “Austria”). Die korporatistiese siening om private eiendom te handhaaf, is myns insiens in ooreenstemming met dié gestelde etiese uitgangspunt soos in hoofstuk VI geformuleer.

7.3.3 Die instelling en funksionering van korporasies in Suid-Afrika

7.3.3.1 Die beperkinge van vakbonde en vakbond-optrede binne ’n kapitalistiese politieke ekonomie

Durkheim (1984, p. xxxvi) argumenteer dat binne die huidige, kapitalistiese politieke ekonomie is ’n vakbond ’n private belange-assosiasie met geen wettige gesag en dus ook geen beherende mag nie. Die aantal vakbonde is teoreties onbeperk, selfs binne ’n bepaalde ekonomiese sektor. Aangesien elke vakbond onafhanklik van elke ander vakbond is, is daar niks aan hulle wat die eenheid van ’n professie as ’n geheel uitdruk nie. Verder is werkgewersorganisasies en vakbonde onderskeibaar van mekaar en is daar geen gereelde kontak tussen hulle nie. Daar is geen

gemeenskaplike organisasie om hulle byeen te bring waarbinne hulle 'n gemeenskaplike stel reëls kan uitwerk, waar hulle verhoudinge op mekaar gerig is en waar die werkgewers en werknemers met gelyke gesag aangespreek kan word sonder dat hulle hul individualiteit verloor nie. Gevolglik is dit altyd die Wet van die Sterkste wat dispute bepaal, met die gevolg dat 'n permanente konfliktsituasie gedurig voorkom. Werkgewers en werknemers is dus in dieselfde situasie as twee outonome state wat mekaar konfronteer, behalwe dat hulle ongelyke magte is. Vir 'n professionele moraliteit en regscode om binne die verskillende professies van die ekonomie gevestig te raak, is dit dus nodig dat 'n goed-gedefinieerde, georganiseerde groep, in kort – 'n openbare instelling, gevestig moet word.

7.3.3.2 Die noodsaak aan die bestaan of skepping van ekonomiese belange-assosiasies

Durkheim (1984, p. xxxv) wys verder daarop dat aktiwiteite binne 'n ekonomiese sektor of professie slegs effektief gereguleer kan word deur 'n groep na aan daardie ekonomiese sektor of professie, wat bekend is met hoe die ekonomiese sektor of professie funksioneer, en wat sy besondere behoeftes ken. Die enigste groep mense wat aan sulke vereistes voldoen, is die mense wat binne daardie ekonomiese sektor of professie werksaam is, saamgevoeg en georganiseer in 'n enkele liggaam – so 'n liggaam moet 'n korporasie of 'n professionele groep genoem word. Die korporatistiese idee dat 'n ekonomiese sektor of professie deur alle mense wat binne daardie ekonomiese sektor of professie werksaam is, gereguleer moet word, is myns insiens in ooreenstemming met die etiese uitgangspunte van ekonomiese gelykheid en sosiale solidariteit.

'n Baie belangrike aangeleentheid vir Pous Leo XIII (Rerum Novarum: Encyclical of Pope Leo XIII on Capital and Labor, 1891, sv “3”, “49” & “57”) is dat 'n oplossing vir die ellende van die arbeidersklas gevind moet word, want nadat gildes afgeskaf is, het daar geen ander beskermingsmeganisme vir arbeiders in die gildes se plek tot stand gekom nie. 'n Belangrike oorweging is dus om korporasies tot stand te bring om arbeiders se belange te verteenwoordig en te bevorder. Die geskiedenis kan getuig van hoe uitstekend die Middeleeuse gildes gefunksioneer het (Morck &

Yeung, 2010, pp. 12 – 13). Hulle het nie net baie voordele vir arbeiders verseker nie, maar ook die kunste bevorder soos wat die voorkoms van die baie monumente in Europa kan getuig. Sulke korporasies moet egter aangepas word by die vereistes van die tyd. Gevolglik het Leo XIII gevra dat Middeleeuse gildes as 'n bloudruk moet dien en dat assosiasies van arbeiders, of arbeiders en werkgewers gesamentlik, ingestel moet word; georganiseer met die doel om elke individuele lid te help om sy fisiese, geestelike en eiendomsomstandighede te verbeter. Om dít te bereik het Middeleeuse gildes toelating tot die gildes beperk, beperkte produksie toegepas en pryse en salarisse bepaal). Die korporatistiese oortuiging dat daar beskermingsmeganismes vir arbeiders tot stand moet kom, is volgens my in ooreenstemming met die etiese uitgangspunt dat arbeiders se belange beskerm en bevorder moet word.

Gildes het die Middeleeuse ekonomie vertikaal georganiseer deur middel van industrieë en oor klasse heen, eerder as horisontaal deur middel van klasse en oor industrieë heen soos wat sosialiste voorstel (Morck & Yeung, 2010, p. 13). Leo XIII het gevolglik 'n soortgelyke struktuur as die Middeleeuse ekonomie voorgestel, gebaseer op industriële assosiasies wat elke industriële produk vertikaal kartelleer en vertikale, geïntegreerde monopolieë oor werkgewers en werknemers heen versprei. Hy was van oordeel dat indien die ekonomie so georganiseer word, dit min dispute tot gevolg sal hê. Dit moet dan ook die doel van die staat wees om die nuwe korporatistiese struktuur tot stand te bring en om in te meng sodat geregleerde salarisse genoegsaam is om na die arbeiders se behoeftes om te sien. Sulke inmenging om arbeiders te ondersteun is moreel geregverdig, aangesien hulle meestal uit behoeftige massas bestaan wat spesiale hulp nodig het en deur die regering beskerm moet word. Dit sal boonop daartoe lei dat dinge soos stakings oorbodig word, aangesien beter arbeidsreëlings die oorsake van konflik tussen werkgewers en werknemers met verloop van tyd uit die weg sal ruim. Die korporatistiese gedagte dat die staat moet inmeng om na die arbeiders se behoeftes om te sien, is na my oordeel in ooreenstemming met die etiese uitgangspunte dat ekonomiese en sosiale gedrag deur sekere waardes, soos geregtigheid, bepaal moet word en dat die belange van arbeiders beskerm en bevorder moet word.

Manoïlesco wys daarop dat die rede vir die bestaan of skepping van korporasies eerstens daarin geleë is dat dit 'n volgehoue hiërargie van gesag skep (Schmitter, 1974, p. 120). Sodoende word die geïsoleerde en magtelose individu van 'n hele stel goed-gedefinieerde, bemiddelende strukture en lojaliteite voorsien wat hom in die samelewing inbind. Dit verskaf ook aan die politieke stelsel 'n metode om van 'n verenigde en logiese gesigspunt al die gespesialiseerde probleme, wat deur die komplekse verhoudinge tussen die individu en die staat geskep is, op te los. Om dit te vermag moet die nuwe eenhede van verteenwoordiging integrerend funksioneer, nie net ekonomies nie, maar ook geestelik en moreel. Die korporatistiese oortuiging om die geïsoleerde en magtelose individu van 'n stel goed-gedefinieerde, bemiddelende strukture en lojaliteite te voorsien wat hom in die samelewing inbind, is myns insiens in ooreenstemming met die etiese uitgangspunt van sosiale solidariteit. Tweedens sal die funksionele spesialisering van korporasies “tegnologies selfbepalend” wees. Die staat sal in vertikale eenhede van belange-versameling opgedeel word wat weer die rol van tegniese kundigheid sal versterk, leierskap sal depersonaliseer en natuurlik-gebalanseerde interafhanklikhede tussen belange areas sal vestig. Dit sal dan ook die rol van die staat in nasionale ekonomiese beplanning en internasionale ekonomiese onderhandelings ondersteun.

Derdens, deur die gesag van die staat af te wentel na duidelik gedefinieerde, nie-teenstrydige en vooraf-vasgestelde belange-hiërargieë word die staat verlos van besluite en implementeringsverantwoordelikhede van “minder belangrike aangeleenthede” soos welsyn, gesondheid, ensovoorts (Schmitter, 1974, pp. 120 – 122). Die staat kan gevolglik meer aandag aan “wesentlike” take wy, soos interne sekuriteit, eksterne verdediging, buitelandse aangeleenthede en nasionale inligting. Vierdens, korporatisme sal deur sy gekompartementaliseerde, vertikale vestiging en interne hiërargie van gesag 'n teengif teen die “gees van klas” wees. Die klassegees is 'n uitgediende vorm van “horisontale bewussyn” en moet vervang word met 'n nuwe gees van nasionale solidariteit en funksioneel-interafhanklike organisasie. Takties beskou, op die korttermyn, is die beste manier om werklike klasse-antagonisme te oorkom, om dit te erken en om “afsonderlike, maar gelyke” verteenwoordiging aan kapitaal en arbeid binne dieselfde korporasie toe te ken. Op die langtermyn sal dit nie eers nodig wees om so 'n gesimuleerde balans te verskaf nie, aangesien klasse-

identifikasie sal verdwyn. Die feit dat korporatisme teen enige vorm van klassegees en klasse-antagonisme is en gelyke verteenwoordiging tussen eienaars en arbeiders binne dieselfde korporasie wil bewerkstellig, is na my oordeel in ooreenstemming met die etiese uitgangspunte van ekonomiese gelykheid en sosiale solidariteit.

Vyfdens, die aanvanklike, dwingende, outoritêre aspekte van vroeëre korporatisme sal mettertyd verander vanweë die verandering in die morele en sosiale waardes van die mens (Schmitter, 1974, pp. 122 – 123). Die 19de eeuse ideale van individuele gelykheid en vryheid sal vervang word met die nuwe kollektiewe doelwitte van sosiale geregtigheid, gebaseer op onderskeidende regte en verpligtinge volgens die funksionele belangrikheid van die mens se rol in die gemeenskap. Die doel van organisasie sal toestemmende beperkings op wedersydse aktiwiteite vervang in ruil vir sekuriteit en hoër produktiwiteit. Sosiale korporatisme sal uiteindelik bereik word na die uitgebreide ontwikkeling van 'n "korporatistiese bewussyn" en nadat 'n hoë graad van nasionale integrasie bereik is, sal die ou kunsmatige lojaliteite of heeltemal uitgewis of erg afgetakel word. Die feit dat korporatisme 'n hoë graad van nasionale integrasie in die ekonomie wil bereik, is na my oordeel weereens in ooreenstemming met die etiese uitgangspunte van ekonomiese gelykheid en sosiale solidariteit.

7.3.3.3 Die struktuur, lidmaatskap en funksies van korporasies

Met betrekking tot die struktuur van korporasies moet al die verskillende persone betrokke by 'n professie, wat almal in die korporasie geïntegreer is, onderverdeel word in sindikate van werkgewers en werknemers vir die doel om verteenwoordigers tot die korporatistiese raad, die regerende liggaam van die korporasie, te verkies (Williamson, 2009, pp. 50 – 51). Binne elke korporasie moet daar 'n bestuur van werkgewers, werknemers en verbruikers (wat deur die staat aangestel is) wees (Coser, 1984, p. xxii). Elkeen van hierdie groepe moet gelyke verteenwoordiging en mag hê en mag mekaar nie uitstem nie. Dit is dus nie 'n stelsel van demokratiese intrige nie, maar 'n besigheidsreëling vir gemeenskaplike samewerking. Die korporatistiese idee dat elke korporasie deur 'n bestuur van werkgewers, werknemers en verbruikers gelei moet word wat gelyke verteenwoordiging en mag het, is volgens

my nogmaals in ooreenstemming met die etiese uitgangspunte van ekonomiese gelykheid en sosiale solidariteit (Thompson, 2004, p. 4).

Ek vind aansluiting by Thompson (2004, p. 4) wat ten gunste daarvan is dat die werkgewers se verteenwoordigers deur die eienaars, vennote en aandeelhouers van die verskillende besighede van die ekonomiese sektor asook deur almal wat in 'n bestuursrol of in 'n hoë uitvoerende posisie betrokke is, verkies moet word. Hulle sal dus die organiserende aspek van die ekonomiese sektor verteenwoordig en 'n werkgewersfederasie vorm. Lidmaatskap van die werkgewersfederasie is vir elke besigheid verpligtend. Elke besigheid sal 'n jaarlikse lidmaatskapfooi, proporsioneel aan sy aantal werknemers, betaal. Elke besigheid sal hom ook aan die dissipline van die werkgewersfederasie onderwerp. Die werknemers se verteenwoordigers moet deur alle werknemers in die ekonomiese sektor asook die klerklike personeel, ongeag hulle funksie, verkies word. Hulle moet 'n vakbond binne die ekonomiese sektor vorm wat elke werknemer van die sektor insluit. Verwyder van allerhande irrelevante politieke aktiwiteite sal dié vakbonde 'n essensiële en belangrike rol in die organisasie van die korporatistiese staat speel. Die verbruikers se verteenwoordigers kan nie soos die werkgewers en werknemers se verteenwoordigers verkies word nie. Aangesien die nasie self die uiteindelijke verbruiker is en aangesien die regering die verteenwoordiger van die nasie is, is die staat die beste toegerus om die verbruikers se verteenwoordigers in die verskillende korporasies te nomineer. Vir dié doel moet agtenswaardige persone aangestel word om die belange van die verbruikers te verteenwoordig. Hierdie verteenwoordigers sal ten alle tye beskikbaar wees om die griewe en voorstelle van die publiek, wat geraak word deur die funksionering van die bepaalde ekonomiese sektor, aan te hoor.

Ek vind verder aansluiting by Fermin Bacconnier (Williamson, 2009, p. 49) dat 'n persoon se toelating tot 'n korporasie slegs moontlik kan wees na bewys van “vermoë, solvensie, moraliteit en bereidheid om die dissipline en regulering van die beroep te aanvaar”. Ek vind ook aansluiting by Franz Hitze (Williamson, 2009, p. 48) dat elke arbeider 'n eksamen aangaande sy professionele vermoë, georganiseer deur die korporasie, moet slaag; alvorens hy wettig gemagtig kan word om sy beroep te

beoefen en dus uit die aard van die saak ook lid van 'n bepaalde korporasie kan wees. Met betrekking tot die vraag of 'n korporasie se lidmaatskap vrywillig moet wees of nie, meen ek dat daar geen sin daarin is om 'n struktuur te vestig wat die ekonomie moet reguleer wat slegs 'n paar of geen rolspelers het wie se gedrag gereguleer moet word nie (Williamson, 2009, pp. 48 – 50). Aangesien 'n korporasie ekonomiese en sosiale gedrag op sekere universele beginsels moet reguleer, vereis universele regulasie universele jurisdiksie. Aangesien 'n korporasie ook veronderstel is om produseerder-selfregulering te omvat, is daar streng vereistes dat daar universele lidmaatskap moet wees. Die stelsel kan net werk as daar universele lidmaatskap van die korporasie is en dit op sy beurt noodsaak 'n element van dwang ten opsigte van lidmaatskap. Die korporatistiese oortuiging dat 'n korporasie ekonomiese en sosiale gedrag op sekere universele beginsels moet reguleer, is myns insiens in ooreenstemming met die etiese uitgangspunt dat ekonomiese en sosiale gedrag deur sekere waardes, soos geregtigheid, bepaal moet word. Die meganisme tot die afdwinging van lidmaatskap lê in die verskaffing van voorregte aan lede van korporasies. Uiteindelik sal die voorregte neerkom op 'n "lisensie" om die bepaalde ekonomiese funksie te kan uitvoer, op baie dieselfde manier as wat Middeleeuse gildes gefunksioneer het en sekere moderne professies tans funksioneer deurdat hulle 'n monopolie oor 'n bepaalde funksie het. Die belangrikste element in die staat se lisensiëring van korporasies sal dus die toekenning en waarborge van hierdie monopolieë wees.

'n Ander belangrike aangeleentheid waaroor uitsluitel verkry moet word, is die posisie van die verskillende belange-assosiasies wat die verskillende groepe binne die beroep of funksie verteenwoordig, byvoorbeeld die vakbonde en werkgewerassosiasies, nadat al die lede van die profesie in een organisasie geïntegreer is (Williamson, 2009, pp. 50 – 51). Ten spyte van die feit dat die aktiwiteite van sulke groepe eksklusief partikularisties was en dat hulle aanvanklik aan "klassekonflik" deelgeneem het, is die algemene oordeel dat dié aangeleentheid oorgesien moet word. Die uiteindelik doelwit is die geïntegreerde korporasie, terwyl die verskillende groepsassosiasies of sindikate onderafdelings of kategorieë van die allesomvattende organisasie moet wees. Die korporatistiese gedagte dat werkgewerassosiasies en vakbonde in een organisasie geïntegreer moet word, is na

my oordeel by herhaling in ooreenstemming met die etiese uitgangspunte van ekonomiese gelykheid en sosiale solidariteit. Die voortgesette bestaan van sindikalistiese belange-assosiasies reflekteer in elk geval die verskillende groepe binne die korporasie wat in status verskil en gevolglik afsonderlike verteenwoordiging vereis. Boonop sal in elkeen van hierdie sindikate 'n spesifieke belang voortbestaan. Die sindikate is gevolglik beide administratiewe en verteenwoordigende eenhede binne die korporasie. Dit is duidelik dat die sindikalistiese organisasies, vanweë die besluite wat deur die korporasies geneem word, 'n verteenwoordigende monopolie sal geniet en dat hulle deur die staat of die korporasie self, onder die gesag van die staat, gelisensieer sal word. Die sindikate sal volledig onder die jurisdiksie van die korporasie wees en gevolglik sal hulle karakters verskillend wees as toe hulle binne 'n stelsel bestaan het waar hulle aktiwiteite nie ondergeskik aan 'n hoër gesag was nie, maar bloot hulle lede se spesifieke belangevrteenwoordig het.

Die funksies van korporasies kan breedweg in twee kategorieë verdeel word, eerstens sosio-ekonomiese funksies en tweedens arbeidsverhoudingsfunksies. Die eerste sosio-ekonomiese funksie van die korporasies het te doen met die regulering van pryse (Williamson, 2009, pp. 51 – 52); om as wedersydse, balanserende magte op te tree om te verhoed dat een groep 'n ander groep uitbuit; en om verbruikers te beskerm (Thompson, 2004, pp. 6 – 7). Die tweede sosio-ekonomiese van die korporasies het te doen met produksieregulering (Williamson, 2009, p. 53). Korporasies moet ook betrokke wees by bemaking, die verkryging van roumateriale, die verbetering van effektiwiteit deur gedwonge rasionalisering, die verbetering van arbeidsbevoegdhede, die neerlê van standaarde, en die bepaling van kwotas vir produksie en die verkoop van produkte – binnelands sowel as buitelands (Thompson, 2004, pp. 5 – 6). Produksie moet geregleer word deur byvoorbeeld standaardisering, die regulering van verspreidingskanale, die bevordering van beter produksiemetodes, om tegniese navorsing uit te voer, en om produksiedoelwitte te bepaal. Verdere take van korporasies is onder andere om roumateriale se aankope te reguleer, om produksie in die effektiwste ondernemings te konsentreer, om produksie op 'n nasionale basis tussen die verskillende takke te verdeel, om kapitale beleggings te kontroleer, om krediet wat noodsaaklik vir ondernemings is te organiseer, om die verkope van produkte te organiseer, en om oor die algemeen die

verhoudinge tussen die ondernemings te reguleer. 'n Baie belangrike taak van die korporasies is dan ook om die ekonomiese verknorsing van “oor-produksie”, wat aan werkloosheid gekoppel is, op te los.

Daarbenewens moet kleinboere deur middel van hul korporasies direkte toegang tot wêreldmarkte vir hul produkte, sonder bemiddeling van die regerende elite, kry (Mbeki, 2009, p. 162). Dit beteken dat gewasse wat internasionaal verhandel word – koffie, tee, katoen, suiker, kakao, rubber, ensovoorts – deur die produseerders self op vendusies verkoop moet word eerder as wat dit aan staatsbeheerde bemarkingsrade verkoop word. Die politieke ekonomie moet dus so gewysig word dat dit die belange van die produseerders bevorder – nie dié van die rente-soekende elite nie. Die korporatistiese mening dat korporasies moet optree om uitbuiting van een groep deur 'n ander groep te verhoed, is myns insiens in ooreenstemming met die etiese uitgangspunte dat ekonomiese en sosiale gedrag deur sekere waardes bepaal moet word en dat die belange van arbeiders beskerm en bevorder moet word. Die feit dat korporatisme die probleem van werkloosheid wil oplos, is na my mening in ooreenstemming met die etiese uitgangspunt dat die belange van arbeiders beskerm en bevorder moet word.

Die derde sosio-ekonomiese funksie van die korporasies is om salarisse en werksomstandighede te bepaal (Williamson, 2009, p. 54). Dispute tussen werkgewers en werknemers is binne die kapitalistiese staat baie soortgelyk aan twee opponerende weermagte wat teenoor mekaar staan met die destruktiewe wapens van stakings en uitsluitings (Thompson, 2004, p. 6). In 'n korporatistiese staat kan dit nie verdra word nie. Gevolglik moet alle probleme aangaande salarisse, werksure en werksomstandighede tussen die verteenwoordigers van die werkgewers en die verteenwoordigers van die werknemers van die korporasie opgelos word. Die korporatistiese oordeel om alle probleme aangaande salarisse, werksure en werksomstandighede tussen die verteenwoordigers van die werkgewers en die verteenwoordigers van die werknemers op te los, is myns insiens in ooreenstemming met die etiese uitgangspunte van ekonomiese gelykheid en dat die belange van arbeiders beskerm en bevorder moet word.

Die vierde sosio-ekonomiese funksie van die korporasies het te doen daarmee om die professie te reguleer waarop die korporasie gebaseer is (Williamson, 2009, pp. 54 – 57). Die korporasie, eerder as die staat of 'n besigheid, moet bepaal wie het die vereiste kwalifikasies om 'n bepaalde beroep in 'n bepaalde industrie te beoefen. Die korporasie behoort ook die nodige opleiding vir sodanige kwalifikasies te verskaf. Die vyfde sosio-ekonomiese funksie van korporasies het te doen met die administrasie van 'n sosiale voorsorgstelsel. Othmar Spann is egter van oordeel dat die probleem van die bestaande kapitalistiese orde nie net ekonomiese ontbering is nie, maar in werklikheid 'n gebrek aan sekuriteit, ontworteling en die afbreek van die mens tot iemand van geen betekenis nie. Die kwaad van die kapitalisme is dus nie net armoede nie, maar dat die arbeider standloos gemaak word en dít is die belangrikste welsynsprobleem wat deur die korporasie aangespreek moet word. Die korporatistiese idees dat die gebrek aan sekuriteit en welsynsondersteuning, die ontworteling en die afbreek van die mens, en die standloosheid van die arbeider aangespreek moet word, is na my oordeel in ooreenstemming met die etiese uitgangspunte dat die belange van arbeiders beskerm en bevorder moet word, dat die welsyn van alle mense bevorder moet word deur 'n uitgebreide welsynsvoordeelstelsel, dat sosio-ekonomiese probleme aangespreek en reggestel moet word en dat die staat moet toesien dat tweede generasie sosio-ekonomiese regte verwesenlik word.

Gekoppel aan bogenoemde sosio-ekonomiese funksie is 'n ander belangrike en noodsaaklike vernuwing, naamlik nuwe finansiële instellings wat onafhanklik van die regerende elite is en wat veral die finansiële behoeftes van die kleinboere asook ander klein- tot medium-skaal produseerders moet aanspreek. Sodanige instellings kan as koöperasies, kredietunies of spaarbanke funksioneer (Mbeki, 2009, p. 162). 'n Voorbeeld in dié verband is die Medicoop- koöperatiewe finansiële instelling wat jong mediese dokters help met finansiering (De Lange, 2017b). Lede van die korporasie kan hulle geld by hierdie nuwe finansiële instellings deponeer waarna dit dan aan die ander lede of besighede van dieselfde korporasie geleen kan word (National Corporatism Programme of the National Unity Party of Canada, 2003, p. 2). Die rentekoers sal deur die lede van die korporasie bepaal word aangesien hulle die eienaars van die bank sal wees. Verder behoort korporasies deur middel van hierdie

nuwe finansiële instellings ook hulle eie arbeidsversekering en pensioenskemas te onderhou, wat pensioene vir alle werknemers, eweredig tot die dienste wat hulle aan die industrie gelewer het, moet verskaf. Hierdie nuwe finansiële instellings se opbrengste uit beleggings moet ook gereguleer word, aangesien dit nie vir werknemers en verbruikers aanvaarbaar sal wees as 'n te groot deel van die dividende na werkgewers gaan nie (Thompson, 2004, p. 7). As deel van hierdie nuwe finansiële instellings kan elke korporasie ook sy eie versekeringsmaatskappy tot stand bring vir alle risiko's teen premies wat deur die lede van die korporasies self bepaal sal word.

Sover dit die industriële verhoudingsfunksies van die korporasie aanbetref, is die hoofdoel om klassekonflik uit die weg te ruim (Williamson, 2009, pp. 57 – 59). Die voorkoms van enige vorm van klassekonflik is in teenstelling tot die “organiese” aard van die samelewing waar elke individu en groep aanmekaar gebind is deur die sosiale bande van regte en verpligtinge. Die korporasie sal dus funksioneer as 'n meganisme om 'n nuwe etiek gebaseer op solidariteit en moraliteit in arbeidsverhoudinge te implementeer. Die feit dat korporatisme klassekonflik uit die weg wil ruim en die individu en die groep aanmekaar wil bind deur die sosiale bande van regte en verpligtinge, is myns insiens in ooreenstemming met die etiese uitgangspunt van sosiale solidariteit.

Samevattend beskou kom die funksie van 'n korporasie myns insiens daarop neer om 'n bepaalde ekonomiese sektor se belange te behartig oftewel om die bepaalde ekonomiese sektor te “regeer”. Die korporasie moet verder op 'n deurlopende basis gesprek voer met die werkgewers en werknemers van hul bepaalde ekonomiese sektor, met die rolspelers van ander ekonomiese sektore, en met die staat oor alle wesenlike aangeleenthede van hul bepaalde ekonomiese sektor, veral met die doel om dispute op te los.

7.3.3.4 Verskillende tipes korporasies vir Suid-Afrika

Thompson (2004, p. 3) is ten gunste daarvan dat die volgende tipes korporasies binne 'n staat tot stand gebring moet word om die ekonomie te reguleer: Eerstens,

korporasies wat primêre produkte reguleer, naamlik: landbou en voedsel; visserye; mynbou en brandstof; en yster-, staal- en metaalbewerking. Tweedens, korporasies wat industrieë reguleer, naamlik: ingenieurswese, drukwerk en papierhandel, skeepsbou, tekstielbedryf, leer- en rubberprodukte, glas- en erdewerk, chemiesebedryf, houtwerk en meubelbedryf, en die klerebedryf. Derdens, korporasies wat verspreiding reguleer, naamlik: die boubedryf, openbare nutsbedryf (munisipale dienste), vervoerbedryf, skeepsvervoer en hawes, en die groot- en kleinhandelwese. Vierdens, korporasies wat administratief funksioneer, naamlik: bankwese en versekering, binnelandse sake, professionele aangeleenthede, en getroude vrouens.

Myns insiens behoort die volgende belangrike aspekte van die Suid-Afrikaanse huishouding elkeen in 'n korporasie; bestaande uit sindikate vir die staat, kapitaal en arbeid; georganiseer te word: buitelandse handel; chemiese-, plastiese-, rubber-, papier-, druk- en houtbedryf; eiendomsbedryf; elektrisiteitsbedryf; elektroniese bedryf; energie (brandstof, olie en gas-bedryf); finansies (banke); gesondheid en mediese aangeleenthede; groot- en kleinhandelbedryf; ingenieursbedryf; jeugaangeleenthede; konstruksie- en boubedryf; kultuur, kuns en taalaangeleenthede; landbou; media en kommunikasie; mense met gestremdhede; motorvoertuigbedryf; mynbou en grondstowwe; natuurlike hulpbronne (wat onder andere grondsake, watersake, bosbou, visserye, fauna en flora insluit); nywerhede; openbare beleggings (versekeringsmaatskappye, pensioenfondse, aandelebeurse); poswese; pre-primêre, primêre en sekondêre onderwys; sport en ontspanning; tekstiel- en klerebedryf; telekommunikasie; tersiêre onderwys en navorsing; toerisme en gasvryheidsbedryf; vervoer; voedselvoorsiening; vroue-aangeleenthede; welsyn; en yster-, staal- en metaalbedryf. Vir staatsdepartemente en plaaslike regerings kan 'n enkele korporasie bekend as die Staatsdiens en Plaaslike Regeringskorporasie, tot stand gebring word.

Uit die aard van die saak sal meerdere of mindere korporasies bykom of wegval wanneer daar eers met die werklike praktiese implementering van 'n korporatistiese bestel begin word.

7.3.4 Die instelling en funksionering van 'n ekonomiese wetgewende gesagsliggaam vir Suid-Afrika

7.3.4.1 Die huidige posisie van Suid-Afrika se wetgewende gesagsliggame

Die Nasionale Vergadering se bevoegdhede word in Die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1996, artikel 55 (1) en (2) omskryf: “(1) In die uitoefening van sy wetgewende bevoegdheid kan die Nasionale Vergadering – (a) enige wetgewing wat voor die Vergadering dien, oorweeg, aanneem, wysig of verwerp; en (b) wetgewing, behalwe Geldwetsontwerpe, inisieer of opstel. (2) Die Nasionale Vergadering moet voorsiening maak vir meganismes om – (a) te verseker dat alle uitvoerende staatsorgane in die nasionale regeringsfeer aan hom verantwoording doen; en (b) toesig te hou oor – (i) die uitoefening van nasionale uitvoerende gesag, met inbegrip van die uitvoering van wetgewing; en (ii) enige staatsorgaan.” Die Nasionale Raad van Provinsies se bevoegdhede word in Die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1996, artikel 68 (a) en (b) omskryf: “In die uitoefening van sy wetgewende bevoegdheid kan die Nasionale Raad van Provinsies – (a) enige wetgewing wat voor die Raad dien, ooreenkomstig hierdie Hoofstuk oorweeg, aanneem, wysig of verwerp of wysigings daarvan voorstel; en (b) wetgewing wat val binne 'n funksionele gebied in Bylae 4 vermeld of ander wetgewing wat in artikel 76(3) genoem word, inisieer of opstel, maar die Raad mag nie Geldwetsontwerpe inisieer of opstel nie.” Dit is dus duidelik dat die Nasionale Raad van Provinsies geen eie, unieke funksies het wat die Nasionale Vergadering nie alreeds het nie, behalwe dat dit oënskynlik wette vir die provinsies maak, aangesien dié Raad se samestelling uit die provinsies afkomstig is (Die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1996, artikel 60 (1) tot (3)). Myns insiens behoort die Nasionale Raad van Provinsies dus afgeskaf te word, behoort die Nasionale Vergadering wette vir die provinsies te maak, en behoort NEDLAC tot 'n werklike, ekonomiese, wetgewende gesagsliggaam omskep te word.

7.3.4.2 Teoretiese begroning van 'n ekonomiese wetgewende gesagsliggaam in Suid-Afrika

Evola (2002, pp. 233 – 234) is van opinie dat by 'n korporatistiese bestel die laer wetgewende gesag 'n korporatistiese gesagsliggaam moet wees. Alles wat met die ekonomie en die professionele wêreld te doen het, moet hier verteenwoordig word. Dié wetgewende gesagsliggaam behoort dan ook nie die kenmerke van 'n politieke byeenkoms te hê nie. Dié wetgewende gesagsliggaam moet op die beginsel van die depolitisering van sosio-ekonomiese kragte geïmplementeer word. Die beginsel van bevoegdheid moet rigied toegepas word, sodat korporatistiese verteenwoordiging nie enige “politieke surplus waarde” het nie. 'n Gemengde stelsel van verkiesings en aanstellings kan in die laer wetgewende gesagsliggaam toegelaat word. Thompson (2004, p. 5) vind by Evola aansluiting en stel dat 'n laer wetgewende gesagsliggaam 'n algemene ekonomiese raad met uitgebreide gesag moet wees. Die verteenwoordigers van al die verskillende korporasies moet daarin byeenkom. Die laer wetgewende gesagsliggaam sentraliseer dus die hele korporatistiese stelsel. Die laer wetgewende gesagsliggaam sal op dieselfde beginsels as die korporasies self verkies word. Elke korporasie sal 'n gelyke aantal werkgewers en werknemers vir die laer wetgewende gesagsliggaam nomineer.

Geoff Schreiner (1994, pp. 18 – 21) meen dat so 'n nuwe stelsel van wetgewende verteenwoordiging op nie-partypolitieke prosesse gebaseer moet wees sodat die belange van die minder partypolitiek-geïnspireerde beleidsformulering bevorder kan word. Groot klem moet op die vermoë en bekwaamhede van die swakste en mees gemarginaliseerde belangegroepe geplaas word om 'n invloed te kan uitoefen op die formulering van staatsbeleid. Dit kan realiseer deurdat diegene wat hoofsaaklik vir die marginalisering verantwoordelik is (byvoorbeeld groot besighede) se invloed verswak word, terwyl die invloed van die organisasies wat die belange van die gemarginaliseerde groepe verteenwoordig versterk word. So 'n nuwe stelsel van verteenwoordiging moet op die uitbreiding van die demokrasie gerig wees deurdat alle belangegroepe aangemoedig moet word om by die formulering van openbare beleid op alle vlakke en in alle beleidsektore betrokke te raak. Dit moet konstitusioneel verskans wees, deur wetgewing gereguleer word en ook sistematies

funksioneer. Dit moet wegbeweeg van die *ad hoc*-wyse van beleidsformulering asook wyd uiteenlopende en ongekoördineerde, saak-gerigte beleidsforums. Dit moet sistematies en programmaties oor alle relevante beleidsareas en op alle verskillende vlakke van die samelewing funksioneer. Dit moet op passende staatsburokratiese meganismes berus en deur uitstaande beleidsformuleringsinstellings gekoördineer word. So 'n nuwe stelsel van verteenwoordiging moet konstitusioneel vasgelê word sodat dit 'n veiligheidsmeganisme aan die burgerlike samelewing teen magsvergrype deur die staat kan verskaf en sodat dit die *laissez-faire*-opsie wetlik kan onderskep.

Ten slotte meen Williamson (2009, pp. 67 & 79) dat die aard van die korporatistiese politieke stelsel op drie beginsels moet berus: Eerstens; korporatistiese, verteenwoordigende regering moet ingeperk word ten minste tot die mate dat dit nie die gesag uitsluit wat eksklusief berus by diegene wat die vermoë en insig het om die algemene belang te verteenwoordig nie. Tweedens, regeringsverantwoordelikheid teenoor enige instelling, wat nie volledig die vermoë en insig het om die algemene belang te verteenwoordig nie, moet ingeperk word ten minste tot die mate dat geen so 'n korporatistiese instelling 'n besluit van die regering kan verander of omkeer of die regering verwyder en nog steeds binne hulle jurisdiksie optree nie. Derdens, die staatsgelisensieerde korporasies moet 'n verteenwoordigende rol vir die staatsgesag vervul. Korporatistiese, ekonomiese verteenwoordiging is dus daarop gerig om verteenwoordiging te gee aan die duursame kragte binne die gemeenskap, in hierdie geval beroep of ekonomiese funksie. Die struktuur van verteenwoordiging kan beskou word as konsensusgeoriënteerd deur die aanvaarding van 'n korporatistiese basis van verteenwoordiging wat die openbare "goeie" nastreef. Die korporatistiese idee dat die struktuur van verteenwoordiging konsensusgeoriënteerd moet wees, is volgens my in ooreenstemming met die etiese uitgangspunt dat tot besluitneming op grond van konsensus gekom moet word.

7.3.4.3 Praktiese implementering en funksionering van 'n ekonomiese wetgewende gesagsliggaam in Suid-Afrika

Na my oordeel kan so 'n nuwe, ekonomiese, wetgewende gesagsliggaam vir Suid-Afrika as die Raad van Korporasies bekend staan. Met betrekking tot die samestelling en struktuur van die Raad van Korporasies moet daar myns insiens geen nasionale verkiesings deur die staat gehou word om verteenwoordigers tot die Raad van Korporasies te verkies nie. Elke korporasie moet 3 verteenwoordigers tot die Raad van Korporasies verkies of aanwys. Die werkgewers van elke korporasie verkies 1 verteenwoordiger, die werknemers van elke korporasie verkies 1 verteenwoordiger, en die staat wys 1 tegniese kenner tot die Raad van Korporasies aan. Ek vind dus aansluiting by Evola (2002, p. 234) wat meen dat sommige verteenwoordigers in die Raad van Korporasies verkies en sommige aangewys moet word. Ek vind verder aansluiting by Baccaro (2003, p. 685) dat elkeen van die drie sosiale vennote slegs een verteenwoordiger tot die Raad van Korporasies verkies of aanwys. Ek vind in die finale instansie ook aansluiting by Schreiner (1994, pp. 18 – 21) dat hierdie stelsel van verteenwoordiging op passende staatsburokratiese meganismes moet berus, deur 'n beleidsformuleringsinstelling gekoördineer moet word, en konstitusioneel vasgelê moet word. Die korporatistiese idee dat werkgewers, werknemers en die staat elkeen een verteenwoordiger tot die Raad van Korporasies verkies of aanwys, is myns insiens in ooreenstemming met die etiese uitgangspunt van ekonomiese gelykheid.

Die *National Unity Party of Canada* (National Corporatism Programme of the National Unity Party of Canada, 2003, p. 2) wys daarop dat net soos wat dit niks vir die publiek kos wanneer 'n regsvereniging sy voorsitter kies nie, net so sal dit vir die staat en die res van die gemeenskap niks kos wanneer 'n korporasie sy leiers of verteenwoordigers tot die Raad van Korporasies verkies of aanwys nie. By so 'n verkiesing of aanwysing sal daar geen nodigheid vir fondse wees om 'n verkiesingsveldtog te voer nie en daarmee saam sal daar ook heelwat minder korrupsie en politieke knoeiery wees. Aangesien die verkiesing of aanwysing van verteenwoordigers nie 'n finansiële las op die staat sal wees nie, kan die verkiesing of aanwysing van verteenwoordigers na my oordeel dan ook elke 3 jaar geskied in

plaas van die gebruikelike 5 jaar soos wat dit gewoonlik by 'n demokrasie voorkom. Dit beteken 'n korter mandaat vir verteenwoordigers. Deur die mandaat van verteenwoordigers te verkort, vind ek dus aansluiting by anargo-sindikalisme wat meen dat verteenwoordigers maklik deur hul kieserskorpse herroep moet kan word (Streeck & Kenworthy, 2005, p. 444).

Die verkiesing of aanwysing van verteenwoordigers tot die Raad van Korporasies sal dus myns insiens nie op 'n partypolitieke basis geskied nie. Die lede van 'n korporasie sal dus na my oordeel vir 'n persoon stem wie hulle voel die beste kandidaat is en/of hul belange die beste verteenwoordig. 'n Persoon sal dus tot 'n bepaalde posisie verkies of aangewys word nie omdat hy (of sy) 'n lid van 'n bepaalde politieke party is nie, maar omdat hy (of sy) bewys het dat hy (of sy) omsien na die belange van sy (of haar) bepaalde ekonomiese gemeenskap en die staat, omdat hy (of sy) 'n standpunt verteenwoordig wat aanklank by ander lede vind, en omdat hulle hom (of haar) gevolglik graag wil verkies of aanwys. In dié verband vind ek dus aansluiting by Azpiazu dat die verteenwoordigers wat verkies of aangewys word diegene moet wees wat die korporasie se belange die beste kan verteenwoordig (Williamson, 2009, p. 66). Ek vind dus ook aansluiting by Schreiner (1994, p. 21) dat die nuwe stelsel van verteenwoordiging op nie-partypolitieke prosesse gebaseer moet wees.

Verder sal byna elke kieser myns insiens meer as een stem hê. 'n Kieser sal net soveel stemme hê as wat hy (of sy) by beroepsgroepe of ekonomiese aktiwiteite betrokke is. 'n Onderwyser wat deeltjyds boer en rugby speel; sal dus *via* die Korporasie vir Pre-Primêre, Primêre en Sekondêre Onderwys; die Korporasie vir Landbou; en die Korporasie vir Sport en Ontspanning onderskeidelik verteenwoordigers tot die Raad van Korporasies kan verkies. In dié verband vind ek dus aansluiting by Schreiner (1994, pp. 18 – 21) dat hierdie stelsel van verteenwoordiging op die uitbreiding van die demokrasie gerig moet wees deurdat alle belangegroepe aangemoedig moet word om by die formulering van openbare beleid, op alle vlakke en in alle beleidsektore, betrokke te raak.

Soos blyk uit hoofstuk 7.3.3.4 behoort daar ongeveer 34 korporasies vir die belangrikste aspekte van die Suid-Afrikaanse huishouding tot stand gebring te word wat elkeen 3 verteenwoordigers tot die Raad van Korporasies moet verkies of aanwys, dus 102 verteenwoordigers. Dit beteken dat die Raad van Korporasies uit bietjie meer 100 verteenwoordigers sal bestaan.

Met betrekking tot die funksies en funksionering van die Raad van Korporasies wys Manoïlesco (Williamson, 2009, p. 65) daarop dat die belangrikste funksie van die laer wetgewende gesagsliggaam is om wetgewende besluite te maak. Dié besluite moet egter nie deur die volle vergadering van die korporatistiese wetgewende gesagsliggaam geformuleer word nie, maar deur die relevante korporasies, waarna die volle vergadering die besluite van die korporasies bekragtig. Meerderheidstemming moet dus ten alle koste vermy word. Verder funksioneer die korporasies binne die laer wetgewende gesagsliggaam deur ekonomiese, wetgewende besluite, gebaseer op 'n hoogs gekompliseerde formule, te maak (Schmitter, 1985, p. 58). Dit begin met gelyke belangeverteenvoording, optrede deur 'n opeenvolging van eweredige aanpassings soos om uiteenlopende beskouings op 'n gedeelde basis te besleg of die aanvaarding van 'n alomvattende reëling en dan om die finale ooreenkoms deur middel van meewerkende inwilliging tussen die verskillende deelnemers te bekragtig. Dit alles neem tyd en is kwesbaar teen substantiewe en normatiewe aanslae vanuit die gemeenskap, die markplek en staatsbronne. Onderhandelinge sal gevolglik hoofsaaklik informeel en vertroulik plaasvind in 'n poging om die onderhandelaars soveel as moontlik te beskerm teen druk van eksterne elemente of van afvalliges binne die belange-assosiasies se eie geledere. Die korporatistiese oortuiging dat daar gelyke belangeverteenvoording by die maak van wetgewende besluite moet wees, is na my oordeel in ooreenstemming met die etiese uitgangspunt van ekonomiese gelykheid.

Elke korporasie se verteenwoordigers in die Raad van Korporasies moet dus na my oordeel wetgewende besluite maak wat op die ekonomiese sektor van hul bepaalde korporasie betrekking het (Williamson, 2009, p. 65). So byvoorbeeld sal die verteenwoordigers van die Korporasie vir Landbou in die Raad van Korporasies 'n wetgewende besluit aangaande landbou formuleer. Na besprekings,

onderhandelinge met alle relevante rolspelers, en uiteindelijke konsensus word die wetgewende besluit na die regsafdeling van die betrokke Staatsdepartement verwys wat dit in 'n wetsontwerp vervat. Die voltooide wetsontwerp word dan 'n tweede keer deur die verteenwoordigers van die Korporasie vir Landbou bestudeer en bespreek. Tydens die tydperk wat die wetsontwerp die tweede keer bespreek word, moet dit myns insiens vir drie maande lank *via* die staatskoerant aan alle lede van die beroep of ekonomiese sektor vir kommentaar en insette voorgelê word. Indien die Korporasie vir Landbou die wetsontwerp goedkeur, moet dit daarop aan die volle vergadering van die Raad van Korporasies voorgelê word vir goedkeuring. Ek vind dus aansluiting by Manoïlesco wat meen dat wetsontwerpe deur die relevante korporasie geformuleer word, waarna die volle vergadering van die Raad van Korporasies dit bekragtig. Die idee dat 'n wetsontwerp vir drie maande lank *via* die staatskoerant aan alle lede van die beroep of ekonomiese sektor vir kommentaar en insette voorgelê moet word, is myns insiens in ooreenstemming met die etiese uitgangspunt van ekonomiese gelykheid.

In ooreenstemming met die uitgangspunt om die ekonomie aan die politiek ondergeskik te stel soos in hoofstuk VI verduidelik, moet die wetsontwerp myns insiens daarna vir die finale goedkeuring na die Nasionale Vergadering gaan. Die Nasionale Vergadering moet slegs bepaal of die wetsontwerp met die breë politieke standpunte van die staat versoenbaar is al dan nie. Wanneer die wetsontwerp van die bepaalde korporasie in die Nasionale Vergadering geëvalueer word, moet die verteenwoordigers van die betrokke korporasie wat die wetsontwerp geformuleer het, teenwoordig wees. Indien bevind word dat die bepaalde wetsontwerp met die breë politieke standpunte van die staat versoenbaar is, word dit deur die president geteken en as wet in die staatskoerant afgekondig. Indien bevind word dat die bepaalde wetsontwerp nie met die breë politieke standpunte van die staat versoenbaar is nie, word dit nie deur die president geteken nie en nie as wet in die staatskoerant afgekondig nie; waarna die korporasie se verteenwoordigers weer die bepaalde wetsontwerp bespreek, met alle ander relevante rolspelers onderhandel en 'n nuwe konsensus voorstel formuleer. Die gedagte om die ekonomie aan die politiek ondergeskik te stel, is volgens my in ooreenstemming met die etiese uitgangspunte dat politieke kragte ekonomiese kragte moet bepaal en dat ekonomiese en sosiale

gedrag deur sekere waardes bepaal moet word. Die korporatistiese idee dat wetsontwerpe op konsensus gebaseer moet wees, is na my oordeel in ooreenstemming met dié bepaalde etiese uitgangspunt soos in hoofstuk VI uiteengesit.

Behalwe die maak van wetgewende besluite moet die ekonomiese wetgewende gesag ook ander take vervul. So byvoorbeeld moet dié liggaam onder andere algemene beheer en leiding oor korporatistiese aktiwiteit, navorsing en aanverwante take; hulp aan die Minister van Finansies of die Minister van die Nasionale Ekonomie; en die verteenwoordiging van korporatistiese belange in die regering onderneem (Williamson, 2009, p. 67). Die laer wetgewende gesag moet ook alle ekonomiese beplanning op 'n nasionale basis behartig (Thompson, 2004, p. 5). Dit is ook die taak van die laer wetgewende gesag om al die aktiwiteite van al die verskillende korporasies, in die belang van die nasionale welsyn van die staat, te koördineer. Verbruik en produksie moet gebalanseer word deur salarisregulering dwarsdeur elke ekonomiese sektor. Die laer wetgewende gesag moet ook alle belangrike korporatistiese instellings beheer. Oor die algemeen moet alle breë ekonomiese aangeleenthede deur die laer wetgewende gesag hanteer word, wat al die beste uitvoerende breine van die industriële en professionele lewe van die staat moet insluit. Breë ekonomiese aangeleenthede wat nie deur 'n bepaalde korporasie hanteer moet word nie, maar wel deur die laer wetgewende gesag self, is na my oordeel onder andere algemene arbeidsaangeleenthede, behuising, kleinsake ontwikkeling, en openbare werke. Die gedagte dat die laer wetgewende gesag na onder andere behuising moet omsien, is myns insiens in ooreenstemming met die etiese uitgangspunte dat die welsyn van alle mense bevorder moet word deur 'n uitgebreide welsynsvoordeelstelsel, dat sosio-ekonomiese probleme aangespreek en reggestel moet word en dat tweede generasie sosio-ekonomiese regte verwesenlik moet word.

Met betrekking tot die ontbinding van en verkiesing of aanwysing van nuwe verteenwoordigers tot die Raad van Korporasies moet dié Raad myns insiens elke derde jaar ontbind waarna elke korporasie se onderskeie sindikate nuwe verteenwoordigers moet verkies of aanwys. Uit die aard van die saak is die sindikate

welkom om weer dieselfde verteenwoordigers te kies of aan te wys. In die program van die *National Unity Party of Canada* (National Corporatism Programme of the National Unity Party of Canada, 2003, p. 2) word daarop gewys dat in 'n partypolitieke stelsel dit 4 tot 5 jaar neem om van 'n onbevoegde verteenwoordiger ontslae te raak. In 'n korporatistiese bestel is die verteenwoordiger egter in permanente kontak met die sindikaat wat hom (of haar) verkies of aangewys het en kan hy (of sy) dus te enige tyd onttrek word in sy (of haar) openbare funksies waarna die betrokke sindikaat dan iemand anders in sy (of haar) plek verkies of aanwys. Indien 'n sindikaat dus voel dat een of meer van sy verteenwoordigers in die Raad van Korporasies nie sy (of haar) of hulle werk na behore doen nie, kan hulle die verteenwoordiger of verteenwoordigers te enige tyd onttrek en vervang. Ek vind dus weereens aansluiting by anargo-sindikalisme wat meen dat verteenwoordigers maklik deur hul kieserskorpse herroep moet kan word (Streeck & Kenworthy, 2005, p. 444). Daar hoef dus nie nog jare lank gewag te word om van 'n onbevoegde verteenwoordiger ontslae te raak nie.

7.3.4.4 Die Nasionale Vergadering as hoër wetgewende gesagsliggaam van Suid-Afrika

Alhoewel die ekonomiese korporasies se leiers die vermoë en insig vir hulle bepaalde taak het, beteken dit nie noodwendig dat hulle in staat is tot nasionale leierskap nie (Williamson, 2009, pp. 68 – 69). Nasionale leiers, met hulle groter vermoëns en insigte, moet dus bokant korporatistiese leiers wees. Byna alle korporatistiese denkers is dan ook van oordeel dat verteenwoordigers van ekonomiese korporasies nie die posisie van uiteindelijke gesag binne die staat moet hê nie. Die rol van professionele verteenwoordiging kan slegs op 'n bepaalde deel van die samelewing aanspraak maak. Korporatistiese, ekonomiese leierskap het nie 'n nasionale perspektief nie, wel insig in hul bepaalde ekonomiese terrein. Die samelewing is “organies” met 'n enkele doelwit wat rigtinggewing van die mees verhewe mense vereis. Sosiale geregtigheid kan nie bepaal word deur kompetisie tussen verskillende ekonomiese belange nie, maar wel deur mense wat die nasionale, “organiese” wil reflekteer. Gesag moet dus in die finale instansie by diegene berus wat die nodige politieke insig en vermoë het, nie by diegene wat insig

in ekonomiese aangeleenthede het nie. Die uitoefening van oorhoofse kollektiewe mag is dus onderskeibaar van korporatistiese, ekonomiese verteenwoordiging.

Gevolgtrek meen Evola (2002, pp. 233 – 234) dat politieke aangeleenthede in 'n hoër wetgewende gesagsliggaam ter sprake moet kom, wat dan ook bokant die laer wetgewende gesagsliggaam gesitueerd moet wees. Politieke aangeleenthede moet aangespreek word deur mense wat nie net ekonomiese en materiële belange verteenwoordig en verdedig nie, maar ook geestelike en nasionale belange van prestige en mag. Hierdie mense is verantwoordelik daarvoor om seker te maak dat 'n konstante, oorhoofse rigting behou word by die oplossing van alle belangrike probleme van die “politieke organisme”. Aangesien die huidige Suid-Afrikaanse Nasionale Vergadering na my oordeel hierdie rol vertolk, word daar geen veranderinge aan hierdie deel van die staatstruktuur voorgestel nie, behalwe dat dit verkieslik verklein moet word.

Net soos by die hoër wetgewende gesagsliggaam (*Consiglio degli Ottimi*) van die korporatistiese staat Fiume behoort die Nasionale Vergadering van Suid-Afrika wetgewing rakende justisie, polisie, verdediging, die intellektuele lewe, en die verhouding tussen die sentrale regering, die provinsies en die munisipaliteite te hanteer (The Charter of Carnaro, 1920, sv “XXX”). Ander belangrike aangeleenthede wat na my oordeel ook deur die Nasionale Vergadering hanteer moet word, is: binnelandse sake, buitelandse sake, finansies, immigrasie, inligtingsdienste, konstitusionele ontwikkeling en korrektiewe dienste.

7.3.5 Die posisie en funksie van arbeidshoue binne 'n korporatistiese bestel

Indien 'n korporasie nie industriële vrede kan bewerkstellig nie, moet die staat ingryp (Williamson, 2009, pp. 60 – 62). Stakings, uitsluitings en ander vorme van industriële optrede moet onwettig verklaar of streng beperk word. Niemand mag hulle industriële mag gebruik om die beginsels, soos neergelê deur die staat, te ondermyn nie. Wanneer konflik ontstaan, moet dit aan verpligte arbitrasie onderwerp word, wat uiteindelik stakings en uitsluitings op 'n tydelike of permanente basis sal vervang. Die

arbeidshoue sal nogtans nie 'n baie groot rol speel nie aangesien die korporasie, gebaseer op die gelykheid van kapitaal en arbeid en sy bepaalde aard om 'n nuwe gees van samewerking tot stand te bring, gewoonlik 'n aanvaarbare oplossing sal bewerkstellig voor dit vir die arbeidshof nodig sal wees om in te gryp. Die arbeidshof sal net op 'n verpligte basis optree indien die korporasie se versoeningsproses doodloop. Die korporatistiese mening dat daar gelykheid tussen kapitaal en arbeid binne 'n korporasie moet wees, is volgens my in ooreenstemming met die etiese uitgangspunt van ekonomiese gelykheid. Die korporatistiese oortuiging dat 'n nuwe gees van samewerking tussen kapitaal en arbeid tot stand gebring moet word, is volgens my in ooreenstemming met die etiese uitgangspunt van sosiale solidariteit.

Artikel 23 (2) (c) van Die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1996 met betrekking tot die reg om te staak, moet dus na my oordeel geskrap word. Die bepaling in die Arbeidsverhoudinge Wet (Labour Relations Amendment Act, No. 12 of 2002, sv "65") dat sekere kategorieë persone, byvoorbeeld die werkers van essensiële dienste, nie mag staak nie, weerlê myns insiens in elk geval enige morele argument ten gunste van die reg om te staak.

Deurdadig arbeidsgeskillte aan verpligte arbitrasie onderwerp moet word, word die samelewing in die breë se belange myns insiens ook bevorder aangesien die sosiale krisis wat deur al die baie stakings in Suid-Afrika veroorsaak word, grootliks oorkom sal word.

7.3.6 Gesentraliseerde salarisonderhandelinge

Laastens moet daar myns insiens met die *laissez-faire* lukrake wyse van salarisonderhandelinge, wat elke tweede of derde jaar tussen werkgewers en werknemers plaasvind en byna altyd tot arbeidsonrus lei, weggedoen word. Daarteenoor word gesentraliseerde salarisonderhandelinge vir Suid-Afrika voorgestel (Siaroff, 1999, p. 178). 'n Institusionele struktuur waar die staat, kapitaal en arbeid omvattend saamwerk, moet geskep word wat alle salarisonderhandelinge tussen werkgewers en werknemers op 'n deurlopende, gesentraliseerde basis koördineer en goedkeur. Enige ooreenkomste wat deur die gesentraliseerde

salarisonderhandelinge gesluit word, moet daarna ook uitgebrei word na werkgewers en werknemers wat nie noodwendig by die salarisonderhandelinge betrokke was nie (De Lange, 2017a).

So 'n struktuur sal nie as 'n geïsoleerde liggaam funksioneer nie, maar met verwante velde koördineer en met ander instellings; soos onder andere industriële, fiskale en monetêre liggame; landbou en sosiale sekuriteitsfondse; en arbeidsmark-agentskappe, saamwerk (Marin, 1985, pp. 109 – 110). Vanweë sy drieledige struktuur sal so 'n instelling ook 'n instrument wees waardeur werkgewer- en werknemerassosiasies 'n stem in die regering verkry met betrekking tot ekonomiese beleid in die algemeen. So 'n instelling kan ook help om algemene prysneigings te beheer. Gesentraliseerde salarisonderhandelinge kan verder ook 'n groot rol speel ter bereiking van 'n meer gelyke loonverspreiding en volle indiensneming (Iversen, 1998, p. 59). Die korporatistiese idees dat 'n meer gelyke loonverspreiding en volle indiensneming verwesenlik moet word, is na my oordeel in ooreenstemming met die etiese uitgangspunte van ekonomiese gelykheid en die bemagtiging van die arbeidersklas.

Vir sodanige gesentraliseerde salarisonderhandelinge om suksesvol te wees, moet vakbonde egter in hoogs-geïnstitusioneeliseerde “gepunte” belange-assosiasies (die belangrikste assosiasies of organisasies van organisasies) georganiseer wees (Siaroff, 1999, p. 178). Net so moet die besigheidsgemeenskap in 'n relatief magtige en gesentraliseerde werkgewer-assosiasie gegroepeer wees.

7.4 Slot

In konklusie is dit duidelik dat die huidige vorm van korporatisme in Suid-Afrika, te wete NEDLAC, 'n blote onderhandelingsliggaam is waar die sosiale vennote beleid oorweeg. Alhoewel arbeid al beperkte invloed deur middel van NEDLAC uitgeoefen het, besit arbeid geen wetgewende magte nie. Hierdie vorm van korporatisme is dus niks anders as “drieledigisme” nie, 'n uiters swak vorm van korporatisme. Daarom is dit nie verbasend nie dat hierdie vorm van “korporatisme” toenemend steun verloor. Die wyse waarop hierdie vorm van “korporatisme” funksioneer en die wyse waarop

die regering die vakbonde hanteer, veroorsaak ook grootskaalse teleurstelling by die Suid-Afrikaanse arbeidersklas en daarmee saam ook hulle persepsie van wat korporatisme is.

Daar is dus behoefte aan 'n vorm van korporatisme waar arbeid werklik by besluitneming betrek sal word en waar arbeiders inderdaad groter inspraak in die regering sal verkry. Dié vorm van korporatisme moet verseker dat mense in die algemeen en arbeiders in die besonder nie uitgebuit kan word nie en dat die uiterstes van armoede en rykdom asook die gepaardgaande industriële konflik in Suid-Afrika oorkom kan word. Hierdie nuwe vorm van korporatisme behoort myns insiens neerslag te vind in die skepping en funksionering van institusionele strukture soos korporasies vir elke belangrike sektor van die ekonomie, 'n ekonomiese wetgewende gesagsliggaam, arbeidshoue wat verpligte arbitrasie toepas ten einde stakings te verhoed, en gesentraliseerde salarisonderhandelinge.

Aktiwiteite binne 'n ekonomiese sektor of professie kan slegs effektief gereguleer word deur 'n groep na aan daardie ekonomiese sektor of professie, wat bekend is met hoe die ekonomiese sektor of professie funksioneer, en wat sy besondere behoeftes ken. Die enigste groep mense wat aan sulke vereistes voldoen, is die mense wat binne daardie ekonomiese sektor of professie werksaam is, wat in 'n korporasie saamgevoeg en georganiseer moet word.

Die korporasie moet onderverdeel word in sindikate van werkgewers en werknemers vir die doel om verteenwoordigers tot die korporatistiese raad, die regerende liggaam van die korporasie, te verkies. Binne elke korporasie moet daar 'n bestuur van werkgewers, werknemers en verbruikers (wat deur die staat aangestel is) wees. Elkeen van hierdie groepe moet gelyke verteenwoordiging en mag hê en mag mekaar nie uitstem nie. Die bestuur van 'n korporasie se belangrikste taak sal wees om sy bepaalde ekonomiese sektor se belange te behartig oftewel om die bepaalde ekonomiese sektor te "regeer".

Korporasies moet vervolgens elkeen 3 verteenwoordigers tot 'n laer wetgewende gesag verkies of aanwys. Alles wat met die ekonomie en die professionele wêreld te

doen het, moet hier verteenwoordig word. Die belangrikste funksie van die laer wetgewende gesagsliggaam is om wetgewende besluite te maak. Dié besluite moet egter nie deur die volle vergadering van die korporatistiese wetgewende gesagsliggaam geneem word nie, maar deur die relevante korporasies, waarna die volle vergadering die besluite van die korporasies bekragtig. Meerderheidstemming moet dus ten alle koste vermy word.

Indien 'n korporasie nie industriële vrede kan bewerkstellig nie, moet die staat ingryp. Wanneer konflik ontstaan, moet dit aan verpligte arbitrasie onderwerp word. Daarom moet industriële dispute in die finale instansie voor spesiale arbeidshowe gebring word vir uitsluitel.

Gesentraliseerde salarisonderhandelinge moet ook in Suid-Afrika ingestel word. 'n Institusionele struktuur waar die staat, kapitaal en arbeid omvattend saamwerk, moet geskep word wat alle salarisonderhandelinge tussen werkgewers en werknemers op 'n deurlopende, gesentraliseerde basis koördineer en goedkeur.

Na die toepassing van die beginsels van korporatisme op die Suid-Afrikaanse situasie uiteengesit is, ontstaan die vraag of sosiale demokrasie en korporatisme die nalatenskap van rasse-kapitalisme en Suid-Afrika se sosio-ekonomiese probleme kan aanspreek. Vervolgens sal daar dus aan dié aangeleentheid aandag gegee word.

VIII. Maatreëls om die nalatenskap van rasse-kapitalisme en Suid-Afrika se sosio-ekonomiese probleme aan te spreek

8.1 Inleiding

In hierdie hoofstuk word gekyk na maatreëls om die nalatenskap van rasse-kapitalisme en Suid-Afrika se sosio-ekonomiese probleme aan te spreek, met spesifieke klem op sosiaal-demokratiese en korporatistiese maatreëls. In die eerste plek is die fokus op Suid-Afrika se huidige posisie met betrekking tot transformasie, naamlik suksesse, beperkte suksesse (swart bemagtiging en grondhervorming) en mislukkings (bekamping van werkloosheid en bekamping van armoede). In die tweede plek is die fokus op die redes vir die gebrekkige vordering met betrekking tot transformasie met die klem op korrupsie en die wanbalans tussen staat en besigheid. In die derde plek is die fokus op maatreëls om verdere transformasie te bevorder, naamlik: 'n Paradigmaverskuiwing weg van die Brits-Amerikaanse liberale kapitalisme, 'n magsverskuiwing weg van die wit kapitalistiese enklave, 'n verspreidingsverskuiwing ten gunste van die swart verarmde laerklasse, en maatreëls om korrupsie te beveg.

8.2 Suid-Afrika se huidige posisie met betrekking tot transformasie

8.2.1 Suksesse met betrekking tot transformasie

Die tussentydse Konstitusie van 1993 het 'n einde aan institusionele diskriminasie gebring en het verreikende waarborge vir menseregte bevat (Landsberg & Mackay, 2006, p. 6). Die Konstitusie van 1996 erken die ongeregtighede van die Suid-Afrikaanse verlede en onderneem om die lewensgehalte van alle burgers te verbeter en om die potensiaal van elke mens te ontsluit (Die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1996, sv "Aanhef" & "Hoofstuk 1"). Die basiese waardes van die nuwe demokratiese Suid-Afrika berus op menslike waardigheid, die bereiking van gelykheid, die uitbou van menseregte en vryhede (insluitende nierassigheid en nieseksisme) en respek vir die fundamentele beginsels van demokrasie – dit is, die oppergesag van die grondwet en die heerskappy van die reg, algemene stemreg vir

volwassenes, 'n nasionale gemeenskaplike kieserslys, gereelde verkiesings en 'n veelpartystelsel van demokratiese regering, om verantwoordingspligtigheid, 'n responsiewe ingesteldheid en openheid te verseker (Landsberg & Mackay, 2006, p. 6).

Die ná 1994-regering het homself daartoe verbind om effektiewe regering te vestig en om 'n beter lewe vir almal te bewerkstellig (Landsberg & Mackay, 2006, p. 6). Die staat het hom ook daartoe verbind om die sosio-ekonomiese regte van sy burgers progressief te laat realiseer. Die staat het apartheidinstellings ontbind en met nuwe, wettige instellings vervang. Die transformasie van die staat het die hersiening van die staatsmasjinerie, 'n fundamentele verandering van die bestaande beleidsraamwerk en die invoering van 'n nuwe beleidsraamwerk behels. Om dit te bereik is gemiddeld 90 stukke wetgewing per jaar deurgevoer. Die voormalige tuislande is weer by Suid-Afrika ingelyf en hulle staatsdienste is met dié van Suid-Afrika ineengesmelt om 'n enkele staatsdiens te vorm. Verder was die transformasie van die staatsdiens in hoofsaak gerig op die heropleiding van die staatsdiensamptenare. Sedert 1994 het Suid-Afrika die bouwerk van 'n formele demokrasie goed gevestig. Sedertdien is daar ook verskeie nasionale en plaaslike verkiesings gehou. Die uitslae van al hierdie verkiesingsresultate is deur die burgers van Suid-Afrika aanvaar, wat weer tot die wettige aanvaarding van Suid-Afrika se verteenwoordigers in sy wetgewende instellings gelei het (February, 2006, p. 146). In konklusie kan gestel word dat sover dit eerste generasie politieke regte aanbetref, het Suid-Afrika myns insiens suksesvol getransformeer (Landsberg & Mackay, 2006, p. 13).

8.2.2 Beperkte suksesse met betrekking tot transformasie

8.2.2.1 Swart bemagtiging

Die bepalende kenmerk van Suid-Afrika onder apartheid was die gebruik van rasse-identiteit om swartmense se toegang tot die ekonomie te beperk en doelgerig te beheer (The Department of Trade and Industry, n.d., p. 6). Die akkumulasieproses was een van beperkte rykdomskepping en die voorskriftelike onderontwikkeling van

swart gemeenskappe ten einde te verseker dat hulle 'n bron van goedkoop arbeid bly. Die onderontwikkeling van swart Suid-Afrikaners het berus op die toenemende vernietiging van produktiewe bates, die doelbewuste ontkenning van toegang tot werksgeleenthede en arbeidsvaardighede en die ondermyning van selfwerkzaamheid en ondernemerskap. Hierdie beleid het welvaart en vaardigheidsontwikkeling in swart gemeenskappe beperk en onderdruk en gevolglik hulle deelname in 'n wetgewende, rasgebaseerde ekonomie struktureel geïnhibeer.

Na 1994 is daar gevolglik 'n uitdruklike premie geplaas op die transformasie van Suid-Afrika ten einde weg te beweeg van rasse-kapitalisme, rassisme, armoede, ongelykheid en outokrasie (Landsberg & Mackay, 2006, p. 5). Die gedagte was om ekonomiese, politieke en sosiale verhoudinge te transformeer deur middel van demokratisering, staatshervorming, uitgebreide sosiale dienslewering, werkskepping en armoedeverligting. Dit het in die praktyk beteken om met die verlede van apartheid te breek en nuwe demokratiese en verantwoordbare instellings tot stand te bring. Die klem was daarop om wetgewing te hersien, om nuwe beleid te implementeer en om die regering te transformeer in ooreenstemming met die beginsels van breë verteenwoordiging. Die hoofokus was op diensbillikheid, regstellende optrede en swart ekonomiese bemagtiging (BEE), met ander woorde wetgewende programme wat daarop gemik is om die voorheen benadeelde persone se posisie te verbeter. Die doel was veral om swartmense, vrouens en gestremdes beter toegang tot werksgeleenthede te gee ten einde die ongelykhede, wat deur apartheid veroorsaak is, te oorkom.

'n Eerste belangrike stuk wetgewing wat deurgevoer is, is die *Labour Relations Act No. 66 of 1995* (LRA) wat daarna verskeie kere gewysig is (Nel, Kirsten, Swanepoel, Erasmus & Poisat, 2013, p. 92). Die LRA is die eerste stuk post-apartheid arbeidswetgewing en hanteer byna alle belangrike aspekte van Suid-Afrikaanse arbeidsverhoudinge (*Labour Relations Amendment Act No. 12 of 2002*, sv "Purpose of the Act"). So byvoorbeeld het die wet die organisatoriese regte van vakbonde uiteengesit, die kollektiewe onderhandelingsproses totaal vernuwe deur statutêre strukture vir interaksie tussen werkgewers en werknemers oor aangeleenthede soos salarisse en werksomstandighede geskep, die reg om te staak vasgestel,

werknemerdeelname in besluitneming deur die skepping van werksplekforums bevorder, eenvoudige prosedure vir die beslegting van arbeidsgeskille deur middel van statutêre konsiliasie, mediasie en arbitrasie verskaf asook 'n arbeidshof en arbeidsappèlhof ingestel. Sodoende is die verhoog voorberei vir “werksplek demokratisering” en uitgebreide arbeiderdeelname in arbeidsverhoudinge.

'n Tweede belangrike stuk wetgewing wat deurgevoer is, is die *Employment Equity Act No. 55 of 1998* (EEA) wat ook daarna verskeie kere gewysig is (Nel, Kirsten, Swanepoel, Erasmus & Poisat, 2013, p. 93). Die doel van die EEA is eerstens om billikheid by die werksplek te verseker deur gelyke geleenthede en regverdige behandeling te bevorder deur die eliminerings van onregverdige diskriminasie (Employment Equity Act No. 55 of 1998, sv “Purpose of the Act”, “designated groups” & “15(1). Die doel is tweedens om regstellende aksie te implementeer ten einde die nadele wat sekere aangewese groepe persone by die werksplek ervaar aan te spreek ten einde hul billike verteenwoordiging in alle beroepskategorieë en alle vlakke van die arbeidsmag te verseker. Dit beteken dat die werknemers van 'n instelling die algemene bevolkingsdemografie van die land moet weerspieël (Leonard, 2005, p. 73). Die EEA differensieer gevolglik tussen “aangewese groepe” (swartmense, vrouens en mense met gebreke) en “nie-aangewese groepe” (blankes). Individue van die aangewese groepe behoort voorkeurbehandeling, met betrekking tot werwing en seleksie vir werksgeleenthede, te kry. Sedert 2003 moes besighede op 'n jaarlikse basis terugrapporteer oor hoe hulle ongelykhede aanspreek sowel as hul pogings om hul werknemers in terme van hul diensbillikheidsplanne, soos hulle dit voorgestel het, te ontwikkel.

'n Derde belangrike stuk wetgewing wat deurgevoer is, is die *Broad-based Black Economic Empowerment Act No. 53 of 2003* (BBBEE). Die doel van die BBBEE-wet is om te fokus op die bevordering van swart ekonomiese bemagtiging en om sekere regte en verpligtinge aan die Minister van Handel toe te ken om instellings te skep ten einde die genoemde doelwit te verwesenlik (Broad-Based Black Economic Empowerment Act No. 53 of 2003, sv “Objectives of Act”). In 2007 is Kodes vir Goeie Praktyk ontwikkel en gepubliseer om as riglyn te dien vir die algemene operasionele aspekte van die BEE-strategie in Suid-Afrika (Kleynhans & Kruger,

2014, pp. 2 – 3). 'n Puntekaart is geskep ten einde te bepaal tot hoe 'n mate maatskappye implementering nakom. Die doel was om te verseker dat alvorens 'n private instelling in enige transaksie met die staat kan tree, dit eers 'n BEE-sertifikaat moet kry wat aandui dat dit inderdaad BEE implementeer. Slegs na die verkryging van 'n BEE-sertifikaat kan 'n openbare-private ekonomiese verhouding met betrekking tot ekonomiese transaksies tot stand kom. Deur middel van dié wetgewing poog die regering dus om 'n invloed ten gunste van swart ekonomiese bemagtiging in sekere ekonomiese sektore te bewerkstellig. Die belangrikste BEE-doelwitte is: Eerstens, groter swart eienaarskap en bestuur van besighede. Die begrip “swart eienaarskap” beteken dat ten minste 51% van die eenaars van 'n besigheid swartmense is. Tweedens, toenemende swart eienaarskap en bestuur in sekere belangrike sektore van die ekonomie. Derdens, groter toegang tot finansiële ondersteuning vir BEE. Vierdens, die bemagtiging van plattelandse gemeenskappe deur dit vir hulle moontlik te maak om by ekonomiese aktiwiteite betrokke te raak. Vyfdens, die ontwikkeling van menslike hulpbronne binne besighede deur middel van opvoeding, opleiding en raadgewing. In die sesde plek, die uitbreiding van die finansiële en operasionele sferes van BEE-ondernemings. In die sewende plek, 'n fokus op swart vrouens deur hulle by te staan met vaardigheidsontwikkeling, infrastruktuurontwikkeling en toegang tot ekonomiese aktiwiteite sodat hulle ook eenaars van BEE-ondernemings kan word.

Die beleid van diensbillikheid, regstellende aksie en swart ekonomiese bemagtiging het op sekere gebiede positiewe gevolge gehad (Horwitz & Jain, 2009, pp. 303 – 304 & 306). Die Openbare Dienskommissie het reeds in 2005 gerapporteer dat die doelwitte met betrekking tot die staatsdiens se rassesamestelling behaal is. Statistieke Suid-Afrika se Huishoudingsopname het bevind dat 42% van wetgewers, senior amptenare en bestuurders swart is. Blanke manlike verteenwoordiging in senior bestuursposisies in die private sektor het van 74.9% in 2001 tot 64% in 2009/10 afgeneem, terwyl die verteenwoordiging van swart mans van 25.1% in 2001 tot 32% in 2009/10 toegeneem het. Blanke vroue verteenwoordig 17% en swart vroue slegs 8.3% van senior bestuursposisies. Dit dui daarop dat daar betekenisvolle veranderinge in die verteenwoordigingsprofiel van Suid-Afrikaanse organisasies, beide die openbare en private sektore, plaasgevind het. Nogtans moet

verdere veranderinge na my oordeel plaasvind aangesien blanke manlike verteenwoordiging steeds dominant is. Daarteenoor is swart vroulike verteenwoordiging steeds onderverteenvoordig (Landsberg & Mackay, 2006, p. 6).

Die aantal en aard van BBBEE-transaksies en die omvang van swart eienaarskap het oor die periode 1995 tot 2007 ook toegeneem (Horwitz & Jain, 2009, pp. 307 & 310). In 2003 is 189 transaksies ter waarde van R42,2 miljard aangegaan, in 2004 243 transaksies van R49,9 miljard, in 2005 238 transaksies van 56,2 miljard, in 2006 221 transaksies van 56,0 miljard en in 2007 153 transaksies van 96 miljard. 'n Goeie aanduider van BBBEE-voortgang is die posisie met betrekking tot die eienaarskap van Suid-Afrikaanse besigheidsmaatskappye. Tussen 1993 en 1997 het swart eienaarskap van 1% tot 17% van die markkapitalisering van die Johannesburgse Aandelebeurs (JSE) toegeneem. Tans (2017) is Swart Ekonomiese Bemagtigingsgroepe die tweede grootste groep op die JSE en beheer ongeveer 23% van die JSE se totale waarde, buitelandse beleggers is die grootste groep en besit ongeveer 50% van die JSE se totale waarde (R14 triljoen), derde is Suid-Afrikaanse pensioenfondse en beleggingsfondse met 14% van die JSE se totale waarde (met etlike swart verteenwoordiging), en laastens is die staatsbeheerde batebestuursmaatskappy die Openbare Beleggingskorporasie (OBK) met ongeveer 13% van die JSE se totale waarde (Mutize & Gossel, 2017). Daarbenewens het BBBEE ook bygedra tot die opkoms van 'n swart middelklas in Suid-Afrika (Mputa, 2016, p. 13). Die Unilever Instituut aan die Universiteit van Kaapstad het byvoorbeeld in 2007 bevind dat ongeveer 2,6 miljoen swartmense, oftewel ongeveer 10% van volwasse swartmense in Suid-Afrika, alreeds as deel van die middelklas beskou kan word (Horwitz & Jain, 2009, p. 310).

Die beleid van diensbillikheid, regstellende aksie en swart ekonomiese bemagtiging het egter op sekere gebiede beperkte resultate gelever (The Department of Trade and Industry, n.d., p. 11). Eerstens, daar is nie sukses behaal daarin om 'n werklik beduidende toename in die aantal swartmense, wat belangrike sektore van die ekonomie besit, beheer en bestuur, teweeg te bring nie (Makhunga, 2008, pp. 83 – 84). Tweedens, slegs diegene met politieke verbintenisse het voordeel uit die huidige beleid van swart bemagtiging getrek. Derdens, die huidige BEE, as 'n

meganisme om welvaart in die algemeen te skep, het misluk, hoofsaaklik omdat die oordrag van produksiefaktore nie wyd genoeg plaasgevind het nie (Leonard, 2005, p. 75). Vierdens, die huidige beleid van regstellende aksie het in werklikheid die gaping tussen ryk en arm vergroot, veral die gaping tussen ryk en arm swartmense (Nel, 2011, pp. 116 – 117).

8.2.2.2 Grondhervorming

As gevolg van die aanvaarding van die Naturelle Grond Wet van 1913 en die daaropvolgende apartheidsbeleid was daar wydverspreide, rasgebaseerde onteiening van landeienaarskap in Suid-Afrika (Anon., n.d.a, pp. 40 & 63 – 64). Ongeveer 3,5 miljoen swartmense is met geweld na die voormalige, voorgeskrewe tuislande verskuif. Teen 1994 was die posisie dat 83% van kommersiële bewerkbare grond deur blanke boere en besigheidsmense besit is, terwyl slegs 17% van die land vir swartmense beskikbaar was. Daarbenewens het swartmense hoofsaaklik in plattelandse gebiede as plaaswerkers op kommersiële plase of in gemeenskapsareas onder die gemeenskapbesitregstelsel gebly. Die ná 1994-regering het homself gevolglik verbind tot die oordrag van 30% van die 93,5 miljoen hektaar landbougrond, wat deur blankes besit word, na swartmense. Die doel van die grondhervorming was om swartmense billike toegang tot grond te verseker. Grondhervorming is daarop deur middel van landrestitusie (deur die grond terug te gee aan diegene wat daarvan verskuif is of deur hulle finansiële te vergoed), grondherverdeling (regstelling deur mense grond te gee) en eiendomsreghervorming aangespreek.

Twee van Suid-Afrika se voorste landbou-ekonome, Wandile Sihlobo en dr. Tinashe Kapuya, beweer, volgens data in die openbare domein, dat 21% van Suid-Afrika se landbougrond, buite kommunale gebiede, al in swart besit is. Die ekonoom Johann Bornman sê egter, gebaseer op 'n grondoudit wat in 2017 deur ADS, Agri SA en *Landbouweekblad* onderneem is, dat 38% van die bruikbare oppervlakte van Suid-Afrika en 26,7% van die landbougrond al in swartmense se besit is (Anon., 2018). Landbougrond in swart gemeenskapbesit en swart private besit het van 14,5 miljoen hektaar (14,9%) in 1994 tot 25 miljoen hektaar (26,7%) in Desember 2016

toegeneem (Van der Walt, 2017). Terselfdertyd het blanke eienaarskap van landbougrond van 82,5 miljoen hektaar (85,1%) in 1994 tot 68,5 miljoen hektaar (73,3%) in Desember 2016 afgeneem. Wat baie insiggewend is, is dat sowat 2,3 miljoen hektaar grond sedert 1994 deur die regering se restitusieproses aan swart eienaars oorhandig is, terwyl 4,3 miljoen hektaar in dieselfde tyd in die openbare mark aan voorheen benadeelde boere verkoop is. Dit beteken dat doodgewone kommersiële aankope daartoe gelei het dat twee maal meer grond vir swartmense aangekoop is as wat deur die staat, as deel van die grondhervormingsplan, aangekoop is (De Lange, 2017c).

Indien daarop gelet word dat kommersiële aankope daartoe gelei het dat twee maal meer grond vir swartmense aangekoop is as wat deur die staat aangekoop is, is dit myns insiens duidelik dat die private sektor wel bereid is om 'n bydrae te lewer tot grondhervorming en dus ook tot 'n meer regverdige sosio-ekonomiese bestel in Suid-Afrika. Nogtans is dit vir my duidelik dat nog baie meer gedoen moet word om grondhervorming te bevorder.

8.2.3 Mislukkings met betrekking tot transformasie

8.2.3.1 Bekamping van werkloosheid

Die ná 1994-regering het 'n verdeelde nasie geërf, met hoë vlakke van werkloosheid, ongelykhede, diskriminerende praktyke en 'n onbillike inkomsteverspreiding (Anon., n.d.a, pp. 40 – 41). Dié probleme is die gevolg van apartheid wat toegang tot kwaliteit onderwys en formele arbeidsmarkdeelname beperk het. Gevolglik het die ná 1994-regering met verskeie programme begin om hierdie probleme aan te spreek.

In 'n poging om ekonomiese groei, welvaartskepping en werkskepping te ondersteun, het die ná 1994-regering 'n hele rits ekonomiese strategieë in werking gestel (Van der Rheede, 2017). So byvoorbeeld is die *Reconstruction and Development Programme* (RDP) in 1994 ingestel wat op groot skaal werksgeleenthede wou skep. Die plan was onder andere dat 300 000 tot 500 000 werksgeleenthede per jaar, vir

die opvolgende 5 jaar-tydperk, in die nie-landbou sektor (industrieë, buitelandse handel en koophandel) alleen geskep sou word (The Reconstruction and Development Programme, n.d., sv “2.3” & “4.4.1”). Daarna is die *Growth, Employment and Redistribution*-program (GEAR) in Junie 1996 ingestel wat jaarliks 409 000 werksgeleenthede tot en met die jaar 2000 wou skep en daarna vir die volgende 5 jaar 833 000 werksgeleenthede per jaar (Growth, Employment and Redistribution, n.d., sv “8.2”).

In 2006 is die *Accelerated and Shared Growth Initiative for South Africa* (ASGISA) ingestel om die werkloosheidkoers van 23% teen 2014 te halveer (Southern African Catholic Bishops’ Conference Parliamentary Liaison Office, 2006, sv “4.2”). Daarna het die *Medium Term Strategic Framework* (MTSF) in 2009 gevolg met die doel om ekonomiese groei te bespoedig ten einde werksgeleenthede te skep (Minister in the Presidency: Planning, 2009, sv “36”). Ná die MTSF het die *New Growth Path* (NGP) in 2010 gevolg met die doel om 5 miljoen nuwe werksgeleenthede teen 2020 te skep (Anon., n.d.b, sv “5”). Dit is op sy beurt weer deur die *National Development Plan* (NDP) in 2012 opgevolg met die doel om 11 miljoen nuwe werksgeleenthede teen 2030 te skep (National Planning Commission, 2011, sv “Faster and More Inclusive Economic Growth”). Tussendeur was daar ook ander ekonomiese planne soos die *Medium Term Expenditure Framework* (MTEF) wat in 1998 (The Medium Term Expenditure Framework, n.d.) en *Operation Phakisa* wat in 2016 ingestel is (Sain, 2016).

Ten spyte van al hierdie programme het werkloosheid bly toeneem – so erg dat dit teen Augustus 2017 ’n 14-jaar hoogtepunt bereik het (Merten, 2017). Die getal werkloses het van 5,8 miljoen in 2016 tot 6,2 miljoen in 2017 toegeneem (Van der Rheede, 2017). Word die ontmoedigde werksoekers, wat op 2,4 miljoen staan, in berekening gebring asook diegene wat ophou werk soek het, dan styg die werkloosheidsyfer van die amptelike 27,7% tot ’n nie-amptelike syfer van 36,8%. Word die getal nie-ekonomies aktiewe 15 tot 64-jariges, wat deur 12,5 miljoen werknemers onderhou word, bygetel, styg die getal mense wat nie ekonomies aktief is nie tot 56,6%.

Dit beteken myns insiens dat alle planne wat die regering tot en met 2017 ingestel het om die werkloosheidsprobleem in Suid-Afrika aan te spreek, skromelik misluk het.

8.2.3.2 Bekamping van armoede

Net soos in die geval van werkloosheid het die ná 1994-regering die probleem van armoede geërf (Anon., n.d.a, pp. 40 – 41, 44, 77 & 80). Armoede is, net soos werkloosheid, die gevolg van apartheid. Gevolglik het die ná 1994-regering die armoedeprobleem met behulp van verskeie programme begin aanspreek. Aanvanklik het dit gelyk asof die ná 1994-regering besig is om die stryd teen armoede te wen, maar die jongste (2017) aanduiders is dat alle vordering wat tot en met 2011 vermag is, weer besig is om ongedaan gemaak te word (Merten, 2017).

Alle ekonomiese planne wat sedert 1994 geformuleer is, byvoorbeeld die RDP, GEAR en ASGISA, het ten doel gehad om armoede te verminder. Die *Medium Term Strategic Framework*, wat in 2009 ingestel is, het as doelwit gestel dat armoede teen 2014 gehalveer moet wees (Southern African Catholic Bishops' Conference Parliamentary Liaison Office, 2006, sv "4.2" & "6"). Die *National Development Plan* (NDP), wat in 2012 ingestel is, se doelwit is selfs nog meer ambisieus en stel dat alle armoede teen 2030 uitgewis moet wees (Minister in the Presidency: Planning, 2009, sv "10", "27" & "42"). Meer spesifiek is die doelwit om die 39% Suid-Afrikane wat in 2009 onder die broodlyn geleef het tot 0% in 2030 te reduseer (National Planning Commission, 2011, sv "Introduction"; Statistics South Africa, 2017, p. 24: Merten, 2017).

'n Statistieke Suid-Afrika-verslag wat in Augustus 2017 uitgereik is, wys dat armoede, gedurende die tydperk 2006 tot 2015, in werklikheid in Suid-Afrika toegeneem het (Statistics South Africa, 2017, pp. 14, 17, 56 – 57 & 59 – 69). Die syfers stel onomwonde dat 30,3 miljoen van Suid-Afrika se 55 miljoen burgers in 2015 – 3,1 miljoen meer as in 2011 – in armoede leef, oftewel onder die broodlyn van R992 per persoon per maand. Een uit elke drie Suid-Afrikane lewe op minder as R797 per maand. Vrouens word meer negatief as mans geaffekteer, kinders en oumense

word die ergste getref, terwyl die rasse-ongelykhede steeds die probleem as 'n hoofsaaklik swart probleem identifiseer. Die NDP-doelwit om Suid-Afrikaners wat onder die broodlyn leef van 39% tot 0% te verminder, het misluk – dit het intendeel van 39% tot 40% toegeneem. Dit beteken effektief 'n terugkeer na 2007 se vlakke van armoede (Merten, 2017).

Dit beteken na my oordeel, net soos in die geval van die werkloosheidsprobleem, dat alle planne wat die regering tot en met 2017 ingestel het om die armoedeprobleem in Suid-Afrika aan te spreek, betreurenswaardig misluk het.

8.3 Redes vir die gebrekkige vordering met betrekking tot transformasie

8.3.1 Korrupsie

Daar bestaan besliste redes vir die gebrekkige vordering en mislukkinge met betrekking tot transformasie in Suid-Afrika, waarvan korrupsie en die wanbalans tussen staat en besigheid na my oordeel sekerlik die belangrikste is. Korrupsie behels alle vorms van oneerlikheid vir persoonlike gewin, hetsy ter wille van 'n individu of groep, en omvat aangeleenthede soos omkoperij, nepotisme, ensovoorts (Hoffman, 2012, p. 3). Korrupsie vier tans hoogty in Suid-Afrika vanweë institusionele swakhede en sosiale spanning. So byvoorbeeld het afgetrede regter Willem Heath van die Spesiale Ondersoekendeheid in 1998 aangedui dat die bedrag van R10 miljard wat hy besig is om ondersoek net ongeveer 5% van die totale omvang van bedrog op daardie stadium in die land is (CASAC, n.d., pp. 1 – 2).

Korrupsie het 'n baie groot invloed op 'n staat se vermoë om sy beskikbare hulpbronne suksesvol vir die volle realisering van sy burgers se sosio-ekonomiese regte aan te wend omdat nasionale hulpbronne in die sakke van openbare amptenare beland of omdat ontwikkelingshulp wanaangewend word (CASAC, n.d., pp. 3 – 9). Verder is korrupsie duur. Op makro-fiskale vlak verloor die staat 'n groot deel van sy inkomste vanweë die wanaanwending van belastinge, doeane en aksyns, lisensiegelde en verkeersboetes. Korrupsie is duur, nie net vir die algemene publiek nie, maar veral vir die armes, want hulpbronne word van hulle af

weggekanaliseer. Verder word dienslewering verwring indien toekenning en priorisering deur omkoperij bepaal word. Dit beteken dat die enkeles ten koste van die meerderheid bevoordeel word wat weer bestaande sosio-ekonomiese ongelykhede versterk. Verder maak dit die armes nog meer kwesbaar as wat hulle alreeds is, ontnem dit mense die reg tot 'n kwaliteit lewe, beperk dit dienslewering en sosiale ondersteuning aan behoeftiges en verhoed dit die verskaffing van behuising. Om alles te kroon ondermyn korrupsie die oppergesag van die reg, demokratiese regering, aanspreeklikheid en volhoubare ontwikkeling. Dit veroorsaak 'n breuk tussen die staatsamptenare en die burgers met baie negatiewe gevolge vir suksesvolle regering – in werklikheid is korrupsie die gevolg van die verval van suksesvolle regering asook die oorsaak van die staat se daaropvolgende verdere mislukking. Korrupsie verteenwoordig dus 'n bedreiging vir demokratiese regering, verhoed die staat om sy konstitusionele verpligtinge na te kom en het 'n negatiewe effek op buitelandse beleggings. Boonop spoor dit die besigheidsektor aan om eerder in kapitaalintensiewe projekte as arbeidintensiewe projekte te belê.

Korrupsie is egter nie net tot die staatsdiens beperk nie, maar behels ook die private sektor (CASAC, n.d., pp. 9 – 10). So byvoorbeeld het afgetrede regter Heath van die Spesiale Ondersoekendeheid in 2010 aangedui dat korrupsie selfs nog meer wydverspreid in die private sektor as die openbare sektor is en dat R1,5 miljard die land uitgeneem is deur allerhande praktyke om belasting te vermy. Die private sektor speel ook 'n “aanbodsrol” by korrupsie in die openbare sektor, deurdat omkoopgeld vir staatskontrakte betaal word, asook 'n “vraagrol”, deurdat omkoopgeld aanvaar word. Daar is ook baie bewyse van korrupsie tussen besigheidsmaatskappye. 'n 2002-studie, onderneem deur die Departement van Openbare Werke, het bevind dat 15% van private besigheidsmaatskappye onderling omkoopgeld aan mekaar oorbetal. Die Mededingingskommissie het bevind dat die mees algemene vorm van korrupsie by besigheidsmaatskappye die vorming van anti-mededingingskartelle is. So byvoorbeeld het die pryse van koring en fynmeel sedert Junie 2008 afgeneem, maar die prys van brood het nie dienooreenkomstig afgeneem nie. Hierdie anti-mededingingskartelle span selde saam om weeldeartikels se pryse te beïnvloed, maar wanneer dit by basiese items soos kos, boumateriaal en medisyne kom, kom dit algemeen voor. Die impak van hierdie

samespanning is veral kommerwekkend omdat dit tot 'n styging in die pryse van basiese kossoorte soos brood en meliemeel lei wat deur arm mense die meeste geëet word.

8.3.2 Wanbalans tussen staat en besigheid

Suid-Afrika se ná 1994 polities-ekonomiese stelsel is 'n liberale kapitalistiese weergawe van demokratiese kapitalisme (Terreblanche, 2002, pp. 456 – 457). Die demokratiese deel van die stelsel, beheer deur die leierskapskern van die ANC, is egter swak, ingeperk, onderontwikkeld, weifelend en onseker van hulself in vergelyking met die kapitalistiese deel van die stelsel. Daarteenoor is die kapitalistiese deel van die stelsel, beheer deur die leiers van die besigheidsektor, sterk ontwikkel, modern, gesofistikeerd, wêreldwyd en baie dominant. Suid-Afrika se polities-ekonomiese stelsel is dus 'n Afrika-demokrasie met 'n Eerste Wêreldse kapitalistiese enklave. So 'n stelsel kan nie die onderdrukking, sosiale vernietiging, uitbuiting, verwaarloosing en wanadministrasie van die afgelope 350 jaar regstel nie. Suid-Afrika word dus met 'n ernstige sistemiese dilemma gekonfronteer. Sy liberale kapitalistiese weergawe van demokratiese kapitalisme is disfunksioneel omdat die wit kapitalistiese enklave – ten spyte van sy mag en bevoorregte posisie – nie bereid is om alle groepe van die samelewing te dien nie, nie bereid is om genoeg werkseleenthede te skep nie en nie bereid is om armoede te verlig nie. Suid-Afrika se tweeledige polities-ekonomiese stelsel is ook disfunksioneel omdat die Afrika-demokrasie te beskeie is; dit doen te min om addisionele werkseleenthede te skep en dit dra nie genoeg inkomste van die middelklas (wat 89,4% van die totale inkomste kry) na die laer klasse (wat slegs 10,6% van die totale inkomste kry) oor nie. Suid-Afrika benodig dus op 'n dringende basis 'n verdere magsverskuiwing wat dit vir die demokratiese regering moontlik sal maak om genoegsame beheer oor die wit kapitalistiese enklave te verkry om ekonomiese hulpbronne te heradresseer en om die nodige herverspreiding van inkomste, eiendom en geleenthede te bewerkstellig.

Vanweë die ná 1994-regering se onvermoë om die land se sosio-ekonomiese probleme werklik op te los, is Suid-Afrika se huidige weergawe van demokratiese

kapitalisme in 'n krisis (Terreblanche, 2002, pp. 455 – 456). Die belangrikste uitdaging wat Suid-Afrika tans in die gesig staar, is dus om 'n strukturele magsverskuiwing teweeg te bring ten einde Suid-Afrika se wordende demokratiese stelsel te verdiep en om die regering en burokrasie te bemagtig om as effektiewe opponerende magte teen die wit kapitalistiese enklave op te tree. 'n Ideologiese paradigmaskuif is baie nodig, maar sonder die noodsaaklike bemagtiging van die demokratiese staat sal dit betekenisloos wees, aangesien die regering en sy burokrasie nog steeds nie in staat sal wees om 'n effektiewe beleid te implementeer nie. 'n Omvattende strukturele magsverskuiwing om die regering in sy verhouding met die wit kapitalistiese enklave en sy globale vennote te bemagtig, is dus 'n onmisbare voorwaarde vir die broodnodige sosio-ekonomiese transformasie. In die ná 1994 Suid-Afrika het die wit kapitalistiese enklave daarin geslaag om die “reëls van die ekonomiese spel” te dikteer. Die regering het dus geen ander keuse as om stappe te neem om hierdie buitengewone konsentrasie van mag in die hande van die wit kapitalistiese enklave op te skort nie.

8.4 Maatreëls om verdere transformasie te bevorder

8.4.1 'n Paradigmaverskuiwing weg van die Brits-Amerikaanse liberale kapitalisme

Ten einde die nalatenskap van rasse-kapitalisme en die gepaardgaande sosio-ekonomiese probleme van Suid-Afrika aan te spreek, is dit allereers noodsaaklik dat 'n paradigmaverskuiwing plaasvind (Dollery, 2003, p. 4 & 13 – 16; Terreblanche, 2002, pp. 439, 441, 444 – 453 & 460). Daar moet 'n verandering plaasvind in die wyse waarop Suid-Afrikaners oor die aard van die land se probleme en oor die moontlike oplossings daarvoor dink – daar moet dus 'n verandering in lewensbeskouing by Suid-Afrikaners plaasvind. Daar moet myns insiens 'n paradigmaverskuiwing vanaf die liberale kapitalisme, soos dit by die Brits-Amerikaanse wêreld voorkom, na sosiale demokrasie en korporatisme, soos dit by kontinentale Europa voorkom, plaasvind. Hierdie paradigmaverskuiwing moet op vyf algemene uitgangspunte berus. In die eerste plek moet die waardigheid en menslikheid van alle Suid-Afrikaners erken word. In die tweede plek moet dit op

gesonde sosiale verhoudinge en die herstel van sosiale geregtigheid berus. Daar moet voorrang gegee word aan die herverspreiding van mag, eiendom, geleenthede en inkomste asook gemeenskapsbou as onmiskenbare voorvereistes vir ekonomiese groei en die handhawing van 'n menslike stelsel van demokratiese kapitalisme. In die derde plek behels dit 'n nuwe rol vir die staat. Die staat moet aktief “nie-kapitalistiese” oplossings vir armoede, swak gesondheid, ongeletterdheid en ander sosio-ekonomiese probleme soek en implementeer. In die vierde plek moet die burgerlike samelewing 'n belangrike rol in die heropbou van Suid-Afrika ná apartheid speel. In die vyfde plek behels dit 'n nuwe visie van wat sosiale welvaart behels. Dit beteken dat vraagstukke aangaande inkomste en welvaartverspreiding deur politieke eerder as ekonomiese instellings onderneem moet word.

Ná die paradigmaverskuiwing weg van die Brits-Amerikaanse liberale kapitalisme deurgevoer is, moet dit myns insiens met 'n magsverskuiwing weg van die kapitaalkragtige deel van die samelewing asook 'n verspreidingsverskuiwing ten gunste van die verarmde deel van die samelewing opgevolg word.

8.4.2 'n Magsverskuiwing weg van die wit kapitalistiese enklave

Na my oordeel kan verdere transformasie met betrekking tot swart bemagtiging en grondhervorming asook die bekamping van die werkloosheid- en armoedeprobleem in Suid-Afrika net realiseer indien daar 'n magsverskuiwing weg van die wit kapitalistiese enklave plaasvind. Die begrip “wit kapitalistiese enklave” verwys myns insiens na die blanke besigheidsmaatskappye wat so 'n dominante rol in sekere ekonomiese sektore of in die totale Suid-Afrikaanse ekonomie speel (Netshitenzhe, n.d., pp. 1 – 2). Dit verwys verder na die kollektiewe verteenwoordigers wat sodanige kapitaal beheer. Gekoppel hieraan is monopolistiese optrede soos magsmisbruik in die markte, samespanning en kunsmatige hoë prysverhogings in die produktemark (Malikane, 2017b, pp. 4 – 6). So byvoorbeeld domineer blanke besigheidsmaatskappye die mynbou en vervaardigingsektor, terwyl die vyf grootste banke ongeveer 90% van die mark beheer. Daarbenewens verwys die begrip ook na die dominansie van blanke vaardighede, voordele en geleenthede wat blankes nog steeds bo swartmense in die ekonomie het.

Na my oordeel moet die regering die wit kapitalistiese enklave onder bedwang bring en die blanke kapitalistiese dominansie van die ekonomie tot 'n einde bring. Die doel van die magsverskuiwing weg van die wit kapitalistiese enklave is myns insiens die volgende: Eerstens, om ekonomiese gelykheid te bevorder (Gelb, 2004, pp. 29 – 30). Tweedens, om alle vorms van monopolistiese magsmisbruik in die ekonomie tot 'n einde te bring (Netshitenzhe, n.d., p. 1). Derdens, om alle ongelykhede met betrekking tot mag, eiendom, geleenthede en inkomste tussen die ryk blanke minderheid en die arm swart meerderheid te stop en om rykdomoordrag na die swart meerderheid te bevorder (Dollery, 2003, pp. 3 & 17). Vierdens, om 'n sosio-ekonomiese verandering teweeg te bring waartydens ontslae geraak word van die laaste oorblyfsels van rasse-kapitalisme en waartydens die probleem van armoede en gebrek effektief aangespreek word (Dollery, 2003, p. 4; Gelb, 2004, p. 26).

Die regering moet hierdie magsverskuiwing bewerkstellig deur homself te laat geld teenoor die kapitalistiese enklave deur maatreëls te implementeer wat die magsverhoudinge in Suid-Afrika se politieke-ekonomiese stelsel van 'n verwronge, neo-liberale stelsel van demokratiese kapitalisme na 'n goed-gebalanseerde, sosiaal-demokratiese en menslike stelsel van demokratiese kapitalisme sal verander (Terreblanche, 2002, pp. 460 – 461 & 463 – 464). Die regering moet homself losmaak van die ideologiese en strukturele wurggreep van die monopolistiese besigheidsmaatskappye en hul buitelandse vennote en sy soewereiniteit oor sosio-ekonomiese beleid herwin. Ten einde die magsverskuiwing te laat realiseer, moet die regering as 'n eerste stap weer sy eie wortels en sy ware doel herontdek en vertrou in homself en sy besluitnemingsvermoë ontwikkel. Dit impliseer onder andere dat die regering homself moet reinig van alle vorms van korrupsie en arrogansie en sy beleid en optrede so effektief as moontlik aan die kiesers moet kan verantwoord. As 'n tweede stap moet die regering homself tot 'n werklike ontwikkelingsbeleid verbind. 'n Sleutelement van so 'n beleid sal wees om maatreëls te implementeer om die sterk tendens na groot, kapitaalintensiewe ondernemings om te keer of teë te staan. Die sterk neiging na kapitalistiese eksklusiwiteit en die kapitalistiese tendens om homself van die grootste deel van die ongeskoolde swart arbeidsmark en 'n deel van die swart verbruikersmark los te

maak, moet ook teëgewerk word. Die doel van hierdie maatreëls moet wees om 'n goed-gebalanseerde en menslike sosiaal-demokratiese stelsel van demokratiese kapitalisme te skep. Ten einde 'n ware ontwikkelingstaat te bou wat die nalatenskap van kolonialisme, apartheid en rasse-kapitalisme aanspreek, sal die regering geen keuse hê as om beheer oor 'n groter deel van die Suid-Afrikaanse ekonomie te neem nie.

As 'n derde stap moet die regering “kapitaalhervorming” deurvoer (Gelb, 2004, pp. 28 – 29). Kapitaalhervorming is nodig omdat die Suid-Afrikaanse kapitaalmark deur 'n baie klein aantal groot konglomerate gedomineer word. Kapitaalhervorming is ook nodig ten einde 'n groter balans tussen georganiseerde kapitaal en georganiseerde arbeid teweeg te bring wat op sy beurt weer effektiewe korporatistiese implementering en samewerking moontlik sal maak (Grant, 1985, pp. 6 – 7; Marin, 1985, p. 103). Hervorming kan bevorder word deur die finansiële sektor te beheer, deur die implementering van 'n nuwe spaar- en beleggingsbeleid en deur beleggings op maniere te heradresseer wat strategies belangrik is om werkloosheid en armoede te bekamp (Terreblanche, 2002, pp. 465 – 466). Verder moet baie meer arbeidintensiewe openbare beleggings onderneem word wat die addisionele voordeel sal hê dat private sektor beleggings ingeperk word. Daarbenewens moet die opkomende entrepreneursklas uitgebreide toegang tot die kapitaalmark gegee word. Werkverskaffing in arbeidintensiewe ekonomiese aktiwiteite – veral die produksie van uitvoergoedere – behoort gesubsidieer te word. Die regering moet ook 'n veel groter entrepreneursrol in openbare sektor ondernemings, wat arbeidintensief is, speel en goedere en dienste teen bekostigbare pryse lewer. Die sterk tendens van die produksieprosesse in die moderne sektor om meer kapitaalintensief en minder arbeidintensief te word, moet ook teëgewerk word. Die tendens na kapitaalintensiteit is uiteraard baie sterk gekoppel aan die opkoms van die groot konglomerate wat in Suid-Afrika voorkom. Die regering behoort daarvoor 'n omvattende beleid te formuleer ten einde die oligopoliese aard van die besigheidsektor teen te staan.

As 'n vierde stap moet die regering verdere grondhervorming deurvoer. Die doel moet wees om soveel as moontlik mense eienaars te maak (Rerum Novarum:

Encyclical of Pope Leo XIII on Capital and Labor, 1891, sv “6”, “9”, “22”, “38”, “46” & “47”). Sodoende word eiendom dan ook meer eweredig tussen alle mense verdeel. Indien arbeiders daarna uitsien om in eiendom te deel, sal dit volg dat die groot gaping tussen rykdom en armoede makliker oorkom kan word en dat die onderskeie klasse makliker nader aan mekaar gebring kan word. Mense kan na my oordeel op twee wyses eienaars gemaak word. Eerstens, deurdat grond vanaf blanke eienaars na swart eienaars oorgedra word (Nkuhlu, 1999, pp. 15 – 16). Ervaringe in ander lande dui daarop dat grondhervorming 'n groot rol kan speel om ongelykhede te verminder en om die kwaliteit van lewe in plattelandse gebiede te verbeter. Tweedens deurdat Suid-Afrikaanse kleinboere, wat die kern van die private sektor uitmaak, die werklike eienaars van hulle primêre bate – grond – gemaak word (Mbeki, 2009, pp. 161 – 162). Om dit te bereik moet die sogenaamde gemeenskapbesitregstelsel, wat in werklikheid staatseienaarskap is, afgeskaf word. Indien nie, kan die grond nie verkoop, verhuur, of as sekuriteit vir 'n lening aangebied word nie en sal ekonomiese ontwikkeling baie beperk bly (Weingast, 2014, p. 20; Rooi, 2017).

As 'n vyfde stap moet die regering verdere swart ekonomiese bemagtiging bevorder (Leonard, 2005, p. 75). Dit is belangrik dat die beleid van diensbillikheid, regstellende aksie en swart ekonomiese bemagtiging voortgaan ten einde welvaart te skep en produksiefaktore aan swartmense oor te dra. Ten einde die beleid beter te laat slaag, is verdere maatreëls egter nodig. Eerstens, die regering moet 'n maksimale BBBEE-benadering volg wat die kollektiewe bemagtiging van die totale swart gemeenskap beteken. Dit beteken dat daar 'n hersiening van BEE-beginsels moet wees (Makhunga, 2008, pp. 84 – 85). Die regering moet verhoed dat onbedoelde gevolge, soos byvoorbeeld die verryking van enkeles, plaasvind. Tweedens, swart ekonomiese bemagtiging behoort meer omvattend deur die staat gekontroleer te word ten einde sy impak op welvaartskepping en die groei van die Suid-Afrikaanse ekonomie te verstaan. Die regering moet sy belofte om 'n BEE-raad onder leiding van die president tot stand te bring, deurvoer. Dit sal die aanspreeklikheid vir die sukses van BEE onder die hoogste gesagspersoon van die land plaas. Derdens, daar moet groter klem geplaas word op vaardigheidsontwikkeling ten einde individue in die algemeen te bemagtig. Dit

beteken dat die regering onder andere op die lewering van beter gehalte onderwys moet fokus. Vierdens, die regering moet 'n omgewing skep en staatsinstellings mobiliseer ten einde ondernemerskap en BEE-implementering, veral klein swart ondernemings, te bevorder. Vyfdens, 'n beleid van industriële ontwikkeling moet gelyktydig met BEE geïmplementeer word. So 'n beleid van industriële ontwikkeling moet op die aanmoediging van belegging, navorsing en ontwikkeling gefokus wees. Dit sal grootskaalse indiensneming sowel as vaardigheidsontwikkeling in tegnologie en vervaardiging verseker. Ten laaste, meeste BEE-doelwitte behoort deur middel van belastingkortings aangemoedig te word. Dit sal as aansporing dien vir besigheidsmaatskappye wat BEE-transaksies met nuwe rolspelers aangaan.

As 'n sesde stap moet die regering die belange van die arbeidersklas effektief aanspreek (Webster & Adler, n.d., pp. 9 – 10). In dié verband kan korporatisme 'n besondere rol speel aangesien daar by korporatisme 'n inkorporering van die arbeidersklas se mag binne staatsverband is. Hierdie kompromis is 'n vorm van demokratiese korporatisme waar die arbeidersklas se mag in demokratiese instellings tot uiting kom. In die proses verkry arbeiders en hulle verteenwoordigers 'n betekenisvolle inspraak in besluitneming oor beleggings en winste en verseker sodoende dat surplusse, wat deur groei geskep is, hulle bevoordeel. Verder verkry arbeiders ook inspraak in die samelewing oor die algemeen deur ooreenkomste aangaande makro-ekonomiese beleid wat ekonomiese groei en herverspreiding van rykdom bevorder.

As 'n sewende stap moet die regering verantwoordelikheid aanvaar om voldoende werkseleenthede vir al sy burgers te skep (Siaroff, 1999, p. 179). In dié verband behoort daar myns insiens na die korporatistiese ideaal van volle indiensneming beweeg te word. Korporatistiese lande, soos Noorweë en Swede, het 'n sterk verbintenis tot volle indiensneming vir beide mans en vrouens, alhoewel hierdie verbintenis in die laat 1980's onder druk gekom het vanweë 'n val in die prys van Noord-See olie (Rowthorn, 1992, p. 119). Die verbintenis tot volle indiensneming is ietwat swakker in Denemarke en Finland, alhoewel beide nog steeds baie goed gevaar het gereken teen internasionale standaarde. Ten einde werkloosheid te verminder en na volle indiensneming te beweeg, word 'n beleid vereis wat behoeft-

skeppende werkstrategieë, soos openbare werksprogramme en arbeidsintensiewe sosiale dienste, implementeer (Pillay, 1990, pp. 299 – 300). Openbare werksprogramme behels die skepping van infrastruktuur soos byvoorbeeld die bou en herstel van paaie, brûe, damme, huise, hospitale, klinieke, apteke, ensovoorts. Verder behoort die Suid-Afrikaanse staat die rol van werkgewer van laaste instansie te speel. Die staat behoort inkomste-ondersteuning aan diegene wat tussen werkseleenthede is te verskaf en ook werkseleenthede aan langtermynwerkloses voorsien. Volle indiensneming kan ook bevorder word deur die verskille wat tussen salarisse op die arbeidsmark voorkom te verminder, deur 'n toereikende sosiale loon te verseker en deur die mobiliteit en vaardighede van die arbeidsmag te verbeter deur omvattende, aktiewe arbeidsmarkprogramme (Scott, 2006, pp. 2 – 3).

As 'n agtste stap moet die regering 'n nie-eksklusiewe, gelykstellende arbeidsmark instel (Pekkarinen, Pohjola & Rowthorn, 1992, p. 3; Rowthorn, 1992, p. 119). 'n Nie-eksklusiewe, gelykstellende arbeidsmark het eerstens die voordeel dat geen sosiale groep van die arbeidsmark uitgesluit word nie. Dit het tweedens die voordeel dat daar 'n hoë mate van gelykheid voorkom by die verdeling van ekonomiese welsynsvoordele asook van ekonomiese nadele soos resessies en die las van allerhande aanpassings. Hierdie is 'n spesifieke kenmerk van korporatisme en bevorder die uitbreiding van burgers se politieke regte om ook ekonomiese aktiwiteite in te sluit ten einde sosiale orde in industriële en arbeidsverhoudinge te bereik.

As 'n negende stap moet die regering 'n meer gelyke loonverspreiding implementeer (Rowthorn, 1992, p. 120). In dié verband moet daarop gewys word dat die Skandinawiese lande 'n relatief lae loonverspreiding het in vergelyking met internasionale standaarde. Deur die implementering van 'n meer gelyke loonverspreiding het die Skandinawiese lande die voorkoms van 'n groot onderklas van “arm arbeiders”, wat juis so 'n prominente kenmerk van kapitalistiese lande soos die Verenigde State van Amerika se arbeidsmark is, verhoed.

As 'n tiende stap moet die regering dit ernstig oorweeg om weg te doen met die liberalisering en globalisering van Suid-Afrika se internasionale handel en vloeï van kapitaal (Terreblanche, 2002, p. 466). Toe die regering ná 1994 liberalisering en

globalisering aanvaar het, het dit nie die risiko's verbonde aan globale kapitalisme se verwronge magstruktuur ten gunste van die Ryk Noorde of die wisselvallige skommeling in die globale finansiële en geldmarkte, wat so nadelig vir ontwikkelende en kwesbare lande in die Arm Suide soos Suid-Afrika is, behoorlik oorweeg nie. As 'n voorbeeld kan uitgewys word dat die dramatiese devaluasie van die rand aan die einde van 2001 heel waarskynlikheid sistemies van aard was, met ander woorde die probleem is inherent aan die struktuur van die internasionale handelstelsel waartydens die lande van die Arm Suide ten gunste van die lande van die Ryk Noorde uitgebuit word.

Samehangend met die tiende stap, as 'n elfde stap, moet die regering dit ook ernstig oorweeg om Suid-Afrika se ekonomiese selfgenoegsaamheid en onafhanklikheid van buitelandse invoere (*Autarky*) te bevorder. In dié verband kan onbeperkte internasionale handel as 'n potensiële bedreiging vir plaaslike regulering en “etiese markte” beskou word (Williamson, 2009, p. 29). Een van die eerste denkers om *Autarky* te verduidelik was die filosoof Johann Fichte. Hy was ten gunste van 'n “geslote kommersiële staat” waar buitelandse handel deur 'n staatsmonopolie, wat ekonomiese selfstandigheid as hoogste doelwit het, bedryf sal word. Ander denkers het egter verder gegaan en proteksionisme ook deel van *Autarky* gemaak (Jacob, 1998, p. 28). Dit beteken dat beskermende tariewe ingestel moet word ten einde die binnelandse ekonomie te beskerm, terwyl vrye handel met buitelandse state sover as moontlik beperk moet word.

8.4.3 'n Verspreidingsverskuiwing ten gunste van die swart verarmde laerklasse

Myns insiens kan die armoedeprobleem in Suid-Afrika net effektief aangespreek word indien daar 'n verspreidingsverskuiwing ten gunste van die swart verarmde laerklasse plaasvind (Dollery, 2003, pp. 3 & 17). Die begrip “verspreidingsverskuiwing” beteken die implementering van 'n uitgebreide beleid vir die herverspreiding van inkomste, eiendom en geleenthede vanaf die finansiële kragtige middelklasse na die verarmde laerklasse (Terreblanche, 2002, pp. 460 – 461 & 466). Die twee verspreidingsverskuiwings wat in die 20ste eeu

plaasgevind het, is teweeg gebring deur politieke magsverskuiwings ten gunste van die Afrikaners en swartmense respektiewelik. 'n Derde politiek-geïnduseerde verspreidingsverskuiwing ten gunste van die hoofsaaklik swart laer klasse is egter baie noodsaaklik. So 'n verspreidingsverskuiwing sal nie spontaan deur middel van mark-geleide ekonomiese groei geskied nie. Die huidige beleid laat ook nie 'n genoegsame mate van herverspreiding toe nie en sal dus oorboord gegooi moet word. Die oorhoofse doelwit van sodanige herverspreiding moet die oordrag van 'n beduidende hoeveelheid rykdom vanaf die ryk blanke minderheid na die verarmde swart meerderheid wees. Dié verspreidingsverskuiwing sal na alle waarskynlikheid deur 'n koalisie tussen die regering en verteenwoordigers van die burgerlike gemeenskap, wat oor armoede en werkloosheidsprobleme bekommerd is, teweeg gebring moet word.

Nadat die regering 'n nuwe sosiaal-demokratiese benadering aanvaar het, sal dit die nul-som afruilingsbeginsel tussen bekwaamheid en gelykheid moet herevalueer (Terreblanche, 2002, pp. 467 – 469). Die regering sal 'n nuwe afruilingsbeginsel tussen bekwaamheid (dit beteken, laat die wit kapitalistiese enklave ongerep en daarmee saam ook die hoofsaaklik onverdiende en buitensporige rykdom en eiendom van die rykes) en gelykheid (dit beteken, implementeer maatreëls om sosiale geregtigheid te herstel aan diegene wat die slagoffers van uitbuitende stelsels is en wat deur die formidabele greep van strukturele werkloosheid en volslae armoede gyselaar gehou word) moet vasstel. In terme van die nuwe afruilingsbeginsel behoort 'n groter oordrag van inkomste deur die begroting plaas te vind om armoede te verlig en om die gaping tussen die rykste 20% van huishoudings (wat 72,2% van die inkomste kry) en die armste 40% van huishoudings (wat slegs 3,3% van die inkomste kry) te verminder. 'n Groter oordrag van inkomste insigself sal egter nie die armoede probleem verlig of die groot inkomste en eiendomsgaping tussen ryk en arm kan verklein nie. Die herverspreiding van inkomste sal deur addisionele maatreëls ondersteun moet word ten einde werkvoorsiening en onderwysgeleenthede te skep, die reg tot besoldiging van die benadeelde meerderheid te verbeter en eiendom en bates vanaf die relatief klein en bevoorregte besittersklas na die relatief groot, benadeelde en besitlose klas oor te dra. Samehangend daarmee moet die regering al sy programme met betrekking tot

onderwys, behuising, grondhervorming, swart ekonomiese bemagtiging en klein sake ontwikkeling versnel, ten einde die oordrag van die reg tot besoldiging en eiendom na swartmense te verhoog. Ten einde die verspreidingsverskuiwing te verwerklik sal die regering addisionele hulpbronne daarvoor moet mobiliseer.

Die regering moet dus voortgaan met herverspreidingsmaatreëls ten einde die lot van die verarmde swart laerklasse te verbeter asook om tweede generasie sosio-ekonomiese regte te verwesenlik. Sosiale bystand deur middel van subsidies is tans die regering se mees effektiewe armoede-verligtingsinstrument (Anon., n.d.a, p. 45). Sosiale bystand moet geskied deur programme gerig op die aanspreek van basiese behoeftes soos behuising, paaie, toegang tot elektrisiteit, sanitasie en skoon water (Hoffman, 2012, p. 16). Verder moet toegang tot basiese gesondheidsorg verbeter word sodat daar meer effektief met die las van siekte gehandel kan word. Daarbenewens moet met die uitbetaling van basiese inkomste subsidies en die sosiale beleid om armoede te verlig, voortgegaan word. Ten laaste moet besondere moeite gedoen word om menslike vaardighede, deur middel van opvoeding en opleiding, te ontwikkel.

8.4.4 Maatreëls om korrupsie te beveg

Die kultuur van korrupsie, geldsug en selfbelang is in teenstelling met die *ubuntu*-lewensbeskouing (McGregor, 2008, pp. 9 – 10). Verder verhinder dit goeie regering en beperk dit die staat se vermoë om geld aan die sosiale voorsorgstelsel te spandeer en gevolglik dus ook om die armoedeprobleem aan te spreek (Hoffman, 2012, p. 17). Daarom moet dit met alle mag deur die staat beveg word (The Department of Public Service and Administration, 2003, p. 17). Dit kan beveg word deur openbare aanspreeklikheid te bevorder en deur deursigtigheid te versterk. Dit kan ook beveg word deur 'n ernstige en onafhanklike reggestel te verseker (McGregor, 2008, p. 10), deur wetstoepassing op te skerp (Hoffman, 2012, p. 17) en deur die opleiding van staatsamptenare te verbeter (Dollery, 2003, p. 15). Ten laaste moet 'n duidelike boodskap uitgestuur word dat korrupsie nie geduld sal word nie deur alle oortreders behoorlik te straf (The Department of Public Service and Administration, 2003, p. 17).

8.5 Slot

In konklusie blyk dit dat ten einde die nalatenskap van rasse-kapitalisme en Suid-Afrika se sosio-ekonomiese probleme aan te spreek daar suksesse en beperkte suksesse behaal is, maar ook mislukkings voorkom. Sover dit eerste generasie politieke regte aanbetref het Suid-Afrika groot sukses met betrekking tot transformasie behaal.

Met betrekking tot diensbillikheid, regstellende aksie en swart ekonomiese bemagtiging is verskeie wette deurgevoer, naamlik die *Labour Relations Act No. 66 of 1995*, die *Employment Equity Act No. 55 of 1998* en die *Broad-based Black Economic Empowerment Act No. 53 of 2003*. Die beleid van diensbillikheid, regstellende aksie en swart ekonomiese bemagtiging het op sekere gebiede positiewe gevolge gehad. Die Openbare Dienskommissie het reeds in 2005 gerapporteer dat die doelwitte met betrekking tot die staatsdiens se rassesamestelling behaal is. Statistieke Suid-Afrika se Huishoudingsopname het bevind dat 42% van wetgewers, senior amptenare en bestuurders swart is. Blanke manlike verteenwoordiging in senior bestuursposisies in die private sektor het afgeneem, terwyl die verteenwoordiging van swart mans toegeneem het. Daar het dus betekenisvolle veranderinge in die verteenwoordigingsprofiel van Suid-Afrikaanse organisasies plaasgevind, alhoewel nie genoegsame en werklik bevredigende veranderinge nie, aangesien blanke manlike verteenwoordiging steeds dominant en swart vroulike verteenwoordiging steeds onderverteenvoordig is.

Die aantal en aard van BBBEE-transaksies en die omvang van swart eienaarskap het ook toegeneem. 'n Goeie aanduiding van BBBEE-voortgang is die posisie met betrekking tot die eienaarskap van Suid-Afrikaanse besigheidsmaatskappye. Tussen 1993 en 1997 het swart eienaarskap van 1% tot 17% van die markkapitalisering van die Johannesburgse Aandelebeurs (JSE) toegeneem. Tans (2017) is Swart Ekonomiese Bemagtigingsgroepe die tweede grootste groep op die JSE en beheer ongeveer 23% van die JSE se totale waarde. Daarbenewens het BBBEE ook bygedra tot die opkoms van 'n swart middelklas in Suid-Afrika.

Die beleid van diensbillikheid, regstellende aksie en swart ekonomiese bemagtiging het egter op sekere gebiede beperkte resultate gelever. Eerstens, daar is nie sukses behaal daarin om 'n werklik beduidende toename in die aantal swartmense, wat belangrike sektore van die ekonomie besit, beheer en bestuur, teweeg te bring nie. Tweedens, slegs diegene met politieke verbintenisse het voordeel uit die huidige beleid van swart bemagtiging getrek. Derdens, die huidige BEE, as 'n meganisme om welvaart in die algemeen te skep, het misluk, hoofsaaklik omdat die oordrag van produksiefaktore nie wyd genoeg plaasgevind het nie. Vierdens, die huidige beleid van regstellende aksie het in werklikheid die gaping tussen ryk en arm vergroot, veral die gaping tussen ryk en arm swartmense.

'n Grondoudit wat in 2017 onderneem is, wys dat daar vordering gemaak is met grondhervorming. Landbougrond in swart gemeenskapbesit en swart private besit het van 14,5 miljoen hektaar (14,9%) in 1994 tot 25 miljoen hektaar (26,7%) in Desember 2016 toegeneem. Terselfdertyd het blanke eienaarskap van landbougrond van 82,5 miljoen hektaar (85,1%) in 1994 tot 68,5 miljoen hektaar (73,3%) in Desember 2016 afgeneem. Ten spyte van dié vordering is dit duidelik dat nog baie meer gedoen moet word om grondhervorming te bevorder.

In 'n poging om ekonomiese groei, welvaartskepping en werkskepping te ondersteun, het die ná 1994-regering 'n hele rits ekonomiese strategieë in werking gestel. Ten spyte daarvan het werkloosheid bly toeneem – so erg dat dit teen Augustus 2017 'n 14-jaar hoogtepunt bereik het. Die getal werkloses het van 5,8 miljoen in 2016 tot 6,2 miljoen in 2017 toegeneem. Dit beteken myns insiens dat alle planne wat die regering tot en met 2017 ingestel het om die werkloosheidsprobleem in Suid-Afrika aan te spreek, skromelik misluk het.

Alle ekonomiese planne wat sedert 1994 geformuleer is, het ten doel gehad om armoede te verminder. 'n Statistieke Suid-Afrika verslag wat in Augustus 2017 uitgereik is, wys dat armoede, gedurende die tydperk 2006 tot 2015, in werklikheid in Suid-Afrika toegeneem het. Die syfers stel onomwonde dat 30,3 miljoen van Suid-Afrika se 55 miljoen burgers in 2015 – 3,1 miljoen meer as in 2011 – in armoede

leef, oftewel onder die broodlyn van R992 per persoon per maand. Dit beteken na my oordeel, net soos in die geval van die werkloosheidsprobleem, dat alle planne wat die regering tot en met 2017 ingestel het om die armoedeprobleem in Suid-Afrika aan te spreek, betreurenswaardig misluk het.

Daar bestaan besliste redes vir die gebrekkige vordering en mislukkinge met betrekking tot transformasie in Suid-Afrika, waarvan korrupsie en die wanbalans tussen staat en besigheid na my oordeel sekerlik die belangrikste is. Korrupsie behels alle vorms van oneerlikheid vir persoonlike gewin, hetsy ter wille van 'n individu of groep, en omvat aangeleenthede soos omkoperij, nepotisme, ensovoorts. Korrupsie vier tans hoogty in Suid-Afrika vanweë institusionele swakhede en sosiale spanning.

Korrupsie het 'n baie groot invloed op 'n staat se vermoë om sy beskikbare hulpbronne suksesvol vir die volle realisering van sy burgers se sosio-ekonomiese regte aan te wend omdat nasionale hulpbronne in die sakke van openbare amptenare beland of omdat ontwikkelingshulp wanaangewend word. Dit beteken dat die enkeles ten koste van die meerderheid bevoordeel word wat weer bestaande sosio-ekonomiese ongelykhede versterk. Verder maak dit die armes nog meer kwesbaar as wat hulle alreeds is, ontnem dit mense die reg tot 'n kwaliteit lewe, beperk dit dienslewering en sosiale ondersteuning aan behoeftiges en verhoed dit die verskaffing van behuising.

Om alles te kroon ondermyn korrupsie die oppergesag van die reg, demokratiese regering, aanspreeklikheid en volhoubare ontwikkeling. Dit veroorsaak 'n breuk tussen die staatsamptenare en die burgers met baie negatiewe gevolge vir suksesvolle regering – in werklikheid is korrupsie die gevolg van die verval van suksesvolle regering asook die oorsaak van die staat se daaropvolgende verdere mislukking. Korrupsie verteenwoordig dus 'n bedreiging vir demokratiese regering, verhoed die staat om sy konstitusionele verpligtinge na te kom en het 'n negatiewe effek op buitelandse beleggings.

Korrupsie is egter nie net tot die staatsdiens beperk nie, maar behels ook die private sektor. Die mees algemene vorm van korrupsie by besigheidsmaatskappye is die vorming van anti-mededingingskartelle. Die impak van hierdie samespanning is veral kommerwekkend omdat dit tot 'n styging in die pryse van basiese kossoorte soos brood en meliemeel lei wat deur arm mense die meeste geëet word.

Benewens korrupsie is die wanbalans tussen staat en besigheid 'n ander baie belangrike rede vir die gebrekkige vordering en mislukkings met betrekking tot transformasie in Suid-Afrika. Suid-Afrika se ná 1994 politieke-ekonomiese stelsel is 'n liberale kapitalistiese weergawe van demokratiese kapitalisme. Die demokratiese deel van die stelsel, beheer deur die leierskapskern van die ANC, is egter swak terwyl die kapitalistiese deel van die stelsel, beheer deur die leiers van die besigheidssektor, sterk is. So 'n stelsel kan nie die onderdrukking, sosiale vernietiging, uitbuiting, verwaarloosende en wanadministrasie van die afgelope 350 jaar regstel nie.

Suid-Afrika word dus met 'n ernstige sistemiese dilemma gekonfronteer. Sy liberale kapitalistiese weergawe van demokratiese kapitalisme is disfunksioneel omdat die wit kapitalistiese enklave – ten spyte van sy mag en bevoorregte posisie – nie bereid is om alle groepe van die samelewing te dien nie. Suid-Afrika benodig dus op 'n dringende basis 'n verdere magsverskuiwing wat dit vir die demokratiese regering moontlik sal maak om genoegsame beheer oor die wit kapitalistiese enklave te verkry om ekonomiese hulpbronne te heradressee en om die nodige herverspreiding van inkomste, eiendom en geleenthede te bewerkstellig.

Vanweë die ná 1994-regering se onvermoë om die land se sosio-ekonomiese probleme werklik op te los, is Suid-Afrika se huidige weergawe van demokratiese kapitalisme in 'n krisis. Die belangrikste uitdaging wat Suid-Afrika tans in die gesig staar, is dus om 'n strukturele magsverskuiwing teweeg te bring ten einde Suid-Afrika se wordende demokratiese stelsel te verdiep en om die regering en burokrasie te bemagtig om as effektiewe opponerende magte teen die wit kapitalistiese enklave op te tree. 'n Omvattende strukturele magsverskuiwing om die regering in sy verhouding met die wit kapitalistiese enklave en sy globale vennote te bemagtig, is dus 'n

onmisbare voorwaarde vir die broodnodige sosio-ekonomiese transformasie. Die regering het dus geen ander keuse as om stappe te neem om hierdie buitengewone konsentrasie van mag in die hande van die wit kapitalistiese enklave op te skort nie.

Ten einde die nalatenskap van rasse-kapitalisme en die gepaardgaande sosio-ekonomiese probleme van Suid-Afrika aan te spreek, moet 'n paradigmaterskuiwing dus plaasvind. Daar moet 'n verandering plaasvind in die wyse waarop Suid-Afrikaners oor die aard van die land se probleme en oor die moontlike oplossings daarvoor dink – daar moet dus 'n verandering in lewensbeskouing by Suid-Afrikaners plaasvind. Daar moet myns insiens 'n paradigmaterskuiwing vanaf die liberale kapitalisme, soos dit by die Brits-Amerikaanse wêreld voorkom, na sosiale demokrasie en korporatisme, soos dit by kontinentale Europa voorkom, plaasvind. Nadat hierdie paradigmaterskuiwing deurgevoer is, moet dit myns insiens met 'n magterskuiwing weg van die kapitaalkragtige deel van die samelewing asook 'n verspreidingsverskuiwing ten gunste van die verarmde deel van die samelewing opgevolg word.

Na my oordeel kan verdere transformasie met betrekking tot swart bemagtiging en grondhervorming asook die bekamping van die werkloosheid- en armoedeprobleem in Suid-Afrika net realiseer indien daar 'n magterskuiwing weg van die wit kapitalistiese enklave plaasvind. Die begrip “wit kapitalistiese enklave” verwys myns insiens na die blanke besigheidsmaatskappye wat so 'n dominante rol in sekere ekonomiese sektore of in die totale Suid-Afrikaanse ekonomie speel. Dit verwys verder na die kollektiewe verteenwoordigers wat sodanige kapitaal beheer. Gekoppel hieraan is monopolistiese optrede soos magsmisbruik in die markte, samespanning en kunsmatige hoë prysverhogings in die produktemark.

Ten einde die magterskuiwing te laat realiseer, moet die regering as 'n eerste stap weer sy eie wortels en sy ware doel herontdek. Die regering moet vertrou in homself en sy besluitnemingsvermoë ontwikkel. Dit impliseer onder andere dat die regering homself moet reinig van alle vorms van korrupsie en arrogansie en sy beleid en optrede so effektief as moontlik aan die kiesers moet kan verantwoord. As 'n tweede stap moet die regering homself tot 'n werklike ontwikkelingsbeleid verbind. 'n

Sleutelement van so 'n beleid sal wees om maatreëls te implementeer om die sterk tendens na groot, kapitaalintensiewe ondernemings om te keer of teë te staan. Die doel van hierdie maatreëls moet wees om 'n goed-gebalanseerde en menslike sosiaal-demokratiese stelsel van demokratiese kapitalisme te skep.

As 'n derde stap moet die regering “kapitaalhervorming” deurvoer. Hervorming kan bevorder word deur die finansiële sektor te beheer, deur die implementering van 'n nuwe spaar- en beleggingsbeleid en deur beleggings op maniere te heradresseer wat strategies belangrik is om werkloosheid en armoede te bekamp. As 'n vierde stap moet die regering verdere grondhervorming deurvoer. Die doel moet wees om soveel as moontlik mense eienaars te maak. Sodoende word eiendom dan ook meer eweredig tussen alle mense verdeel.

As 'n vyfde stap moet die regering verdere swart ekonomiese bemagtiging bevorder. Ten einde die beleid beter te laat slaag, is verdere maatreëls egter nodig. Die regering moet 'n maksimale BBBEE-benadering volg wat die kollektiewe bemagtiging van die totale swart gemeenskap beteken. As 'n sesde stap moet die regering die belange van die arbeidersklas effektief aanspreek. In dié verband kan korporatisme 'n besondere rol speel aangesien daar by korporatisme 'n inkorporering van die arbeidsklas se mag binne staatsverband is.

As 'n sewende stap moet die regering verantwoordelikheid aanvaar om voldoende werkseleenthede vir al sy burgers te skep. In dié verband behoort daar myns insiens na die korporatistiese ideaal van volle indiensneming beweeg te word. As 'n agtste stap moet die regering 'n nie-eksklusiewe, gelykstellende arbeidsmark instel. As 'n negende stap moet die regering 'n meer gelyke loonverspreiding implementeer.

As 'n tiende stap moet die regering dit ernstig oorweeg om weg te doen met die liberalisering en globalisering van Suid-Afrika se internasionale handel en vloeï van kapitaal. Samehangend met die tiende stap, as 'n elfde stap, moet die regering dit ook ernstig oorweeg om Suid-Afrika se ekonomiese selfgenoegsaamheid en onafhanklikheid van buitelandse invoere (*Autarky*) te bevorder.

Myns insiens kan die armoedeprobleem in Suid-Afrika net effektief aangespreek word indien daar 'n verspreidingsverskuiwing ten gunste van die swart verarmde laerklasse plaasvind. Die begrip “verspreidingsverskuiwing” beteken die implementering van 'n uitgebreide beleid vir die herverspreiding van inkomste, eiendom en geleenthede vanaf die finansieelkragtige middelklasse na die verarmde laerklasse. Die oorhoofse doelwit van sodanige herverspreiding moet die oordrag van 'n beduidende hoeveelheid rykdom vanaf die ryk blanke minderheid na die verarmde swart meerderheid wees.

Die kultuur van korrupsie, geldsug en selfbelang is in teenstelling met die *ubuntu*-lebensbeskouing, verhinder goeie regering en beperk die staat se vermoë om geld aan die sosiale voorsorgstelsel te spandeer en gevolglik dus ook om die armoedeprobleem aan te spreek. Daarom moet dit met alle mag deur die staat beveg word.

In die volgende hoofstuk sal gekyk word na sekere aspekte van die ideale korporatistiese bestel met besondere verwysing na die korporatisering van die verskillende Suid-Afrikaanse ekonomiese sektore.

IX. Die ideale korporatistiese bestel met besondere verwysing na die korporatisering van die verskillende Suid-Afrikaanse ekonomiese sektore

9.1 Inleiding

Nadat maatreëls om die nalatenskap van rasse-kapitalisme en Suid-Afrika se sosio-ekonomiese probleme aan te spreek aandag geniet het, sal die klem in hierdie hoofstuk op sekere aspekte van die ideale Suid-Afrikaanse korporatistiese bestel, met besondere klem op korporatisering, val. Die aangeleenthede sal as volg bespreek word: Eerstens, kenmerke van die ideale korporatistiese bestel in die algemeen. Tweedens, die versterking van die posisie en rol van die staat. Derdens, die inperking van die posisie en rol van kapitaal. Vierdens, die korporatisering van die verskillende ekonomiese sektore. Die korporatisering van die verskillende ekonomiese sektore sal as volg ter sprake kom, naamlik: Eerstens, die struktuur en funksies van korporasies. Tweedens, ekonomiese sektore en private industrieë en bedrywe onder die beheer van korporasies (met die klem op: Agtergrond en redes vir optrede, die Finansiële Korporasie, die Openbare Beleggingskorporasie, die Buitelandse Handelskorporasie, die Mynbou- en Grondstowwekorporasie en die kwessie van nasionalisering). Derdens, staatsondernemings onder die beheer van korporasies (met die klem op: Agtergrond en redes vir optrede, staatsondernemings onder die beheer van korporasies, nasionalisering en korporatisering van voormalige staatsondernemings en die kwessie van privatisering). Vierdens, nuutgeskepte korporasies.

9.2 Kenmerke van die ideale korporatistiese bestel in die algemeen

Die ideale Suid-Afrikaanse korporatistiese bestel moet myns insiens op die volgende vier onderskeidende kenmerke berus, naamlik: Eerstens, bepaalde institusionele strukture; tweedens, bepaalde funksionele rolle; derdens, bepaalde gedragspatrone; en vierdens, 'n bepaalde gunstige konteks (Siaroff, 1999, p. 177). Hierdie ideale vorm van korporatistiese bestel sal die volgende strukturele kenmerke hê: In die eerste plek korporasies vir elke ekonomiese sektor en in die tweede plek 'n

ekonomiese wetgewende gesagsliggaam (Thompson, 2004, pp. 3 & 5). Derdens, 'n hoë mate van vakbondvorming, veral by bloukraagarbeiders (Siaroff, 1999, pp. 177 – 178). Vierdens, relatief min vakbonde gegroepeer in hoogs-geïnstitusioneerde “gepunte” belange-assosiasies (die belangrikste assosiasies of organisasies van organisasies) wat 'n sleutelrol in salarisonderhandelinge speel, met ideaal-gesproke slegs een vakbondkonfederasie vir bloukraagwerkers – in kort 'n hoogs georganiseerde arbeidsmag. Vyfdens, 'n besigheidsgemeenskap georganiseer binne 'n relatief magtige en gesentraliseerde werkgewer-assosiasie. In die sesde plek, hoogs gesentraliseerde salarisonderhandelinge, met nasionale of beperkte tak-vlak ooreenkomste as basis vir die hele ekonomie. In die sewende plek, arbeidersrade in die belangrikste nywerhede en mede-bepaling tussen werkgewers en werknemers by sleutelindustrieë. In die agtste plek, 'n gesentraliseerde en magtige staat wat aktief by die ekonomie betrokke is.

Volgens Siaroff (1999, pp. 178 – 179) moet die ideale korporatistiese bestel se rolspelers in die volgende rolle betrokke wees: Eerstens, 'n sentrale en gesamentlike rol vir staat, kapitaal en arbeid by alle aspekte van die ekonomie, wat deur drieledige rade of agentskappe geïmplementeer word. Tweedens, die geïnstitusioneerde bydrae van kapitaal en arbeid in regeringsbeleid, insluitende die opstel van 'n begroting. Die ideale korporatistiese bestel se rolspelers moet die volgende gedragspatrone volg: Eerstens, 'n sterk ekonomiese en sosiale konsensus wat deur die staat, kapitaal en arbeid gedeel word. Tweedens, die erkenning deur kapitaal en arbeid dat hulle albei gesamentlike sosiale vennote is met die gevolglike patrone van samewerking. Derdens, 'n langtermyn visie wat deur beide kapitaal en arbeid gedeel word. Vierdens, baie min stakings. Vyfdens, vrywillige of ooreengekome inkomstebeleid, eerder as 'n staat-afgedwingde inkomstebeleid. In die sesde plek, onafhanklikheid met betrekking tot interne besluitneming by die belangrike rolspelers. Die ideale korporatistiese bestel moet in die volgende gunstige konteks bestaan: Eerstens, 'n sekere mate van ineenvloeiing van die openbare en private sektore. Tweedens, 'n toestemmende of konsosiatiewe politieke tradisie, eerder as 'n “meerderheidstradisie”. Derdens, 'n langtermyn politieke rol of selfs 'n dominante rol deur 'n sosiaal-demokratiese politieke party, om sodoende 'n “linkse” politieke onderbou te verseker. Vierdens, hoë vlakke van besteding op sosiale programme.

Vyfdens, oor die algemeen suksesvolle ekonomiese prestasies, veral met betrekking tot produktiwiteit en die handhawing van volle indiensneming.

Met betrekking tot buitelandse handel bestaan daar twee uiteenlopende sienings binne die breë korporatistiese tradisie (Williamson, 2009, p. 29). Die een siening is gebaseer op 'n sterk uitvoer-georiënteerde ekonomie en uitvoer mededingendheid (Siaroff, 1999, pp. 178 – 179) en die ander siening is gebaseer op ekonomiese selfgenoegsaamheid en onafhanklikheid van buitelandse invoere (*Autarky*) (Jacob, 1998, p. 28). Na my oordeel behoort die ideale Suid-Afrikaanse korporatistiese bestel eerder by *Autarky* aansluiting te vind.

Behalwe bogenoemde onderskeidende kenmerke is daar 'n verdere drie spesifieke aangeleenthede wat na my oordeel ter sake is by die ideale Suid-Afrikaanse korporatistiese bestel, dit is: Eerstens, die versterking van die posisie en rol van die staat. Tweedens, die inperking van die posisie en rol van kapitaal. Derdens, die korporatisering van die verskillende Suid-Afrikaanse ekonomiese sektore. Vervolgens sal aan hierdie drie aangeleenthede aandag gegee word.

9.3 Die versterking van die posisie en rol van die staat

Ten einde die ideale Suid-Afrikaanse korporatistiese bestel te verwerklik, is dit myns insiens baie belangrik dat die staat se posisie en rol in die ekonomie versterk moet word. 'n Sterk staat wat aktief in die ekonomie betrokke is, is om verskeie redes nodig (Kastning, 2013, pp. 22 – 24). In die eerste plek om kompetisie in die mark te verseker. In die tweede plek om openbare “rampe” te voorkom en indien dit wel plaasvind, om mense daarvoor te vergoed. In die derde plek om markte te reguleer ten einde sosiale geregtigheid te bevorder. In die vierde plek om te verhoed dat besighede arbeiders se salarisse algaande verminder wat beteken dat arbeiders se vryheid beperk en hulle fundamentele menseregte benadeel word. Die staat moet dus die bemagtigende omgewing fasiliteer en verbeter. Nie die mark of die regulerende staat is doelwitte insigself nie, die finale doel van alle ekonomiese beleid moet egter wel sosiale geregtigheid wees. Die staat besit dan ook verskeie meganismes om in die ekonomie in te gryp, naamlik wetgewing wat kompetisie

reguleer, die hef van inkomstebelasting, die beheer van owerheidsbesteding, die toedeel van subsidies en algemene arbeidsmarkregulasie. Die doel van staatsingryping is onder andere om spesifieke lede van die gemeenskap en spesifieke sektore van die ekonomie te beskerm asook om ekonomiese groei te bevorder.

Die staat moet dus uiteindelik uitgebreide verantwoordelikheid in ekonomiese en sosiale aangeleenthede hê (Williamson, 2009, pp. 26 & 28). Dit beteken egter nie onbeperkte staatsinmenging nie, aangesien die grootste deel van die regulering van die ekonomie deur die korporatistiese instellings behartig moet word. Die staat tree dus as bewaker op wat moet verseker dat ekonomiese instellings die algemene welsyn van die gemeenskap moet bevorder en wanneer dit by ekonomiese en sosiale gedrag kom sekere waardes, soos geregtigheid, moet toepas. Die vryemarkstelsel moet dus nie volledig afgeskaf of deur omvattende staatsbeplanning vervang word nie. Die vryemarkstelsel moet egter wel deur die gemeenskap se kollektiewe belange beperk word. Beide die voortsetting van die vryemarkstelsel en die regulering van pryse en produksie word dus voorgestaan. Dit klink soos 'n teenstrydigheid, maar dit is nie 'n teenstrydigheid nie aangesien korporatisme onderskei tussen kompetisie gebaseer op die najaging van selfbelang soos dit by die kapitalisme voorkom en korporatistiese kompetisie gebaseer op etiese beginsels wat regulering vereis. Korporatisme skryf dus nie 'n sekere vlak van ekonomiese regulasie voor nie, aangesien dit van die heersende omstandighede sal afhang. Regulering sal egter wel toegepas moet word waar etiese of sosiaal-verantwoordelike kompetisie misluk om bepaalde doelwitte te bereik.

9.4 Die inperking van die posisie en rol van kapitaal

Lewis (1991, pp. 30 – 32) is van oordeel dat die posisie en rol van kapitaal in die ekonomie ingeperk moet word. Aanvanklik moet die klem op die ontknoping van die groot besigheidskonglomerate wees. 'n Besigheidskonglomeraat kan gedefinieer word as 'n "samevoeging van funksioneel-onverwante of onsamehangende dogtersmaatskappye wat sentraal beheer en bestuur word". Die kenmerkende meganisme waardeur hierdie beheer uitgeoefen word, is deur middel van die besit

van groot hoeveelhede aandele in bepaalde dogtersmaatskappye. So 'n konglomeraat word gekenmerk deur die volgende: Eerstens, die bron van inkomste word verkry deur middel van die dividende van die funksionerende dogtersmaatskappye. Tweedens, die konglomeraat opereer in verskillende sektore van die ekonomie. Derdens, 'n konglomeraat is die beherende aandeelhouer van sy dogtersmaatskappye. Dit is baie moeilik om die eienaarskap en beheer van sulke konglomerate te ontrafel. So byvoorbeeld is die uiteindelijke beherende aandeelhouer nie noodwendig eers die direkte eienaar van die beherende blok aandele in enige gegewe dogtersmaatskappy nie. Deur middel van die fenomeen van piramiedvorming is dit vir die maatskappy aan die boonste punt van die piramide moontlik om die aanstellings van die direksies van die dogtersmaatskappye te beheer selfs al het hulle nie die beherende aandeelhouding van die dogtersmaatskappy nie.

Na Terreblanche (1986, pp. 309 & 336) se oordeel misbruik sommige van hierdie besigheidskonglomerate hulle ekonomiese mag vir die bevordering van hulle eie seksionele belange en dit het 'n baie nadelige effek op die welvaart van die gemeenskap. Verder beheer sommige van hierdie konglomerate ook die propaganda-media. Die voorkoms van hierdie konglomerate beteken terselfdertyd ook 'n oormatige "institusionalisering" en burokratisering van die private sektor waardeur die ekonomie se veerkragtigheid en veral sy verbruikersdoeltreffendheid geskaad word. Hierdie oormatige konsentrasie van ekonomiese mag en beheer is vanuit 'n welvaartsoogpunt 'n uiters nadelige verskynsel. Dit stel die eienaars van hierdie konglomerate in staat om 'n baie groot deel van die land se produktiewe kragte tot hulle eie voordeel te kanaliseer en te beheer. Die opkoms en mag van hierdie groot konglomerate is dan ook ten nouste verbind aan sowel die kapitalistiese as die politieke dimensies van apartheid. Ter wille van die politieke en ekonomiese transformasie van Suid-Afrika sal hierdie konglomerate dus myns insiens baie beslis ontknoop moet word. So 'n ontknoping is nodig om te verseker dat die Suid-Afrikaanse ekonomie nie meer in ooreenstemming met 'n afhanklikheidsmodel opereer nie, maar wel in ooreenstemming met die modernisasie-model, dit wil sê op 'n wyse wat tot die voordeel van die meerderheid mense van Suid-Afrika strek.

Deur ontknoping word die opeenvolgende lae van die piramiede van beheer oor die dogtersmaatskappye verwyder wat daartoe lei dat die beheer van die meerderheidsaandeelhouer oor die dogtersmaatskappye verminder word (Lewis, 1991, p. 40). Alhoewel daar 'n redelike mate van ontknoping sedert 1994 plaasgevind het, beteken dit egter nie dat die oorspronklike konglomerate se rol tans nie meer van wesenlike belang in die Suid-Afrikaanse ekonomie is nie (Chabane, Goldstein & Roberts, n.d., pp. 8, 14 & 17). So byvoorbeeld het Anglo-American reeds voor 1994 ontknoop, maar teen 1994 het die volgende gewese Anglo-American maatskappye nog steeds 'n baie sterk teenwoordigheid in Suid-Afrika gehad: Toyota SA, Suid-Afrikaanse Brouerye (SAB), Times Media, Caxton, Tongaat-Hulett, Mondi, FNB Holdings, Premier Group, AECL, Lion Match, OK Bazaars en Boart-Longyear – dit is nou benewens Anglo-American se goud, platinum en diamantmynbouaktiwiteite

Ontknoping insigself het dus net met die “uitmekaarhaal” van die konglomerate te doen. Na die ontknoping van die konglomerate lê die werklike oplossing om die mag van die groot kapitaalkragtige besighede in te perk myns insiens daarin om alle besighede onder die beheer van korporasies te bring deur die korporatisering van die verskillende Suid-Afrikaanse ekonomiese sektore.

9.5 Die korporatisering van die verskillende ekonomiese sektore

9.5.1 Die struktuur en funksies van korporasies

Samehangend met die versterking van die posisie en rol van die staat en die inperking van die posisie en rol van kapitaal in die ekonomie moet die verskillende Suid-Afrikaanse ekonomiese sektore onder die beheer van toepaslike korporasies gebring word, 'n proses wat myns insiens as korporatisering getipeer kan word. Korporatisering is na my oordeel 'n term soortgelyk aan nasionalisering en privatisering. Waar nasionalisering beteken om private eiendom onder die beheer van die staat te bring en privatisering beteken om staatseiendom onder die beheer van private instansies te bring, so beteken korporatisering na my oordeel om al die

produksiefaktore van 'n bepaalde ekonomiese sektor onder die beheer van 'n toepaslike korporasie te bring.

'n Belangrike aangeleentheid vir Thompson (2004, p. 4) is dat daar binne elke korporasie 'n beherende raad bestaande uit werkgewers, werknemers en verbruikers (wat deur die staat aangestel is) moet wees. Die werkgewers se verteenwoordigers moet deur die eienaars, vennote en aandeelhouders van die verskillende besighede van die ekonomiese sektor asook deur almal wat in 'n bestuursrol of in 'n hoë uitvoerende posisie betrokke is, verkies word. Hulle sal dus die organiserende aspek van die ekonomiese sektor verteenwoordig en 'n werkgewer-federasie vorm. Lidmaatskap van die werkgewer-federasie is vir elke besigheid verpligtend. Die werknemers se verteenwoordigers moet deur alle werknemers in die ekonomiese sektor asook die klerklike personeel, ongeag hulle funksie, verkies word. Hulle moet 'n vakbond binne die ekonomiese sektor vorm wat elke werknemer van die sektor insluit. Die verbruikers se verteenwoordigers kan nie soos die werkgewers en werknemers se verteenwoordigers verkies word nie. Aangesien die nasie self die uiteindelijke verbruiker is en aangesien die regering die verteenwoordiger van die nasie is, is die staat die beste toegerus om die verbruikers se verteenwoordigers in die verskillende korporasies te nomineer.

Soos reeds in hoofstuk 7.3.3.3 verduidelik kom die funksies van korporasies breedweg op twee tipes funksies neer, eerstens ekonomiese en sosiale funksies en tweedens arbeidsverhoudingsfunksies (Williamson, 2009, pp. 51 – 59; Thompson, 2004, pp. 5 – 7). Die eerste ekonomiese en sosiale funksie van die korporasies het te doen met die regulering van pryse; om as wedersydse, balanserende magte op te tree om te verhoed dat een groep 'n ander groep uitbuit; en om verbruikers te beskerm. Die tweede ekonomiese en sosiale funksie van die korporasies het te doen met produksieregulering. Die derde ekonomiese en sosiale funksie van die korporasies is om salarisse en werksomstandighede te bepaal. Die vierde ekonomiese en sosiale funksie van die korporasies het te doen daarmee om die professie te reguleer waarop die korporasie gebaseer is. Die vyfde ekonomiese en sosiale funksie van korporasies het te doen met die administrasie van 'n sosiale voorsorgstelsel, die skep en bedryf van nuwe finansiële instellings en die verskaffing

van arbeidsversekering en pensioenskemas. Met betrekking tot die industriële verhoudingsfunksies van die korporasie is die hoofdoel om klassekonflik uit die weg te ruim. Samevattend beskou kom die funksie van 'n korporasie na my oordeel daarop neer om die bepaalde ekonomiese sektor van die bepaalde korporasie te “regeer”.

Besluitneming binne die korporasies moet na my oordeel op konsertasie gebaseer wees (Nel, Kirsten, Swanepoel, Erasmus & Poisat, 2013, p. 8). Konsertasie is 'n georganiseerde beleidmakende proses waartydens alle betrokke groepe as onmisbare deelnemers erken word (Schmitter, 1985, pp. 52 – 54). Dit beteken kollektiewe besluitneming deur middel van ooreenkomste en samewerking tussen alle relevante ekonomiese rolspelers, te wete staat, kapitaal en arbeid (Keman & Pennings, 1995, p. 273). Die verhouding tussen al hierdie verskillende rolspelers sal na alle waarskynlikheid myns insiens 'n dialektiese karakter van “eenheid en stryd” asook “samewerking en botsing” aanneem (De Lange, 2017d). Konsertasie werk uiteindelik op sy beste wanneer dit binne korporatistiese institusionele instellings funksioneer soos wat dit in die Europese korporatistiese gemeenskappe van die 1920's en 1930's voorgekom het (Baccaro, 2003, p. 685). Die rede daarvoor is dat daar toe 'n beperkte aantal deelnemers by konsertasie betrokke was, verkieslik net een verteenwoordiger vir elkeen van die drie sosiale vennote (staat, kapitaal en arbeid). Verder sal konsertasie ook baie besliste voordele vir 'n Suid-Afrikaanse korporatistiese staat inhou. Dit onderwerp die transformasie strategie van die staat aan die mededingende interaksie van politieke kragte, bou ondersteuning vir die voortsetting van hervormings, bevorder beleidsuitkomstes en help konsolideer die nuut-geskepte demokratiese instellings (Webster & Adler, n.d., p. 8).

Binne die korporasies word werkgewers en werknemers in 'n posisie van eweredigheid geplaas, wat neerkom op 'n gelyke onderwerping aan die bevel van sosiale en nasionale moraliteit en geregtigheid, waartydens die arrogansie van werkgewers verminder en die waardigheid van werknemers herstel word (Williamson, 2009, p. 60). Othmar Spann noem in sy boek *Der Wahre Staat* dat die individu nie net sekuriteit in sy korporasie sal vind nie, maar ook sekuriteit in die nuwe geestelikheid van die korporatistiese orde. Indien eweredigheid tussen werkgewers

en werknemers nie binne 'n korporasie kan realiseer nie, dan het die staat, as die hoër gesag, die reg om sy beslissings op die korporasie, as die ondergeskikte gesag, af te dwing.

Ten einde die verskillende sosiale vennote te akkommodeer en ook verdere gelykheid tussen staat, kapitaal en arbeid te verseker, behoort die voorsitter of besturende direkteur van die beherende raad van 'n korporasie, wat 'n bepaalde ekonomiese sektor, industrie of bedryf beheer, op 'n rotasiebasis tussen die staat, kapitaal en arbeid afgewissel te word (Lehmbruch, 1979, pp. 6 – 7). In dié verband word daar by Oostenrykse korporatisme aansluiting gevind. So byvoorbeeld was die besturende direkteur van die Oostenrykse Reserwebank in 1979 die hoof van die ekonomiese afdeling van die Oostenrykse Vakbondkonfederasie (ÖGB) terwyl sy voorgangers amptenare van die Oostenrykse Handelswese Sakekamer was.

9.5.2 Ekonomiese sektore en private industrieë en bedrywe onder die beheer van korporasies

9.5.2.1 Agtergrond en redes vir die korporatisering

In hoofstuk VIII is gestel dat sekere maatreëls nodig is om die nalatenskap van rasse-kapitalisme en Suid-Afrika se sosio-ekonomiese probleme aan te spreek. Daarom is dit na my oordeel onder andere belangrik om te besin oor die ekonomiese posisie en funksie van die industrieë en bedrywe wat tans in private besit is, byvoorbeeld banke en myne. Binne die huidige kapitalistiese bestel is hierdie industrieë en bedrywe bloot op die maak van private wins ingestel. So 'n situasie is egter nie binne 'n ideale korporatistiese bestel aanvaarbaar nie. Daarom moet hierdie industrieë en bedrywe wat tans in private besit is onder die beheer van korporasies gebring word. Deur dit te doen, verkry die staat en arbeid, op gelyke basis met kapitaal, inspraak in dié industrieë en bedrywe sonder dat enige nasionalisering nodig is. Dit beteken dat die maak van wins nog steeds belangrik is, maar deur die bykomende inspraak van die staat en arbeiders word die belange en welvaart van die breë bevolking in die algemeen en die arbeidersklas in besonder ook nou in ag geneem.

Die idee dat alle ekonomiese sektore, industrieë en bedrywe onder die beheer van korporasies moet funksioneer, kan tot so ver terug as die Romeins-Germaanse Middeleeue herlei word (Evola, 2002, p. 225). Daar was byna nooit 'n probleem met kapitaal of die besit van produksiefaktore nie, vanweë die natuurlike, samelopende ontwikkeling van die verskillende elemente van die produksieproses ter realisering van 'n gemeenskaplike doelwit. Die gildes het alle produksiefaktore “besit”, gevolglik het niemand dit ooit oorweeg om die produksiefaktore te monopoliseer vir eie persoonlike gewin nie. Daarbenewens het die gildes ook die voorwaardes van alle produksie binne elke bepaalde ekonomiese sektor bepaal en ook alle produksie en handel van die vervaardigde produkte gereguleer (Renard, 2000, pp. 10 & 39).

In teenstelling tot sosialisme waar alle ekonomiese mag in die hande van die staat gesentraliseer word, is die ideale korporatistiese bestel ten gunste van die ineensmelting van die belange van staat, kapitaal en arbeid tydens die beheer van industrieë en bedrywe deur korporasies (Pryor, 1988, p. 318). Hierdie idee van die ineensmelting van die belange van staat, kapitaal en arbeid is dan ook by geleentheid in lande soos Boelgarye, Italië, Vichy Frankryk, Duitsland (Pryor, 1988, p. 318), Brasilië, Chili, Peru, Meksiko, Joegoslavië, Griekeland, Portugal en Spanje (Schmitter, 1974, p. 99) asook eietydse Nederland (Woldendorp, 2005), Oostenryk (Marin, 1985), Swede (Elder, 1988), Denemarke, Noorweë en Finland (Pohjola, 1992, pp. 50 & 59) toegepas en het selfs by die *National Recovery Administration* tydens die vroeë *New Deal* in die Verenigde State van Amerika voorgekom (Pryor, 1988, p. 318). Die beheer van industrieë en bedrywe deur korporasies beteken dat die eenheid van beheer en organisasie van die ekonomie iewers tussen die individu en die staat lê, naamlik by die korporasie. Die wyse waarop die korporasie binne sy bepaalde ekonomiese sektor optree, is uitsluitlik om die “openbare goeie” te dien. Die korporasie is in sy gewone gang van sake hoofsaaklik outonoom binne voorgeskrewe beperkinge, maar is in die laaste instansie onderworpe aan die soewereiniteit van die demokrasie soos uitgedruk deur die parlement (Pryor, 1988, p. 318).

Die politieke redes vir die bybring van inspraak deur die staat en arbeid by die beheer van private industrieë en bedrywe en die plasing van sodanige industrieë en bedrywe onder die beheer van korporasies, is myns insiens as volg: Eerstens, om 'n groter balans tussen georganiseerde kapitaal en georganiseerde arbeid teweeg gebring wat op sy beurt weer effektiewe korporatistiese implementering en samewerking moontlik sal maak (Grant, 1985, pp. 6 – 7; Marin, 1985, p. 103). Tweedens, om die staat en arbeid genoegsame beheer oor die wit kapitalistiese enklave te gee om hul mag oor die ekonomie te breek (Netshitenzhe, n.d., p. 2). Derdens, om die eiendomsprobleem en eienaarskapsprobleem, wat aan die magsprobleem van die wit kapitalistiese enklave gekoppel is en wat die sukses van die beleid van swart ekonomiese bemagtiging (BEE) beperk, se kans op sukses te verbeter (Cronjé, 2012). Vierdens, op presies dieselfde gronde as en baie nou gekoppel aan die vierde punt hierbo genoem, om “kapitaalhervorming” te bevorder (Gelb, 2004, pp. 28 – 29). Vyfdens, om te verhoed dat buitelandse kapitaliste die land se belangrike industrieë en bedrywe beheer (Coetzee, 2010, p. 5). In die sesde plek, om alle mense werkzaam binne 'n bepaalde ekonomiese sektor die geleentheid te bied om demokratiese beheer daaroor asook oor die metodes van welvaartskepping uit te oefen (Stanlake, 1989, p. 487). Laastens, om die staat se gesag en soewereiniteit in die algemeen te bevorder (Politics Window, 2012).

Daar bestaan ook verskeie sosio-ekonomiese redes om industrieë en bedrywe onder die beheer van korporasies te bring, naamlik: Eerstens, om sosiale en ekonomiese gelykheid te bevorder wat daarop neerkom om rykdom en inkomste meer gelyk te versprei (Dussel, 1996, pp. 7 – 8). Tweedens, om ekonomiese hulpbronne te heradresseer en om die nodige herverspreiding van inkomste, eiendom en geleenthede te kan bewerkstellig (Terreblanche, 2002, p. 457). Derdens, om die uitbuiting en grootskaalse aflegging van arbeiders te voorkom (Coetzee, 2010, pp. 5 – 6). Vierdens, om te verseker dat natuurlike monopolieë, byvoorbeeld elektriese kragvoorsiening, tot voordeel van die land en al sy mense beheer word. Vyfdens, om te verseker dat die staat en arbeiders in die winste van besighede kan deel. In die sesde plek, om die ongelykhede van die verlede reg te stel, die probleem van armoede effektief aan te spreek en die materiële welvaart van die slagoffers van apartheid te verbeter (Mohr en medewerkers, 2015, pp. 34 – 35). In die sewende

plek, sodat die staat of 'n korporasie sy mag kan gebruik om sekere aspekte van die ekonomie te reguleer, byvoorbeeld om prysverhogings in 'n bepaalde ekonomiese sektor te beperk ten einde die inflasiekoers te verminder (Stanlake, 1989, p. 487). In die agtste plek, om die staat of die korporasie se fiskale kapasiteit te verbeter wat tot meer en beter werksomstandighede kan lei. In die negende plek, om 'n inkomste te verkry wat die staat of 'n korporasie op die sosiale voorsorgstelsel kan spandeer (EcoPartners, 2010, pp. 1 – 2). In die tiende plek, om 'n inkomste te verkry wat vir algemene ekonomiese ontwikkeling aangewend kan word (Politics Window, 2012).

Vervolgens sal enkele ekonomiese sektore onder die beheer van korporasies van naderby bekyk word.

9.5.2.2 Die Finansiële Korporasie

Sekerlik dié heel belangrikste ekonomiese sektor wat onder die beheer van 'n korporasie gebring moet word, is na my oordeel Suid-Afrika se finansiële sektor. Alhoewel korporatisme ten gunste van klein afsonderlike banke, pensioenfondse en verskeringsmaatskappye vir die korporasies van elke onderskeie ekonomiese sektor is (Kaspersen & Schmidt-Hansen, 2006, p. 12) meen korporatisme nogtans dat die finansiële sektor as sodanig onder die leiding van 'n Finansiële Korporasie geplaas moet word, verantwoordbaar aan die regering (Thompson, 2004, p. 12). Die Finansiële Korporasie moet myns insiens beheer neem van die Reserwebank, staatsbanke soos die Ontwikkelingsbank van Suider-Afrika en alle kommersiële banke. Daarna moet die Finansiële Korporasie al hierdie finansiële instellings konsolideer (Malikane, 2017a, p. 7). Die funksies wat tradisioneel deur die Reserwebank beoefen is, moet na my oordeel daarna deur die Finansiële Korporasie bedryf word. Net soos in die geval van korporasies in die algemeen, moet die beherende raad van die Finansiële Korporasie myns insiens uit verteenwoordigers van die staat, kapitaal (bankeienaars) en arbeid (die leiers van die vakbonde) bestaan.

Dis van baie groot belang dat die Finansiële Korporasie beheer oor die Reserwebank uitoefen (Landesmann & Vartiainen, 1992, pp. 222 – 223). Indien die Finansiële

Korporasie nie beheer oor die Reserwebank het nie, veroorsaak dit probleme met korporatistiese samewerking en skep dit 'n bron van onsekerheid, soos wat byvoorbeeld in Finland en Duitsland in die 1960's gebeur het. Die feit dat die Duitse Reserwebank sy onafhanklikheid en sy ortodokse monetêre beleid behou het, was dan ook 'n belangrike faktor in die mislukking van die Duitse sosiaal-demokratiese eksperiment in die 1960's. Daarteenoor het die partye in die Oostenrykse sosiale vennootskap sedert die Tweede Wêreldoorlog die mandaat om die Reserwebank te beheer effektief tussen hulle gedeel, met die gevolg dat die verantwoordelikheid vir en die mag om wisselkoersbeleid en monetêre beleidsbesluite te bepaal tot en met vandag suksesvol op 'n korporatistiese wyse uitgevoer word.

Volgens artikel 224 van Die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1996, is die hoofdoel van die Suid-Afrikaanse Reserwebank om in die belang van gebalanseerde en volhoubare ekonomiese groei die waarde van die Suid-Afrikaanse geldeenheid te beskerm. Daarteenoor meen ek dat die eerste en belangrikste uitgangspunt van die Finansiële Korporasie se finansiële beleid en strategie, in ooreenstemming met die huidige Openbare Beskermer Busisiwe Joyce Mkhwebane se siening, moet wees om gebalanseerde en volhoubare groei te verseker, maar om ook terselfdertyd die sosio-ekonomiese welstand van alle burgers te beskerm (Thompson, 2004, p. 12). Dat die belangrikste uitgangspunt myns insiens nie kan wees en ook nooit was om die waarde van die Suid-Afrikaanse geldeenheid te beskerm nie, blyk duidelik uit die optrede van die Reserwebank self. Sedert 1970 het die rand 98,8% en sedert 1994 'n verdere sowat 89% van sy eksterne waarde verloor soos gemeet teen die Amerikaanse dollar (Roodt, 2017). Daarbenewens het die Reserwebank in elk geval ook misluk in sy uitgangspunt om gebalanseerde en volhoubare groei te verseker aangesien daar sedert sy instelling op 30 Junie 1921 negentien resessies en een depressie in Suid-Afrika was (James, 2017, p. 1).

Die verdere uitgangspunte van die Finansiële Korporasie moet in ooreenstemming met eietydse korporatistiese Oostenryk as volg wees: Eerstens, dit moet op 'n sosiale vennootskap berus, gebaseer op 'n vrywillige, informele en permanente inkomstebeleid om salarisse en pryse te beheer (Guger, 1992, p. 345). Tweedens, 'n ekspansionistiese fiskale beleid (verlaagde belasting of geen verhoging van belasting

[na my oordeel vir die behoeftiges] nie en verhoogde owerheidsbesteding) om ekonomiese groei en werkverskaffing te bevorder (Guger, 1992, p. 345; Mohr en medewerkers, 2015, pp. 303 & 386). Derdens, 'n harde-kontant beleid ten einde inflasie te beveg. Vierdens, die absolute voorkeur teenoor volle indiensneming en ekonomiese groei (Guger, 1992, p. 345).

Net soos in die geval van eietydse korporatistiese Oostenryk moet die belangrikste vraagbestuurinstrument fiskale beleid wees (Guger, 1992, pp. 352 – 353). Alhoewel van beide fiskale en monetêre beleid gebruik gemaak moet word om die ekonomie in 'n bepaalde rigting te probeer beïnvloed, moet monetêre beleid (beïnvloeding van die ekonomie deur middel van rentekoerse en tot 'n mindere mate die groei van die geldvoorraad en die beskikbaarheid van krediet) aan fiskale beleid (beïnvloeding van die ekonomie deur middel van belastings en owerheidsbesteding) ondergeskik wees (Guger, 1992, pp. 352 – 353; Mohr en medewerkers, 2015, p. 281 – 282 & 303). Die feit dat Oostenryk 'n baie groot openbare sektor het (in 1983 was die staat se aandeel aan openbare uitgawes tot 55% van die Bruto Binnelandse Produk), maak dat daar in elk geval meer van fiskale as monetêre beleid gebruik gemaak moet word (Guger, 1992, pp. 352 – 353). Oostenryk se groot voordeel gedurende die periode 1974 tot 1982 is dan ook baie nou verwant aan sy ekspansionistiese fiskale beleid wat as “regeringsgeleide groei” beskryf kan word. Insiggewend genoeg het die regering se ekspansionistiese fiskale houding en onomwonde verbintenis tot volle indiensneming en ekonomiese groei die besigheidsektor vertrouwe gegee en die private sektor gestabiliseer.

Thompson (2004, pp. 11 – 12) verduidelik dat alles in ag genome is die verval van die funksionele idee van gemeenskapsverantwoordelikheid op sy duidelikste sigbaar by die moderne kapitalistiese finansiële sektor. Skoenmakers het ten minste nog die idee dat skoene nie net gemaak moet word om verkoop te word nie, maar ook dat dit gedra moet word en streef gevolglik daarna om diensbare skoeisel te vervaardig. Daarteenoor dink die kapitalistiese verskaffers van geld vir geen oomblik aan geld as 'n funksionele instrument nie, maar as 'n magsinstrument. Indien 'n bankbestuurder byvoorbeeld gevra word waarop hy sy beleid baseer, sal hy antwoord: Eerstens, die sekuriteit van sy beleggers; tweedens, die winste van sy aandeelhouders; en derdens,

die ontwikkeling van die nywerheidsektor. Kapitalistiese bankiers leef met die oortuiging dat geld iets op sy eie is en het gevolglik 'n beleid ontwikkel asof die bankwese slegs vir sy eie ontwil bestaan.

Thompson (2004, p. 12) stel gevolglik dat die finansiële sektor en die bankwese binne 'n korporatistiese bestel binne die funksionele idee van verantwoordelikheid teenoor die gemeenskap as 'n geheel gesien moet word. Daarom moet finansiële en monetêre beleid binne 'n ideale korporatistiese bestel dan ook nooit uitsluitlik op die basis van die belange van finansiële beleggers en aandeelhouders gerig wees nie, maar moet dit gebaseer wees op die idee van genoegsame geld en krediet om die uitruiling van produkte en dienste binne die staat te fasiliteer (Thompson, 2004, p. 12; Malikane, 2017a, p. 7). In Suid-Afrika is daar na my oordeel aan die een kant pakhuse en winkels volgepak met goedere om verkoop te word en aan die ander kant is daar miljoene mans en vrouens wat bereid is om te werk, maar beide sonder enige gevolg (Thompson, 2004, p. 12). Daar skort 'n meganisme om die uitruiling van produkte en dienste teweeg te bring, maar die uitruilingsmiddele om dit te doen, word in die kluis en lêers van die banke en finansiële instellings toegesluit en is nie beskikbaar vir dié doel nie. Daarom moet dit een van die heel eerste take van 'n Suid-Afrikaanse korporatistiese bestel en die Finansiële Korporasie wees om hierdie kunsmatige finansiële strengheid te verslap en om genoegsame geld en krediet beskikbaar te stel om die verkoop van al die stapels opgehoopte produkte en die indiensneming van die miljoene werkloses te verseker. Verder sal dit van beleggers verwag word dat hulle sal toestem dat hulle geld vir regverdige nasionale doelwitte gebruik gaan word, terwyl dit van bankiers verwag sal word om produksie sowel as verbruik te bevorder.

Waar hedendaagse bankiers binne die kapitalistiese stelsel op die buitengewone stabiliteit van 'n "gesonde" betaalmiddel aandring, moet die ideale Suid-Afrikaanse korporatistiese bestel myns insiens eerder daarna streef om die stabiliteit van die finansiële stelsel na die ekonomie as 'n geheel uit te brei (Thompson, 2004, p. 12). In plaas daarvan om die finansiële sektor vir sy eie ontwil te beplan, soos wat kapitalistiese bankiers tans doen, moet die hele ekonomie van die land so beplan word en moet dit bestand gemaak word teen die golwe van depressie en paniek wat

elke nou en dan deur die huidige individualistiese stelsel veeg. Sulke uitgebreide stabiliteit is dan ook baie meer waardevol as blote finansiële sekuriteit wat byna altyd ten koste van politieke en sosiale sekuriteit voorkom.

’n Ander doelwit van die Finansiële Korporasie sal wees om die omvang van die spaargeld van die gemeenskap te kontroleer en te reguleer (Thompson, 2004, p. 10). Binne die huidige kapitalistiese stelsel is daar byna geen verband tussen besparings en die behoefte aan besparing nie. Vanweë persoonlike onsekerheid en die oormatige winste wat gewoonlik deur spaargeld gegenereer word, is besparing oor die algemeen te hoog. Daarteenoor moet dit binne die ideale Suid-Afrikaanse korporatistiese bestel die oorhoofse doel van die Finansiële Korporasie wees om besparing en besteding in ooreenstemming met die skepping van geld en die verbruik van produkte te reguleer. Indien ’n bespaarder ’n te groot wins op sy spaargeld kry, volg verdere besparings om nog meer winste te verkry. Die gevolg is dat oorkapitalisasie plaasvind en depressie volg. Aan die ander kant, indien bespaarders ’n wins op spaargeld geweier word, word besparing ontmoedig en is daar nie spaargeld vir industrieë beskikbaar nie, wat weer industriële ontwikkeling tot stilstand bring. Die Finansiële Korporasie moet dus stabiliteit in die ekonomie bewerkstellig deur tussen hierdie twee uiterstes koers te hou wat beteken dat dit tot ’n groot mate as die “goewerneur” van die ekonomiese masjien moet funksioneer.

’n Verdere belangrike doelwit van die Finansiële Korporasie sal wees om ’n vloeiende voorsiening van krediet aan sekere behoeftige sektors van die gemeenskap, die landbousektor asook klein en medium industrieë te verseker (Srivastava, 2014). Deur middel van die Finansiële Korporasie kan banke dan ook krediet aan sekere voorkeur sektore of mense beskikbaar stel teen ’n koers wat laer as die kommersiële rentekoers is (Venkatachari, 2015).

’n Laaste belangrike doelwit van die Finansiële Korporasie sal wees om prysneigings te beheer (Guger, 1992, p. 348). In dié verband kan weereens by eietydse korporatistiese Oostenryk aansluiting gevind word. Die Oostenrykse *Paritätische Kommission für Preis und Lohnfragen* (Gelykheidskommissie vir Prys- en Loonaangeleenthede) het ’n subkomitee oor pryse, bekend as die

Preisunterausschuss (Prys-subkomitee). Die Prys-subkomitee gee toestemming vir prysverhogings wat geregverdig kan word vanweë wesenlike toenames in uitgawes. Dié prysverhogings moet deur individuele besighede of die besighede se takke aangevra word. Aangesien die Prys-subkomitee geen gesag het om besighede se rekeninge te ondersoek nie, is sy funksionering beperk en min of meer ingestel tot die uitstel van prysverhogings. In die laat 1970's het die Prys-subkomitee ongeveer 20% van verbruikerspryse en omtrent 50% van industriële pryse gedek en amptelik pryse en tariewe geregleer wat 'n verdere 15% tot 20% van verbruikersuitgawes gedek het. Deesdae dek die Prys-subkomitee hoofsaaklik die pryse van sekere basiese voedselsoorte en energiebenodighede.

In die finale instansie sal die Finansiële Korporasie 'n groter verantwoordelikheid teenoor die gemeenskap as enige ander korporasie moet dra en sal om dié rede onder strenger regeringstoesig as enige ander korporasie moet staan (Thompson, 2004, p. 13). Dit is van die uiterste belang dat die Suid-Afrikaanse nasie sy eie finansiële en monetêre aangeleenthede moet kan beheer en daarom moet die nasie ten alle koste verhoed dat finansiële en monetêre aangeleenthede ooit weer in die hande van 'n klein klompie selfsugtige en onverantwoordelike kapitaliste kom. Die mag van geld is die sterkste mag in die hedendaagse wêreld – daarom moet dié mag in die hande van die Finansiële Korporasie, onder streng toesig van die regering, gesetel wees. Dit kan dan ook net realiseer indien die Finansiële Korporasie deur die nasie bemagtig is om sy gesag tot voordeel van alle mense in die land te gebruik.

9.5.2.3 Die Openbare Beleggingskorporasie

Daar bestaan myns insiens geweldige groot en magtige ekonomiese entiteite in Suid-Afrika, te wete versekeringsmaatskappye, pensioenfondse en aandelebeurse, wat hulle enorme hulpbronne gewoonlik na buitelandse markte kanaliseer ten koste van die land se eie industriële ontwikkeling (Thompson, 2004, p. 9). Onder die leiding van die ideale Suid-Afrikaanse korporatistiese bestel moet hierdie finansiële diktatorskap van verborge en onverantwoordelike magte na my oordeel eens en vir altyd gebreek word deur 'n regering bewapen deur die Suid-Afrikaanse nasie met die gesag om die nasie se wil uit te voer. 'n Openbare Beleggingskorporasie (nie

verwant aan die huidige Suid-Afrikaanse Openbare Beleggingskorporasie nie) moet myns insiens opgerig word om alle versekeringsmaatskappye, pensioenfondse en aandelebeurse te reguleer en om alle toekomstige noterings (mededelings van pryse of koerse) te beheer. Die beherende raad van die Openbare Beleggingskorporasie moet myns insiens bestaan uit eerbare regeringsamptenare namens die staat; verteenwoordigers van versekeringsmaatskappye, pensioenfondse, alle Suid-Afrikaanse aandelebeurse en die Patente Kantoor namens kapitaal; en vakbondleiers namens arbeid.

Die oorhoofse doelwit van die Openbare Beleggingskorporasie moet wees om die algemene publiek teen uitbuiting te beskerm (Thompson, 2004, pp. 9 – 10). Daarom moet die Openbare Beleggingskorporasie elke nuwe flotasie (stigting) van 'n maatskappy asook alle aansoeke vir verdere beleggings deur bestaande maatskappye beoordeel. Indien dié Korporasie tevrede is, sal dit 'n lisensie uitreik waarsonder enige oproep op die publiek vir kapitale beleggings onwettig sal wees. Net so sal buitelandse beleggings in Suid-Afrika sonder spesiale regeringtoestemming verbode wees. Alvorens die regering 'n lisensie uitreik om 'n buitelandse belegging toe te laat, moet daar eers 'n behoorlike ondersoek na die hele aangeleentheid gedoen word. Behalwe om die werklike finansiële betroubaarheid van elke voorgestelde flotasie te toets, moet die Openbare Beleggingskorporasie ook ondersoek instel of verdere beleggings in die betrokke industriële sektor in openbare belang is al dan nie. Vir dié doel moet die Openbare Beleggingskorporasie met die tersaaklike korporasie, wat dié bepaalde industrie beheer, konsulteer. Die tersaaklike korporasie moet op sy beurt weer na uitgebreide konsultasie met die staat asook die werkgewers en werknemers betrokke in die bepaalde ekonomiese sektor aan die Openbare Beleggingskorporasie terugrapporteer of toestemming vir die voorgestelde belegging gegee moet word al dan nie.

Webster en Adler (n.d., pp. 10, 19 & 26) is ten slotte ten gunste daarvan dat 'n belangrike doelwit van beleggings by 'n korporatistiese bestel sal wees om besighede te dwing om van hul eensydige beheer oor winste en beleggings af te sien. Besighede sal van hul mag aan die staat asook aan arbeiders en hulle verteenwoordigers moet oordra. Deur middel van die Openbare

Beleggingskorporasie sal arbeiders en die publiek in die algemeen dus betekenisvolle invloed oor beleggingsbesluite kan verkry ten einde te verseker dat surplusse wat gegenereer word die bevolking as 'n geheel bevoordeel. Deur middel van die Openbare Beleggingskorporasie kan daar ook 'n beleggingsbeleid gevolg word wat na werkskepping en ekonomiese groei gerig is. In ooreenstemming met Webster en Adler se standpunte is Terreblanche (1986, p. 339) ten gunste van 'n herkanalisering en/of hertoedeling van bestaande beleggingsfondse deur 'n verpligte "ontwikkelingsformule". So 'n "ontwikkelingsformule" sal 'n betekenisvolle bydrae daartoe lewer om die produktiwiteit en/of welvaartskeppende vermoë van beleggings te verhoog.

9.5.2.4 Die Buitelandse Handelskorporasie

In ooreenstemming met die uitgangspunt van *Autarky* soos hierbo aangedui moet buitelandse handel na my oordeel beperk word, alhoewel nie heeltemal opgeskort word nie. Op die korttermyn moet buitelandse handel net toegelaat word in gevalle waar Suid-Afrika nie self sekere produkte kan vervaardig of dienste kan lewer nie (Nafziger, 1984, pp. 165 & 167). Op die langtermyn moet buitelandse handel sover as moontlik beperk word met die doel om ekonomiese selfgenoegsaamheid (*Autarky*) te bevorder. Boonop kan Suid-Afrika, as 'n Derde Wêreldland, sy ekonomie net werklik ontwikkel deur middel van 'n meer selektiewe handelsbeleid met kapitalistiese lande of selfs deur tot 'n groot mate van die huidige wêreldwye kapitalistiese handelstelsel te onttrek. Suid-Afrika moet sy produktiewe kapasiteit tot sy eie mense se voordeel aanwend en ophou om buitelandse produseerders en internasionale finansierders ryk te maak (Thompson, 2004, p. 9). Deur die koopkrag en lewenstandaard van die land se mense te verhoog, sal geskikte markte vir eie produkte gevind kan word sonder dat dit nodig sal wees om produkte aan buitelanders te verkoop.

Alle buitelandse handel moet deur die Buitelandse Handelskorporasie gereguleer word (Thompson, 2004, p. 9). In die geval van grootskaalse of gevestigde buitelandse handel moet dit na my oordeel sover as moontlik deur middel van bilaterale handel (die uitruil van produkte en/of dienste tussen 2 lande) (Baker, 2006,

pp. 234 – 235) of trilaterale handel (die uitruil van produkte en/of dienste tussen 3 lande) geskied. 'n Goeie voorbeeld in dié verband is die bilaterale handel tussen Finland en Rusland waartydens Finland olie vanaf Rusland invoer en waartydens die handelsbalans elke vyf jaar gebalanseer word (Pekkarinen, 1992, p. 328). Bilaterale of trilaterale handel impliseer myns insiens dat die Buitelandse Handelskorporasie direk met die buitelandse land se Departement van Buitelandse Sake sal ooreenkom oor die uitruilwaarde van die produkte of dienste wat uitgeruil gaan word. As deel van die poging om soewereiniteit oor die staat se ekonomie te verkry, sal handel dus na my oordeel nie deur middel van allerhande middelmanne (banke, spekulante), wat met die vraag na en aanbod van buitelandse valuta allerhande winste maak, geskied nie. Verder, deur produkte vir produkte te ruil, sal die ideaal van 'n gebalanseerde handelsbalans myns insiens dan ook veel makliker bereik kan word (Morck & Yeung, 2010, p. 32).

In die geval van kleinskaalse handel of handel by geleentheid kan dit geskied soos wat dit tans funksioneer, naamlik deur middel van die aankoop of verkoop van buitelandse valuta. Sodanige handel moet egter myns insiens met die hef van beskermende tariewe gepaard gaan (Nafziger, 1984, pp. 424 – 426 & 430 – 431). Daar bestaan verskeie redes hoekom tariefbeskerming toegepas moet word: Eerstens, om Suid-Afrika se eie ekonomie en produksie te beskerm teen buitelandse mededinging. Tweedens, dit gee nuwe besighede tyd om hul eie bestuur en arbeiders op te lei, om nuwe tegnieke aan te leer, om nuwe binnelandse markte te ontwikkel en om die probleme van kleinskaalse produksie te hanteer. Derdens, dit beskerm die land teen die implementering van oneffektiewe buitelandse tegnologie. Vierdens, dit verskuif die klem van ingevoerde na plaaslik-vervaardigde produkte met die gevolg dat daar 'n groter balans tussen produkte en dienste voorkom en dat binnelandse vraag vermeerder en indiensneming verbeter word. Vyfdens, dit verminder binnelandse ekonomiese onstabieleit en reoriënteer die ekonomie na meer stabiele binnelandse produksie. In die sesde plek, dit verminder afhanklikheid van buitelandse essensiële materiale of produkte, byvoorbeeld krygstuig, wat in tye van konflik of oorlog afgesny kan word. In die sewende plek, dit verhoed die storting van goedkoop produkte in Suid-Afrika. In die agtste plek, dit beperk die verbruik van weelde artikels wat nie werklik benodig word nie. In die negende plek, beskermende

tariewe is 'n belangrike bron van inkomste vir die staat. Ten laaste is dit belangrik vir enige korporatistiese bestel om beskermende tariewe teen buitelandse handel en beleggings in te stel, want daarsonder kan korporasies nie pryse beheer, lone vasstel en produksie op 'n betekenisvolle wyse bepaal nie (Morck & Yeung, 2010, p. 38).

9.5.2.5 Die Mynbou- en Grondstowwekorporasie

'n Ander baie belangrike ekonomiese sektor wat onder die beheer van 'n korporasie gebring moet word, is myns insiens Suid-Afrika se mynboubedryf. 'n Mynbou- en Grondstowwekorporasie moet na my oordeel tot stand gebring word waarop verteenwoordigers van die staat (namens die verbruikers), kapitaal (myneienaars) en arbeid (mynvakbonde) op die beherende raad van die korporasie sitting het (Thompson, 2004, p. 16). Dié Korporasie moet na my oordeel beheer verkry oor alle minerale neerslae en myne in Suid-Afrika. Suid-Afrika is een van die mineraalrykste lande en sy mynboubedryf die vyfde grootste in die wêreld (Antin, 2013, pp. 1 & 5). Die mynbedryf het buitengewone groei oor die afgelope 10 jaar getoon. Tussen 2002 en 2010 het die opbrengskoers op uitgelegde kapitaal van 5% tot 18% toegeneem (Malikane, 2011, p. 13). Deur die mynbedryf onder die beheer van 'n Mynbou- en Grondstowwekorporasie te plaas, kan die staat en/of dié Korporasie dus groot winste verdien wat na my oordeel vir welsyn- en transformasiedoeleindes aangewend kan word.

Deur die mynbedryf onder die beheer van korporasies te plaas, kan verskeie belangrike transformasiedoelwitte verwerklik word, naamlik: Eerstens, verhoogde industrialisering en tweedens, die veredeling van erts tot produkte (Malikane, 2011, pp. 14 – 15; Gelb, 2004, p. 14). So byvoorbeeld word 93% van Suid-Afrika se platinum-groep metale uitgevoer terwyl dit gebruik kan word by die produksie van belangrike komponente in die elektroniese en motorvoertuigbedryf. Derdens, 'n inkomste vir die staat genereer wat gebruik kan word vir onderwys, behuising, algemene gesondheidsorg, infrastruktuurontwikkeling, veiligheid en sekuriteit asook 'n volhoubare lewensbestaan vir Suid-Afrika se mense (Spicer, 2011, p. 17; Solomon, 2012, p. 31). Vierdens, meer werksgeleenthede vir mense en dus 'n afname in armoede (Spicer, 2011, pp. 17 – 18). Vyfdens, meer gelyke ruimtelike ontwikkeling

aangesien die Mynbou- en Grondstowwekorporasie sal belê in woongebiede waar mynbou plaasvind. In die sesde plek, beter salarisse en algemene werksomstandighede asook verbeterde veiligheidstandaarde in myne.

9.5.2.6 Die kwessie van nasionalisering

Volgens Williamson (2009, p. 31) is die private eienaarskap van eiendom 'n baie belangrike uitgangspunt van die korporatisme. Nogtans word dit nie as absoluut verdedig nie; in sekere omstandighede kon ander vorms van eienaarskap meer verkieslik wees. Na my oordeel bestaan daar sekere tipes bedrywe en industrieë wat nooit finansiëel suksesvol as private ondernemings bedryf kan word nie, byvoorbeeld die nutsbedryf; die yster-, staal- en metaalbedryf; ensovoorts. Myns insiens behoort sulke bedrywe en industrieë asook alle voormalige staatsondernemings (SOE's) genasionaliseer en weer as SOE's bedryf te word, maar hierdie keer wel onder die beheer van korporasies. Net soos in die geval van Oostenryk na die Tweede Wêreldoorlog kan die kwessie van vergoeding opgelos word deur 'n kontantbedrag asook skuldbriewe aan die voormalige eienaars uit te reik (Anon., n.d.c, p. 3).

Indien bedrywe en industrieë wat tans in private besit is hulle vrywillig aan die korporatiseringsproses onderwerp, hoef die bedrywe en industrieë na my oordeel nie genasionaliseer te word nie. Indien sekere bedrywe en industrieë egter weier om hulle samewerking te gee, moet hulle na my oordeel genasionaliseer word. Nogtans moet nasionalisering myns insiens sover moontlik beperk word om die volgende drie belangrike redes, naamlik: Eerstens, daar is die meeste van die tyd 'n oorsaaklike verband tussen nasionalisering en allerhande negatiewe ekonomiese gevolge, byvoorbeeld swak finansiële beplanning, swak bestuur, verhoogde uitgawes, laer produktiwiteit, ensovoorts (Du Plessis, 2011, p. 12; Politics Window, 2012). Tweedens, nasionalisering lei tot die sentralisering van ekonomiese mag in die hande van die staat en soos Karl Marx se vriend, Friedrich Engels, dit by geleentheid gestel het: "Hoe meer die staat die produksiefaktore oorneem, hoe meer word die staat self die nasionale kapitalis en hoe meer buit die staat die burgers uit" (Vaut, 2011, p. 22). Derdens, nasionalisering lei daartoe dat die kapitalistiese element, met

sy inisiatief, ondernemende dryfkrag en intellektuele vermoë, uit die ekonomie geëlimineer word (Mohr en medewerkers, 2015, p. 47; Coetzee, 2010, p. 73).

Artikel 25 van Die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1996, verbied nasionalisering sonder vergoeding (Die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1996, artikel 25 (1) tot (3)). By die lees van Die Grondwet is dit egter duidelik dat dit nie verbied dat 'n bepaalde ekonomiese sektor, industrie of bedryf onder die beheer van 'n korporasie, bestaande uit verteenwoordigers van die staat, kapitaal en arbeid, geplaas mag word nie. Deur Suid-Afrika se verskillende ekonomiese sektore asook industrieë en bedrywe onder die beheer van korporasies te bring, kan al die transformasiedoelwitte met betrekking tot die ekonomie myns insiens bereik word sonder dat nasionalisering nodig is en sonder dat die eienaars van die private eiendom vergoed hoef te word (want hulle verloor nie hulle eiendom nie). By korporatisme word die volgehoue betrokkenheid en "wettigheid" van beide kapitaal en arbeid by die ekonomie dus erken (Schreiner, 1994, p. 15). Gekoppel hieraan en vooruitvloeiend hieruit word dus by korporatisme met 'n model gewerk waar eiendom en die eienaarskap van die produksiefaktore myns insiens op twee bene berus (Lewis, 1991, p. 30). In die eerste plek 'n "kapitalistiese" been wat op ekonomiese groei gerig is. In die tweede plek 'n ideologiese transformatiewe been van strategiese ingryping wat op herverspreiding gerig is).

9.5.3 Staatsondernemings onder die beheer van korporasies

9.5.3.1 Agtergrond en redes vir die korporatisering

Net soos in die geval van industrieë en bedrywe wat in private besit is, moet daar ook oor die ekonomiese posisie en funksie van staatsondernemings (SOE's) besin word. Tans bestaan daar 715 SOE's in Suid-Afrika, byvoorbeeld die Suid-Afrikaanse Lugdiens (SAL), Eskom, Transnet, PetroSA, Telkom, ensovoorts (Wood, 2017; Mohr en medewerkers, 2015, p. 34). Hierdie SOE's funksioneer as afsonderlike wettige entiteite net soos maatskappye, maar daar is geen private aandeelhouders nie (Stanlake, 1989, p. 106). Die regering besit die kapitaal en stel die lede van die beherende direksies aan. Die beherende direksies het funksies soortgelyk aan dié

van die direkteure van aandeelmaatskappye, behalwe dat hulle aan die regering verantwoordbaar is en nie aan aandeelhouders nie. Hierdie SOE's is dus behoefte-bevredigende instellings waardeur die staat produkte en dienste produseer wat van strategiese, ekonomiese of politieke belang vir die gemeenskap is, veral met betrekking tot selfstandigheid in vervoer, energie en krygstuig (Erasmus, Strydom & Rudansky-Kloppers, 2016, p. 28). Die vernaamste doelstelling van die SOE's is om in openbare belang op te tree en om 'n doeltreffende diens teen 'n billike prys te verskaf. Die doel is dus nie om maksimale winste te genereer nie, maar die SOE's het wel die plig om hul eie uitgawes te betaal.

Net soos in die geval van industrieë en bedrywe wat in private besit is, moet staatsondernemings (SOE's) na my oordeel ook onder die beheer van korporasies gebring word. Anders as in die geval van industrieë en bedrywe wat in private besit is waar inspraak deur die staat en arbeid bygebring moet word, moet inspraak deur die kapitalistiese element by die beheer van SOE's myns insiens bygebring word. Die rede vir die bybring van inspraak deur die kapitalistiese element is na my oordeel om die algemene finansiële effektiwiteit van die SOE's te verbeter (Stanlake, 1989, p. 492). Deur die inskakeling van die kapitalistiese element word kennis en ervaring aangaande die sake-omgewing, besigheidsbestuur, kapitaalmarkte en finansiële bestuur dus bygebring. So byvoorbeeld wys die Suid-Afrikaanse Energiereguleerder (Nersa) daarop dat Eskom se ekonomiese probleme die gevolg is van 'n onbedrewe direksie, verkeerde bestuursbesluite, geldmors, hoë personeelkoste en te ruim bonusse (Anon., 2017a). Daarbenewens wys Tanya Cohen, uitvoerende hoof van *Business Unity South Africa* (Busa), daarop dat die lede van die Eskom-direksie nie genoeg kennis van die energiebedryf, die besigheidsomgewing en finansiële bestuur het nie. Selfs die nuut-aangestelde voorsitter van die Eskom-direksie van einde 2017, begin 2018, Zethembe Khoza, het erken dat hy tot en met voor sy aanstelling nog nooit in enige direksie gedien het nie. In die finale instansie moet die doel van die SOE's nog steeds wees om 'n doeltreffende diens teen 'n billike prys te lewer, maar nou met die addisionele doelstelling om dié instellings self finansiële effektiwiteit te beheer.

Daar is 'n baie goeie rede hoekom SOE's onder korporasies moet funksioneer en nie geprivatiseer mag word nie. Die tegniese omstandighede van produksie by sekere industrieë en bedrywe is sodanig dat kompetisie tot die verkwistende gebruik van hulpbronne sal lei (Stanlake, 1989, pp. 486 – 487). So byvoorbeeld sal kompetisie by openbare nutsdienste, soos die verskaffing van water, elektrisiteit en telefoondienste, tot 'n duur duplikasie van netwerke, soos hoofkraglyne, pype, kables, ensovoorts, lei. Die volle potensiaal van hierdie skaal ekonomieë kan dus slegs werklik deur een onderneming op 'n nasionale basis verwesenlik word. Dit beteken dat hierdie basiese industrieë in nasionale belang bedryf moet word en nie met die doel om 'n private wins te verdien nie. Enige winste verdien deur die SOE's behoort gebruik te word vir kapitale belegging, die vermindering van die pryse van sy dienste of produkte, die verbetering van die salarisse van arbeiders of oorbetalings aan die tesourie (Stanlake, 1989, pp. 106 – 107). Soms presteer van hierdie SOE's nie goed nie en soms baie goed afhangende van die funksionering van die industrie, die bedryf se direksie of die markomstandighede. Indien van die SOE's verliese ervaar, moet die staat dit met lenings finansier.

Vervolgens sal enkele SOE's onder die beheer van korporasies van naderby bekyk word.

9.5.3.2 Staatsondernemings onder die beheer van korporasies

Binne 'n ideale Suid-Afrikaanse korporatistiese bestel moet verskeie korporasies myns insiens tot stand gebring word wat SOE's moet beheer. So byvoorbeeld moet 'n Energiekorporasie tot stand gebring word wat alle aspekte van die brandstof, olie en gas-bedryf asook die elektrisiteitsbedryf beheer. Dié Korporasie moet gevolglik beheer verkry oor SOE's soos Eskom, Sasol, PetroSA, die Sentrale Energiefonds (SEF), ensovoorts. Net so moet 'n Vervoerkorporasie geskep word wat alle aspekte van spoor en lugvervoer asook die seehawens beheer. Dié Korporasie moet beheer kry oor Transnet, die Suid-Afrikaanse Lugdiens (SAL), die Passasierspooragentskap van Suid-Afrika (Prasa), die Suid-Afrikaanse Nasionale Padagentskap (Sanral), ensovoorts. Verder moet 'n Poswesekorporasie gevestig word wat alle aspekte van Suid-Afrika se poswese beheer. Dié Korporasie moet dus die Suid-Afrikaanse

Poskantoor beheer. 'n Telekommunikasiekorporasie moet ook tot stand gebring word wat alle aspekte van die telekommunikasiebedryf beheer. Dié Korporasie moet Telkom asook die selfoonbedryf (MTN, Vodacom, Cell C) beheer.

Op dieselfde wyse moet alle ander SOE's wat nie hier aangedui is nie ook onder die beheer van korporasies gebring word.

9.5.3.3 Nasionalisering en korporatisering van voormalige staatsondernemings

Die Suid-Afrikaanse yster-, staal- en metaalbedryf was voorheen as 'n SOE, bekend as Yskor, beheer. Yskor is egter in 1989 geprivatiseer (Mohr en medewerkers, 2015, p. 34). Sedertdien voer metaalbedrywe soos ArcelorMittal (Amsa) (Anon., 2017b) en *Evrz Highveld Steel and Vanadium* (Yende, 2017) 'n finansiële stryd om te oorleef. Na my oordeel is die oplossing vir die metaalbedryf se finansiële probleme dat dit genasionaliseer en weer as 'n SOE bedryf moet word, maar wel hierdie keer onder die beheer van 'n Yster-, Staal- en Metaalkorporasie. Dié Korporasie moet dan ook alle ander aspekte van die Suid-Afrikaanse yster-, staal- en metaalbedryf beheer..

Op dieselfde wyse moet alle ander voormalige SOE's wat nie hier aangedui is nie genasionaliseer en weer as SOE's bedryf word, maar wel onder die beheer van korporasies.

9.5.3.4 Die kwessie van privatisering

Die idee om Suid-Afrika se SOE's te privatiseer, met ander woorde om staatsbeheerde bates aan die private sektor te verkoop, is reeds deur die voor 1994-regering begin en daarna deur die ná 1994-regering voortgesit. So byvoorbeeld is Sasol in 1979 en die *Airports Company of South Africa* (ACSA) in 1998 geprivatiseer, terwyl Telkom in 2003 gedeeltelik geprivatiseer is deur dit op die Johannesburgse en New Yorkse aandelebeurs te lys (Erasmus, Strydom & Rudansky-Kloppers, 2016, p. 28). Oënskynlik onder invloed van die pro-kapitalistiese *Growth, Employment and Redistribution*-program (GEAR) is die argument aangevoer dat privatisering nodig is

om finansies te kry om sekere regeringsprojekte te finansier. Tans (Desember 2017) is daar weereens pogings aan die gang om die staat se laaste 39%-belang in Telkom te verkoop (Bloomberg, 2017). Die argument is glo dat die geld aangewend gaan word om die Suid-Afrikaanse Lugdiens (SAL) en die Poskantoor se finansiële probleme op te los. Hierdie argument is egter vals omdat die rekonstruksie van die ekonomie op 'n langtermyn strategie en visie moet berus, nie op die korttermyn bestuur van een of ander finansiële krisis nie (Terreblanche, 2002, pp. 123 – 124). Boonop is die netto gevolg van die privatiseringsprogram die konsolidasie van die mag van die groot besigheidsmaatskappye in 'n ekonomie waarin die groot besigheidsmaatskappye alreeds te veel mag en invloed het. Privatisering lei dus nie tot die transformasie van die Suid-Afrikaanse ekonomie in 'n positiewe rigting nie, maar versterk veel eerder die diep-gevestigde strukturele krisis van 'n buitengewone magtige besigheidsektor en 'n swak staat deurdat dit die besigheidsektor verder bemagtig en die alreeds swak ANC-beheerde staat verder onmagtig. Na my oordeel moet alle privatisering van SOE's dus summier gestaak word.

9.5.4 Nuutgeskepte korporasies

Benewens bogenoemde korporasies moet daar na my oordeel ook korporasies geskep word ten einde sekere belangegroepe, wat nog nooit voorheen hulle eie wetgewende verteenwoordiging gehad het nie, inspraak in die laer ekonomiese wetgewende gesag te gee. Dié groepe en hulle korporasies is as volg: die jeug moet verteenwoordig word in die Korporasie vir Jeugaangeleenthede, mense met gestremdhede in die Korporasie vir Mense met Gestremdhede en vrouens in die Korporasie vir Vroue-aangeleenthede. As voorbeeld sal slegs vlugtig na die samestelling en funksionering van die Korporasie vir Vroue-aangeleenthede gekyk word aangesien die ander genoemde korporasies basies op soortgelyke wyse behoort te funksioneer.

Die verteenwoordigers van die staat, kapitaal en arbeid in die beherende raad van die Korporasie vir Vroue-aangeleenthede moet deur vrouens self verteenwoordig word (Thompson, 2004, pp. 20 – 21). Sodoende kan vrouens self aangeleenthede wat vir hulle belangrik is aanspreek. Dit beteken dat vrouens vir die eerste keer 'n

institusionele struktuur sal hê waardeur hulle hul belange in alle staatsaangeleenthede, byvoorbeeld die pryse van huishoudelike produkte, sal verteenwoordig. Deur hierdie korporasie sal vrouens met kinders ook 'n invloed in alle staatsaangeleenthede, waarby kinders betrokke is, kan uitoefen. Aan die ander kant sal die staat deur middel van hierdie korporasie met vrouens kan konsulteer oor alle aangeleenthede waarby kinders betrokke is, byvoorbeeld opvoeding, kinderwelsyn, gesondheid, vakansies, ensovoorts. Deur hierdie korporasie kan ook spesiale fasiliteite vir byvoorbeeld verwagte vroue gereël word. Dit beteken dat vrouens deur middel van die Korporasie vir Vroue-aangeleenthede veel meer voorregte vir hulleself sal kan beding as wat dit ooit voorheen of selfs tans die geval is.

9.6 Slot

Die ideale Suid-Afrikaanse korporatistiese bestel moet op die volgende vier onderskeidende kenmerke berus, naamlik: Eerstens, bepaalde institusionele strukture; tweedens, bepaalde funksionele rolle; derdens, bepaalde gedragspatrone; en vierdens, 'n bepaalde gunstige konteks. Behalwe genoemde onderskeidende kenmerke is daar 'n verdere drie spesifieke aangeleenthede wat na my oordeel ter sake is by die ideale Suid-Afrikaanse korporatistiese bestel, dit is: Eerstens, die versterking van die posisie en rol van die staat. Tweedens, die inperking van die posisie en rol van kapitaal. Derdens, die korporatisering van die verskillende Suid-Afrikaanse ekonomiese sektore.

Ten einde die ideale Suid-Afrikaanse korporatistiese bestel te verwerklik, is dit myns insiens baie belangrik dat die staat se posisie en rol in die ekonomie versterk word. Die staat moet dus uiteindelik uitgebreide verantwoordelikheid in ekonomiese en sosiale aangeleenthede hê. Dit beteken egter nie onbeperkte staatsinmenging nie, aangesien die grootste deel van die regulering van die ekonomie deur die korporatistiese instellings behartig moet word. Die staat tree dus as bewaker op wat moet verseker dat ekonomiese instellings die algemene welsyn van die gemeenskap moet bevorder en wanneer dit by ekonomiese en sosiale gedrag kom, sekere waardes, soos geregtigheid, moet toepas. Die vryemarkstelsel moet dus nie volledig

afgeskaf of deur omvattende staatsbeplanning vervang word nie. Die vryemarkstelsel moet egter wel deur die gemeenskap se kollektiewe belange beperk word.

Gelyktydig met die versterking van die posisie en rol van die staat in die ekonomie moet die posisie en rol van kapitaal ingeperk word. In dié verband moet die klem by uitstek op die ontknoping van die groot besigheidskonglomerate wees. Alhoewel daar 'n redelike mate van ontknoping sedert 1994 plaasgevind het, beteken dit egter nie dat die oorspronklike konglomerate se rol tans nie meer van wesenlike belang in die Suid-Afrikaanse ekonomie is nie. Ná die ontknoping van die konglomerate lê die werklike oplossing om die mag van die groot kapitaalkragtige besighede in te perk myns insiens daarin om alle besighede onder die beheer van korporasies te bring deur die korporatisering van die verskillende Suid-Afrikaanse ekonomiese sektore.

Korporatisering is na my oordeel 'n term soortgelyk aan nasionalisering en privatisering. Waar nasionalisering beteken om private eiendom onder die beheer van die staat te bring en privatisering beteken om staatseiendom onder die beheer van private instansies te bring, so beteken korporatisering na my oordeel om al die produksiefaktore van 'n bepaalde ekonomiese sektor onder die beheer van 'n toepaslike korporasie te bring.

Dit is na my oordeel belangrik om te besin oor die ekonomiese posisie en funksie van die industrieë en bedrywe wat tans in private besit is, byvoorbeeld banke en myne. Binne die huidige kapitalistiese bestel is hierdie industrieë en bedrywe bloot op die maak van private wins ingestel. So 'n situasie is egter nie binne 'n ideale korporatistiese bestel aanvaarbaar nie. Daarom moet hierdie industrieë en bedrywe wat tans in private besit is onder die beheer van korporasies gebring word. Deur dit te doen, verkry die staat en arbeid, op gelyke basis met kapitaal, inspraak in dié industrieë en bedrywe sonder dat enige nasionalisering nodig is. Dit beteken dat die maak van wins nog steeds belangrik is, maar deur die bykomende inspraak van die staat en arbeiders word die belange en welvaart van die breë bevolking in die algemeen en die arbeidersklas in besonder ook nou in ag geneem.

In teenstelling tot sosialisme waar alle ekonomiese mag in die hande van die staat gesentraliseer word, is die ideale korporatistiese bestel ten gunste van die ineensmelting van die belange van staat, kapitaal en arbeid tydens die beheer van industrieë en bedrywe deur korporasies. Hierdie idee van die ineensmelting van die belange van staat, kapitaal en arbeid is dan ook by geleentheid in verskeie lande toegepas. Die beheer van industrieë en bedrywe deur korporasies beteken dat die eenheid van beheer en organisasie van die ekonomie iewers tussen die individu en die staat lê, naamlik by die korporasie.

Sekerlik die heel belangrikste ekonomiese sektor wat onder die beheer van 'n korporasie gebring moet word, is na my oordeel Suid-Afrika se finansiële sektor. Die finansiële sektor moet onder die leiding van 'n Finansiële Korporasie geplaas word, verantwoordbaar aan die regering. Die Finansiële Korporasie moet myns insiens beheer neem van die Reserwebank, staatsbanke soos die Ontwikkelingsbank van Suider-Afrika en alle kommersiële banke. Dis van baie groot belang dat die Finansiële Korporasie beheer oor die Reserwebank uitoefen. Indien die Finansiële Korporasie nie beheer oor die Reserwebank het nie, veroorsaak dit probleme met korporatistiese samewerking en skep dit 'n bron van onsekerheid, soos wat byvoorbeeld in Finland en Duitsland in die 1960's gebeur het.

Sekerlik een van die heel belangrikste ekonomiese sektore wat ook onder die beheer van 'n korporasie gebring moet word, is myns insiens Suid-Afrika se mynboubedryf. 'n Mynbou- en Grondstowwekorporasie moet na my oordeel tot stand gebring word. Die mynbedryf het buitengewone groei oor die afgelope 10 jaar getoon. Tussen 2002 en 2010 het die opbrengskoers op uitgelegde kapitaal van 5% tot 18% toegeneem. Deur die mynbedryf onder die beheer van 'n Mynbou- en Grondstowwekorporasie te plaas, kan die staat en/of dié Korporasie dus groot winste verdien wat na my oordeel vir welsyn- en transformasiedoeleindes aangewend kan word.

Korporatisme ondersteun private eienaarskap van eiendom, maar verdedig dit nie as absoluut nie; in sekere omstandighede kon ander vorms van eienaarskap meer verkieslik wees. Na my oordeel bestaan daar sekere tipes bedrywe en industrieë wat

nooit finansiëel suksesvol as private ondernemings bedryf kan word nie, byvoorbeeld die nutsbedryf; die yster-, staal- en metaalbedryf; ensovoorts. Myns insiens behoort sulke bedrywe en industrieë asook alle voormalige staatsondernemings (SOE's) genasionaliseer en weer as SOE's bedryf te word, maar hierdie keer wel onder die beheer van korporasies.

Indien bedrywe en industrieë wat tans in private besit is hulle vrywillig aan die korporatiseringsproses onderwerp, hoef die bedrywe en industrieë na my oordeel nie genasionaliseer te word nie. Indien sekere bedrywe en industrieë egter weier om hulle samewerking te gee, moet hulle na my oordeel genasionaliseer word. Nogtans moet nasionalisering myns insiens sover moontlik beperk word om die volgende drie belangrike redes, naamlik: Eerstens, daar is die meeste van die tyd 'n oorsaaklike verband tussen nasionalisering en allerhande negatiewe ekonomiese gevolge. Tweedens, nasionalisering lei tot die sentralisering van ekonomiese mag in die hande van die staat. Derdens, nasionalisering lei daartoe dat die kapitalistiese element, met sy inisiatief, ondernemende dryfkrag en intellektuele vermoë, uit die ekonomie geëlimineer word.

Net soos in die geval van industrieë en bedrywe wat in private besit is, moet daar ook oor die ekonomiese posisie en funksie van staatsondernemings (SOE's) besin word. Net soos in die geval van industrieë en bedrywe wat in private besit is, moet staatsondernemings (SOE's) na my oordeel ook onder die beheer van korporasies gebring word. Anders as in die geval van industrieë en bedrywe wat in private besit is waar inspraak deur die staat en arbeid bygebring word, moet inspraak deur die kapitalistiese element by die beheer van SOE's myns insiens bygebring word. Die rede vir die bybring van inspraak deur die kapitalistiese element by die beheer van SOE's is na my oordeel om die algemene finansiële effektiwiteit van die SOE's te verbeter. Deur die inskakeling van die kapitalistiese element word kennis en ervaring aangaande die sake-omgewing, besigheidsbestuur, kapitaalmarkte en finansiële bestuur dus bygebring.

Die idee om Suid-Afrika se SOE's te privatiseer, met ander woorde om staatsbeheerde bates aan die private sektor te verkoop, is reeds deur die voor 1994-

regering begin en daarna deur die ná 1994-regering voortgesit. Die argument vir privatisering is glo dat die geld aangewend gaan word om finansiële probleme op te los. Hierdie argument is egter vals omdat die rekonstruksie van die ekonomie op 'n langtermyn strategie en visie moet berus, nie op die korttermyn bestuur van een of ander finansiële krisis nie. Na my oordeel moet alle privatisering van SOE's dus summier gestaak word.

Benewens bogenoemde korporasies moet daar na my oordeel ook korporasies geskep word ten einde sekere belangegroepe, wat nog nooit voorheen hulle eie wetgewende verteenwoordiging gehad het nie, inspraak in die laer ekonomiese wetgewende gesag te gee. Dié groepe en hulle korporasies is as volg: die jeug moet verteenwoordig word in die Korporasie vir Jeugaangeleenthede, mense met gestremdhede in die Korporasie vir Mense met Gestremdhede en vrouens in die Korporasie vir Vroue-aangeleenthede.

X. Slot

10.1 Inleiding

Die primêre doelwit van dié navorsing is om 'n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie vir Suid-Afrika voor te stel. Hierdie doelwit val in drie sekondêre doelwitte uiteen, naamlik: Eerstens, om die gebreke en negatiewe funksionering van die kapitalistiese politieke ekonomie uit te wys. Tweedens, die soeke na 'n etiese basis vir 'n nuwe politieke ekonomie. Derdens, om korporatisme as nuwe politieke ekonomie vir Suid-Afrika te stel en te ontwikkel.

10.2 Die gebreke en negatiewe funksionering van die kapitalisme

Ter bereiking van die eerste sekondêre doelwit, naamlik om die gebreke en negatiewe funksionering van die kapitalistiese politieke ekonomie uit te wys, is die kapitalisme aan kritiek onderwerp (hoofstukke II en III). Eerstens is die uitgangspunte, struktuur en funksionering van kapitalisme in die algemeen vanuit 'n filosofiese hoek krities ontleed. Tweedens is die grondslae, funksionering en gevolge van rasse-kapitalisme in Suid-Afrika in besonderhede uiteengesit.

Die kritiek teen die kapitalisme kan in vier onderskeibare, maar tog baie nou verwante, punte onderverdeel word, naamlik: uitbuiting, oorheersing, verontregting en irrasionaliteit. Kapitalistiese uitbuiting vind plaas omdat kapitalistiese klasseverhoudinge verwyderbare vorms van menslike lyding bestendig. Groepe wat nie georganiseerd is nie, is gewoonlik die slagoffers van georganiseerde groepe. Verder verhoed die kapitalisme dat die omstandighede vir uitgebreide menslike bloei veralgemeen word. Dit geskied vanweë die dominansie en ondermynende aard van die moderne ekonomie en omdat daar is te veel mag in die hande van te min mense is.

Kapitalistiese oorheersing behels drie aangeleenthede, naamlik: Eerstens, kapitalisme bestendig verwyderbare tekortkominge met betrekking tot menslike vryheid en outonomie. Dit geskied deurdat die rykes produksie bepaal en deurdat

die inkomsteverskil tussen ryk en arm besig is om toe te neem. Tweedens, kapitalisme bevorder imperialisme en militarisme deurdat geïndustrialiseerde lande hulle tot Derde Wêreldlande wend vir rou materiale, markte vir hulle oorskot produkte en beleggingsmoontlikhede vir hulle surplus kapitaal. Derdens, die kapitalisme en die demokrasie berus op twee verskillende tipes logika wat daartoe lei dat die kapitalisme die demokrasie beperk.

Kapitalistiese verontregting behels die feit dat die kapitalisme die gelykstellende beginsels van sosiale geregtigheid skend. Dit geskied vanweë twee gebeure. Eerstens, die idee van ekonomiese vryheid is 'n mite. Die kapitalistiese slagspreuk van *laissez-faire* funksioneer slegs as 'n ideologiese masker wat die strak realiteit van ongelikheid en magkonsentrasie bedek. Tweedens, die kapitalisme het die middelpunt-randgebied struktuur van die wêreld ekonomie, bestaande uit 'n metropolitaanse middelpunt en 'n armoedige randgebied, teweeggebring.

Kapitalistiese irrasionaliteit val in drie aangeleenthede uiteen, naamlik: Eerstens, kapitalisme het 'n sistematiese bevooroordeeldheid tot verbruikerisme. Die geskied deurdat die kapitalisme vermorsing bevorder en deurdat verbruikers se vraag na goedere irrasioneel is. Tweedens, kapitalistiese kommersialisering bedreig sekere belangrike menslike waardes. So byvoorbeeld bevorder die kapitalisme die idee dat die metafisika geweeg en gemeet kan word, dat die politiek iets is waartydens stemme getel word, dat die ekonomie iets is waartydens geld gemaak word, en dat die breë samelewing die blote produk van monetêre bepaaldhede is. Derdens, die kapitalisme ondermyn die eenheid van die gemeenskap. Die mens word as 'n blote atomistiese individu beskou. Die idee dat hy deel mag wees van 'n groter gemeenskap of natuurlike orde, word verwerp vir die ongehoorde oortuiging dat hy insigself 'n volledige geheel verteenwoordig.

Hierdie vier punte van kritiek wat dwarsdeur die geskiedenis van die kapitalisme teen die kapitalisme geopper kan word, is egter vandag nog steeds nog net so geldig soos op enige vorige tydstip van die geskiedenis. So byvoorbeeld is bepaal dat die moderne inligtingskapitalisme nog steeds klasseverdelings en klasseverskille handhaaf, dat dit nog steeds ongelikheid tussen die lande van die wêreld bevorder,

dat dit nog steeds die mag van die geïndustrialiseerde lande oor die Derde Wêreldlande handhaaf, dat dit byna uitsluitlik tot die voordeel van die rykes funksioneer, dat werkloosheid nog steeds voorkom, dat armoede nog steeds toeneem, en dat arbeiders nog steeds uitgebuit word. In werklikheid vind sosiale uitsluiting tans op so 'n groot skaal plaas dat van 'n "Vierde Wêreld van die Sosiaal Uitgesluite" gepraat kan word.

Die doelwit om die grondslae, funksionering en gevolge van rasse-kapitalisme in Suid-Afrika aan kritiek te onderwerp, kom in hoofstuk III ter sprake. Daar is bevind dat rasse-kapitalisme doelbewus op die basis van onvrye swart arbeid gebou is, die sistematiese uitbuiting van swartmense en die marginalisering van die meerderheid swartmense tot 'n verarmde proletariaat sonder eiendom, werksgeleenthede, sosiale ondersteuning en redelike geleenthede om armoede en agterlikheid te ontsnap.

Daar is verder bepaal dat rasse-kapitalisme in Suid-Afrika nie tot voordeel van arbeiders, meer spesifiek swartmense, funksioneer nie. Dit blyk daaruit dat daar grootskaalse ongelykhede voorkom, dat 'n baie hoë persentasie van die Suid-Afrikaanse bevolking uiters arm is, dat grootskaalse werkloosheid en werkskaarste in Suid-Afrika bestaan en dat ontsaglik baie stakings en arbeidsonrus in Suid-Afrika voorkom.

Daar is ook tot belangrike insigte met betrekking tot kapitalisme in Suid-Afrika gekom. Dit blyk dat die besigheidsektor enorme onderhandelingsmag het en dat dit ook die vermoë het om propaganda te genereer ten einde sy mag, voorregte en funksionering te legitimeer. Dit blyk verder dat die bewering dat Suid-Afrika 'n liberale kapitalistiese stelsel het, nie waar is nie. Dit blyk ook dat die bewering dat die groei wat deur die vryemarkstelsel gegenereer word wel na die armes sal deursyfer nie waar is nie. Die diep geïnstitutionaliseerde ongelykhede in die verspreiding van mag, eiendom en geleenthede tussen blankes en die meerderheid swartmense asook die hoë vlak van strukturele werkloosheid by swartmense skep institusionele en sosio-ekonomiese omstandighede waaronder dit onmoontlik is dat 'n hoër groeikoers 'n spontaan-voordelige verspreidingseffek ten gunste van die laer sosio-ekonomiese klasse sal hê.

Daar is ook sekere belangrike behoefte-bepalings gemaak indien Suid-Afrika wil wegbeweeg van die kapitalisme in die algemeen en rasse-kapitalisme in die besonder. Daar is bevind dat die staat 'n "rekonstruktiewe" rol in die ekonomie moet speel sodat dit tot voordeel van alle Suid-Afrikaners kan funksioneer. Die staat moet die aard en verspreiding van eiendom hervorm, sowel as die magsverhoudinge wat baie nou aan die besit van eiendom gekoppel is. Daar is verder bevind dat daar 'n behoefte aan 'n sosio-ekonomiese verandering in ooreenstemming met die 1994-politieke verandering is. Daar is ook bevind dat daar 'n behoefte aan die versterking van die "demokratiese" deel van die tweeledige stelsel van demokratiese kapitalisme is sodat dit net so sterk of sterker as die kapitalistiese deel van die tweeledige stelsel is. Ten laaste is bevind dat daar 'n behoefte aan die korrekte plasing van institusionele strukture is. Samevattend kom dit daarop neer dat daar 'n behoefte aan 'n nuwe politieke ekonomie is waarin die nalatenskap van rasse-kapitalisme met sy rasse- en klasverdeeldhede en gepaardgaande sosio-ekonomiese probleme oorkom kan word.

10.3 Die soeke na 'n etiese basis vir 'n nuwe politieke ekonomie

Vanweë die kapitalisme se negatiewe funksionering in Suid-Afrika word dit as 'n politieke ekonomie verwerp. Alvorens 'n nuwe politieke ekonomie egter gekonstrueer kan word, moet daar eers 'n etiese basis voorgelê word. Dit lei tot die soeke na 'n etiese basis vir 'n nuwe politieke ekonomie. Gevolglik is die tweede sekondêre doelwit van die navorsing om sekere filosofiese en politieke beskouings te ondersoek ten einde 'n etiese basis vir 'n nuwe politieke ekonomie te bepaal (hoofstukke IV en V). Ten einde dit te verwesenlik, word die uitgangspunte van bevrydingsfilosofie, die *ubuntu*-lewensfilosofie asook die sosiaal-demokratiese politieke tradisie in oënskoue geneem.

In hoofstuk IV is die fokus op bevrydingsfilosofie en die *ubuntu*-lewensfilosofie ten einde etiese uitgangspunte vir 'n nuwe politieke ekonomie te bepaal. Daar word by bevrydingsfilosofie, spesifiek die idees van Emmanuel Levinas en Enrique Dussel, aansluiting gevind omdat dit die filosofiese basis lê vir 'n politieke ekonomie

gebaseer op ekonomiese gelykheid. Levinas wys daarop dat die aangesig-tot-aangesig ontmoeting tussen die Eie en die Ander alle diskoers begin. Die Ander spreek tot my en nooi my uit tot 'n verhouding. Die gesig in sy naaktheid verteenwoordig aan my die gebrek van die arme en die vreemdeling. Die armoede en uitgeslotenheid van die Ander doen 'n beroep op my om hulle nie aan dié negatiewe omstandighede oor te laat nie. Dit beteken dat ons eties verantwoordelik vir ons naaste is, selfs tot die punt van sy materiële ellende.

Dussel se vertrekpunt is altyd iemand wat ly as die subjek van bevryding. Iemand wat op 'n eties-kritiese manier funksioneer, moet optree om die slagoffer te bevry. Die bevrydingsbeginsel het te doen met die verpligting om kreatief in die kwantitatiewe ontwikkeling van die geskiedenis in te gryp. Die bevrydingsdoelwit is gegrond in die regulerende idee van 'n gemeenskap sonder slagoffers.

Daarna word die *ubuntu*-lewensfilosofie ondersoek ten einde filosofiese uitgangspunte vir 'n nuwe politieke ekonomie te bepaal. Die waarde van die *ubuntu*-lewensfilosofie blyk uit die volgende: Eerstens, dit sit die waardes, aktiwiteite en lewenshoudings uiteen op grond waarvan 'n moontlike nuwe politieke ekonomie gevestig behoort te word; byvoorbeeld: geregtigheid, ensovoorts. Tweedens, alle mense het gelyke waarde en dieselfde reg tot lewe binne die *ubuntu*-lewensfilosofie. Derdens, sosiale strukture is op die gemeenskapslewe gefokus. Die *ubuntu*-lewensfilosofie herinner 'n mens daaraan dat 'n mens verpligtinge teenoor ander mense het wat impliseer dat 'n mens daaraan gebonde is om die belange van alle mense in ag te neem en te bevorder. Vierdens, besluitneming berus nie op formele verkiesings of meerderheidsbesluite nie. Die norm is om tydens beraadslaging tot besluitneming op grond van konsensus te kom. Vyfdens, *Ubuntu* dien as bevrydingsprojek. Die doel van *Ubuntu* as bevrydingsprojek is die transformasie van Suid-Afrika se koloniale en apartheidsgeskiedenis sodat alle vorms van onvrye swart arbeid afgebreek of ongedaan gemaak kan word.

In hoofstuk V is die fokus op die sosiaal-demokratiese politieke tradisie. Sosiale demokrasie is om twee redes van belang vir hierdie navorsing. In die eerste plek gaan die uitgangspunte van die sosiale demokrasie onder die loep geneem word in

’n poging om ’n filosofiese basis vir ’n nuwe politieke ekonomie vir Suid-Afrika te skep. In die tweede plek is daar ’n baie nou verband tussen korporatisme en sosiale demokrasie. Sosiale demokrasie en neo-korporatisme is myns insiens soos twee kante van een en dieselfde muntstuk – sosiale demokrasie die politieke kant en neo-korporatisme die ekonomiese kant. Om ’n uitgebreide korporatistiese politieke ekonomie vir Suid-Afrika voor te stel, hang dus na my oordeel noodwendig baie nou saam met die instelling van ’n sosiaal-demokratiese politieke stelsel vir Suid-Afrika.

Daar word op sosiale demokrasie gefokus omdat dit ’n politieke ideologie is wat steun op sekere elemente van liberalisme sowel as op sekere elemente van sosialisme. Vir sosiale demokrasie het die samelewing prioriteit bo die individu. Dus is sosiaal-demokrasie ten gunste van ’n gesentraliseerde politieke stelsel waarin die ekonomie onder openbare beheer is. Sosiale demokrasie steun verder op parlementêre demokrasie. Sosiaal-demokrasie is van oordeel dat die politieke mag deur middel van demokratiese metodes verwerf moet word waarna die bestaande kapitalistiese stelsel geleidelik aan progressiewe hervormings onderwerp moet word.

Sosiale demokrasie berus op sekere waardes. ’n Belangrike kernwaarde van sosiale demokrasie is vryheid. Verder is sosiale demokrasie ’n teorie van die demokrasie wat die kontradiksie tussen die teoretiese formulering van politieke en menseregte en die praktiese middele wat nodig is om dit in die wêreld te laat realiseer aanspreek. ’n Verdere stel kernwaardes van sosiale demokrasie is gelykheid en regverdigheid. ’n Laaste kernwaarde van sosiale demokrasie is solidariteit.

Sosiale demokrasie steun ook op sekere beginsels. Daar word gesteun op ’n vryemark en ’n sentraal-beplande ekonomie. Sosiale demokrasie is van oordeel dat die ekonomie moet berus op die behoud van vrye onderneming ten einde private inisiatief aan te moedig, maar dat die staat die basiese reëls moet vasstel waarop die ekonomie moet funksioneer. Sosiale demokrasie is verder van oordeel dat private eienaarskap steeds gehandhaaf moet word. Sosiale demokrasie meen dat die vryemark die basiese meganisme, wat die toekenning van hulpbronne en die verspreiding van goedere en dienste reguleer, moet bly. Die minderbevoorregte moet deur middel van verskeie sosiale voorsorgvoordele beskerm word. Sosiale

demokrasie beklemtoon verder ekonomiese groei, maar terselfdertyd sosiale geregtigheid. Laastens word ekonomiese volhoubaarheid nagestreef.

Daar bestaan meerdere politiek-ekonomiese ontwikkelingsmodelle weg van die kapitalisme, byvoorbeeld die model van die “Oos-Asiese Tere” en die sosiaal-demokratiese model. Omdat die Oos-Asiese model relatief outoritêr is, is dit nie aanvaarbaar nie. Daarteenoor is die sosiaal-demokratiese model meer verenigbaar met Suid-Afrika as die Oos-Asiese model en kan dit ’n baie groot bydrae tot Suid-Afrika se sosio-ekonomiese ontwikkeling lewer en ook al die land se ekonomiese probleme aanspreek.

Indien die sosiaal-demokratiese waardes en beginsels op die Suid-Afrikaanse situasie van toepassing gemaak word, kom dit op die volgende maatreëls neer. Eerstens, die staat mag nie toelaat dat hy die junior vennoot van die magtige besigheidsektor word en ’n liberale, kapitalistiese weergawe van demokratiese kapitalisme aanvaar nie. Tweedens, die burgerlike gemeenskap in Suid-Afrika het ’n voortgaande rol om te speel deur die regering te monitor en te definieer wat die “algemene wil” is of moet wees. Derdens, ’n ekonomie gebaseer op ’n kombinasie van die vryemark en sentrale beplanning. Vierdens, ’n klasse-kompromis tussen kapitaal en arbeid. Vyfdens, ten einde werkloosheid te verminder en na volle indiensneming te beweeg, word ’n beleid vereis wat behoefte-skeppende strategieë, soos openbare werksprogramme en arbeidsintensiewe sosiale dienste, vereis. In die sesde plek, die basis vir wyer politieke demokrasie moet gelê word deur die demokratisering van die werksplek.

In die sewende plek, herverspreiding in Suid-Afrika behoort deur middel van belastingsbeleid en veranderinge in die organisatoriese strukture van besighede geïmplementeer te word. In die agtste plek, daar moet gefokus word op ’n meer gelyke verspreiding van inkomste, mag en geleenthede ter wille van sosiale geregtigheid. In die negende plek, baie besluite wat tans deur die disfunksionele mark geneem word, behoort kollektief deur die demokratiese proses en deur volgehoue openbare diskoers geneem te word, veral wat die nasionale belang is en wat die sosiale welvaart van die samelewing die beste bevoordeel. In die tiende

plek, ten einde armoede aan te spreek behoort Suid-Afrikaners bereid te wees om meer hulpbronne te mobiliseer om die waardigheid en menslikheid van die armes te herstel. In die laaste plek, 'n uitgebreide welsynsvoordeelstelsel moet ingestel word wat die individu teen die belangrikste terugslae van die lewe beskerm asook alle mense se waardigheid bevorder.

10.4 Korporatisme as nuwe politieke ekonomie vir Suid-Afrika

10.4.1 Inleiding

Die derde sekondêre doelwit, naamlik om korporatisme as nuwe politieke ekonomie vir Suid-Afrika te stel en te ontwikkel val in vyf dele uiteen: Eerstens, die basiese uitgangspunte van die nuwe politieke ekonomie word gestel. Tweedens, uitgebreide korporatisme word as alternatief tot die kapitalisme uiteengesit. Derdens, die beginsels van uitgebreide korporatisme word op Suid-Afrika van toepassing gemaak. Vierdens, maatreëls om die nalatenskap van rasse-kapitalisme en Suid-Afrika se sosio-ekonomiese probleme aan te spreek, word verduidelik. Vyfdens, die ideale korporatistiese bestel met besondere verwysing na die korporatisering van die verskillende Suid-Afrikaanse ekonomiese sektore kom onder die loep.

10.4.2 Die basiese uitgangspunte van die nuwe politieke ekonomie

Nadat die filosofiese en politieke oortuigings vir 'n moontlike etiese basis vir 'n nuwe politieke ekonomie ondersoek is, word die basiese uitgangspunte van die nuwe politieke ekonomie gestel. Die basiese uitgangspunte is as volg: Dit moet op die reg tot lewe, as die enigste wettige universele beginselbasis, gebaseer wees. Dit moet op ekonomiese gelykheid gebaseer wees. Die nalatenskap van rasse-kapitalisme en die gepaardgaande sosio-ekonomiese probleme (ongelykhede, armoede, werkloosheid) moet aangespreek en reggestel word. Dit moet die belange van arbeiders nie net beskerm en bevorder nie, maar dit moet hulle inderdaad bemagtig. Politieke kragte moet ekonomiese kragte bepaal. Ekonomiese en sosiale gedrag moet deur sekere waardes, soos geregtigheid, bepaal word. Daar moet prioriteit aan die samelewing bo die individu gegee word. Daar moet tot besluitneming op grond

van konsensus gekom word. Die sosiale solidariteit van die gemeenskap moet nagestreef word. Private eiendom moet gehandhaaf en bevorder word. Die welsyn van alle mense moet bevorder word deur 'n uitgebreide welsynsvoordeelstelsel. Die staat moet toesien dat tweede generasie sosio-ekonomiese regte verwesenlik word.

10.4.3 Uitgebreide korporatisme as alternatief tot die kapitalisme

In hoofstuk VI word korporatisme as alternatief tot die kapitalisme verduidelik. Korporatisme werk met die uitgangspunt dat die vryemarkstelsel behoue moet bly, maar dat een of ander vorm van strategiese ingryping nodig is. Die werklike vraagstuk om aan te spreek, is dus nie om 'n keuse tussen die vryemarkstelsel en gesentraliseerde beplanning te maak nie, maar eerder hoe om die werking van die vryemarkstelsel so te reël dat bepaalde sosio-politieke en ekonomiese doelwitte, byvoorbeeld die toekenning van sekere basiese goedere en dienste, bereik kan word. Korporatisme is dus 'n middeweg tussen die kapitalisme en die sosialisme. Dit is 'n poging om die gebreke van beide die kapitalisme en die sosialisme te oorkom en om die beste elemente van beide die kapitalisme en die sosialisme te behou.

Verskeie aangeleenthede is van belang vir kapitaal binne 'n korporatistiese politieke ekonomie. Die reg tot private eiendom word sterk verdedig. Tog word private eienaarskap nie as absoluut verdedig nie; in sekere omstandighede kon ander vorms van eienaarskap meer verkieslik wees. Korporatisme is in elk geval ten gunste daarvan om eiendom as 'n absolute reg te beëindig deur dit afhanklik van die prestasie van sekere sosiale funksies te maak. Korporatisme is ook ten gunste van beperkinge op die interne besluitneming van groot besighede. Korporatisme meen ook dat die gedrag van groot private besighede nie uitsluitlik op maksimale winste gerig moet wees nie.

Met betrekking tot die arbeidsklas meen korporatisme dat die arbeider se arbeid as menswaardig erken moet word. Dit is verder die regering se plig om die belange van die arbeidersklas te beskerm. Korporatisme meen ook dat so veel as moontlik mense eienaars gemaak moet word. Deur toe te sien dat so veel as moontlik mense

eienaars word, word eiendom dan ook meer eweredig tussen alle mense verdeel. Ten einde arbeiders se posisie te verbeter, moet hulle regte met betrekking tot die verkryging van salarisse, welsyn in geval van werkloosheid en behoud van werkseleenthede ook beskerm en bevorder word.

Korporatisme meen verder dat klasse nie noodwendig antagonisties teenoor mekaar hoef te staan nie. Dié standpunt is irrasioneel en vals en die direk teenoorstaande standpunt is veel eerder die waarheid. Kapitaal kan nie sonder arbeid klaarkom nie en arbeid kan nie sonder kapitaal klaarkom nie. Daarom is samewerking tussen die twee groepe noodsaaklik.

By 'n korporatistiese politieke ekonomie bestaan daar 'n bepaalde verhouding tussen die ekonomie en die politiek. 'n Belangrike uitgangspunt van korporatisme is dat die ekonomie aan die politiek "ondergeskik" gestel moet word. Die ekonomie moet onderwerp word aan bowe-ekonomiese faktore, wat 'n diepere betekenis aan die menslike lewe gee en wat die ontwikkeling van die hoogste menslike moontlikhede bevorder.

Korporatisme werk met die uitgangspunt dat die probleem van klasseverdeling oorkom moet word. Boonop moet beide eienaars en arbeiders bo hulle suiwer individuele belange uitstyg – in die geval van eienaars maksimum winste en surplusse en in die geval van arbeiders die hoogste moontlike salaris ongeag die besigheid se finansiële status. Die basiese voorwaardes vir die herstel na 'n "normale" situasie is aan die een kant die de-proletarisering van die arbeider en aan die ander kant die eliminerings van die ergste tipe kapitalis, wat 'n parasitiese ontvanger van winste en dividende is en wat vervreemd van die produksieproses staan.

10.4.4 Die toepassing van die beginsels van uitgebreide korporatisme op Suid-Afrika

In hoofstuk VII word die beginsels van korporatisme op Suid-Afrika van toepassing gemaak. Daar is bevind dat die huidige vorm van korporatisme in Suid-Afrika, te

wete NEDLAC, 'n blote onderhandelingsliggaam is waar die sosiale vennote beleid oorweeg. Alhoewel arbeid al beperkte invloed deur middel van NEDLAC uitgeoefen het, besit arbeid geen wetgewende magte nie. Hierdie vorm van korporatisme is dus niks anders as “driedigisme” nie, 'n uiters swak vorm van korporatisme. Daarom is dit nie verbasend nie dat hierdie vorm van “korporatisme” toenemend steun verloor. Die wyse waarop hierdie vorm van “korporatisme” funksioneer en die wyse waarop die regering die vakbonde hanteer, veroorsaak ook grootskaalse teleurstelling by die Suid-Afrikaanse arbeidersklas en daarmee saam ook hulle persepsie van wat korporatisme is.

Daar is dus behoefte aan 'n vorm van korporatisme waar arbeid werklik by besluitneming betrek sal word en waar arbeiders inderdaad groter inspraak in die regering sal verkry. Dié vorm van korporatisme moet verseker dat mense in die algemeen en arbeiders in die besonder nie uitgebuit kan word nie en dat die uiterstes van armoede en rykdom asook die gepaardgaande industriële konflik in Suid-Afrika oorkom kan word. Hierdie nuwe vorm van korporatisme behoort myns insiens neerslag te vind in die skepping en funksionering van institusionele strukture soos korporasies vir elke belangrike sektor van die ekonomie, 'n ekonomiese wetgewende gesagsliggaam, Arbeidshowe wat verpligte arbitrasie toepas ten einde stakings te verhoed en gesentraliseerde salarisonderhandelinge.

Daar is bevind dat aktiwiteite binne 'n ekonomiese sektor of professie slegs effektief gereguleer kan word deur 'n groep na aan daardie ekonomiese sektor of professie, wat bekend is met hoe die ekonomiese sektor of professie funksioneer en wat sy besondere behoeftes ken. Die enigste groep mense wat aan sulke vereistes voldoen, is die mense wat binne daardie ekonomiese sektor of professie werksaam is, wat in 'n korporasie saamgevoeg en georganiseer moet word.

Die korporasie moet onderverdeel word in sindikate van werkgewers en werknemers vir die doel om verteenwoordigers tot die korporatistiese raad, die regerende liggaam van die korporasie, te verkies. Binne elke korporasie moet daar 'n bestuur van werkgewers, werknemers en verbruikers (wat deur die staat aangestel is) wees. Elkeen van hierdie groepe moet gelyke verteenwoordiging en mag hê en mag

mekaar nie uitstem nie. Die bestuur van 'n korporasie se belangrikste taak sal wees om sy bepaalde ekonomiese sektor se belange te behartig oftewel om die bepaalde ekonomiese sektor te “regeer”.

Korporasies moet vervolgens elkeen drie verteenwoordigers tot 'n laer wetgewende gesag verkies of aanwys. Alles wat met die ekonomie en die professionele wêreld te doen het, moet hier verteenwoordig word. Die belangrikste funksie van die laer wetgewende gesagsliggaam is om wetgewende besluite te maak. Dié besluite moet egter nie deur die volle vergadering van die korporatistiese wetgewende gesagsliggaam geneem word nie, maar deur die relevante korporasies, waarna die volle vergadering die besluite van die korporasies bekragtig. Meerderheidstemming moet dus ten alle koste vermy word.

Indien 'n korporasie nie industriële vrede kan bewerkstellig nie, moet die staat ingryp. Wanneer konflik ontstaan, moet dit aan verpligte arbitrasie onderwerp word. Daarom moet industriële dispute in die finale instansie voor spesiale Arbeidshowe gebring word vir uitsluitel.

Gesentraliseerde salarisonderhandelinge moet ook in Suid-Afrika ingestel word. 'n Institusionele struktuur waar die staat, kapitaal en arbeid omvattend saamwerk, moet geskep word wat alle salarisonderhandelinge tussen werkgewers en werknemers op 'n deurlopende, gesentraliseerde basis koördineer en goedkeur.

10.4.5 Maatreëls om die nalatenskap van rasse-kapitalisme en Suid-Afrika se sosio-ekonomiese probleme aan te spreek

In hoofstuk VIII word maatreëls bespreek om die nalatenskap van rasse-kapitalisme en Suid-Afrika se sosio-ekonomiese probleme aan te spreek. Met betrekking tot diensbillikheid, regstellende aksie en swart ekonomiese bemagtiging is bevind dat betekenisvolle transformasie plaasgevind het, alhoewel nie genoegsame en werklik bevredigende veranderinge nie. Met betrekking tot grondhervorming is bevind dat daar vordering gemaak is, alhoewel nog baie meer gedoen moet word. Met betrekking tot ekonomiese groei, welvaartskepping en werkskepping is bevind dat

alle planne wat die regering tot en met 2017 ingestel het om die werkloosheidsprobleem en armoedeprobleem in Suid-Afrika aan te spreek, betreurenswaardig misluk het.

Daar bestaan besliste redes vir die gebrekkige vordering en mislukkinge met betrekking tot transformasie in Suid-Afrika, waarvan korrupsie en die wanbalans tussen staat en besigheid na my oordeel sekerlik die belangrikste is. Suid-Afrika se ná 1994 politieke-ekonomiese stelsel is 'n liberale kapitalistiese weergawe van demokratiese kapitalisme. Die demokratiese deel van die stelsel, beheer deur die leierskapskern van die ANC, is egter swak terwyl die kapitalistiese deel van die stelsel, beheer deur die leiers van die besigheidssektor, sterk is. So 'n stelsel kan nie die onderdrukking, sosiale vernietiging, uitbuiting, verwaarlosing en wanadministrasie van die afgelope 350 jaar regstel nie.

Suid-Afrika word dus met 'n ernstige sistemiese dilemma gekonfronteer. Sy liberale kapitalistiese weergawe van demokratiese kapitalisme is disfunksioneel omdat die wit kapitalistiese enklave – ten spyte van sy mag en bevoorregte posisie – nie bereid is om alle groepe van die samelewing te dien nie. Suid-Afrika benodig dus op 'n dringende basis 'n verdere magsverskuiwing wat dit vir die demokratiese regering moontlik sal maak om genoegsame beheer oor die wit kapitalistiese enklave te verkry om ekonomiese hulpbronne te heradresseer en om die nodige herverspreiding van inkomste, eiendom en geleenthede te bewerkstellig.

Ten einde die nalatenskap van rasse-kapitalisme en die gepaardgaande sosio-ekonomiese probleme van Suid-Afrika aan te spreek, moet 'n paradigmaverskuiwing plaasvind. Daar moet 'n verandering plaasvind in die wyse waarop Suid-Afrikaners oor die aard van die land se probleme en oor die moontlike oplossings daarvoor dink – daar moet dus 'n verandering in lewensbeskouing by Suid-Afrikaners plaasvind. Daar moet myns insiens 'n paradigmaverskuiwing vanaf die liberale kapitalisme, soos dit by die Brits-Amerikaanse wêreld voorkom, na sosiale demokrasie en korporatisme, soos dit by kontinentale Europa voorkom, plaasvind.

Na my oordeel kan verdere transformasie met betrekking tot swart bemagtiging en grondhervorming asook die bekamping van die werkloosheid- en armoedeprobleem in Suid-Afrika net realiseer indien daar 'n magsverskuiwing weg van die wit kapitalistiese enklave plaasvind. Ten einde die magsverskuiwing te laat realiseer, moet die regering as 'n eerste stap weer sy eie wortels en sy ware doel herontdek. Die regering moet vertrou in homself en sy besluitnemingsvermoë ontwikkel. As 'n tweede stap moet die regering homself tot 'n werklike ontwikkelingsbeleid verbind. 'n Sleutelement van so 'n beleid sal wees om maatreëls te implementeer om die sterk tendens na groot, kapitaalintensiewe ondernemings om te keer of teë te staan.

As 'n derde stap moet die regering "kapitaalhervorming" deurvoer. Hervorming kan bevorder word deur die finansiële sektor te beheer, deur die implementering van 'n nuwe spaar- en beleggingsbeleid en deur beleggings op maniere te heradresseer wat strategies belangrik is om werkloosheid en armoede te bekamp. As 'n vierde stap moet die regering verdere grondhervorming deurvoer. Die doel moet wees om soveel as moontlik mense eenaars te maak. As 'n vyfde stap moet die regering 'n maksimale BBBEE-benadering volg wat die kollektiewe bemagtiging van die totale swart gemeenskap beteken. As 'n sesde stap moet die regering die belange van die arbeidersklas effektief aanspreek. In dié verband kan korporatisme 'n besondere rol speel aangesien daar by korporatisme 'n inkorporering van die arbeidsklas se mag binne staatsverband is.

As 'n sewende stap moet die regering verantwoordelikheid aanvaar om voldoende werkseleenthede vir al sy burgers te skep. As 'n agtste stap moet die regering 'n nie-eksklusiewe, gelykstellende arbeidsmark instel. As 'n negende stap moet die regering 'n meer gelyke loonverspreiding implementeer. As 'n tiende stap moet die regering dit ernstig oorweeg om weg te doen met die liberalisering en globalisering van Suid-Afrika se internasionale handel en vloei van kapitaal. Samehangend met die tiende stap, as 'n elfde stap, moet die regering dit ook ernstig oorweeg om Suid-Afrika se ekonomiese selfgenoegsaamheid en onafhanklikheid van buitelandse invoere (*Autarky*) te bevorder.

10.4.6 Die ideale korporatistiese bestel met besondere verwysing na die korporatisering van die verskillende Suid-Afrikaanse ekonomiese sektore

In hoofstuk IX is die fokus op die ideale korporatistiese bestel met besondere verwysing na die korporatisering van die verskillende Suid-Afrikaanse ekonomiese sektore. Korporatisering is na my oordeel 'n term soortgelyk aan nasionalisering en privatisering. Waar nasionalisering beteken om private eiendom onder die beheer van die staat te bring en privatisering beteken om staatseiendom onder die beheer van private instansies te bring, so beteken korporatisering na my oordeel om al die produksiefaktore van 'n bepaalde ekonomiese sektor onder die beheer van 'n toepaslike korporasie te bring.

Dit is na my oordeel belangrik om te besin oor die ekonomiese posisie en funksie van die industrieë en bedrywe wat tans in private besit is, byvoorbeeld banke en myne. Binne die huidige kapitalistiese bestel is hierdie industrieë en bedrywe bloot op die maak van private wins ingestel. So 'n situasie is egter nie binne 'n ideale korporatistiese bestel aanvaarbaar nie. Daarom moet hierdie industrieë en bedrywe wat tans in private besit is onder die beheer van korporasies gebring word. Deur dit te doen, verkry die staat en arbeid, op gelyke basis met kapitaal, inspraak in dié industrieë en bedrywe sonder dat enige nasionalisering nodig is. Dit beteken dat die maak van wins nog steeds belangrik is, maar deur die bykomende inspraak van die staat en arbeiders word die belange en welvaart van die breë bevolking in die algemeen en die arbeidersklas in besonder ook nou in ag geneem.

In teenstelling tot sosialisme waar alle ekonomiese mag in die hande van die staat gesentraliseer word, is die ideale korporatistiese bestel ten gunste van die ineensmelting van die belange van staat, kapitaal en arbeid tydens die beheer van industrieë en bedrywe deur korporasies. Hierdie idee van die ineensmelting van die belange van staat, kapitaal en arbeid is dan ook by geleentheid in verskeie lande toegepas. Die beheer van industrieë en bedrywe deur korporasies beteken dat die eenheid van beheer en organisasie van die ekonomie iewers tussen die individu en die staat lê, naamlik by die korporasie.

Sekerlik dié heel belangrikste ekonomiese sektor wat onder die beheer van 'n korporasie gebring moet word, is na my oordeel Suid-Afrika se finansiële sektor. Die finansiële sektor moet onder die leiding van 'n Finansiële Korporasie geplaas word, verantwoordbaar aan die regering. Die Finansiële Korporasie moet myns insiens beheer neem van die Reserwebank, staatsbanke soos die Ontwikkelingsbank van Suider-Afrika en alle kommersiële banke. Dis van baie groot belang dat die Finansiële Korporasie beheer oor die Reserwebank uitoefen. Indien die Finansiële Korporasie nie beheer oor die Reserwebank het nie, veroorsaak dit probleme met korporatistiese samewerking en skep dit 'n bron van onsekerheid, soos wat byvoorbeeld in Finland en Duitsland in die 1960's gebeur het.

Sekerlik een van die heel belangrikste ekonomiese sektore wat ook onder die beheer van 'n korporasie gebring moet word, is myns insiens Suid-Afrika se mynboubedryf. 'n Mynbou- en Grondstowwekorporasie moet na my oordeel tot stand gebring word. Die mynbedryf het buitengewone groei oor die afgelope 10 jaar getoon. Tussen 2002 en 2010 het die opbrengskoers op uitgelegde kapitaal van 5% tot 18% toegeneem. Deur die mynbedryf onder die beheer van 'n Mynbou- en Grondstowwekorporasie te plaas, kan die staat en/of dié Korporasie dus groot winste verdien wat na my oordeel vir welsyn- en transformasiedoeleindes aangewend kan word.

Korporatisme ondersteun private eienaarskap van eiendom, maar verdedig dit nie as absoluut nie; in sekere omstandighede kon ander vorms van eienaarskap meer verkieslik wees. Na my oordeel bestaan daar sekere tipes bedrywe en industrieë wat nooit finansiëel suksesvol as private ondernemings bedryf kan word nie, byvoorbeeld die nutsbedryf; die yster-, staal- en metaalbedryf; ensovoorts. Myns insiens behoort sulke bedrywe en industrieë asook alle voormalige staatsondernemings (SOE's) genasionaliseer en weer as SOE's bedryf te word, maar hierdie keer wel onder die beheer van korporasies.

Indien bedrywe en industrieë wat tans in private besit is hulle vrywillig aan die korporatiseringsproses onderwerp, hoef die bedrywe en industrieë na my oordeel nie

genasionaliseer te word nie. Indien sekere bedrywe en industrieë egter weier om hulle samewerking te gee, moet hulle na my oordeel genasionaliseer word. Nogtans moet nasionalisering myns insiens sover moontlik beperk word om die volgende drie belangrike redes, naamlik: Eerstens, daar is die meeste van die tyd 'n oorsaaklike verband tussen nasionalisering en allerhande negatiewe ekonomiese gevolge. Tweedens, nasionalisering lei tot die sentralisering van ekonomiese mag in die hande van die staat. Derdens, nasionalisering lei daartoe dat die kapitalistiese element, met sy inisiatief, ondernemende dryfkrag en intellektuele vermoë, uit die ekonomie geëlimineer word.

Net soos in die geval van industrieë en bedrywe wat in private besit is, moet daar ook oor die ekonomiese posisie en funksie van staatsondernemings (SOE's) besin word. Net soos in die geval van industrieë en bedrywe wat in private besit is, moet staatsondernemings (SOE's) na my oordeel ook onder die beheer van korporasies gebring word. Anders as in die geval van industrieë en bedrywe wat in private besit is waar inspraak deur die staat en arbeid bygebring word, moet inspraak deur die kapitalistiese element by die beheer van SOE's myns insiens bygebring word. Die rede vir die bybring van inspraak deur die kapitalistiese element is na my oordeel om die algemene finansiële effektiwiteit van die SOE's te verbeter.

Die idee om Suid-Afrika se SOE's te privatiseer, met ander woorde om staatsbeheerde bates aan die private sektor te verkoop, is reeds deur die voor 1994-regering begin en daarna deur die ná 1994-regering voortgesit. Die argument vir privatisering is glo dat die geld aangewend gaan word om finansiële probleme op te los. Hierdie argument is egter vals omdat die rekonstruksie van die ekonomie op 'n langtermyn strategie en visie moet berus, nie op die korttermyn bestuur van een of ander finansiële krisis nie. Na my oordeel moet alle privatisering van SOE's dus summier gestaak word.

10.4.7 Konklusie

In konklusie wys die navorsing dat dit moontlik is en ook nodig om 'n derde weg tussen kapitalisme en sosialisme in Suid-Afrika te implementeer. Deur uitgebreide

korporatisme kan al die ekonomiese probleme van Suid-Afrika aangespreek word en sal die arbeidersklas saam met kapitaal en die staat medebestuurders van die Suid-Afrikaanse ekonomie word.

Bibliografie

Abu-Rahma, A. & Abu-Rahma, K., 2012. Corporatism: The Islamic Model. *Purushartha*, vol. 5, no. 1, pp. 143 – 156.

Ajei, M. O., 2007. *Africa's Development: The Imperatives of Indigenous Knowledge and Values*. Pretoria: University of South Africa. Verkrygbaar by: <http://uir.unisa.ac.za/bitstream/handle/10500/1266/thesis.pdf?sequence=1> (Toegang op 5 Mei 2017 verkry).

Ajulor, O. V., 2018. *Concept, Nature and Scope of Political Economy*. Lagos: Optimal Infotech.

Anon., 2003. *National Corporatism Programme of the National Unity Party of Canada*. Paraparaumu Beach: Renaissance Press.

Anon., 2008. The Political Economy of Policy Reform: Issues and Implications for Policy Dialogue and Development Operations. Social Development Department, Environmentally and Socially Sustainable Development Network, The World Bank. Verkrygbaar by: http://siteresources.worldbank.org/EXTSOCIALDEV/Resources/The_Political_Economy_of_Policy_Reform_Issues_and_Implications_for_Policy_Dialogue_and_Development_Operations.pdf (Toegang op 5 Desember 2018 verkry).

Anon., 2012a. Lonmin an Example of Exploitation. *BusinessReport*. 17 August. Verkrygbaar by: <http://www.iol.co.za/business/companies/lonmin-an-example-of-exploitation-1.1365221#.VfUOFtKeDGe> (Toegang op 11 September 2015 verkry).

Anon., 2012c. South African Mine Owner Amplats Fires 12,000 Workers. *BBC News*. 5 October. Verkrygbaar by: <http://www.bbc.com/news/world-africa-19848915> (Toegang op 11 September 2015 verkry).

Anon., 2017a. Nersa looi Eskom oor Geldmors. *Rapport*, 17 Desember, p. 6.

Anon., 2017b. Retiring ArcelorMittal CEO increases Retrenchment Fears – Union. Verkrygbaar by: <https://www.fin24.com/Economy/Labour/News/retiring-arcelormittal-ceo-increases-retrenchment-fears-union-20171025> (Toegang op 16 Januarie 2018 verkry).

Anon., 2018. Skadu van Populisme hang oor Eiendomsreg. *Landbouweekblad*, 21 – 28 Desember, pp. 22 – 23.

- Anon., n.d.a. *Social Transformation: Chapter 3*. Verkrygbaar by: https://www.google.co.za/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjazf3757TXAhXBUrQKHQ7uAY0QFgg_MAQ&url=http%3A%2F%2Fwww.dpme.gov.za%2Fnews%2FDocuments%2F20YR%2520Chapter%25203%2520Social%2520Transformation.pdf&usg=AOvVaw0dsN_D3yKBFmTPWTFz8NUx (Toegang op 13 November 2017 verkry).
- Anon., n.d.b. *The New Growth Path (NGP) for South Africa: Can the Policy be Applied in the Local Government Sphere?* Verkrygbaar by: <https://showme.co.za/vaal/files/2014/08/The-New-Growth-Path-NGP-for-South-Africa.pdf> (Toegang op 16 November 2017 verkry).
- Anon., n.d.c. *Economic Growth and Government Policy*. Verkrygbaar by: <http://countrystudies.us/austria/84.htm> (Toegang op 6 Desember 2017 verkry).
- Anon., n.d.d. *Defining Characteristics of Political Economy Analysis*. Verkrygbaar by: https://www.soas.ac.uk/cedep-demos/000_P527_PEPP_K3736-Demo/unit1/page_13.htm (Toegang op 30 November 2018 verkry).
- Anon., n.d.e. *What is Political Economy?* Princeton University Press. Verkrygbaar by: <http://assets.press.princeton.edu/chapters/s6819.pdf> (Toegang op 30 November 2018 verkry).
- Anon., n.d.f. *What is Research Design*. Verkrygbaar by: <https://www.nyu.edu/classes/bkg/methods/005847ch1.pdf> (Toegang op 23 November 2018 verkry).
- Anon., n.d.g. *The Critique of Capitalism*. Verkrygbaar by: <https://www.ssc.wisc.edu/~wright/621-2011/lecture%203%20%202011%20-%20Critique%20of%20Capitalism.pdf> (Toegang op 30 November 2018 verkry).
- Antin, D., 2013. *The South African Mining Sector: An Industry at a Crossroads*. Johannesburg: Hanns-Seidel-Foundation.
- Archer, R., 1992. The Unexpected Emergence of Australian Corporatism. In: J. Pekkarinen, M. Pohjola & B. Rowthorn, eds. 1992. *Social Corporatism: A Superior Economic System?* Oxford: Clarendon Press, pp. 377 – 418.
- Baccaro, L., 2003. What is Alive and What is Dead in the Theory of Corporatism. *British Journal of Industrial Relations*, vol. 41, no. 4, pp. 683 – 706.
- Baker, D., 2006. The Political Economy of Fascism: Myth or Reality, or Myth and Reality? *New Political Economy*, vol. 11, no. 2, pp. 227 – 250.

- Becker, F. & Cuperus, R., 2011. *Social Democracy in the Netherlands*. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Berghahn, V. R., 1988. Corporatism in Germany in Historical Perspective. In: A. Cox & N. O'Sullivan, eds. 1988. *The Corporate State: Corporatism and the State Tradition in Western Europe*. Hants: Edward Elgar, pp. 104 – 122.
- Berman, S., n.d. *Understanding Social Democracy*. Department of Political Science. New York: Columbia University. Verkrygbaar by: http://www.people.fas.harvard.edu/~ces/conferences/left/left_papers/berman.pdf (Toegang op 19 September 2016 verkry).
- Bezuidenhout, J., 2017. Wie besit nou hoeveel Grond? *Landbou Weekblad*, 3 November, pp. 28 – 31.
- Bhorat, H. & Van der Westhuizen, C., 2012. *Poverty, Inequality and the Nature of Economic Growth in South Africa*. Development Policy Research Unit, Working Paper 12/151. Cape Town: University of Cape Town.
- Blaas, W., 1992. The Swiss Model: Corporatism or Liberal Capitalism? In: J. Pekkarinen, M. Pohjola & B. Rowthorn, eds. 1992. *Social Corporatism: A Superior Economic System?* Oxford: Clarendon Press, pp. 363 – 376.
- Blaikie, N., 1993. *Approaches to Social Enquiry*. Cambridge: Polity Press.
- Bless, C., Higson-Smith, C. & Sithole, S. L., 2013. *Fundamentals of Social Research Methods: An African Perspective*. 5th edition. Lusaka: Juta.
- Bloomberg, 2017. Staat seek R4 mjd. vir sy Belang in Telkom. *Sakebeeld*, 18 Desember, p. 12.
- Booyesen, V., 2015. SA Base Verdien Steeds Baie Meer as Klase. *Sakebeeld*, 13 November, p. 17.
- Bosworth, R. J. B., 2005. *Mussolini's Italy*. London: Allen Lane.
- Botha, S., 2005. *Demokrasie en Ander Owerheidsvorme*. Pretoria: Universiteit van Suid-Afrika.
- Bramble, T. & Ollett, N., 2007. Corporatism as a Process of Working-Class Containment and Roll-Back: The Recent Experiences of South Africa and South Korea. *Journal of Industrial Relations*, vol. 49, no. 4, pp. 1 – 16.
- Brand, J., 2013. Statistics Show SA Leads on Strikes. *Business Day*. Verkrygbaar by: <https://www.bdlive.co.za/opinion/letters/2013/11/08/letter-statistics-show-sa-leads-on-strikes> (Toegang op 7 Augustus 2015 verkry).

Breytenbach, W. J., 2000. *Democracy in South Africa: What kind and is it consolidating? (or Policy-making and Implementation in Mbeki's Administration)*. Department of Political Science. Stellenbosch: University of Stellenbosch. Verkrygbaar by: <http://www.kas.org/publications/SeminarReports/ConsolidatingDemocracy/Consolidating%20Democracy.pdf> (Toegang op 3 Augustus 2015 verkry).

Broad-Based Black Economic Empowerment Act No. 53 of 2003. Verkrygbaar by: https://www.environment.gov.za/sites/default/files/legislations/bbbee_act.pdf (Toegang op 13 November 2017 verkry).

Budlender, G., Chaskalson, M., Pillay, K., Wesley, C., Lupuwana, T. & Mojapelo, M., 2014. *Heads of Argument of Evidence Leaders in the Marikana Commission of Inquiry*. Cape Town: Advocate Chambers. Verkrygbaar by: <http://groundup.org.za/sites/default/files/MarikanaCommissionEvidenceLeadersHeadsOfArgument.pdf> (Toegang op 11 September 2015 verkry).

Bull, M. J., 1988. From Pluralism to Pluralism: Italy and the Corporatist Debate. In: A. Cox & N. O'Sullivan, eds. 1988. *The Corporate State: Corporatism and the State Tradition in Western Europe*. Hants: Edward Elgar, pp. 73 – 103.

Burton, M. & Osorio, M. F., n.d. Introducing Dussel: The Philosophy of Liberation and a Really Social Psychology. Verkrygbaar by: http://www.scielo.org.za/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1015-60462011000100003 (Toegang op 18 Augustus 2016 verkry).

Burton, M., n.d. Dussel, Enrique. Verkrygbaar by: <http://globalsocialtheory.org/thinkers/dussel-enrique/?print=pdf> (Toegang op 18 Augustus 2016 verkry).

Bussemeyer, M. R., 2012. Education/Training. In: A. Petring *et al.*, 2012. *Social Democracy Reader 3: Welfare State and Social Democracy*. 2nd updated edition. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung.

Calmfors, L., Driffill, J., Honkapohja, S. & Giavazzi, F., 1988. Bargaining Structure, Corporatism and Macroeconomic Performance. *Economic Policy*, vol. 3, no. 6, pp. 13 – 61.

Carlsson, I. & Lindgren, A-M, 2007. *What is Social Democracy?: A Book about Ideas and Challenges*. Stockholm: Arbetarrörelsens Tankesmedja.

CASAC, n.d. The Impact of Corruption on Governance and Socio-Economic Rights. Verkrygbaar by: <http://www.casac.org.za/wp-content/uploads/2011/09/IMPACT-OF-CORRUPTION1.pdf> (Toegang op 13 November 2017 verkry).

Castells, M., 1999. Information Technology, Globalization and Social Development. UNRISD Discussion Paper No. 114, September 1999. Verkrygbaar by: [http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/\(httpAuxPages\)/F270E0C066F3DE7780256B67005B728C/\\$file/dp114.pdf](http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/(httpAuxPages)/F270E0C066F3DE7780256B67005B728C/$file/dp114.pdf) (Toegang op 1 Desember 2018 verkry).

Cawson, A., 1985a. Introduction: Varieties of Corporatism: The Importance of the Meso-Level of Interest Intermediation. In: A. Cawson, ed. 1985. *Organized Interests and the State: Studies in Meso-Corporatism*. London: SAGE Publications, pp. 1 – 21.

Cawson, A., 1985b. Conclusion: Some Implications for State Theory. In: A. Cawson, ed. 1985. *Organized Interests and the State: Studies in Meso-Corporatism*. London: SAGE Publications, pp. 221 – 226.

Cawson, A., 1985c. Corporatism and Local Politics. In: W. Grant, ed. 1985. *The Political Economy of Corporatism*. London: Macmillan, pp. 126 – 147.

Chabane, N., Goldstein, A. & Roberts, S., n.d. The Changing Face and Strategies of Big Business in South Africa: Ten Years of Political Democracy. Verkrygbaar by: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download;jsessionid=F5452CCC5509E6A7FFC6E1FB9791C222?doi=10.1.1.201.4733&rep=rep1&type=pdf> (Toegang op 6 Desember 2017 verkry).

Cilliers, J., 2008. In Search of Meaning between *Ubuntu* and *Into*: Perspectives on Preaching in Post-Apartheid South Africa. Paper Delivered at the Eight International Conference of *Societas Homiletica*, held in Copenhagen, Denmark, 19 – 25 July 2008.

Verkrygbaar by: http://academic.sun.ac.za/tsv/Profiles/Profile_documents/Johan_Cilliers_IN_SEARCH_OF_MEANING_BETWEEN_UBUNTU_AND_INT0.pdf (Toegang op 11 September 2015 verkry).

Coertze, R. D., 2001. *Ubuntu* and Nation Building in South Africa. *Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Etnologie*, vol. 24, no. 4, pp. 113 – 118.

Coetzee, C., 2010. The Proposed Nationalization of Mines in South Africa – A Critical Assessment. Verkrygbaar by: http://kzntopbusiness.co.za/site/user_data/files/Mine_Nationalization_2.pdf (Toegang op 1 Desember 2017 verkry).

- Coetzee, P. H., 1998. The Problem of Political Self-Definition in South Africa: Marxism and Pluralism. In: P. H. Coetzee & A. P. J. Roux, eds. 1998. *Philosophy from Africa: A Text with Readings*. Johannesburg: International Thomson Publishing Southern Africa, pp. 337 – 359.
- Collier, D., 1993. The Comparative Method. In: A. W. Finifter, ed. 1993. *Political Science: The State of the Discipline II*. Washington: American Political Science Association.
- Coser, L., 1984. Introduction. In: E. Durkheim. 1984. *The Division of Labor in Society*. New York: The Free Press, pp. ix – xxiv.
- Cox, A. & O'Sullivan, N., 1988. Preface. In: A. Cox & N. O'Sullivan, eds. 1988. *The Corporate State: Corporatism and the State Tradition in Western Europe*. Hants: Edward Elgar, pp. vii – xiii.
- Cox, A., 1981. Corporatism as Reductionism: The Analytic Limits of the Corporatist Thesis. *Government and Opposition*, vol. 16, no. 1, pp. 78 – 95.
- Cox, A., 1988a. Neo-Corporatism versus the Corporate State. In: A. Cox & N. O'Sullivan, eds. 1988. *The Corporate State: Corporatism and the State Tradition in Western Europe*. Hants: Edward Elgar, pp. 27 – 47.
- Cox, A., 1988b. The Failure of Corporatist State Forms and Policies in Postwar Britain. In: A. Cox & N. O'Sullivan, eds. 1988. *The Corporate State: Corporatism and the State Tradition in Western Europe*. Hants: Edward Elgar, pp. 198 – 223.
- Cronjé, F., 2016. Werkloosheid klaar so hoog met lae lone. *Rapport Weekliks*, 4 Desember 2016.
- Cronjé, M., 2012. Nationalise SA's Banks too, says Numsa. *Mail & Guardian*, 22 May. Verkrygbaar by: <https://mg.co.za/article/2012-05-22-nationalise-mines-banks-numsa> (Toegang op 1 Desember 2017 verkry).
- Crouch, C., 1983. Pluralism and the New Corporatism: A Rejoinder. *Political Studies*, vol. 31, no. 1, pp. 452 – 460.
- Czada, R., 1983. Konsensbedingungen und Auswirkungen neokorporatistischer Politikentwicklung. *Journal für Sozialforschung*, vol. 23, no. 4, pp. 421 – 439.
- Czada, R., 2011. Corporativism (Corporatism). In: B. Badie, D. Berg-Schlosser & L. Morlino, eds. 2011. *International Encyclopedia of Political Science*. California: Sage, pp. 1 – 14. Verkrygbaar by: <http://www.politik.uni->

osnabrueck.de/download/corporativism.corporatism.pdf (Toegang op 26 September 2016 verkry).

D'Annunzio, G. & De Ambris, A., 1995. The Regency of Fiume as the Harbinger of the New Italy. In: R. Griffin. 1995. *Fascism*. Oxford: Oxford University Press, pp. 35 – 37.

De Lange, J., 2017a. Staalstaking Kan 'n 2-Vlak-arbeidstelsel Skep, *Sake-Rapport*, 23 Julie, p. 4.

De Lange, J., 2017c. 1ste Grond-oudit: Hier's die Syfers, *Rapport*, 29 Oktober, p. 1.

De Lange, J., 2017d. Die Plan – Stuit die Wit Mans, *Rapport*, 17 Desember, p. 2.

De Lange, R., 2017b. Jong Medici Kry Hul Eie Bank. *Sake-Rapport*, 28 Mei, p. 3.

De Voss, V. V., 2006. *Emmanuel Levinas on Ethics as the First Truth*. Stellenbosch: University of Stellenbosch. Verkrygbaar by: <http://www.bing.com/search?q=Emmanuel+Levinas&go=Search&qs=bs&first=41&FORM=PORE> (Toegang op 18 Augustus 2016 verkry).

De Waal, M., 2012. Marikana: The Strike Might be Over, but the Struggle Continues. *Daily Maverick*. 19 September. Verkrygbaar by: <http://www.dailymaverick.co.za/article/2012-09-19-marikana-the-strike-might-be-over-but-the-struggle-continues#.VfW4mNKqgko> (Toegang op 11 September 2015 verkry).

Delaunay, J-C., n.d. Information and Data Processing in Contemporary Capitalism. Verkrygbaar by: https://www.nodo50.org/cubasigloXXI/congreso/delaunay_15abr03.pdf (Toegang op 30 November 2018 verkry).

Desai, A., 2002. *We are the Poors: Community Struggles in Post-Apartheid South Africa*. New York: Monthly Review Press.

Dibben, P., Klerck, G. & Wood, G., 2015. The Ending of Southern Africa's Tripartite Dream: The Cases of South Africa, Namibia and Mozambique. *Business History*, vol. 57, no. 3, pp. 461 – 483.

Die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1996: Soos op 8 Maart 1996 Aangeneem en op 11 Oktober 1996 Gewysig deur die Grondwetlike Vergadering. Verkrygbaar by: <http://www.justice.gov.za/legislation/constitution/SACConstitution-web-afr.pdf> (Toegang op 13 Augustus 2015 verkry).

Dollery, B., 2003. A History of Inequality in South Africa, 1652 – 2002: Review Note. *Working Paper Series in Economics no. 2003-16*. Biddeford: University of New England, pp. 1 – 21.

Du Plessis, S., 2011. Nationalising South African Mines: Back to a Prosperous Future, or Down a Rabbit Hole? Stellenbosch Economic Working Papers: 17/11. Verkrygbaar by:

https://www.google.co.za/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjYrlmxjITYAhWIXhoKHcbCBXwQFgggMAA&url=https%3A%2F%2Fwww.ekon.sun.ac.za%2Fwpapers%2F2011%2Fwp172011%2Fwp-17-2011.pdf&usq=AOvVaw1np1bNyQQLcaZ4_CbdAKDB (Toegang op 1 Desember 2017 verkry).

Du Toit, P. v. d. P., 1987. Liberale Demokrasie. In: W. P. Esterhuyse, P. v. d. P. du Toit en A. A. van Niekerk, reds. 1987. *Moderne Politieke Ideologieë*. Johannesburg: Southern Boekuitgewers, pp. 37 – 62.

Durkheim, E., 1984. *The Division of Labor in Society*. New York: The Free Press.

Dussel, E., 1978. *Ethics and the Theology of Liberation*. Vertaal deur Bernard McWilliams. New York: Orbis Books.

Dussel, E., 1996. *The Underside of Modernity: Apel, Ricoeur, Rorty, Taylor, and the Philosophy of Liberation*. Vertaal en geredigeer deur Eduardo Mendieta. New Jersey: Humanities Press.

Dussel, E., 2011. *Politics of Liberation: A Critical World History*. London: SCM Press.

Dussel, E., 2013. *Ethics of Liberation: In the Age of Globalization and Exclusion*. Vertaal deur Eduardo Mendieta, Camilo Pérez Bustillo, Yolanda Angulo & Nelson Maldonado-Torres. Durham: Duke University Press.

Dussel, E., n.d., The “Philosophy of Liberation”, the Postmodern Debate and Latin American Studies. Verkrygbaar by: <http://enriquedussel.com/txt/philosophy%20of%20liberation.pdf> (Toegang op 2 Augustus 2017 verkry).

Eatwell, R., 1996. On Defining the ‘Fascist Minimum’: The Centrality of Ideology. *Journal of Political Ideologies*, vol. 1, no. 3, pp. 303 – 319.

EcoPartners, 2010. Nationalisation in South Africa. Verkrygbaar by: <https://www.ecopartners.co.za/docs/Nationalisation%20of%20South%20Africas%20Mining%20Sector.pdf> (Toegang op 1 Desember 2017 verkry).

Egerton, F. C. C., 1943. *Salazar: Rebuilder of Portugal*. London: Hodder and Stoughton.

Elahi, n.d. What is Social Contract Theory? Verkrygbaar by: http://www.sophia-project.org/uploads/1/3/9/5/13955288/elahi_socialcontract.pdf (Toegang op 1 Desember 2018 verkry).

Elder, N., 1988. Corporatism in Sweden. In: A. Cox & N. O'Sullivan, eds. 1988. *The Corporate State: Corporatism and the State Tradition in Western Europe*. Hants: Edward Elgar, pp. 153 – 169.

Eleojo, E. F., 2014. Africans and African Humanism. *American International Journal of Contemporary Research*, vol. 4, no. 1, pp. 297 – 308.

Employment Equity Act No. 55 of 1998. Verkrygbaar by: <http://www.labour.gov.za/DOL/downloads/legislation/acts/employment-equity/eegazette2015.pdf> (Toegang op 21 November 2017 verkry).

Erasmus, B., Strydom, J. & Rudansky-Kloppers, S., 2016. *Introduction to Business Management*. 10th edition. Cape Town: Oxford University Press.

Evola, J., 2002. *Men among the Ruins: Post-War Reflections of a Radical Traditionalist*. Rochester: Inner Traditions.

Evola, J., 2003. *Ride the Tiger: A Survival Manual for the Aristocrats of the Soul*. Rochester: Inner Traditions.

Farlam, I. G., Hemraj, P. D. & Tokota, B. R., 2015. *Marikana Commission of Inquiry: Report on Matters of Public, National and International Concern Arising out of the Tragic Incidents at the Lonmin Mine in Marikana, in the North West Province*. Pretoria: s.n. Verkrygbaar by: <http://www.gov.za/documents/report-judicial-commission-inquiry-events-imarikana-mine-rustenburg-25-jun-2015-0000> (Toegang op 11 September 2015 verkry).

February, J., 2006. Political Participation. In: South African Human Rights Commission, 2006. *Reflections on Democracy and Human Rights: A Decade of the South African Constitution (Act 108 of 1996)*. Johannesburg: Creda Communications, pp. 145 – 151. Verkrygbaar by: http://www.sahrc.org.za/home/21/files/Reports/Reflection%20of%20democracy%20and%20human%20rights_10%20year%20review_%20200.pdf (Toegang op 7 Junie 2016 verkry).

Finer, H., 1935. *Mussolini's Italy*. London: Victor Gollancz.

- Fuchs, C., 2010. Labor in Informational Capitalism and on the Internet. *The Information Society*, vol. 26, pp. 179 – 196.
- Fuchs, C., n.d. Capitalism or Information Society? The Fundamental Question of the Present Structure of Society. Verkrygbaar by: <http://fuchs.uti.at/wp-content/infoocejst.pdf> (Toegang op 30 November 2018 verkry).
- Fukuyama, F., 1992. *The End of History and the Last Man*. New York: The Free Press.
- Gelb, S., 2004. Inequality in South Africa: Nature, Causes and Responses. *African Development and Poverty Reduction: The Macro-Micro Linkage: Forum Paper 2004*. Johannesburg: The EDGE Institute. Verkrygbaar by: http://www.tips.org.za/files/Gelb_Inequality_in_SouthAfrica.pdf (Toegang op 11 September 2015 verkry).
- Gentile, G., 1975. The Origins and Doctrine of Fascism. In: A. Lyttelton, ed. 1975. *Italian Fascisms: From Pareto to Gentile*. New York: Harper Torchbooks, pp. 301 – 315.
- Gentile, G., 2005. *Origins and Doctrine of Fascism: With Selections from other Works*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Gildenhuys, J. S. H., 1993. *Owerheidsfinansies*. 2de uitgawe. Pretoria: JL van Schaik Akademies.
- Giliomee, H., 2004. *Die Afrikaners: 'n Bibliografie*. Kaapstad: Tafelberg.
- Glyn, A., 1992. Corporatism, Patterns of Employment, and Access to Consumption. In: J. Pekkarinen, M. Pohjola & B. Rowthorn, eds. 1992. *Social Corporatism: A Superior Economic System?* Oxford: Clarendon Press, pp. 132 – 177.
- Gombert, T., 2009. *Foundations of Social Democracy*. Bonn: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Gostner, K. & Joffe, A., 2009. Negotiating the Future: Labour's Role in NEDLAC. Verkrygbaar by: <http://www.saflii.austlii.edu.au/za/journals/LDD/1998/8.pdf> (Toegang op 3 Augustus 2015 verkry).
- Gouws, A., 2016. SA Benodig Middeweg. *Beeld*, 1 November, p. 13.
- Grafe, R. & Gelderblom, O., 2010. The Rise and Fall of the Merchant Guilds: Re-Thinking the Comparative Study of Commercial Institutions in Premodern Europe. *Journal of Interdisciplinary History*, vol. 40, no. 4, pp. 477 – 511.
- Grant, W., 1985. Introduction. In: W. Grant, ed. 1985. *The Political Economy of Corporatism*. London: Macmillan, pp. 1 – 31.

Green-Pedersen, C. & Van Kersbergen, K., 2001. The Politics of the “Third Way”: The Transformation of Social Democracy in Denmark and the Netherlands. Paper for the ECPR Joint Session of Workshops, Grenoble, 6 – 11 April 2001. Verkrygbaar by: <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/e946b888-deb3-4182-b40a-8b0a4ea2ae48.pdf> (Toegang op 27 September 2016 verkry).

Growth, Employment and Redistribution: A Macroeconomic Strategy, n.d. Verkrygbaar by: <http://www.treasury.gov.za/publications/other/gear/chapters.pdf> (Toegang op 16 November 2017 verkry).

Grunig, J. E., 2000. Collectivism, Collaboration, and Societal Corporatism as Core Professional Values in Public Relations. *Journal of Public Relations Research*, vol. 12, no. 1, pp. 23 – 48.

Guger, A., 1992. Corporatism: Success or Failure? Austrian Experiences. In: J. Pekkarinen, M. Pohjola & B. Rowthorn, eds. 1992. *Social Corporatism: A Superior Economic System?* Oxford: Clarendon Press, pp. 338 – 362.

Gyekye, K., 1998. Person and Community in African Thought. In: P. H. Coetzee & A. P. J. Roux, eds. 1998. *Philosophy from Africa: A Text with Readings*. Johannesburg: International Thomson Publishing Southern Africa, pp. 317 – 336.

Harari, Y. N., 2017. *Homo Deus: A Brief History of Tomorrow*. London: Vintage.

Harvey, M., 2015. A Social Democratic Future? Political and Institutional Hurdles in Scotland. *The Political Quarterly*, vol. 86, no. 2, pp. 249 – 256.

Heaton, H., 1948. *Economic History of Europe*. Revised edition. New York: Harper & Brothers Publishers.

Higgs, R., 2006. Quasi-Corporatism: America’s Homegrown Fascism. *The Freeman*. Verkrygbaar by: <http://fee.org/freeman/detail/quasi-corporatism-americas-homegrown-fascism> (Toegang op 15 Maart 2015 verkry).

Hoffman, P., 2012. Strategies to Overcome Poverty & Inequality. Paper presented at the “Towards Carnegie III” Conference held at the University of Cape Town 3 – 7 September 2012. Verkrygbaar by: https://carnegie3.org.za/docs/papers/113_Hoffman_The%20Effect%20of%20Corruption%20on%20Poverty.pdf (Toegang op 13 November 2017 verkry).

Horwitz, F. M. & Jain, H., 2009. An Assessment of Employment Equity and Broad Based Black Economic Empowerment Developments in South Africa. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*, vol. 30, no. 4, pp. 297 – 317.

- Huber, E., Ragin, C. & Stephens, J. D., 1993. Social Democracy, Christian Democracy, Constitutional Structure, and the Welfare State. *The American Journal of Sociology*, vol. 99, no. 3, pp. 711 – 749.
- Iversen, T., 1998. The Choices for Scandinavian Social Democracy in Comparative Perspective. *Oxford Review of Economic Policy*, vol. 14, no. 1, pp. 59 – 75.
- Jacob, A., 1998. The Neo-Conservative Reich of Edgar Julius Jung. *Scorpion*, no. 19, pp. 24 – 32.
- Jacob, A., 2000/2001. German Socialism as an Alternative to Marxism. *Scorpion*, no. 21, pp. 22 – 26.
- James, W., 2017. Public Protector Drops Bomshell on SA Reserve Bank. *Impact Quarterly*, no. 289/291, pp. 1 – 2.
- Kaspersen, L. B. & Schmidt-Hansen, U., 2006. The State and Corporatism: The Role of the State in the Development and Reproduction of “the Danish Model”. Working Paper no. 32. International Center for Business and Politics. Verkrygbaar by: <http://openarchive.cbs.dk/bitstream/handle/10398/7362/working%20paper%20-%20the%20state%20and%20corporatism.pdf?sequence=1> (Toegang op 6 Desember 2017 verkry).
- Kastning, T., 2013. *Basics on Social Democracy*. Ghana: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Kellner, P., 2010. *The Crisis of Social Democracy: A Sustainable Philosophy for the Left*. London: Demos.
- Keman, H. & Pennings, P., 1995. Managing Political en Societal Conflict in Democracies: Do Consensus and Corporatism Matter? *British Journal of Political Science*, vol. 25, no. 2, pp. 271 – 281.
- Keynes, J. N., 1999. *The Scope and Method of Political Economy*. Kitchener: Batoche Books.
- Khomba, J. K. & Vermaak, F. N. S., 2012. Business Ethics and Corporate Governance: An African Socio-Cultural Framework. *African Journal of Business Management*, vol. 6, no. 9, pp. 3510 – 3518.
- Kleynhans, E. P. J. & Kruger, M. C., 2014. Effect of Black Economic Empowerment on Profit and Competitiveness of Firms in South Africa. *Acta Commercii*, vol. 14, no. 1, pp. 1 – 10.
- Kolm, B., 2013. European Corporatism and Freedom of Association. *The Journal of Private Enterprise*, vol. 28, no. 2, pp. 39 – 56.

Korkman, S., 1992. Exchange Rate Policy and Employment in Small Open Economies. In: J. Pekkarinen, M. Pohjola & B. Rowthorn, eds. 1992. *Social Corporatism: A Superior Economic System?* Oxford: Clarendon Press, pp. 280 – 297.

Kosonen, K., 1992. Saving and Economic Growth from a Nordic Perspective. In: J. Pekkarinen, M. Pohjola & B. Rowthorn, eds. 1992. *Social Corporatism: A Superior Economic System?* Oxford: Clarendon Press, pp. 178 – 209.

Kotzé, H. J. & Van Wyk, J. J., 1988. *Politieke Konsepte*. Johannesburg: Perskor-Uitgewery.

Labour Relations Amendment Act, No. 12 of 2002. Verkrygbaar by: http://www1.chr.up.ac.za/undp/domestic/docs/legislation_30.pdf (Toegang op 13 Augustus 2015 verkry).

Landesmann, M. & Vartiainen, J., 1992. Social Corporatism and Long-Term Economic Performance. In: J. Pekkarinen, M. Pohjola & B. Rowthorn, eds. 1992. *Social Corporatism: A Superior Economic System?* Oxford: Clarendon Press, pp. 210 – 241.

Landesmann, M., 1992. Industrial Policies and Social Corporatism. In: J. Pekkarinen, M. Pohjola & B. Rowthorn, eds. 1992. *Social Corporatism: A Superior Economic System?* Oxford: Clarendon Press, pp. 242 – 279.

Landman, J. P., Bhorat, H., Van der Berg, S., Van Aardt, C., 2003. *Breaking the Grip of Poverty and Inequality in South Africa 2004 – 2014: Current Trends, Issues and Future Policy Options*. Pretoria: Unisa. Verkrygbaar by: <http://www.sarpn.org/documents/d0000649/P661-Povertyreport3b.pdf> (Toegang op 11 September 2015 verkry).

Landsberg, C. & Mackay, S., 2006. South Africa 1994 – 2004. In: South African Human Rights Commission, 2006. *Reflections on Democracy and Human Rights: A Decade of the South African Constitution (Act 108 of 1996)*. Johannesburg: Creda Communications, pp. 1 – 14. Verkrygbaar by: http://www.sahrc.org.za/home/21/files/Reports/Reflection%20of%20democracy%20and%20human%20rights_10%20year%20review_%20200.pdf (Toegang op 7 Junie 2016 verkry).

Leatt, J., Kneifel, T. & Nürnberger, K., 1986. *Contending Ideologies in South Africa*. Cape Town: David Philip.

Leatt, J., Kneifel, T. & Nürnberger, K., eds. 1986. *Contending Ideologies in South Africa*. Cape Town: David Philip.

Legassick, M., 1974. South Africa: Capital Accumulation and Violence. *Economy and Society*, vol. 3, no. 3, pp. 153 – 291.

Legassick, M., n.d. South African Political Economy. Verkrygbaar by: <http://ccs.ukzn.ac.za/files/Legassick%20SA%20poli%20econ%20today.pdf> (Toegang op 22 November 2018 verkry).

Lehmbruch, G., 1979. Consociational Democracy, Class Conflict, and the New Corporatism. Paper presented at the Round Table on Political Integration, International Political Science Association. Jerusalem, 1974. Verkrygbaar by: http://www.academia.edu/4282042/Consociational_democracy_class_conflict_and_the_new_corporatism (Toegang op 13 Augustus 2015 verkry).

Leonard, A., 2005. *Affirmative Action in South Africa: Development Approaches and Legislative Requirements*. Pretoria: University of Pretoria.

Levinas, E., 1969. *Totality and Infinity: An Essay on Exteriority*. Vertaal deur Alphonso Lingis. Pittsburgh: Duquesne University Press.

Levinas, E., 1981. *Otherwise than Being or Beyond Essence*. Vertaal deur Alphonso Lingis. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers.

Lewis, D., 1991. The Character and Consequences of Conglomeration in the South African Economy. *Transformation*, no. 16, pp. 29 – 48.

Locke, R., 2002. What is American Corporatism? *FrontPageMagazine*. Verkrygbaar by: <http://archive.frontpagemag.com/readArticle.aspx?ARTID=22594> (Toegang op 15 Maart 2015 verkry).

Logghe, K., 1993. Max Weber en “De Geest van het Kapitalisme”. *Teksten, Kommentaren en Studies*, 15de jaargang, no. 70, pp. 60 – 67.

Magubane, B., n.d. The Political Economy of the South African Revolution. Verkrygbaar by: <http://pdfproc.lib.msu.edu/?file=/DMC/African%20Journals/pdfs/Journal%20of%20Political%20Economy/ajpev1n1/ajpe001001005.pdf> (Toegang op 22 November 2018 verkry).

Makgetla, N., 2006. The Challenge of Employment and Equity in the Workplace. In: South African Human Rights Commission, 2006. *Reflections on Democracy and Human Rights: A Decade of the South African Constitution (Act 108 of 1996)*.

Johannesburg: Creda Communications, pp. 37 – 51. Verkrygbaar by: <http://www.sahrc.org.za/home/21/files/Reports/Reflection%20of%20democracy%20and%20human%20rights%2010%20year%20review%20200.pdf> (Toegang op 7 Junie 2016 verkry).

Makhunga, A. C., 2008. *Black Economic Empowerment and its Impact on Wealth Creation in the New South Africa*. Pretoria: University of Pretoria.

Malikane, C., 2011. A Necessary Step Towards Economic Liberation. Verkrygbaar by: <http://transformationaudit.org/blog/wp-content/uploads/2012/02/Opinion-Nationalisation-of-mines.pdf> (Toegang op 5 Desember 2017 verkry).

Malikane, C., 2017a. Concerning the Current Situation. Verkrygbaar by: <http://khanyajournal.org.za/wp-content/uploads/2017/05/Concerning-the-Current-Situation-Chris-Malikane.pdf> (Toegang op 5 Desember 2017 verkry).

Malikane, C., 2017b. Some Notes in White Monopoly Capital: Definition, Use and Denial. Verkrygbaar by: <https://blackopinion.co.za/wp-content/uploads/2017/06/White-monopoly-capital.pdf> (Toegang op 13 November 2017 verkry).

Marais, H., 2010. *South Africa: Limits to Change: The Political Economy of Transition*. 2nd edition. Cape Town: University of Cape Town.

Maree, J., 1993. Trade Unions and Corporatism in South Africa. *Transformation*, no. 21, pp. 24 – 54.

Marin, B., 1985. Austria – The Paradigm Case of Liberal Corporatism? In: W. Grant, ed. 1985. *The Political Economy of Corporatism*. London: MacMillan, pp. 89 – 125.

Martin, R. M., 1983. Pluralism and the New Corporatism. *Political Studies*, vol. 31, no. 1, pp. 86 – 102.

Martinez-Alier J. & Roca, J., 1988. Spain after Franco: From Corporatist Ideology to Corporatist Reality. In: A. Cox & N. O'Sullivan, eds. 1988. *The Corporate State: Corporatism and the State Tradition in Western Europe*. Hants: Edward Elgar, pp. 123 – 152.

Mbeki, M., 2009. *Architects of Poverty: Why African Capitalism Needs Changing*. Johannesburg: Picador Africa.

McGregor, L., 2008. Improving Corporate Governance in South Africa. Discussion Paper submitted for the 1st USB Colloquium on Corporate Governance, 18th September 2008. Verkrygbaar by:

http://www.usb.ac.za/governance/Documents/pdfs/UnitColloquiumPaper1_LynnMcGregor.pdf (Toegang op 13 November 2017 verkry).

Mendieta, E., 1996. Foreword. In: E. Dussel. 1996. *The Underside of Modernity: Apel, Ricoeur, Rorty, Taylor, and the Philosophy of Liberation*. Vertaal en geredigeer deur Eduardo Mendieta. New Jersey: Humanities Press.

Merkel, W., 2014. Is Capitalism compatible with Democracy? Verkrygbaar by: http://projects.iq.harvard.edu/files/mobilized_contention/files/merkel_-_is_capitalism_compatible_with_democracy.pdf (Toegang op 5 Desember 2018 verkry).

Merten, M., 2017. StatsSA Poverty Report 2017: Policies Fail the People of South Africa. *Daily Maverick*, 23 August. Verkrygbaar by: <https://www.dailymaverick.co.za/article/2017-08-23-statssa-poverty-report-2017-policies-fail-the-people-of-south-africa/#.wgylawicziu> (Toegang op 13 November 2017 verkry).

Metz, T., 2011. Ubuntu as a Moral Theory and Human Rights in South Africa. *African Human Rights Law Journal*, no. 11, pp. 532 – 559.

Microsoft Encarta, 2009. "Austria". *Microsoft Encarta Reference Library*. (Elektroniese weergawe). Redmond: Microsoft Corporation.

Milner, H., 2002. *Social Democracy and Rational Choice: The Scandinavian Experience and Beyond*. London: Routledge.

Minister in the Presidency: Planning, 2009. *Together Doing More and Better: Medium Term Strategic Framework: A Framework to Guide Government's Programme in the Electoral Mandate Period (2009 – 2014)*. Verkrygbaar by: <http://www.mpumalanga.gov.za/education/PF/Policies/MTSF.pdf> (Toegang op 16 November 2017 verkry).

Mohler, A., 1972. *Die Konservative Revolution in Deutschland 1918 – 1932: Ein Handbuck*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

Mohr, P. en medewerkers, 2015. *Ekonomie vir Suid-Afrikaanse Studente*. 5de uitgawe. Pretoria: Van Schaik Uitgewers.

Molina, O. & Rhodes, M., 2002. Corporatism: The Past, Present, and Future of a Concept. *Annual Review of Political Science*, vol. 5, pp. 305 – 331.

Morck, R. K. & Yeung, B., 2010. Corporatism and the Ghost of the Third Way. *Capitalism and Society*, vol. 5, no. 3, pp. 1 – 59.

- Mosley, H., Keller, T. & Speckesser, S., 1998. *The Role of Social Partners in the Design and Implementation of Active Measures*. Geneva: International Labour Organization Publications Bureau.
- Motala, M., 2014. On Strikes and Violence in South Africa. *The South African Civil Society Information Service*. Verkrygbaar by: <https://www.sacsis.org.za/s/story.php?s=2063> (Toegang op 7 Augustus 2015 verkry).
- Moussouris, M., 2007. Between Class Struggle and the “Developmental State”: COSATU and the Sector Job Summits, Lessons in Corporatism. Paper for the “Labour and the Challenges of Development Conference”, University of the Witwatersrand. Verkrygbaar by: http://www.global-labour-university.org/fileadmin/Papers_Wits_conference_2007/Group_A1/moussouris_paper.pdf (Toegang op 7 Junie 2016 verkry).
- Mouton, J. & Marais, H. C., 1985. *Metodologie van die Geesteswetenskappe: Basiese Begrippe*. Pretoria: Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing.
- Mputa, C. K., 2016. *Evaluating the Implementation of Employment Equity in a Pharmaceutical Company: A Case Study*. Stellenbosch: University of Stellenbosch.
- Muller, C. F. J., red. 1979. *Vyfhonderd Jaar Suid-Afrikaanse Geskiedenis*. 3de hersiene en geïllustreerde uitgawe. Pretoria: Academia.
- Muller, C. F. J., red. 1987. *Vyfhonderd Jaar Suid-Afrikaanse Geskiedenis*. 4de uitgawe. Pretoria: Academia.
- Munro, I. S., 1933. *Through Fascism to World Power: A History of the Revolution in Italy*. London: Alexander Maclehose.
- Museka, G. & Madondo, M. M., 2012. The Quest for a Relevant Environmental Pedagogy in the African Context: Insights from *unhu/ubuntu* Philosophy. *Journal of Ecology and the Natural Environment*, vol. 4, no. 10, pp. 258 – 265.
- Mutize, M. & Gossel, S., 2017. ‘White Monopoly Capital’: An Excuse to avoid South Africa’s Real Problems. Verkrygbaar by: <HTTP://WWW.POLITY.ORG.ZA/ARTICLE/WHITE-MONOPOLY-CAPITAL-AN-EXCUSE-TO-AVOID-SOUTH-AFRICAS-REAL-PROBLEMS-2017-03-28> (Toegang op 13 November 2017 verkry).
- Nafziger, E. W., 1984. *The Economics of Developing Countries*. California: Wadsworth.

National Planning Commission, 2011. Our Future – Make it Work: National Development Plan 2030. Verkrygbaar by: <http://www.poa.gov.za/news/documents/NPC%20National%20Development%20Plan%20Vision%202030%20-lo-res.pdf> (Toegang op 7 Junie 2016 verkry).

Nattrass, N., 2014. South Africa: Post-Apartheid Democracy and Growth. Democracy Works, Conference Paper 2014. Verkrygbaar by: <http://www.cde.org.za/wp-content/uploads/2014/04/democracy-works---south-africa-conference-paper---post-apartheid-democracy-and-growth---by-nicoli-nattrass-pdf-.pdf> (Toegang op 22 November 2018 verkry).

Nel, E. L., 2011. *The Justifications and Limits of Affirmative Action: A Jurisprudential and Legal Critique*. Stellenbosch: University of Stellenbosch.

Nel, P. R., 1987. Die Grondleggers: Marx, Engels en Lenin. In: W. P. Esterhuyse, P. v. d. P. du Toit en A. A. van Niekerk, reds. 1987. *Moderne Politieke Ideologieë*. Johannesburg: Southern Boekuitgewers, pp. 122 – 156.

Nel, P. S., Kirsten, M., Swanepoel, B. J., Erasmus, B. J. & Poisat, P., 2013. *South African Employment Relations: Theory and Practice*. 7th edition, 4th impression. Pretoria: Van Schaik.

Netshitenzhe, J., n.d. Of Emptied Sacks and White Monopoly Capital. Verkrygbaar by: http://www.mistra.org.za/Library/ConferencePaper/Documents/Joel%20Netshitenzhe_Monopoly%20Capital_20170806_INLFinal.pdf (Toegang op 13 November 2017 verkry).

Nkuhlu, W., 1999. Keynote Address: Consolidating Democracy in South Africa. Paper Presented at the Consolidating Democracy in South Africa Conference, 18 – 20 August 1999, Holiday Inn, Umtata, pp. 13 – 16. Verkrygbaar by: http://www.kas.de/wf/doc/kas_5111-1522-2-30.pdf?040728160009 (Toegang op 7 Junie 2016 verkry).

Noto, S., 2014. Corporatism. Verkrygbaar by: <https://jasonweixelbaum.wordpress.com/2010/05/20/the-corporatist-approach-and-the-history-of-u-s-foreign-policy/> (Toegang op 21 November 2018 verkry).

O'Meara, M., 2004. *New Culture, New Right: Anti-Liberalism in Postmodern Europe*. Bloomington: 1stBooks.

- O'Sullivan, N., 1988. The Political Theory of Neo-Corporatism. In: A. Cox & N. O'Sullivan, eds. 1988. *The Corporate State: Corporatism and the State Tradition in Western Europe*. Hants: Edward Elgar, pp. 3 – 26.
- Ognyanova, D. & Petring, A., 2012. Health Care. In: A. Petring *et al.*, 2012. *Social Democracy Reader 3: Welfare State and Social Democracy*. 2nd updated edition. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Ortega y Gasset, J., 1972. *The Revolt of the Masses*. London: Unwin Books.
- Panitch, L., 1977. The Development of Corporatism in Liberal Democracies. *Comparative Political Studies*, vol. 10, no. 1, pp. 61 – 90.
- Pauwels, L., 1980. De Konservatieve Revolutie in de Lage Landen: Methodologische Problemen van een Ongeschreven Geschiedenis. *Teksten, Kommentaren en Studies*, 1ste jaargang, no. 11, pp. 930/43 – 930/54.
- Pauwels, L., 1989. Armin Mohler en de Konservatieve Revolutie. *Teksten, Kommentaren en Studies*, 11de jaargang, no. 55, pp. 11 – 26.
- Pekkarinen, J., 1992. Corporatism and Economic Performance in Sweden, Norway, and Finland. In: J. Pekkarinen, M. Pohjola & B. Rowthorn, eds. 1992. *Social Corporatism: A Superior Economic System?* Oxford: Clarendon Press, pp. 298 – 337.
- Pekkarinen, J., Pohjola, M. & Rowthorn, B. eds. 1992. *Social Corporatism: A Superior Economic System?* Oxford: Clarendon Press.
- Pekkarinen, J., Pohjola, M. & Rowthorn, B., 1992. Social Corporatism and Economic Performance: Introduction and Conclusions. In: J. Pekkarinen, M. Pohjola & B. Rowthorn, eds. 1992. *Social Corporatism: A Superior Economic System?* Oxford: Clarendon Press, pp. 1 – 23.
- Petit, P., 1987. Towards a Social Democratic Theory of the State. *Political Studies*, vol. 35, pp. 537 – 551.
- Petring, A. *et al.*, 2012. *Social Democracy Reader 3: Welfare State and Social Democracy*. 2nd updated edition. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Pfaller, A., 2009. *European Social Democracy – In Need of Renewal: Nine Country Cases & Seven Policy Proposals*. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Pillay, P., 1990. Reconstruction in Post-Apartheid South Africa: The Potential of the Social Market Economy. In: R. Schire, ed. 1990. *Critical Choices for South Africa: An Agenda for the 1990s*. Cape Town: Oxford University Press, pp. 288 – 305.

Platzeck, M., Steinbrück, P. & Steinmeier F-W, n.d. Social Democracy in the 21st Century. Verkrygbaar by: [http://www.policy-](http://www.policy-network.net/uploadedfiles/articles/essay%20-%20social%20democracy%20in%20the%2021st%20century.pdf)

[network.net/uploadedfiles/articles/essay%20-%20social%20democracy%20in%20the%2021st%20century.pdf](http://www.policy-network.net/uploadedfiles/articles/essay%20-%20social%20democracy%20in%20the%2021st%20century.pdf) (Toegang op 10 Desember 2018 verkry).

Pohjola, M., 1992. Corporatism and Wage Bargaining. In: J. Pekkarinen, M. Pohjola & B. Rowthorn, eds. 1992. *Social Corporatism: A Superior Economic System?* Oxford: Clarendon Press, pp. 44 – 81.

Politics Window, 2012. What would it mean for South Africa to Nationalise the Mines? Verkrygbaar by: <http://politicswindow.blogspot.co.za/2012/04/what-would-it-mean-for-south-africa-to.html> (Toegang op 1 Desember 2017 verkry).

Pontusson, J., 1992. At the End of the Third Road: Swedish Social Democracy in Crisis. *Politics & Society*, vol. 20, no. 3, pp. 305 – 332.

Powell, A., 2012a. Protest Follows Firing of 12,000 South African Miners. *VOA News*, 06 October. Verkrygbaar by: <http://m.voanews.com/a/1521602.html> (Toegang op 3 Augustus 2015 verkry).

Powell, A., 2012b. Strikes Spread in South Africa. *VOA News*, 08 October. Verkrygbaar by: <https://www.m.voanews.com/a/1522586.html> (Toegang op 7 Augustus 2015 verkry).

Praeg, L. & Magadla, S., 2014. Introduction. In: L. Praeg & S. Magadla, eds. 2014. *Ubuntu: Curating the Archive*. Pietermaritzburg: University of KwaZulu-Natal Press, pp. 5 – 13.

Praeg, L., 2014. *A Report on Ubuntu*. Pietermaritzburg: University of KwaZulu-Natal Press.

Prinsloo, E. D., 2000. *Ubuntu Culture and Participatory Management*. In: P. H. Coetzee & A. P. J. Roux, eds. 2000. *Philosophy from Africa: A Text with Readings*. Cape Town: Oxford University of Southern Africa, pp. 41 – 51.

Pryor, F. L., 1988. Corporatism as an Economic System: A Review Essay. *Journal of Comparative Economics*, vol. 12, no. 3, pp. 317 – 344.

Przeworski, A., n.d. Capitalism and Social Democracy. Verkrygbaar by: <http://www.ssc.wisc.edu/soc/faculty/pages/wright/SOC621/przbas.pdf> (Toegang op 27 September 2016 verkry).

Quadragesimo Anno: Encyclical of Pope Pius XI on Reconstruction of the Social Order, 1931. Verkrygbaar by: http://w2.vatican.va/content/pius-xi/en/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19310515_quadragesimo-anno.html

(Toegang op 22 Julie 2015 verkry).

Ramose, M. B., 2005. *African Philosophy Through Ubuntu*. Revised edition. Harare: Mond Books Publishers.

Rees, M., 2012. Lonmin Death Toll at 34, 78 Injured. *Moneyweb*. 16 August. Verkrygbaar by: <http://www.moneyweb.co.za/archive/lonmin-death-toll-at-34-78-injured/> (Toegang op 11 September 2015 verkry).

Renard, G., 2000. *Guilds in the Middle Ages*. Vertaal deur Dorothy Terry. Kitchener: Batoche Books.

Rerum Novarum: Encyclical of Pope Leo XIII on Capital and Labor, 1891. Verkrygbaar by: http://w2.vatican.va/content/leo-xiii/en/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_15051891_rerum-novarum.html (Toegang op 22 Julie 2015 verkry).

Reuters, 2018. Finland Gelukkigste ter Wêreld. *Beeld*, 15 Maart, p. 16.

Rhodes, M., n.d. The Political Economy of Social Pacts: 'Competitive Corporatism' and European Welfare Reform. Verkrygbaar by: https://www.google.co.za/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CCIQFjAAahUKEwjzfq45KrHAhXDQBoKHbpGA1c&url=http%3A%2F%2Fwww.people.fas.harvard.edu%2F~iversen%2FPDFfiles%2FRhodes2000.doc&ei=sQfPVaWxCMOBabqNjbqF&usq=AFQjCNEZsUQUj8-2uNwobheY3R8dUDrgUw&sig2=YxvvykFn_P17kW8CKyDF7A (Toegang op 13 Augustus 2015 verkry).

Rice, B., 2013. Beyond Welfare Regimes: From Empirical Typology to Conceptual Ideal types. *Social Policy & Administration*, vol. 47, no. 1, pp. 93 – 110.

Rocco, A., 1975. The Formation and Function of the Corporations. In: A. Lyttelton, ed. 1975. *Italian Fascisms: From Pareto to Gentile*. New York: Harper Torchbooks, pp. 292 – 297.

Roodt, D., 2017. Reserwebank die Laaste Pot Goud om te Plunder. *Sake-Rapport*, 25 Junie, p. 4.

Rooi, J., 2017. Indaba lei tot Lys Eise oor Grond. *Rapport*, 4 Junie, p. 2.

- Rowthorn, B., 1992. Corporatism and Labour Market Performance. In: J. Pekkarinen, M. Pohjola & B. Rowthorn, eds. 1992. *Social Corporatism: A Superior Economic System?* Oxford: Clarendon Press, pp. 82 – 131.
- Sain, R., 2016. Operation Phakisa unlocking Billions in Investment. *360News*, 8 April.
- Schildberg, C. *et al.*, 2014. *Social Democracy Reader 4: Europe and Social Democracy*. 2nd updated edition. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Schmitter, P. C., 1974. Still the Century of Corporatism. *The Review of Politics*, vol. 36, no. 1, pp. 85 – 131.
- Schmitter, P. C., 1985. Neo-Corporatism and the State. In: W. Grant, ed. 1985. *The Political Economy of Corporatism*. London: Macmillan, pp. 32 – 62.
- Schreiner, G., 1994. Beyond Corporatism: Towards New Forms of Public Policy Formulation in South Africa. *Transformation*, no. 23, pp. 1 – 22.
- Scott, A., 2006. Social Democracy in Northern Europe: Its Relevance for Australia. *Australian Review of Public Affairs*, vol. 7, no. 1, pp. 1 – 17.
- Seekings, J. & Natrass, N., 2005. *Class, Race and Inequality in South Africa*. New Haven: Yale University Press.
- Seekings, J. & Natrass, N., 2005. *Class, Race, and Inequality in South Africa*. New Haven: Yale University Press.
- Senghor, L. S., 1998. Negritude and African Socialism. In: P. H. Coetzee & A. P. J. Roux, eds. 1998. *Philosophy from Africa: A Text with Readings*. Johannesburg: International Thomson Publishing Southern Africa, pp. 438 – 448.
- Shaw, T. M. & Nyang'oro, J. E., 1989. Corporatism in Africa in the 1990s: Toward a New African Studies? In: J. E. Nyang'oro & T. M. Shaw, eds. 1989. *Corporatism in Africa: Comparative Analysis and Practice*. Boulder: Westview Press, pp. 1 – 15.
- Siaroff, A., 1999. Corporatism in 24 Industrial Democracies: Meaning and Measurement. *European Journal of Political Research*, vol. 36, pp. 175 – 205.
- Sinnigen, W.G. & Boak, A. E. R., 1977. *A History of Rome to A.D. 565*. 6th edition. London: MacMillan.
- Sisk, T. D., 1993. *A New South African Social Contract? Institutional Choice in a Divided Society*. Michigan: University Microfilms International Dissertation Services.
- Smith, M. L., 1988. Some Historical Problems of Corporatist Development in the Netherlands. In: A. Cox & N. O'Sullivan, eds. 1988. *The Corporate State:*

Corporatism and the State Tradition in Western Europe. Hants: Edward Elgar, pp. 170 – 197.

Social Europe, n.d. *Social Democracy: A Swot Analysis*. s.l.: Friedrich-Ebert-Stiftung

Solomon, M., 2012. *The Rise of Resource Nationalism: A Resurgence of State Control in an Era of Free Markets or the Legitimate Search for a New Equilibrium?* Cape Town: Southern African Institute of Mining and Metallurgy.

Southern African Catholic Bishops' Conference Parliamentary Liaison Office, 2006. An Outline and Brief Analysis of ASGISA. Verkrygbaar by: http://noelimits.co.za/staging/CPLO2/pdfs/Briefing_Papers/2006/BP%20156%20ASGISA.pdf (Toegang op 16 November 2017 verkry).

Spicer, M., 2011. Burdening the State does not Serve the Cause of Economic Liberation. Verkrygbaar by: <http://transformationaudit.org/blog/wp-content/uploads/2012/02/Opinion-Nationalisation-of-mines.pdf> (Toegang op 5 Desember 2017 verkry).

Srivastava, S., 2014. Economic Milestone: Nationalisation of Banks (1969). *Forbes India*, 12 August. Verkrygbaar by: <http://www.forbesindia.com/article/independence-day-special/economic-milestone-nationalisation-of-banks-%281969%29/38415/1> (Toegang op 5 Desember 2017 verkry).

Stanlake, G. F., 1989. *Introductory Economics*. 5th edition. London: Longman Group.

Statistics South Africa, 2017. *Poverty Trends in South Africa: An Examination of Absolute Poverty between 2006 and 2015*. Pretoria: Statistics South Africa.

Streeck, W. & Kenworthy, L., 2005. Chapter Twenty-Two: Theories and Practices of Neocorporatism. In: T. Janoski, R. R. Alford, A. M. Hicks & M. A. Schwartz, eds. 2005. *The Handbook of Political Sociology: States, Civil Societies, and Globalization*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 441 – 460.

Terreblanche, S. J., 1980. *Die Wording van die Westerse Ekonomie: 'n Strukturele Analise met 'n Toepassing op die Suid-Afrikaanse Situatie*. Pretoria: Academica.

Terreblanche, S. J., 1986. *Politieke Ekonomie en Sosiale Welvaart met 'n Toepassing op Suid-Afrika*. Pretoria: Academica.

Terreblanche, S. J., 1987. Sosiale Demokrasie. In: W. P. Esterhuyse, P. v. d. P. du Toit en A. A. van Niekerk, reds. 1987. *Moderne Politieke Ideologieë*. Johannesburg: Southern Boekuitgewers, pp. 63 – 104.

Terreblanche, S. J., 2002. *A History of Inequality in South Africa*. Pietermaritzburg: University of Natal Press.

Terreblanche, S. J., 2014. *Verdeelde Land: Hoe die Oorgang Suid-Afrika Faal*. Kaapstad: Tafelberg.

The Charter of Carnaro, 1920. Verkrygbaar by: http://www.reakt.org/fiume/charter_of_carnaro (Toegang op 9 September 2012 verkry).

The Department of Labour, 2014. *Annual Report of the Department of Labour*. RP Number 158/2014. Pretoria: Government Printers.

The Department of Public Service and Administration, 2003. *Country Corruption Assessment Report: South Africa*. Verkrygbaar by: <https://www.westerncape.gov.za/text/2004/4/sacorruptionassessmentreport2003.pdf> (Toegang op 13 November 2017 verkry).

The Department of Trade and Industry, n.d. *South Africa's Economic Transformation: A Strategy for Broad-Based Black Economic Empowerment*. Verkrygbaar by: https://www.thedti.gov.za/economic_empowerment/bee-strategy.pdf (Toegang op 13 November 2017 verkry).

The Medium Term Expenditure Framework, n.d. Verkrygbaar by: <http://www.treasury.gov.za/documents/mtbps/1999/4.pdf> (Toegang op 16 November 2017 verkry).

The Reconstruction and Development Programme (RDP), n.d. Verkrygbaar by: http://www.sahistory.org.za/sites/default/files/the_reconstruction_and_development_programm_1994.pdf (Toegang op 16 November 2017 verkry).

Therborn, G., 1992. Lessons from 'Corporatist' Theorizations. In: J. Pekkarinen, M. Pohjola & B. Rowthorn, eds. 1992. *Social Corporatism: A Superior Economic System?* Oxford: Clarendon Press, pp. 24 – 43.

Thompson, A. R., 1995. A Corporate Britain. In: R. Griffin. 1995. *Fascism*. Oxford: Oxford University Press, pp. 176 – 177.

Thompson, A. R., 2004. *The Corporate State*. 2nd edition. Kent: Steven Books.

Thompson, M. J. 2007. The Theory of Social Democracy. Verkrygbaar by: https://www.dissentmagazine.org/wp-content/files_mf/1389825744d16Thompson.pdf (Toegang op 10 Desember 2018 verkry).

Triegaardt, J. D., 2006. Poverty and Inequality in South Africa: Policy Considerations in an Emerging Democracy. Paper Presented at the Annual Association of South African Social Work Education Institutions (ASASWEI) Conference Organised by the University of Venda Department of Social Work, 18 – 20 September 2006.

Verkrygbaar by: <http://www.dbsa.org/EN/About-Us/Publications/Documents/Poverty%20and%20inequality%20in%20South%20Africa%20Policy%20considerations%20in%20an%20emerging%20democracy.pdf>

(Toegang op 25 April 2016 verkry).

Trispiotis, I., 2010. Socio-Economic Rights: Legally Enforceable or just Aspirational? *Opticon* 1826, issue 8, spring 2010, pp. 1 – 10.

Tudor, L., n.d.a. From the German Conservative Revolution to the New Right. Verkrygbaar by:

<https://neweuropeanconservative.files.wordpress.com/2015/10/from-the-german-conservative-revolution-to-the-new-right-tudor1.pdf> (Toegang op 19 September 2016 verkry).

Tudor, L., n.d.b. The German Conservative Revolution & its Legacy. Verkrygbaar by: <http://www.counter-currents.com/2012/08/the-german-conservative-revolution-and-its-legacy/> (Toegang op 19 September 2016 verkry).

Unger, J. & Chan, A., 1995. China, Corporatism, and the East Asian Model. *The Australian Journal of Chinese Affairs*, no. 33, pp. 29 – 53.

United Nations Department of Economic and Social Affairs, n.d. *South Africa Directory Country Profile*. Verkrygbaar by: <http://www.unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan027772.pdf>

(Toegang op 3 Augustus 2015 verkry).

Van den Boomen, B. J., n.d. What is Social Democracy?: An Introduction. Verkrygbaar by: https://www.foundationmaxvanderstoel.nl/uploads/tekstblok/what_is_social_democracy.pdf (Toegang op 10 Desember 2018 verkry).

Van der Rheede, C., 2017. Soveel Planne; Méér Werkloos. *Beeld*, 8 November, p. 12.

Van der Velden, S. & Visser, W., 2006. Strikes in the Netherlands and South Africa, 1900 – 1998: A Comparison. Verkrygbaar by:

http://sun025.sun.ac.za/portal/page/portal/Arts/Departemente1/geskiedenis/docs/strikes_in_netherlands.pdf (Toegang op 13 Augustus 2015 verkry).

Van der Walt, L., 1997. Against Corporatism: The Limits and Pitfalls of Corporatism for South African Trade Unions. Paper to be presented at the African Studies Association of South Africa Third Biennial International Conference: "Africa in a Changing World: Patterns and Prospects." Magaliesberg Conference Centre, Broederstroom, 8 – 10 September 1997. Verkrygbaar by: <http://web.wits.ac.za/NR/rdonlyres/68146294-4DFF-4CA5-946A-3540D432FBBC/0/againstcorp.pdf> (Toegang op 11 September 2015 verkry).

Van der Walt, L., 2005. Rethinking Welfare: Building the Working Class Movement. National Labour and Economic Development Institute Open Forum, Congress of South African Trade Unions, Johannesburg, 10 – 11 November 2005. Verkrygbaar by: <https://lucienvanderwalt.files.wordpress.com/2010/01/van-der-walt-rethinking-welfare-building-the-working-class-naledi-forum.pdf> (Toegang op 11 September 2015 verkry).

Van der Walt, L., 2006. Rethinking Welfare: A Radical Critique. *Politics and Economics*, vol. 30, no. 1, pp. 56 – 57.

Van der Walt, L., n.d. COSATU's Response to the Crisis: An Anarcho-Syndicalist Assessment and Alternative. Verkrygbaar by: http://www.anarkismo.net/article/18787?userlanguage=it&save_prefs=true (Toegang op 13 Augustus 2015 verkry).

Van der Walt, S., 2017. Oudit wys dié Model werk wel, *Beeld*, 2 November, p. 15.

Van Eck, L., n.d. Social Democracy and the 'Developmental State' as Development Alternatives for South Africa. Verkrygbaar by: <http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/107457/4/2010%20Honours%20Project%20-%20Van%20Eck.pdf> (Toegang op 10 Desember 2018 verkry).

Vaut, S. et al., 2011. *Social Democracy Reader 2: Economics and Social Democracy*. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung.

Venkatachari, P., 2015. Why were Banks Nationalized in India? Verkrygbaar by: <https://www.quora.com/Why-were-banks-nationalized-in-India-What-does-nationalization-of-banks-really-mean-What-has-been-the-impact-of-nationalization-of-banks-on-the-Indian-economy> (Toegang op 1 Desember 2017 verkry).

Verkrygbaar

by:

https://www.google.co.za/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjN29blisPXAhWBB8AKHQ7sDh8QFgg2MAI&url=http%3A%2F%2Fwww.operationphakisa.gov.za%2Foperations%2Foel%2FOcean%2520Economy%2520Lab%2520Documents%2FMedia%2520Monitoring-%2520Special%2520Pack%2520-Operation%2520Phakisa%252011%2520April%25202016.pdf&usg=AOvVaw0fPQCTLusnTWN_eXAId1M5 (Toegang op 16 November 2017 verkry).

Veseth, M., n.d. What is International Political Economy? Verkrygbaar by: <http://www2.ups.edu/ipe/whatis.pdf> (Toegang op 13 Augustus 2015 verkry).

Visser, J., 1998. Two cheers for corporatism, one for the market: industrial relations, wage moderation and job growth in the Netherlands. *British Journal of Industrial Relations*, vol. 36, no. 2, pp. 269 – 292.

Visser, W., n.d. A Racially Divided Class: Strikes in South Africa, 1973 – 2004. Verkrygbaar

by:

<http://sun025.sun.ac.za/portal/page/portal/Arts/Departemente1/geskiedenis/docs/strikesinsa.pdf> (Toegang op 13 Augustus 2015 verkry).

Wachter, M. L., 2007. Labor Unions: A Corporatist Institution in a Competitive World. *University of Pennsylvania Law Review*, vol. 155, pp. 581 – 634.

Walker, M., 1995. A Breath of Fresh Air. In: R. Griffin. 1995. *Fascism*. Oxford: Oxford University Press, pp. 206 – 207.

Warwick, R., 2012. White-on-White Violence: The 1922 Rand Revolution. *Politics Web*. Verkrygbaar by: <https://www.politicsweb.co.za/opinion/whiteonwhite-violence-the-1922-rand-revolution> (Toegang op 7 Augustus 2015 verkry).

Webster, E. & Adler, G., n.d. Towards a Class Compromise in South Africa's "Double Transition": Bargained Liberalisation and the Consolidation of Democracy. Verkrygbaar by: <http://www.columbia.edu/itc/seminars/671/article.html> (Toegang op 7 Junie 2016 verkry).

Weingast, B. R., 2014. Second Generation Fiscal Federalism: Political Aspects of Decentralization and Economic Development. *World Development*, vol. 53, pp. 14 – 25.

Whisker, J. B., 1983. Italian Fascism: An Interpretation. *The Journal for Historical Review*, vol. 4, no. 1, pp. 5 – 24.

- Whitman, J. Q., 1991. Of Corporatism, Fascism and the First New Deal. *The American Journal of Comparative Law*, vol. 39, pp. 747 – 778.
- Williamson, P. J., 2009. *Varieties of Corporatism: A Conceptual Discussion*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wilson, F. L., 1983. Review: Interest Groups and Politics in Western Europe: The New-Corporatist Approach. *Comparative Politics*, vol. 16, no. 1, pp. 105 – 123.
- Wiredu, K., 1998. Democracy and Consensus in African Traditional Politics: A Plea for a Non-Party Polity. In: P. H. Coetzee & A. P. J. Roux, eds. 1998. *Philosophy from Africa: A Text with Readings*. Johannesburg: International Thomson Publishing Southern Africa, pp. 374 – 383.
- Woldendorp, J. J., 2005. *The Polder Model: From Disease to Miracle? Dutch Neo-Corporatism 1965 – 2000*. Amsterdam: Thela Thesis.
- Wood, E., 2017. SOE's Patetiese Waarde. *Sakebeeld*, 15 November, p. 18.
- Yende, S. S., 2017. Industrial Park emerges from Highveld. *City Press*, 12 November.